

Конституційний Суд України

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ
ВИСНОВКИ
2013**

Книга 13

*Відповідальний редактор
Ю. В. Баулін,
Голова Конституційного Суду України*

Київ — 2014

УДК 342.565.2(477)«2013»
ББК 67.9(4Укр)400.1-3
У45

Відповідальний редактор:
Ю.В. Баулін — Голова Конституційного Суду України

Укладачі — К.О. Пігнаста, О.І. Кравченко

Україна. Конституційний Суд

У45 Конституційний Суд України: Рішення. Висновки / Конституц. Суд України.— К.: Юрінком Інтер, 2001.—

Кн. 13: 2013 / уклад. К. О. Пігнаста, О. І. Кравченко; відп. ред. Ю.В. Баулін.— К.: Логос, 2014.— 263 с.— Передм. укр., рос., англ.

ISBN 978-966-171-803-5.

Книга містить тексти всіх рішень і висновків Конституційного Суду України, прийнятих у 2013 році, та їх переклади російською і англійською мовами.

Видання розраховане на фахівців органів законодавчої, виконавчої та судової влади, депутатів, юристів-практиків, наукових працівників, викладачів, аспірантів, студентів юридичних вузів, а також усіх тих, хто цікавиться питаннями конституційної юрисдикції в Україні.

УДК 342.565.2(477)«2013»
ББК 67.9(4Укр)400.1-3

ПЕРЕДМОВА

До тринадцятої книги «Конституційний Суд України: Рішення. Висновки. 2013» увійшло 12 рішень і 2 висновки Конституційного Суду України, що були прийняті протягом 2013 року.

Аналізуючи їх зміст в аспекті загальних питань діяльності Конституційного Суду України, слід відзначити, що в центрі його уваги як гаранта верховенства Конституції України на всій території нашої держави завжди був і залишається захист прав і свобод людини і громадянина.

Це завдання Конституційний Суд України здійснює шляхом судового конституційного контролю як у ході перевірки законів та інших правових актів на відповідність Конституції України, так і даючи офіційне тлумачення Конституції і законів України. Характерною ознакою діяльності єдиного органу конституційної юрисдикції в Україні за останні роки стало зростання кількості розглянутих справ за конституційними зверненнями громадян, що є на сьогодні єдиним засобом індивідуального доступу наших співвітчизників до конституційного правосуддя. Не став винятком і 2013 рік, протягом якого Конституційний Суд України розглянув п'ять справ такої категорії, тобто майже половину їх загальної кількості.

Зокрема, у Рішенні від 12 червня 2013 року № 4-рп/2013 у справі за конституційним зверненням громадянина Суботи А.А. щодо офіційного тлумачення положень частини п'ятої статті 127 Конституції України у системному зв'язку з частиною третьою цієї статті, статті 65 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» Конституційний Суд України роз'яснив окремі положення Конституції України та зазначеного закону щодо порядку встановлення переліку вимог до осіб, які виявили бажання стати суддею, та до кандидатів на посаду судді.

У Рішенні від 11 липня 2013 року № 7-рп/2013 у справі за конституційним зверненням громадянина Козлова Д. О. щодо офіційного тлумачення положень другого речення преамбули Закону України «Про відповідальність за несвоєчасне виконання грошових зобов'язань» Конституційний Суд України наголосив, що відповідні положення цього закону «потрібно розуміти так, що обмеження пені у грошових зобов'язаннях подвійною обліковою ставкою Національного банку України, що діяла у період, за який сплачується пеня, поширюється на правовідносини, суб'єктами яких є лише підприємства, установи та організації незалежно від форм власності і господарювання та фізичні особи – суб'єкти підприємницької діяльності (підприємці)».

Рішеннями від 15 жовтня 2013 року № 8-рп/2013 та № 9-рп/2013 у справах за конституційними зверненнями громадян Присяжнюк Л.М. та Дзьоби Ю.В. Конституційний Суд України підтвердив непорушність права громадян на звернення до суду, у тому числі за позовом:

– про стягнення заробітної плати, яка йому належить, тобто усіх виплат, на які працівник має право згідно з умовами трудового договору і відповідно до державних гарантій, встановлених законодавством, зокре-

---

ма й за час простою, який мав місце не з вини працівника, незалежно від того, чи було здійснене роботодавцем нараховання таких виплат;

– про стягнення сум індексації заробітної плати та компенсації втрати частини заробітної плати у зв'язку з порушенням строків її виплати як складових належної працівнику заробітної плати без обмеження будь-яким строком незалежно від того, чи були такі суми нараховані роботодавцем.

У Рішенні від 26 листопада 2013 року № 11-рп/2013 у справі за конституційним зверненням громадянки Пастух З.І. щодо офіційного тлумачення положення частини тринадцятої статті 37 Закону України «Про державну службу» в системному зв'язку з положеннями пункту 2 частини першої, частини другої статті 40 Кодексу законів про працю України, статті 21 Закону України «Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні» Конституційний Суд України встановив, що відповідно до чинного законодавства у разі дострокового виходу на пенсію державного службовця з посади в органах державної влади, за наявності стажу державної служби не менше 10 років і страхового стажу, він має право на отримання відповідної грошової допомоги.

Протягом 2013 року Конституційний Суд України розглянув низку справ за конституційними зверненнями та конституційними поданнями інших суб'єктів права на звернення до Конституційного Суду України з питань надання офіційного тлумачення Конституції та законів України. Зокрема, роз'яснив окремі положення Основного Закону України та законів України «Про господарські товариства» (Рішення від 5 лютого 2013 року № 1-рп/2013), «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів» (Рішення від 29 травня 2013 року № 2-рп/2013), «Про виконавче провадження» (Рішення від 26 червня 2013 року № 5-рп/2013), «Про судовий збір» та «Про авторське право і суміжні права» (Рішення від 28 листопада 2013 року № 12-рп/2013), а також положення Господарського процесуального кодексу України (Рішення від 11 липня 2013 року № 6-рп/2013).

До цього видання ввійшли також акти Конституційного Суду України з питань конституційності окремих положень Закону України «Про судоустрій і статус суддів» (рішення від 3 червня 2013 року № 3-рп/2013, від 19 листопада 2013 року № 10-рп/2013), щодо відповідності вимогам статей 157 і 158 Конституції України законопроектів про внесення змін до статті 98 Конституції України (Висновок від 21 травня 2013 року № 1-в/2013) та щодо посилення гарантій незалежності суддів (Висновок від 19 вересня 2013 року № 2-в/2013).

Слід акцентувати, що останніми роками, формуючи у своїх актах правові позиції, Конституційний Суд України все частіше звертається до загальноновизнаних норм і стандартів у галузі захисту прав людини та до практики Європейського суду з прав людини.

Так, у Рішенні від 28 листопада 2013 року № 12-рп/2013 Конституційний Суд України, зокрема, зазначив: «Гарантією реалізації права на судо-

вий захист в аспекті доступу до правосуддя є встановлення законом помірного судового збору для осіб, які звертаються до суду. Це відповідає Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо заходів, що полегшують доступ до правосуддя, від 14 травня 1981 року № R (81) 7: «В тій мірі, в якій судові витрати становлять явну перешкоду доступові до правосуддя, їх треба, якщо це можливо, скоротити або скасувати» (підпункт 12 пункту D)».

У інших своїх актах Конституційний Суд України неодноразово посилався на положення Європейської хартії про закон «Про статус суддів» від 10 липня 1998 року (Рішення від 3 червня 2013 року № 3-рп/2013, Висновок від 19 вересня 2013 року № 2-в/2013), Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року та практику Європейського суду з прав людини (Рішення від 26 червня 2013 року № 5-рп/2013), Європейську соціальну хартію (переглянуту) від 3 травня 1996 року (Рішення від 15 жовтня 2013 року № 8-рп/2013) тощо.

Вважаю за доцільне підкреслити, що видання цього збірника є складовою діяльності суддів та працівників апарату Конституційного Суду України, чії наукові статті, інтерв'ю та публікації в 2013 році були надруковані у «Віснику Конституційного Суду України» та багатьох інших юридичних часописах. Значну увагу приділено й удосконаленню форм і засобів викладення матеріалу з метою зручності користування цим виданням. Зокрема, за рішенням редакційної ради, починаючи з одинадцятої книги, у збірнику «Конституційний Суд України: Рішення. Висновки» публікується алфавітно-предметний покажчик.

Висловлюю сподівання, що ця книга стане у нагоді працівникам органів державної влади та місцевого самоврядування, фахівцям у галузі конституційного права, викладачам та студентам юридичних вузів і факультетів.

З повагою

**Голова
Конституційного Суду України**

Ю. БАУЛІН

ПРЕДИСЛОВИЕ

В тринадцатую книгу «Конституционный Суд Украины: Решения. Заключение. 2013» вошло 12 решений и 2 заключения Конституционного Суда Украины, принятых в течение 2013 года.

Анализируя их содержание в аспекте общих вопросов деятельности Конституционного Суда Украины, следует отметить, что в центре его внимания как гаранта верховенства Конституции Украины на всей территории нашего государства всегда была и остается защита прав и свобод человека и гражданина.

Эту задачу Конституционный Суд Украины осуществляет через судебный конституционный контроль как в ходе проверки законов и других правовых актов на соответствие Конституции Украины, так и давая официальное толкование Конституции и законов Украины. Характерным признаком деятельности единственного органа конституционной юрисдикции в Украине за последние годы стал рост количества рассмотренных дел по конституционным обращениям граждан, что является на сегодня единственным средством индивидуального доступа наших соотечественников к конституционному правосудию. Не стал исключением и 2013 год, в течение которого Конституционный Суд Украины рассмотрел пять дел такой категории, то есть почти половину их общего количества.

В частности, в Решении от 12 июня 2013 года № 4-рп/2013 по делу об официальном толковании положений части пятой статьи 127 Конституции Украины в системной связи с частью третьей данной статьи, статьи 65 Закона Украины «О судоустройстве и статусе судей» по конституционному обращению гражданина Суботы А. А. Конституционный Суд Украины разъяснил отдельные положения Конституции Украины и указанного закона относительно порядка установления перечня требований к лицам, изъявившим желание стать судьей, и к кандидатам на должность судьи.

В Решении от 11 июля 2013 года № 7-рп/2013 по делу об официальном толковании положений второго предложения преамбулы Закона Украины «Об ответственности за несвоевременное выполнение денежных обязательств» по конституционному обращению гражданина Козлова Д. А. Конституционный Суд Украины подчеркнул, что соответствующие положения данного закона «следует понимать как то, что ограничение пени в денежных обязательствах двойной учетной ставкой Национального банка Украины, действовавшей в период, за который платится пеня, распространяется на правоотношения, субъектами которых являются только предприятия, учреждения и организации независимо от форм собственности и хозяйствования и физические лица – субъекты предпринимательской деятельности (предприниматели)».

Решениями от 15 октября 2013 года № 8-рп/2013 и № 9-рп/2013 по делам по конституционным обращениям граждан Присяжнюк Л. М. и Дзёбы Ю. В. Конституционный Суд Украины подтвердил незыблемость права граждан на обращение в суд, в том числе по иску:

– о взыскании надлежащей ему заработной платы, то есть всех выплат, на которые работник имеет право согласно условиям трудового договора и согласно государственным гарантиям, установленным законодательством, в частности и за время простоя, имевшего место не по вине работника, независимо от того, было ли осуществлено работодателем начисление таких выплат;

– о взыскании сумм индексации заработной платы и компенсации потери части заработной платы в связи с нарушением сроков ее выплаты как составляющих надлежащей работнику заработной платы без ограничения каким-либо сроком независимо от того, были ли такие суммы начислены работодателем.

В Решении от 26 ноября 2013 года № 11-рп/2013 по делу об официальном толковании положения части тринадцатой статьи 37 Закона Украины «О государственной службе» в системной связи с положениями пункта 2 части первой, части второй статьи 40 Кодекса законов о труде Украины, статьи 21 Закона Украины «Об основных принципах социальной защиты ветеранов труда и других граждан преклонного возраста в Украине» по конституционному обращению гражданки Пастух З.И. Конституционный Суд Украины установил, что согласно действующему законодательству в случае досрочного выхода на пенсию государственного служащего с должности в органах государственной власти, при наличии стажа государственной службы не менее 10 лет и страхового стажа, он имеет право на получение соответствующего денежного пособия.

В течение 2013 года Конституционный Суд Украины рассмотрел ряд дел по конституционным обращениям и конституционным представлениям других субъектов права на обращение в Конституционный Суд Украины по вопросам дачи официального толкования Конституции и законов Украины. В частности, разъяснил отдельные положения Основного Закона Украины и законов Украины «О хозяйственных обществах» (Решение от 5 февраля 2013 года № 1-рп/2013), «О выборах депутатов Верховной Рады Автономной Республики Крым, местных советов и сельских, поселковых, городских голов» (Решение от 29 мая 2013 года № 2-рп/2013), «Об исполнительном производстве» (Решение от 26 июня 2013 года № 5-рп/2013), «О судебном сборе» и «Об авторском праве и смежных правах» (Решение от 28 ноября 2013 года № 12-рп/2013), а также положения Хозяйственного процессуального кодекса Украины (Решение от 11 июля 2013 года № 6-рп/2013).

В данное издание вошли также акты Конституционного Суда Украины по вопросам конституционности отдельных положений Закона Украины «О судостроительстве и статусе судей» (решения от 3 июня 2013 года № 3-рп/2013, от 19 ноября 2013 года № 10-рп/2013), о соответствии требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины законопроектов о внесении изменений в статью 98 Конституции Украины (Заключение от 21 мая 2013 года № 1-в/2013), а также относительно усиления гарантий независимости судей (Заключение от 19 сентября 2013 года № 2-в/2013).

Следует акцентировать, что в последние годы, формируя в своих актах правовые позиции, Конституционный Суд Украины все чаще обращается к общепризнанным нормам и стандартам в области защиты прав человека и практике Европейского суда по правам человека.

Так, в Решении от 28 ноября 2013 года № 12-рп/2013 Конституционный Суд Украины, в частности, отметил: «Гарантией реализации права на судебную защиту в аспекте доступа к правосудию является установление законом умеренного судебного сбора для лиц, обращающихся в суд. Это соответствует Рекомендации Комитета Министров Совета Европы государствам-членам относительно путей облегчения доступа к правосудию от 14 мая 1981 года № R (81) 7: «В той степени, в которой судебные издержки являются явным препятствием для доступа к правосудию, их следует, по возможности, сократить или аннулировать» (подпункт 12 пункта D)».

В других своих актах Конституционный Суд Украины неоднократно ссылался на положения Европейской хартии о законе «О статусе судей» от 10 июля 1998 года (Решение от 3 июня 2013 года № 3-рп/2013, Заключение от 19 сентября 2013 года № 2-в/2013), Конвенцию о защите прав человека и основных свобод 1950 года и практику Европейского суда по правам человека (Решение от 26 июня 2013 года № 5-рп/2013), Европейскую социальную хартию (пересмотренную) от 3 мая 1996 года (Решение от 15 октября 2013 года № 8-рп/2013) и т.п.

Считаю целесообразным подчеркнуть, что издание этого сборника является составляющей деятельности судей и работников аппарата Конституционного Суда Украины, чьи научные статьи, интервью и публикации в 2013 году были напечатаны в «Віснику Конституційного Суду України» и многих других юридических изданиях. Значительное внимание уделено также усовершенствованию форм и способов изложения материала с целью удобства пользования данным сборником. В частности, по решению редакционного совета, начиная с одиннадцатой книги, в сборнике «Конституционный Суд Украины: Решения. Заключение» публикуется алфавитно-предметный указатель.

Выражаю надежду, что эта книга будет полезна работникам органов государственной власти и местного самоуправления, специалистам в области конституционного права, преподавателям и студентам юридических вузов и факультетов.

С уважением

**Председатель
Конституционного Суда Украины**

Ю. БАУЛИН

PREFACE

The thirteenth book «The Constitutional Court of Ukraine: Decisions. Opinions. 2013» includes 12 decisions and 2 opinions of the Constitutional Court of Ukraine adopted during 2013.

In analysing their content in terms of general issues of the activity of the Constitutional Court of Ukraine, it should be noted that the Court's attention as the guarantor of the supremacy of the Constitution of Ukraine throughout the entire territory of our country has always been focused on the protection of human and citizen's rights and freedoms.

This task is carried out by the Constitutional Court of Ukraine by means of judicial constitutional control both while reviewing laws and other legal acts on their conformity to the Constitution of Ukraine, and while giving the official interpretation of the Constitution and laws of Ukraine. The characteristic feature of the activity of the sole body of the constitutional jurisdiction in recent years has become the increase in the number of cases considered upon constitutional appeals of citizens, that is currently the only means of individual access of our fellow citizens to the constitutional justice. 2013 was no exception, when the Constitutional Court of Ukraine considered five cases of such category, i.e. almost half from their total amount.

In particular, in the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No. 4-rp/2013 dated June 12, 2013 in the case upon the constitutional appeal of citizen Artem Subota concerning the official interpretation of the provisions of Article 127.5 of the Constitution in the system connection with Article 127.3, Article 65 of the Law «On Judicial System and Status of Judges» the Constitutional Court interpreted individual provisions of the Constitution of Ukraine and the said law concerning the order of establishment of requirements for those persons who wished to become a judge and for candidates to the office of a judge.

In the Decision of the Constitutional Court of Ukraine dated July 11, 2013 No. 7-rp/2013 in the case upon the constitutional appeal of citizen Dmytro Kozlov concerning the official interpretation of the provisions of the second sentence of the preamble of the Law «On Responsibility for Untimely Fulfilment of Monetary Obligations» the Constitutional Court of Ukraine stressed that the relevant provisions of this law «shall be understood as reading that limitation of the fine in monetary obligations with double discount rate of the National Bank of Ukraine valid for the period in which the fine was to be paid shall apply to legal relations the subjects of which are only enterprises, establishments and organisations regardless of the form of ownership and management and natural persons – subjects of entrepreneurial activity (entrepreneurs)».

By the Decisions of the Constitutional Court of Ukraine No. 8-rp/2013 and No. 9-rp/2013 dated October 15, 2013 in the cases upon the constitutional appeals of citizens Liudmyla Prysiazhniuk and Yurii Dzioba the Constitutional Court of Ukraine confirmed the inviolability of the right of citizens to appeal to the court, including with a claim on:

– collecting salary which belongs to employee, i.e. all payments that employee shall have the right for according with the terms of labour agreement and according to state guarantees established by the legislation, in particular for a period of downtime which occurred not in fault of employee independently of whether there were charges of such payments by employer;

– collecting sums of salary indexation and compensation for a loss of part of incomes due to violation of terms of its payment as parts of salary appropriate to the employee without limitation of any term regardless of the fact whether such sums were charged by employer.

In the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No.11-rp/2013 dated November 26, 2013 in the case upon the constitutional appeal of citizen Zinayida Pastukh on the official interpretation of the provision of Article 37.13 of the Law of Ukraine «On Civil Service» in system connection with the provisions of Articles 40.1.2, 40.2 of the Labour Code of Ukraine, Article 21 of the Law of Ukraine «On Basic Principles of Social Protection of Labour Veterans and Other Elderly Citizens in Ukraine» the Constitutional Court of Ukraine stated that according to the effective legislation in case of preterm retirement of a civil servant from office in state bodies a civil servant having a civil service record of no less than 10 years and insurance period, shall have the right to receive the appropriate financial allowance.

During 2013 the Constitutional Court of Ukraine considered a number of cases upon constitutional appeals and constitutional petitions of other subjects of the right to appeal to the Constitutional Court of Ukraine on official interpretation of the Constitution and laws of Ukraine. In particular, the Court interpreted individual provisions of the Fundamental Law of Ukraine and laws of Ukraine «On Business Associations» (Decision No. 1-rp/2013 dated February 5, 2013), «On Elections of Deputies of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea, Local Councils and Heads of Village, Settlement and City» (Decision No. 2-rp/2013 dated May 29, 2013), «On Execution Proceedings» (Decision No. 5-rp/2013 dated June 26, 2013), «On Court Fee» and «On Copyright and Related Rights» (Decision No. 12-rp/2013 dated November 28, 2013), as well as the provisions of the Economic Procedural Code of Ukraine (Decision No. 6-rp/2013 dated July 11, 2013).

This edition also includes acts of the Constitutional Court of Ukraine on constitutionality of individual provisions of the Law of Ukraine «On Judicial System and Status of Judges» (Decision No. 3-rp/2013 dated June 3, 2013, No. 10-rp/2013 dated November 19, 2013), on conformity of draft laws on introducing amendments to Article 98 of the Constitution with the provisions of Articles 157 and 158 of the Constitution (Opinion No. 1-v/2013 dated May 21, 2013) and on strengthening guarantees of independence of judges (Opinion No. 2-v/2013 dated September 19, 2013).

It should be emphasised that in recent years while forming legal positions in its acts the Constitutional Court of Ukraine refers more and more to the universally recognised norms and standards in the field of protection of human rights as well as to the case-law of the European Court of Human Rights.

Thus, in the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No. 12-rp/2013 dated November 28, 2013 the Constitutional Court of Ukraine stated, in particular, the following: «The guarantee of implementation of the right to judicial protection in the aspect of access to justice is the establishment by the law of a moderate court fee for individuals who appeal to court. It corresponds to the Recommendation of the Committee of Ministers of the Council of Europe to the member-states concerning measures that facilitate access to justice, dated May 14, 1981 No. R(81) 7: «In so far as the court fees constitute a manifest impediment to justice they should be, if possible, reduced or abolished» (sub item 12 item D).

In its other acts the Constitutional Court of Ukraine has repeatedly referred to the provision of the European Charter on the law «On Status of Judges» dated July 10, 1998 (Decision No. 3-rp/2013 dated June 3, 2013, Opinion No. 2-v/2013 dated September 19, 2013), Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms of 1950 and case-law of the European Court of Human Rights (Decision No. 5-rp/2013 dated June 26, 2013), European Social Charter (revised) dated May 3, 1996 (Decision No. 8-rp/2013 dated October 15, 2013) etc.

I assume it is appropriate to emphasise that publication of this collection is a part of the activities exercised by judges and the staff of the Constitutional Court of Ukraine whose scientific articles, interviews and publications in 2013 were published in «The Bulletin of the Constitutional Court of Ukraine» and many other law periodicals. Substantial attention was devoted to the improvement of the form of the materials aimed at convenience while using this collection. In particular, pursuant to the decision of the editorial board, starting from the 11th volume of the Collection «The Constitutional Court of Ukraine: Decisions. Opinions» the alphabetical and subject index is attached to it.

I do hope that this collection of the acts of the Constitutional Court of Ukraine will be useful for the employees of state bodies and bodies of local self-government, experts in the field of constitutional law, professors as well as for students of law institutes and schools.

Yours sincerely,

**Chairman
of the Constitutional Court of Ukraine**

Yurii BAULIN

**РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

у справі за конституційним зверненням Товариства з обмеженою відповідальністю «Ліхтнер Бетон Львів» щодо офіційного тлумачення положень частини четвертої статті 58, частини першої статті 64 Закону України «Про господарські товариства»

м. Київ

5 лютого 2013 року

№ 1-рп/2013

Справа № 1-3/2013

Конституційний Суд України у складі суддів:

Винокурова Сергія Маркіяновича – головуючого, **Бауліна** Юрія Васильовича, **Бринцева** Василя Дмитровича, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Гульгая** Михайла Мирославовича, **Запорожця** Михайла Петровича, **Кампа** Володимира Михайловича, **Колоса** Михайла Івановича, **Лилака** Дмитра Дмитровича – доповідача, **Маркуш** Марії Андріївни, **Пасенюка** Олександра Михайловича, **Сергейчука** Олега Анатолійовича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Шишкіна** Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним зверненням Товариства з обмеженою відповідальністю «Ліхтнер Бетон Львів» (далі – ТОВ «Ліхтнер Бетон Львів») щодо офіційного тлумачення положень частини четвертої статті 58 Закону України «Про господарські товариства» від 19 вересня 1991 року № 1576–ХІІ (Відомості Верховної Ради України, 1991 р., № 49, ст. 682) з наступними змінами (далі – Закон) у системному зв'язку з положеннями частини третьої статті 13, частин другої, четвертої, сьомої статті 41, частин першої статті 68 Конституції України, частин першої статті 3, частин третьої, шостої статті 13, частини третьої статті 14, частини третьої статті 16, частини першої статті 115, частини першої статті 117, частини першої статті 140, частин першої, другої статті 144, частини третьої статті 147, частини першої статті 334, частини четвертої статті 715 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України), статті 11, частини першої статті 12, частини першої статті 50, частини четвертої статті 53 Закону, а також частини першої статті 64 Закону у системному зв'язку з положеннями частини третьої статті 13, частин другої, четвертої, сьомої статті 41, частини другої статті 55, частини першої статті 68, частини другої статті 124 Конституції України, частин третьої, шостої статті 13, частини третьої статті 14, частини третьої статті 16 ЦК України, пункту «в» частини першої статті 59 Закону.

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 42, 43 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне звернення ТОВ «Ліхтнер Бетон Львів».

Підставою для розгляду справи згідно зі статтею 94 Закону України «Про Конституційний Суд України» є наявність неоднозначного застосування судами України положень частини четвертої статті 58, частини першої статті 64 Закону.

Заслухавши суддю-доповідача Лилака Д.Д. та дослідивши матеріали справи, у тому числі позиції Верховного Суду України, Вищого господарського суду України, Голови Верховної Ради України, Державної реєстраційної служби України, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Представника Президента України у Конституційному Суді України, Української спілки підприємців малого і середнього бізнесу, науковців Інституту економіко-правових досліджень Національної академії наук України, Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва Національної академії правових наук України, юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого», юридичного факультету Державного вищого навчального закладу «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», юридичного факультету Тернопільського національного економічного університету, Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В :

1. Суб'єкт права на конституційне звернення – ТОВ «Ліхтнер Бетон Львів» – звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням дати офіційне тлумачення положень Закону, а саме:

– частини четвертої статті 58, згідно з якою «учасники мають кількість голосів, пропорційну розміру їх часток у статутному капіталі», в аспекті таких питань: чи мають учасники товариства з обмеженою відповідальністю (далі – Товариство) кількість голосів, пропорційну розміру їх часток, реально внесених до його статутного капіталу, чи вони мають кількість голосів, пропорційну розміру їх часток, зазначених у його статутних документах; чи підлягають врахуванню голоси учасників пропорційно розміру їх часток, які реально не були внесені до статутного капіталу, при визначенні повноважності загальних зборів учасників Товариства та результатів голосування за прийняття рішень;

– частини першої статті 64, згідно з якою «учасника товариства з обмеженою відповідальністю, який систематично не виконує або неналежним чином виконує обов'язки, або перешкоджає своїми діями досягненню цілей товариства, може бути виключено з товариства на основі рішення, за яке проголосували учасники, що володіють у сукупності більш як 50 відсотками загальної кількості голосів учасників товариства», в аспекті таких питань: чи слід вважати норму Закону в цій частині імперативною і такою, що дає можливість виключити учасника, який систематично не виконує або неналежним чином виконує обов'язки, лише на основі рішення загальних зборів учасників Товариства, за яке проголосували учасники, що володіють у сукупності більш як 50 відсотками загальної кількості го-

лосів учасників Товариства; чи є норма Закону в цій частині все-таки диспозитивною і чи дає право учасникам, що володіють у сукупності більш як 50 відсотками загальної кількості голосів, реалізувати право на виключення з Товариства недобросовісного учасника шляхом звернення з відповідною вимогою до суду у разі систематичної його неучасті у загальних зборах учасників Товариства, що унеможливило проведення повноважних зборів та вирішення питання про його виключення.

Як вважає автор клопотання, суди неоднозначно застосовують положення частини четвертої статті 58, частини першої статті 64 Закону при розгляді аналогічних корпоративних спорів. В одних випадках суди враховують розмір реально внесених учасниками вкладів до статутного капіталу Товариства і відповідно пропорційну розміру їх часток кількість голосів, а в інших – тільки розмір їх часток, визначений у його статуті та внесений до Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців. Також по-різному вирішується питання щодо підвідомчості судам спорів про виключення учасника з Товариства: одні суди розглядають такі спори, інші – відмовляють у їх розгляді з тієї підстави, що це питання належить тільки до компетенції загальних зборів учасників. На підтвердження різної судової практики до конституційного звернення додано рішення Конституційного Суду України, господарських судів України, Постанову Пленуму Верховного Суду України та рекомендації президії Вищого господарського суду України з цього питання.

2. Проведений Конституційним Судом України порівняльно-правовий аналіз положень Конституції України, ЦК України, Господарського кодексу України (далі – ГК України), Закону стосовно порушених у конституційному зверненні питань дає підстави для таких висновків.

2.1. Україна є демократичною, правовою державою, в якій людина визнається найвищою соціальною цінністю, а її права і свободи та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави (статті 1, 3 Конституції України).

Основний Закон України закріпив за кожним право на власність (стаття 41) і право на підприємницьку діяльність (стаття 42). Правовий режим власності та правові засади і гарантії підприємництва визначаються виключно законами України (пункти 7, 8 частини першої статті 92 Конституції України).

Через законодавче регулювання правовідносин власності і підприємництва держава виконує конституційні обов'язки щодо відповідальності перед людиною за свою діяльність, забезпечення захисту прав усіх суб'єктів права власності і господарювання та захисту конкуренції у підприємницькій діяльності (частина друга статті 3, частина четверта статті 13, частина третя статті 42 Конституції України).

Конституційний Суд України у Рішенні від 12 січня 2010 року № 1-рп/2010 зазначив, що конституційні права, передбачені частиною першою статті 41 та частиною першою статті 42 Основного Зако-

ну України, «особи можуть реалізовувати, зокрема, через товариства» (абзац перший підпункту 3.1 пункту 3 мотивувальної частини), які є юридичними особами (частина третя статті 79 ГК України, стаття 1 Закону).

2.2. Товариство є однією з організаційно-правових форм юридичних осіб. Поняття юридичної особи визначено в статті 80 ЦК України, згідно з якою – це організація, створена і зареєстрована у встановленому законом порядку. Юридична особа може бути створена шляхом об'єднання осіб та (або) майна на підставі установчих документів (засновницького договору, статуту, установчого акта) або модельного статуту (частини перша, друга статті 81, частини перша, друга, третя статті 87 ЦК України). Відповідно до абзацу другого частини другої статті 81 ЦК України створена в такому порядку особа є юридичною особою приватного права.

Юридичними особами приватного права є підприємницькі товариства – організації, створені шляхом об'єднання осіб (учасників), які мають право участі у цьому товаристві (господарські товариства: повне товариство, командитне товариство, товариство з обмеженою або додатковою відповідальністю, акціонерне товариство), або виробничі кооперативи; вони здійснюють підприємницьку діяльність з метою одержання прибутку та наступного його розподілу між учасниками (частини перша, друга статті 83, стаття 84 ЦК України).

3. Питання, порушене автором клопотання, стосовно того, яким чином слід визначати кількість голосів учасників Товариства: пропорційно розміру їх часток у статутному капіталі, що встановлені в статуті, чи пропорційно їх реальним (фактичним) вкладам, які вони внесли (сплатили) до статутного капіталу, при визначенні повноважності загальних зборів учасників Товариства та результатів голосування за прийняття рішень, має комплексне правове регулювання, його вирішення потребує системного аналізу відповідних положень правових актів щодо статусу Товариства, режиму його майна (статутного капіталу, вкладів і часток учасників) тощо.

3.1. Законодавство про господарські товариства ґрунтується на нормах, установлених Конституцією України, і складається з ЦК України, ГК України, Закону, інших нормативно-правових актів, прийнятих відповідно до цих законодавчих актів (стаття 11¹ Закону).

Поняття Товариства визначено в статті 140 ЦК України, частині третій статті 80 ГК України, статті 50 Закону, відповідно до яких таким Товариством є господарське товариство, засноване однією або кількома особами, що має статутний капітал, поділений на частки, розмір яких визначається установчими документами. Зазначені законодавчі положення дають підстави для висновку, що відносини щодо створення Товариства є цивільно-правовими. У цих правовідносинах учасники набувають цивільних прав і несуть цивільні обов'язки.

Установчим документом Товариства є статут (частина перша статті 143 ЦК України, частина перша статті 82 ГК України, частина перша статті 4 Закону). Статут є локальним правовим актом і обов'язковим для дотримання та виконання всіма учасниками. Він має містити відомості про розмір статутного капіталу з визначенням частки кожного учасника, а також розмір, склад та порядок внесення ним вкладів (частина перша статті 140, частина перша статті 143 ЦК України, частина четверта статті 82 ГК України, частина перша статті 50, частина перша статті 51 Закону). Про те, що інформація стосовно майна Товариства є вимогою до змісту його установчих документів, зазначено у Рішенні Конституційного Суду України від 12 січня 2010 року № 1-рп/2010, згідно з яким «усі товариства мають майно, яке є об'єктом управлінської діяльності і інформація про яке є вимогою до змісту їхніх установчих документів (частина друга статті 88 Цивільного кодексу)» (абзац перший підпункту 3.1 пункту 3 мотивувальної частини). Такі ж відомості містяться, крім статуту Товариства, в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців (частина третя статті 8, абзац тринадцятий частини другої статті 17 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців»).

Вкладом до статутного (складеного) капіталу господарського товариства можуть бути гроші, цінні папери, інші речі або майнові чи інші відчужувані права, що мають грошову оцінку, якщо інше не встановлено законом (частина друга статті 115 ЦК України, частина перша статті 86 ГК України, частина перша статті 13 Закону). Зазначені об'єкти згідно зі статтею 177 ЦК України є об'єктами цивільних прав. Відповідно і частка учасника у статутному капіталі Товариства є предметом цивільних правовідносин, яка засвідчує участь особи у Товаристві.

Отже, статутний (складений) капітал є однією з юридичних ознак господарського товариства.

3.2. Статутний капітал Товариства складається з вкладів учасників, а його розмір становить сума вартості таких вкладів (частина перша статті 144 ЦК України, частина перша статті 87 ГК України). Передбачений в установчому документі розмір статутного капіталу розподіляється на частки кожного учасника пропорційно вартості його вкладу, тобто частка учасника в статутному капіталі Товариства має відповідати вартості його майнової участі в такому капіталі. Відтак особливістю статутного капіталу Товариства є його поділ на частки кожного з учасників, які у відповідності з цими частками управляють Товариством. Отже, розмір часток учасників Товариства встановлюється статутом (частина перша статті 140, абзац другий частини першої статті 143 ЦК України, частина четверта статті 82 ГК України, частина перша статті 50, частина перша статті 51 Закону).

Участь у Товаристві майном і узгодження між учасниками спільного управління ним наділяє учасника корпоративними правами, а тому відно-

сини щодо цих прав мають характер корпоративних праввідносин (частини перша, третя статті 167 ГК України).

Законодавець імперативно врегулював питання щодо строку сплати статутного капіталу (внесення вкладів до статутного капіталу) учасниками Товариства – до закінчення першого року з дня державної реєстрації Товариства (абзац перший частини третьої статті 144 ЦК України, частина перша статті 52 Закону). Цей строк надається для поступового виконання кожним учасником свого корпоративного обов'язку перед Товариством щодо формування статутного капіталу (вносити свої вклади у розмірі, порядку та коштами (засобами), що передбачені установчими документами) (пункти 1, 2 частини першої статті 117 ЦК України, абзац третій частини третьої статті 88 ГК України, пункт «б» статті 11 Закону). Формування учасниками статутного капіталу є їх юридичним обов'язком перед Товариством.

Отже, до закінчення першого року з дня державної реєстрації Товариства розмір часток кожного з учасників встановлюється виключно статутом.

Зміни вартості майна, внесеного як вклад, та додаткові внески учасників не впливають на розмір їх частки у статутному капіталі, вказаній в установчих документах Товариства, якщо інше не передбачено установчими документами (частина друга статті 51 Закону). Зазначене положення Закону кореспондується з положенням абзацу другого частини четвертої статті 82 ГК України, згідно з яким в статуті може бути встановлено порядок визначення розміру часток учасників залежно від зміни вартості майна, внесеного як вклад, та додаткових внесків учасників. Таке законодавче врегулювання питання щодо участі у Товаристві відповідає суті й змісту корпоративних відносин і ґрунтується на засадах свободи договору, справедливості, добросовісності та розумності (пункти 3, 6 частини першої статті 3 ЦК України).

Отже, протягом першого року з дня державної реєстрації Товариства його учасники мають кількість голосів, пропорційну розміру їх часток у статутному капіталі, незалежно від факту повного чи часткового внесення (сплати) вкладів. Питання щодо визначення кількості голосів для повноважності загальних зборів учасників Товариства та результатів голосування за прийняття їх рішень у разі, якщо протягом першого року з дня державної реєстрації Товариства учасник не виконав свого обов'язку стосовно формування статутного капіталу, а загальні збори учасників Товариства не прийняли передбачених частиною третьою статті 144 ЦК України і частиною другою статті 52 Закону рішень, відповідно до пунктів 7, 8 частини першої статті 92 Конституції України підлягає законодавчому врегулюванню.

Таким чином, положення частини четвертої статті 58 Закону слід розуміти так, що при визначенні повноважності загальних зборів учасників Товариства та результатів голосування за прийняття їх рішень враховується кількість голосів учасників, визначена пропорційно розміру їх часток у статутному капіталі, що встановлений статутом Товариства, незалежно

від вартості реально внесених (сплачених) ними вкладів тільки протягом першого року з дня державної реєстрації Товариства.

Закон імперативно врегулював питання щодо дій Товариства у разі невнесення (неповного внесення) учасниками своїх вкладів до закінчення встановленого річного строку. Згідно з частиною третьою статті 144 ЦК України, частиною другою статті 52 Закону загальні збори учасників Товариства приймають одне з таких рішень: про виключення із його складу тих учасників, які не внесли (не повністю внесли) свої вклади, та про визначення порядку перерозподілу часток у статутному капіталі; про зменшення статутного капіталу та про визначення порядку перерозподілу часток у статутному капіталі; про ліквідацію Товариства.

4. Автор клопотання просить дати офіційне тлумачення всього тексту першого речення частини першої статті 64 Закону, згідно з яким «учасника товариства з обмеженою відповідальністю, який систематично не виконує або неналежним чином виконує обов'язки, або перешкоджає своїми діями досягненню цілей товариства, може бути виключено з товариства на основі рішення, за яке проголосували учасники, що володіють у сукупності більш як 50 відсотками загальної кількості голосів учасників товариства», в аспекті того, чи є це положення імперативним чи диспозитивним стосовно порядку виключення учасника з Товариства. При цьому він не конкретизує предмета тлумачення.

Невизначеність предмета тлумачення унеможливило здійснення офіційної інтерпретації, що є підставою для відмови у відкритті конституційного провадження у справі за таким конституційним зверненням згідно з пунктом 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» (ухвали Конституційного Суду України від 2 вересня 2009 року № 47-у/2009, від 11 грудня 2012 року № 33-у/2012).

Відповідно до пункту 1 § 51 Регламенту Конституційного Суду України Конституційний Суд України припиняє конституційне провадження у справі, якщо в процесі пленарного засідання будуть виявлені підстави щодо відмови у відкритті конституційного провадження, передбачені статтею 45 Закону України «Про Конституційний Суд України».

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, 153 Конституції України, статтями 42, 45, 51, 52, 62, 66, 67, 69, 95 Закону України «Про Конституційний Суд України», пунктом 1 § 51 Регламенту Конституційного Суду України, Конституційний Суд України

в и р і ш и в :

1. В аспекті конституційного звернення положення частини четвертої статті 58 Закону України «Про господарські товариства» від 19 вересня 1991 року № 1576–ХІІ з наступними змінами, згідно з яким «учасники мають кількість голосів, пропорційну розміру їх часток у статутному капіталі», у системному зв'язку з положеннями частини третьої статті 13, частин другої, четвертої, сьомої статті 41, частини першої статті 68 Консти-

туції України, частини першої статті 3, частин третьої, шостої статті 13, частини третьої статті 14, частини третьої статті 16, частини першої статті 115, частини першої статті 117, частини першої статті 140, частин першої, другої статті 144, частини третьої статті 147, частини першої статті 334, частини четвертої статті 715 Цивільного кодексу України, статті 11, частини першої статті 12, частини першої статті 50, частини четвертої статті 53 цього закону треба розуміти так, що при визначенні повноважності загальних зборів учасників товариства з обмеженою відповідальністю та результатів голосування за прийняття їх рішень враховується кількість голосів учасників, визначена пропорційно розміру їх часток у статутному капіталі, що встановлений статутом товариства з обмеженою відповідальністю, незалежно від вартості реально внесених (сплачених) ними вкладів тільки протягом першого року з дня державної реєстрації товариства з обмеженою відповідальністю.

2. Припинити конституційне провадження у справі в частині офіційного тлумачення положення частини першої статті 64 Закону України «Про господарські товариства» від 19 вересня 1991 року № 1576–ХІІ з наступними змінами, згідно з яким «учасника товариства з обмеженою відповідальністю, який систематично не виконує або неналежним чином виконує обов'язки, або перешкоджає своїми діями досягненню цілей товариства, може бути виключено з товариства на основі рішення, за яке проголосували учасники, що володіють у сукупності більш як 50 відсотками загальної кількості голосів учасників товариства», у системному зв'язку з положеннями частини третьої статті 13, частин другої, четвертої, сьомої статті 41, частини другої статті 55, частини першої статті 68, частини другої статті 124 Конституції України, частин третьої, шостої статті 13, частини третьої статті 14, частини третьої статті 16 Цивільного кодексу України, пункту «в» частини першої статті 59 цього закону на підставі пункту 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» – невідповідність конституційного звернення вимогам, передбаченим Конституцією України, Законом України «Про Конституційний Суд України».

3. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

**РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

по делу об официальном толковании положений части четвертой статьи 58, части первой статьи 64 Закона Украины «О хозяйственных обществах» по конституционному обращению Общества с ограниченной ответственностью «Лихтнер Бетон Львов»

г. Киев

5 февраля 2013 года

№ 1-рп/2013

Дело № 1-3/2013

Конституционный Суд Украины в составе судей:

Винокурова Сергея Маркияновича – председательствующего, **Баулина** Юрия Васильевича, **Брынцева** Василия Дмитриевича, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича, **Гультая** Михаила Мирославовича, **Запорожца** Михаила Петровича, **Кампо** Владимира Михайловича, **Колоса** Михаила Ивановича, **Лылака** Дмитрия Дмитриевича – докладчика, **Маркуш** Марии Андреевны, **Пасенюка** Александра Михайловича, **Сергейчука** Олега Анатольевича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Шишкина** Виктора Ивановича,

рассмотрел в пленарном заседании дело об официальном толковании положений части четвертой статьи 58 Закона Украины «О хозяйственных обществах» от 19 сентября 1991 года № 1576–ХІІ (Ведомости Верховной Рады Украины, 1991 г., № 49, ст. 682) с последующими изменениями (далее – Закон) в системной связи с положениями части третьей статьи 13, частей второй, четвертой, седьмой статьи 41, части первой статьи 68 Конституции Украины, части первой статьи 3, частей третьей, шестой статьи 13, части третьей статьи 14, части третьей статьи 16, части первой статьи 115, части первой статьи 117, части первой статьи 140, частей первой, второй статьи 144, части третьей статьи 147, части первой статьи 334, части четвертой статьи 715 Гражданского кодекса Украины (далее – ГК Украины), статьи 11, части первой статьи 12, части первой статьи 50, части четвертой статьи 53 Закона, а также части первой статьи 64 Закона в системной связи с положениями части третьей статьи 13, частей второй, четвертой, седьмой статьи 41, части второй статьи 55, части первой статьи 68, части второй статьи 124 Конституции Украины, частей третьей, шестой статьи 13, части третьей статьи 14, части третьей статьи 16 ГК Украины, пункта «в» части первой статьи 59 Закона по конституционному обращению Общества с ограниченной ответственностью «Лихтнер Бетон Львов» (далее – ООО «Лихтнер Бетон Львов»).

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьями 42, 43 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стало конституционное обращение ООО «Лихтнер Бетон Львов».

Основанием к рассмотрению дела согласно статье 94 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является наличие неоднозначного применения судами Украины положений части четвертой статьи 58, части первой статьи 64 Закона.

Заслушав судью-докладчика Лылака Д.Д. и исследовав материалы дела, в том числе позиции Верховного Суда Украины, Высшего хозяйственного суда Украины, Председателя Верховной Рады Украины, Государственной регистрационной службы Украины, Национальной комиссии по ценным бумагам и фондовому рынку, Представителя Президента Украины в Конституционном Суде Украины, Украинского союза предпринимателей малого и среднего бизнеса, научных работников Института экономико-правовых исследований Национальной академии наук Украины, Научно-исследовательского института частного права и предпринимательства Национальной академии правовых наук Украины, юридического факультета Киевского национального университета имени Тараса Шевченко, Национального университета «Юридическая академия Украины имени Ярослава Мудрого», юридического факультета Государственного высшего учебного заведения «Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана», юридического факультета Тернопольского национального экономического университета, Конституционный Суд Украины

У С Т А Н О В И Л :

1. Субъект права на конституционное обращение – ООО «Лихтнер Бетон Львов» – обратился в Конституционный Суд Украины с ходатайством дать официальное толкование положений Закона, а именно:

– части четвертой статьи 58, согласно которой «участники имеют количество голосов, пропорциональное размеру их долей в уставном капитале», в аспекте следующих вопросов: имеют ли участники общества с ограниченной ответственностью (далее – Общество) количество голосов, пропорциональное размеру их долей, реально внесенных в его уставный капитал, или они имеют количество голосов, пропорциональное размеру их долей, указанных в его уставных документах; подлежат ли учету голоса участников пропорционально размеру их долей, которые реально не были внесены в уставный капитал, при определении полномочности общего собрания участников Общества и результатов голосования за принятие решений;

– части первой статьи 64, согласно которой «участник общества с ограниченной ответственностью, систематически не исполняющий или ненадлежащим образом исполняющий обязанности, или препятствующий своими действиями достижению целей общества, может быть исключен из общества на основе решения, за которое проголосовали участники, владеющие в совокупности более чем 50 процентами общего количества голосов участников общества», в аспекте следующих вопросов: следует ли считать норму Закона в этой части императивной и дающей возможность

исключить участника, систематически не исполняющего или ненадлежащим образом исполняющего обязанности, лишь на основе решения общего собрания участников Общества, за которое проголосовали участники, владеющие в совокупности более чем 50 процентами общего количества голосов участников Общества; является ли норма Закона в этой части все-таки диспозитивной и дает ли право участникам, владеющим в совокупности более чем 50 процентами общего количества голосов, реализовать право на исключение из Общества недобросовестного участника путем обращения с соответствующим требованием в суд в случае систематического его неучастия в общих собраниях участников Общества, что делает невозможным проведение полномочного собрания и решение вопроса о его исключении.

Как считает автор ходатайства, суды неоднозначно применяют положения части четвертой статьи 58, части первой статьи 64 Закона при рассмотрении аналогичных корпоративных споров. В одних случаях суды учитывают размер реально внесенных участниками вкладов в уставный капитал Общества и соответственно пропорциональное размеру их долей количество голосов, а в других – только размер их долей, определенный в его уставе и внесенный в Единый государственный реестр юридических лиц и физических лиц – предпринимателей. Также по-разному решается вопрос о подведомственности судам споров об исключении участника из Общества: одни суды рассматривают такие споры, другие – отвечают отказом в их рассмотрении на том основании, что данный вопрос относится только к компетенции общего собрания участников. В подтверждение разной судебной практики к конституционному обращению приложены решения Конституционного Суда Украины, хозяйственных судов Украины, Постановление Пленума Верховного Суда Украины и рекомендации президиума Высшего хозяйственного суда Украины по данному вопросу.

2. Проведенный Конституционным Судом Украины сравнительно-правовой анализ положений Конституции Украины, ГК Украины, Хозяйственного кодекса Украины (далее – ХК Украины), Закона относительно поднятых в конституционном обращении вопросов дает основания для следующих выводов.

2.1. Украина есть демократическое, правовое государство, в котором человек признается наивысшей социальной ценностью, а его права и свободы и их гарантии определяют содержание и направленность деятельности государства (статьи 1, 3 Конституции Украины).

Основной Закон Украины закрепил за каждым право на собственность (статья 41) и право на предпринимательскую деятельность (статья 42). Правовой режим собственности и правовые основы и гарантии предпринимательства определяются исключительно законами Украины (пункты 7, 8 части первой статьи 92 Конституции Украины).

Через законодательное регулирование правоотношений собственности и предпринимательства государство выполняет конституционные обязан-

ности относительно ответственности перед человеком за свою деятельность, обеспечения защиты прав всех субъектов права собственности и хозяйствования и защиты конкуренции в предпринимательской деятельности (часть вторая статьи 3, часть четвертая статьи 13, часть третья статьи 42 Конституции Украины).

Конституционный Суд Украины в Решении от 12 января 2010 года № 1-рп/2010 указал, что конституционные права, предусмотренные частью первой статьи 41 и частью первой статьи 42 Основного Закона Украины, «лица могут реализовывать, в частности, через общества» (абзац первый подпункта 3.1 пункта 3 мотивировочной части), являющиеся юридическими лицами (часть третья статьи 79 ХК Украины, статья 1 Закона).

2.2. Общество является одной из организационно-правовых форм юридических лиц. Понятие юридическое лицо определено в статье 80 ГК Украины, согласно которой – это организация, созданная и зарегистрированная в установленном законом порядке. Юридическое лицо может быть создано путем объединения лиц и (или) имущества на основании учредительных документов (учредительного договора, устава, учредительного акта) или модельного устава (части первая, вторая статьи 81, части первая, вторая, третья статьи 87 ГК Украины). Согласно абзацу второму части второй статьи 81 ГК Украины созданное в таком порядке лицо является юридическим лицом частного права.

Юридическими лицами частного права являются предпринимательские общества – организации, созданные путем объединения лиц (участников), имеющих право участия в этом обществе (хозяйственные общества: полное общество, командитное общество, общество с ограниченной или дополнительной ответственностью, акционерное общество), или производственные кооперативы; они осуществляют предпринимательскую деятельность с целью получения прибыли и последующего ее распределения между участниками (части первая, вторая статьи 83, статья 84 ГК Украины).

3. Вопрос, поднятый автором ходатайства, относительно того, каким образом следует определять количество голосов участников Общества: пропорционально размеру их долей в уставном капитале, установленных в уставе, или пропорционально их реальным (фактическим) вкладам, которые они внесли (уплатили) в уставный капитал, при определении полномочности общего собрания участников Общества и результатов голосования за принятие решений, носит комплексное правовое регулирование, его решение требует системного анализа соответствующих положений правовых актов о статусе Общества, режиме его имущества (уставного капитала, вкладов и долей участников) и т.д.

3.1. Законодательство о хозяйственных обществах основывается на нормах, установленных Конституцией Украины, и состоит из ГК Украи-

ны, ХК Украины, Закона, других нормативно-правовых актов, принятых в соответствии с этими законодательными актами (статья 11¹ Закона).

Понятие Общества определено в статье 140 ГК Украины, части третьей статьи 80 ХК Украины, статье 50 Закона, согласно которым таким Обществом является хозяйственное общество, основанное одним или несколькими людьми, имеющее уставный капитал, разделенный на доли, размер которых определяется учредительными документами. Указанные законодательные положения дают основания для вывода, что отношения касательно создания Общества являются гражданско-правовыми. В этих правоотношениях участники приобретают гражданские права и несут гражданские обязанности.

Учредительным документом Общества является устав (часть первая статьи 143 ГК Украины, часть первая статьи 82 ХК Украины, часть первая статьи 4 Закона). Устав является локальным правовым актом и обязателен для соблюдения и выполнения всеми участниками. Он должен содержать сведения о размере уставного капитала с определением доли каждого участника, а также размере, составе и порядке внесения им вкладов (часть первая статьи 140, часть первая статьи 143 ГК Украины, часть четвертая статьи 82 ХК Украины, часть первая статьи 50, часть первая статьи 51 Закона). О том, что информация об имуществе Общества является требованием к содержанию его учредительных документов, указано в Решении Конституционного Суда Украины от 12 января 2010 года № 1-рп/2010, согласно которому «все общества имеют имущество, которое является объектом управленческой деятельности и информация о котором является требованием к содержанию их учредительных документов (часть вторая статьи 88 Гражданского кодекса)» (абзац первый подпункта 3.1 пункта 3 мотивировочной части). Такие же сведения содержатся, кроме устава Общества, в Едином государственном реестре юридических лиц и физических лиц-предпринимателей (часть третья статьи 8, абзац тринадцатый части второй статьи 17 Закона Украины «О государственной регистрации юридических лиц и физических лиц-предпринимателей»).

Вкладом в уставный (составной) капитал хозяйственного общества могут быть деньги, ценные бумаги, другие вещи либо имущественные или другие отчуждаемые права, имеющие денежную оценку, если иное не установлено законом (часть вторая статьи 115 ГК Украины, часть первая статьи 86 ХК Украины, часть первая статьи 13 Закона). Указанные объекты согласно статье 177 ГК Украины являются объектами гражданских прав. Соответственно и доля участника в уставном капитале Общества является предметом гражданских правоотношений, которая удостоверяет участие лица в Обществе.

Следовательно, уставный (составной) капитал является одним из юридических признаков хозяйственного общества.

3.2. Уставный капитал Общества состоит из вкладов участников, а его размер составляет сумма стоимости таких вкладов (часть первая

статті 144 ГК України, частина перша статті 87 ХК України). Предусмотренный в учредительном документе размер уставного капитала распределяется на доли каждого участника пропорционально стоимости его вклада, т.е. доля участника в уставном капитале Общества должна соответствовать стоимости его имущественного участия в таком капитале. Отсюда особенностью уставного капитала Общества является его разделение на доли каждого из участников, которые в соответствии с этими долями управляют Обществом. Следовательно, размер долей участников Общества устанавливается уставом (часть первая статьи 140, абзац второй части первой статьи 143 ГК Украины, часть четвертая статьи 82 ХК Украины, часть первая статьи 50, часть первая статьи 51 Закона).

Участие в Обществе имуществом и согласование между участниками общего управления им наделяет участника корпоративными правами, а потому отношения по этим правам носят характер корпоративных правоотношений (часть первая, третья статьи 167 ХК Украины).

Законодатель императивно урегулировал вопрос о сроке уплаты уставного капитала (внесение вкладов в уставный капитал) участниками Общества – до окончания первого года со дня государственной регистрации Общества (абзац первый части третьей статьи 144 ГК Украины, часть первая статьи 52 Закона). Этот срок предоставляется для постепенного выполнения каждым участником своей корпоративной обязанности перед Обществом относительно формирования уставного капитала (вносить свои вклады в размере, порядке и средствами (способами), предусмотренными учредительными документами) (пункты 1, 2 части первой статьи 117 ГК Украины, абзац третий части третьей статьи 88 ХК Украины, пункт «б» статьи 11 Закона). Формирование участниками уставного капитала является их юридической обязанностью перед Обществом.

Следовательно, до окончания первого года со дня государственной регистрации Общества размер долей каждого из участников устанавливается исключительно уставом.

Изменения стоимости имущества, внесенного в качестве вклада, и дополнительные взносы участников не влияют на размер их доли в уставном капитале, указанной в учредительных документах Общества, если иное не предусмотрено учредительными документами (часть вторая статьи 51 Закона). Указанное положение Закона корреспондирует с положением абзаца второго части четвертой статьи 82 ХК Украины, согласно которому в уставе может быть установлен порядок определения размера долей участников в зависимости от изменения стоимости имущества, внесенного как вклад, и дополнительных взносов участников. Такое законодательное урегулирование вопроса об участии в Обществе соответствует сути и содержанию корпоративных отношений и основывается на началах свободы договора, справедливости, добросовестности и разумности (пункты 3, 6 части первой статьи 3 ГК Украины).

Следовательно, в течение первого года со дня государственной регистрации Общества его участники имеют количество голосов, пропорцио-

нальное размеру их долей в уставном капитале, независимо от факта полного или частичного внесения (уплаты) вкладов. Вопрос об определении количества голосов для полномочности общего собрания участников Общества и результатов голосования за принятие его решений в случае, если в течение первого года со дня государственной регистрации Общества участник не выполнил своей обязанности по формированию уставного капитала, а общее собрание участников Общества не приняло предусмотренные частью третьей статьи 144 ГК Украины и частью второй статьи 52 Закона решения, согласно пунктам 7, 8 части первой статьи 92 Конституции Украины подлежат законодательному урегулированию.

Таким образом, положение части четвертой статьи 58 Закона следует понимать как то, что при определении полномочности общего собрания участников Общества и результатов голосования за принятие его решений учитывается количество голосов участников, определенное пропорционально размеру их долей в уставном капитале, установленном уставом Общества, независимо от стоимости реально внесенных (уплаченных) ими вкладов только в течение первого года со дня государственной регистрации Общества.

Закон императивно урегулировал вопрос о действиях Общества в случае невнесения (неполного внесения) участниками своих вкладов до окончания установленного годового срока. Согласно части третьей статьи 144 ГК Украины, части второй статьи 52 Закона общее собрание участников Общества принимает одно из следующих решений: об исключении из его состава тех участников, которые не внесли (не полностью внесли) свои вклады, и об определении порядка перераспределения долей в уставном капитале; об уменьшении уставного капитала и об определении порядка перераспределения долей в уставном капитале; о ликвидации Общества.

4. Автор ходатайства просит дать официальное толкование всего текста первого предложения части первой статьи 64 Закона, согласно которому «участник общества с ограниченной ответственностью, систематически не исполняющий или ненадлежащим образом исполняющий обязанности, или препятствующий своими действиями достижению целей общества, может быть исключен из общества на основе решения, за которое проголосовали участники, владеющие в совокупности более чем 50 процентами общего количества голосов участников общества», в аспекте того, является ли это положение императивным или диспозитивным относительно порядка исключения участника из Общества. При этом он не конкретизирует предмет толкования.

Неопределенность предмета толкования делает невозможным осуществление официальной интерпретации, что является основанием для отказа в открытии конституционного производства по делу по такому конституционному обращению согласно пункту 2 статьи 45 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» (определения Конституционного

Суда Украины от 2 сентября 2009 года № 47-у/2009, от 11 декабря 2012 года № 33-у/2012).

Согласно пункту 1 § 51 Регламента Конституционного Суда Украины Конституционный Суд Украины прекращает конституционное производство по делу, если в процессе пленарного заседания будут выявлены основания для отказа в открытии конституционного производства, предусмотренные статьей 45 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины».

Учитывая изложенное и руководствуясь статьями 147, 150, 153 Конституции Украины, статьями 42, 45, 51, 52, 62, 66, 67, 69, 95 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», пунктом 1 § 51 Регламента Конституционного Суда Украины, Конституционный Суд Украины

р е ш и л :

1. В аспекте конституционного обращения положение части четвертой статьи 58 Закона Украины «О хозяйственных обществах» от 19 сентября 1991 года № 1576–ХІІ с последующими изменениями, согласно которому «участники имеют количество голосов, пропорциональное размеру их долей в уставном капитале», в системной связи с положениями части третьей статьи 13, частей второй, четвертой, седьмой статьи 41, части первой статьи 68 Конституции Украины, части первой статьи 3, частей третьей, шестой статьи 13, части третьей статьи 14, части третьей статьи 16, части первой статьи 115, части первой статьи 117, части первой статьи 140, частей первой, второй статьи 144, части третьей статьи 147, части первой статьи 334, части четвертой статьи 715 Гражданского кодекса Украины, статьи 11, части первой статьи 12, части первой статьи 50, части четвертой статьи 53 данного закона следует понимать как то, что при определении полномочности общего собрания участников общества с ограниченной ответственностью и результатов голосования за принятие его решений учитывается количество голосов участников, определенное пропорционально размеру их долей в уставном капитале, установленном уставом общества с ограниченной ответственностью, независимо от стоимости реально внесенных (уплаченных) ими вкладов только в течение первого года со дня государственной регистрации общества с ограниченной ответственностью.

2. Прекратить конституционное производство по делу в части официального толкования положения части первой статьи 64 Закона Украины «О хозяйственных обществах» от 19 сентября 1991 года № 1576–ХІІ с последующими изменениями, согласно которому «участник общества с ограниченной ответственностью, систематически не исполняющий или ненадлежащим образом исполняющий обязанности, или препятствующий своими действиями достижению целей общества, может быть исключен из общества на основе решения, за которое проголосовали участники, владеющие в совокупности более чем 50 процентами общего количества голосов участников общества», в системной связи с положени-

ями части третьей статьи 13, частей второй, четвертой, седьмой статьи 41, части второй статьи 55, части первой статьи 68, части второй статьи 124 Конституции Украины, частей третьей, шестой статьи 13, части третьей статьи 14, части третьей статьи 16 Гражданского кодекса Украины, пункта «в» части первой статьи 59 данного закона на основании пункта 2 статьи 45 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» – несоответствие конституционного обращения требованиям, предусмотренным Конституцией Украины, Законом Украины «О Конституционном Суде Украины».

3. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД УКРАИНЫ

Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine dated February 5, 2013 No. 1-rp/2013 in the case upon the constitutional appeal of the «Lichtner Beton Lviv» L.L.C. concerning the official interpretation of the provisions of Articles 58.4, 64.1 of the Law of Ukraine «On Commercial Partnerships»

The notion of the limited liability company (hereinafter referred to as «the LLC») is determined in Article 140 of the Civil Code of Ukraine (hereinafter referred to as «the CiC»), Article 80.3 of the Commercial Code of Ukraine (hereinafter referred to as «the CoC»), Article 50 of the Law of Ukraine «On Commercial Partnerships» No. 1576-XII dated September 19, 1991 with subsequent amendments (hereinafter referred to as «the Law»), under which such partnership is a commercial partnership founded by one or more persons with statutory fund divided into shares the amount of which is determined by the statutory documents. The abovementioned legislative provisions give ground to conclude that the relationships regarding the establishment of the LLC fall under civil law. Participants of such legal relationships acquire civil rights and bear civil responsibilities.

The charter is the statutory document of the LLC (Article 143.1 of the CiC, Article 82.1 of the CoC, and Article 4.1 of the Law). The charter is a local legal act and is mandatory for compliance and implementation by all participants. It should contain information about the scope of the statutory fund with participatory shares being determined, as well as the scope, composition and order of contribution by each participant (Articles 140.1, 143.1 of the CiC, Article 82.4 of the CoC, Articles 50.1, 51.1 of the Law).

Contribution to the statutory fund of the commercial partnership may be money, securities, other things, property rights, alienated rights having monetary value, unless otherwise established by law (Article 115.2 of the CiC, Article 86.1 of the CoC, and Article 13.1 of the Law). Under Article 177 of the CiC, the abovementioned objects are the objects of civil rights. Accordingly, the participant's share in the statutory fund of the LLC is the subject of the civil relationships which proves the participation of an individual in the LLC.

Consequently, the statutory fund is one of the legal attributes of a commercial partnership.

The statutory fund of the LLC consists of contributions made by its participants and its size is the sum of values of such contributions (Article 144.1 of the CiC, Article 87.1 of the CoC). The size of statutory fund envisaged in the statutory document is divided into shares of each participant in proportion to the value of his/her shares, i.e. the participant's share in the statutory fund of the LLC must meet the value of his/her property contribution in this fund. Therefore, the specific feature of the statutory fund of the LLC is its division into shares of each participant who administrate the LLC in accordance with these shares.

The legislator imperatively regulated the issue regarding the deadline for the payment of the statutory fund (making contributions to the statutory fund) by the participants of the LLC – by the end of the first year from the date of the state registration of the LLC (paragraph one of Article 144.3 of the CiC, Article 52.1 of the Law). This period is provided for the gradual implementation by each participant of his/her corporate duty to the LLC regarding the formation of the statutory fund (to make their contributions in the size, order and by funds (means) provided by the statutory documents) (Articles 117.1.1, 117.1.2 of the CiC, paragraph 3 of Article 88.3 of the CoC, paragraph «b» of Article 11 of the Law). The formation of the statutory fund by the participants the LLC is their legal duty to the LLC.

Thus, before the end of the first year from the date of the state registration of the LLC the size of shares of each participant is determined solely by the charter of the LLC.

Changes of the value of assets assigned as a contribution and additional contributions of participants do not influence the amount of their share in the statutory fund determined by the statutory documents of the LLC unless otherwise provided by the statutory documents (Article 51.2 of the Law).

Thus, during the first year from the date of the state registration of the LLC, its participants have votes in proportion to their shares in the statutory fund, regardless of the fact whether they have full or partial payment of contributions. Determination of the number of votes for the authority of the general assembly of the LLC participants and the results of voting for adoption of their decisions in case if during the first year from the date of the state registration of the LLC a participant has not complied with his or her obligation concerning the formation of the statutory fund and the general assembly of the participants have not adopted the decisions envisaged by Article 144.3 of the CiC and Ar-

article 52.2 of the Law in accordance with Articles 92.1.7, 92.1.8 of the Constitution of Ukraine is subjected to the legislative regulation.

The Law imperatively settled the issue regarding actions of the LLC in case of failure to make a contribution (incomplete contribution) of the shares by the participants before expiration of the established period of one year. Pursuant to Article 144.3 of the CiC, Article 52.2 of the Law the general assembly of the participants of the LLC adopt one of the following decisions: on exclusion from its membership of those participants who have not made (fully made) their contributions and on determination of the procedure of redistribution of shares to the statutory fund; on reduce of the statutory fund and on determination of the procedure of redistribution of the shares to the statutory fund; on liquidation of the LLC.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held:

1. In terms of the abovementioned constitutional appeal the provisions of Article 58.4 of the Law of Ukraine «On Commercial Partnerships» No. 1576-XII dated September 19, 1991 with subsequent amendments according to which «the participants have the number of votes proportionate to the amount of their shares in the statutory fund» in the systemic conjunction with the provisions of Articles 13.3, 41.2, 41.4, 41.7, 68.1 of the Constitution of Ukraine, Articles 3.1, 13.3, 13.6, 14.3, 16.3, 115.1, 117.1, 140.1, 144.1, 144.2, 147.3, 334.1, 715.4 of the Civil Code of Ukraine, Articles 11, 12.1, 50.1, 53.4 of the abovementioned law shall be understood as reading that in determining the authority of the general assembly of the limited liability company's participants and the results of voting for adoption of their decisions one should take into consideration the number of votes of participants defined in proportion to their shares in the statutory fund which is established by the charter of the limited liability company irrespective of the value of actually made (paid) contributions only during the first year from the date of the state registration of a limited liability company.

2. To terminate the constitutional proceedings in the case in the part concerning the official interpretation of the provisions of Article 64.1 of the Law of Ukraine «On Commercial Partnerships» No. 1576-XII dated September 19, 1991 with subsequent amendments according to which «a participant of a limited liability company who systematically ignores or improperly fulfils his or her duties, or interferes with reaching the aims of the partnership with his or her actions may be excluded from the partnership on the ground of a decision of the assembly of association's participants, who have over 50 percent of the total amount of votes of the members of the partnership» in the systemic conjunction with the provisions of Articles 13.3, 41.2, 41.4, 41.7, 55.2, 68.1, 124.2 of the Constitution of Ukraine, Articles 13.3, 13.6, 14.3, 16.3 of the Civil Code, paragraph «с» of Article 59.1 of this law on the basis of Article 45.2 of the Law of Ukraine «On the Constitutional Court of Ukraine» – constitutional appeal does not meet the requirements envisaged by the Constitution of Ukraine and the Law of Ukraine «On the Constitutional Court of Ukraine».

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

РІШЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

у справі за конституційним поданням 48 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення положень частини другої статті 136, частини третьої статті 141 Конституції України, абзацу першого частини другої статті 14 Закону України «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів»

м. Київ
29 травня 2013 року
№ 2-рп/2013

Справа № 1-11/2013

Конституційний Суд України у складі суддів:

Головіна Анатолія Сергійовича – головуючого, Бауліна Юрія Васильовича, Бринцева Василя Дмитровича, Вдовіченка Сергія Леонідовича, Винокурова Сергія Маркіяновича, Гультая Михайла Мирославовича, Запорожця Михайла Петровича, Кампа Володимира Михайловича, Колоса Михайла Івановича, Литвинова Олександра Миколайовича, Маркуш Марії Андріївни, Овчаренка В'ячеслава Андрійовича, Пасенюка Олександра Михайловича, Сергейчука Олега Анатолійовича – доповідача, Стецюка Петра Богдановича, Тупицького Олександра Миколайовича, Шаптали Наталі Костянтинівни, Шишкіна Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням 48 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення положень частини другої статті 136, частини третьої статті 141 Конституції України, абзацу першого частини другої статті 14 Закону України «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів» від 10 липня 2010 року № 2487–VI (Відомості Верховної Ради України, 2010 р., № 35–36, ст. 491) (далі – Закон № 2487).

Приводом для розгляду справи згідно зі статтями 39, 41 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне подання 48 народних депутатів України.

Підставою для розгляду справи відповідно до статті 93 Закону України «Про Конституційний Суд України» є практична необхідність в офіційному тлумаченні положень частини другої статті 136, частини третьої статті 141 Конституції України, абзацу першого частини другої статті 14 Закону № 2487.

Заслухавши суддю-доповідача Сергейчука О.А. та дослідивши матеріали справи, у тому числі позиції, які висловили Президент України, Голова Верховної Ради України, Міністерство юстиції України, Київська місь-

ка рада, Тернопільська обласна рада, науковці Академії муніципального управління, Інституту держави і права ім. В.М.Корецького НАН України, Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Національного університету «Одеська юридична академія», Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого», Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В :

1. Суб'єкт права на конституційне подання – 48 народних депутатів України – звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням дати офіційне тлумачення положень частини другої статті 136, частини третьої статті 141 Конституції України, абзацу першого частини другої статті 14 Закону № 2487 стосовно строків проведення одночасно на всій території України чергових виборів до Верховної Ради Автономної Республіки Крим, сільських, селищних, міських, районних, обласних рад та сільських, селищних, міських голів у зв'язку з набранням чинності Законом України «Про внесення змін до Конституції України щодо проведення чергових виборів народних депутатів України, Президента України, депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів» від 1 лютого 2011 року № 2952–VI (далі – Закон № 2952).

Практичну необхідність у з'ясуванні та роз'ясненні, офіційній інтерпретації вказаних положень Конституції України та Закону № 2487 суб'єкт права на конституційне подання обґрунтовує різними підходами до визначення конституційно-правових підстав для призначення та проведення наступних чергових виборів депутатів сільських, селищних, міських, районних, обласних рад (далі – місцеві ради) та сільських, селищних, міських голів у строки, встановлені Конституцією України.

2. Конституційний Суд України, вирішуючи порушені у конституційному поданні питання, виходить з такого.

Україна є демократичною, правовою, унітарною державою, в якій визнається і діє принцип верховенства права; носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ, який здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування; громадяни мають право брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування (стаття 1, частина друга статті 2, частина друга статті 5, частина перша статті 8, частина перша статті 38 Основного Закону України).

В Україні визнається і гарантується місцеве самоврядування (стаття 7 Конституції України).

Представницькими органами місцевого самоврядування є місцеві ради, формування яких відбувається за результатами народного волевиявлення, яке здійснюється через вибори, що відповідно до статті 69 Конституції України є однією з форм безпосередньої демократії (абзац третій

пункту 3 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 4 червня 2009 року № 13-рп/2009).

Згідно з частинами першою, другою статті 12 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» сільський, селищний, міський голова є головною посадовою особою територіальної громади відповідно села (добровільного об'єднання в одну територіальну громаду жителів кількох сіл), селища, міста; сільський, селищний, міський голова обирається відповідною територіальною громадою на основі загального, рівного, прямого виборчого права шляхом таємного голосування в порядку, визначеному законом, і здійснює свої повноваження на постійній основі, строк повноважень сільського, селищного, міського голови, обраного на чергових виборах місцевих рад та сільських, селищних, міських голів, визначається Основним Законом України.

Конституція України та закони України встановлюють однакові правові підходи до організації і діяльності органів, які мають представницький характер: парламенту – Верховної Ради України, представницького органу Автономної Республіки Крим – Верховної Ради Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування – місцевих рад (абзац третій підпункту 2.2 пункту 2 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 27 лютого 2001 року № 1-рп/2001).

3. Конституційний Суд України вважає, що істотне значення для функціонування демократичної держави, гарантування її республіканських засад має встановлений Основним Законом України порядок формування органів державної влади та органів місцевого самоврядування, зокрема періодичність проведення виборів до них.

За Конституцією України строк повноважень Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад, депутати яких обрані на чергових виборах, становить п'ять років (частина перша статті 136, частина перша статті 141); строк повноважень сільського, селищного, міського голови, обраного на чергових виборах, становить п'ять років (частина друга статті 141). Цим строком (п'ять років) означена періодичність проведення чергових виборів до органів місцевого самоврядування.

3.1. Конституційний Суд України виходить з того, що періодичність проведення виборів до органів державної влади та органів місцевого самоврядування повинна бути розумною, маючи на меті забезпечення оптимальності, наступності та стабільності у формуванні представницьких органів.

Застосування принципу періодичності проведення виборів згідно з міжнародними актами є важливою складовою їх демократичності. Зокрема, у статті 25 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права 1966 року вказано, що кожен громадянин повинен мати можливість голосувати і бути обраним на справжніх періодичних виборах (абзац п'ятий пункту 3 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 4 червня 2009 року № 13-рп/2009). У статті 3 Першого протоколу до

Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року закріплено, що вибори мають проводитися з розумною періодичністю шляхом таємного голосування в умовах, які забезпечують вільне вираження думки народу у виборі законодавчого органу. Згідно з Документом Копенгагенської наради Конференції з людського виміру НБСЄ від 29 червня 1990 року воля народу повинна виражатися в ході періодичних і справжніх виборів і вимагається, щоб вільні вибори проводилися через розумні проміжки часу, з розумною періодичністю (підпункт 5.1 пункту 5, пункт 6, підпункт 7.1 пункту 7). Відповідно до Декларації про критерії вільних і справедливих виборів Ради Міжпарламентського союзу 1994 року справжні вільні і справедливі вибори повинні бути організовані через регулярні періоди (розділ I).

Отже, періодичність проведення виборів до представницьких органів місцевого самоврядування є правовим принципом, визнаним національним і міжнародним законодавством.

3.2. Конституційний Суд України вважає, що в аспекті конституційного подання термін «строк» як правова категорія встановлення періодичності проведення виборів означає обмеження юридично значущих дій та правовідносин у часі з метою забезпечення балансу публічних інтересів держави, інтересів територіальних громад та конституційних прав і свобод людини і громадянина.

Конституційний Суд України у Рішенні від 4 червня 2009 року № 13-рп/2009 вказав, що конституційні положення, які встановлюють строки повноважень представницьких органів, мають загальний характер, а тому обчислення цих строків здійснюється однаково, незалежно від того, на чергових чи позачергових виборах обрано склад представницького органу чи посадову особу (абзац третій підпункту 3.2 пункту 3 мотивувальної частини). Конституційний Суд України зауважує, що таке тлумачення положень частин першої, другої статті 141 Конституції України він давав до набрання чинності Законом № 2952.

Після набрання чинності Законом № 2952 положення частин першої, другої статті 141 Конституції України викладено в новій редакції, яка визначає строк повноважень депутатів відповідних місцевих рад та сільських, селищних, міських голів – п'ять років – лише у разі їх обрання на чергових виборах.

Чергові вибори місцевих рад, сільських, селищних, міських голів відбуваються в останню неділю жовтня п'ятого року повноважень відповідної ради чи відповідного голови, обраних на чергових виборах (частина третя статті 141 Конституції України).

Отже, із внесенням Законом № 2952 змін до Конституції України встановлюються єдині вимоги щодо узгодженості в часі усіх чергових виборів депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів.

Конституційний Суд України вважає, що внесення змін до Конституції України Законом № 2952 було зумовлено необхідністю уніфікувати строки повноважень Президента України, народних депутатів України, депу-

татів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів для забезпечення безперервності процесу здійснення державної влади і самоврядності та зменшення видатків з Державного бюджету України на проведення виборів. На підставі цього він дійшов висновку, що в Основному Законі України не тільки проголошено право громадян брати участь в управлінні державними справами, а й визначено механізми його реалізації, насамперед шляхом уніфікації строків повноважень органів місцевого самоврядування, зокрема для прогнозованості дати проведення наступних чергових виборів депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів. Такий висновок узгоджується з правовою позицією Конституційного Суду України, викладеною в абзаці третьому підпункту 3.1 пункту 3 мотивувальної частини Рішення від 15 жовтня 2008 року № 23-рп/2008, за якою Основний Закон України не тільки проголошує здійснення влади народом, а й визначає конкретні механізми його реалізації.

3.3. Конституційний Суд України зазначає, що Конституцією України встановлено одночасне проведення чергових виборів до Верховної Ради Автономної Республіки Крим, усіх місцевих рад та сільських, селищних, міських голів для забезпечення стабільності та безперервності існування влади.

Згідно з Основним Законом України організація і порядок проведення виборів визначаються виключно законами України (пункт 20 частини першої статті 92). На реалізацію цього припису Верховна Рада України прийняла Закон № 2487, відповідно до абзацу першого частини другої статті 14 якого чергові вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів проводяться одночасно на всій території України.

Конституційний Суд України вважає, що проведення чергових виборів до Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів одночасно на всій території України зміцнює засади унітарної форми державного устрою України, єдності та цілісності її території (статті 2, 132 Основного Закону України).

Наведене дає підстави для висновку, що положення частини другої статті 136, частини третьої статті 141 Конституції України, абзацу першого частини другої статті 14 Закону № 2487 слід розуміти так, що всі чергові вибори до Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів мають проводитися одночасно на всій території України, що сприятиме стабільності виборчих правовідносин у державі.

4. Відповідно до пункту 5 розділу XIV «Прикінцеві та перехідні положення» Закону № 2487 та Рішення Верховної Ради Автономної Республіки Крим від 4 серпня 2010 року № 1833-5/10 усі чергові вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад, сільських,

селищних, міських голів, крім виборів Київського міського голови, Київської міської ради та Тернопільської обласної ради, відбулися 31 жовтня 2010 року.

Депутати Тернопільської обласної ради обрані на позачергових виборах 15 березня 2009 року, а депутати Київської міської ради та Київський міський голова, повноваження якого достроково припинені, – на позачергових виборах 25 травня 2008 року.

Чергові вибори Київського міського голови, Київської міської ради та Тернопільської обласної ради проводилися 26 березня 2006 року одночасно з усіма іншими черговими виборами депутатів місцевих рад, сільських, селищних, міських голів.

Конституційний Суд України вважає, що при обчисленні строків повноважень органів місцевого самоврядування та сільських, селищних міських голів, обраних 31 жовтня 2010 року, та визначенні дати їх наступних чергових виборів необхідно керуватися частиною третьою статті 141 Конституції України в редакції Закону № 2952, оскільки перехідні положення цього закону не містять приписів щодо застосування при визначенні дати виборів депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів, які відбуватимуться після набрання ним чинності, положень частин першої, другої статті 141 Конституції України в попередній редакції.

Конституційний Суд України зазначає, що для уніфікації строків проведення усіх чергових виборів депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів і забезпечення можливості реалізації механізму одночасного їх проведення усі чергові вибори депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів мають відбутися в останню неділю жовтня п'ятого року повноважень рад чи голів, обраних на чергових виборах 31 жовтня 2010 року, тобто в останню неділю жовтня 2015 року. У цей термін повинні відбуватися і вибори депутатів місцевих рад, сільських, селищних, міських голів, обраних на позачергових виборах.

При цьому продовження або скорочення строків повноважень органів місцевого самоврядування, обраних на позачергових виборах, є тимчасовим заходом, спрямованим на реалізацію механізму одночасного проведення усіх чергових виборів депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів, що не перешкоджає реалізації конституційного права громадян брати участь в управлінні державними справами.

Таким чином, Конституційний Суд України дійшов висновку, що наступні після набрання чинності Законом № 2952 усі чергові вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів, обраних на чергових або позачергових виборах, згідно з частиною другою статті 136, частиною третьою статті 141 Конституції України, абзацом першим частини другої статті 14 Закону № 2487 мають відбуватися одночасно на всій території України в останню неділю жовтня п'ятого року повноважень рад чи голів, обраних на чергових виборах 31 жовтня 2010 року.

З огляду на наведене та керуючись статтями 147, 150, 153 Конституції України, статтями 51, 62, 66, 67, 69, частиною першою статті 95 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

в и р і ш и в :

1. В аспекті конституційного подання положення частини другої статті 136, частини третьої статті 141 Конституції України, абзацу першого частини другої статті 14 Закону України «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів» від 10 липня 2010 року № 2487–VI слід розуміти так, що наступні після набрання чинності Законом України «Про внесення змін до Конституції України щодо проведення чергових виборів народних депутатів України, Президента України, депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів» від 1 лютого 2011 року № 2952–VI усі чергові вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, сільських, селищних, міських, районних, обласних рад та сільських, селищних, міських голів, обраних на чергових або позачергових виборах, відбуваються одночасно на всій території України в останню неділю жовтня п'ятого року повноважень рад чи голів, обраних на чергових виборах 31 жовтня 2010 року.

2. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

**РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

по делу об официальном толковании положений части второй статьи 136, части третьей статьи 141 Конституции Украины, абзаца первого части второй статьи 14 Закона Украины «О выборах депутатов Верховной Рады Автономной Республики Крым, местных советов и сельских, поселковых, городских голов» по конституционному представлению 48 народных депутатов Украины

г. Киев
29 мая 2013 года
№ 2-рп/2013

Дело № 1-11/2013

Конституционный Суд Украины в составе судей:

Головина Анатолия Сергеевича – председательствующего, **Баулина** Юрия Васильевича, **Брынцева** Василия Дмитриевича, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича, **Винокурова** Сергея Маркияновича, **Гультая** Михаила Мирославовича, **Запорожца** Михаила Петровича, **Кампо** Владимира Михайловича, **Колоса** Михаила Ивановича, **Литвинова** Александра Николаевича, **Маркуш** Марии Андреевны, **Овчаренко** Вячеслава Андреевича, **Пасенюка** Александра Михайловича, **Сергейчука** Олега Анатольевича – докладчика, **Стецюка** Петра Богдановича, **Тулицкого** Александра Николаевича, **Шапталы** Натальи Константиновны, **Шишкина** Виктора Ивановича,

рассмотрел в пленарном заседании дело об официальном толковании положений части второй статьи 136, части третьей статьи 141 Конституции Украины, абзаца первого части второй статьи 14 Закона Украины «О выборах депутатов Верховной Рады Автономной Республики Крым, местных советов и сельских, поселковых, городских голов» от 10 июля 2010 года № 2487–VI (Ведомости Верховной Рады Украины, 2010 г., № 35–36, ст. 491) (далее – Закон № 2487) по конституционному представлению 48 народных депутатов Украины.

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьями 39, 41 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стало конституционное представление 48 народных депутатов Украины.

Основанием к рассмотрению дела согласно статье 93 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является практическая необходимость в официальном толковании положений части второй статьи 136, части третьей статьи 141 Конституции Украины, абзаца первого части второй статьи 14 Закона № 2487.

Заслушав судью-докладчика Сергейчука О.А. и исследовав материалы дела, в том числе позиции, изложенные Президентом Украины, Председателем Верховной Рады Украины, Министерством юстиции Украины,

Киевским городским советом, Тернопольским областным советом, научными работниками Академии муниципального управления, Института государства и права им. В.М.Корецкого НАН Украины, Киевского национального университета имени Тараса Шевченко, Национального университета «Одесская юридическая академия», Национального университета «Юридическая академия Украины имени Ярослава Мудрого», Конституционный Суд Украины

у с т а н о в и л :

1. Субъект права на конституционное представление – 48 народных депутатов Украины – обратился в Конституционный Суд Украины с ходатайством дать официальное толкование положений части второй статьи 136, части третьей статьи 141 Конституции Украины, абзаца первой части второй статьи 14 Закона № 2487 относительно сроков проведения одновременно на всей территории Украины очередных выборов в Верховную Раду Автономной Республики Крым, сельские, поселковые, городские, районные, областные советы и сельских, поселковых, городских голов в связи со вступлением в силу Закона Украины «О внесении изменений в Конституцию Украины по проведению очередных выборов народных депутатов Украины, Президента Украины, депутатов Верховной Рады Автономной Республики Крым, местных советов и сельских, поселковых, городских голов» от 1 февраля 2011 года № 2952–VI (далее – Закон № 2952).

Практическую необходимость в выяснении и разъяснении, официальной интерпретации указанных положений Конституции Украины и Закона № 2487 субъект права на конституционное представление обосновывает разными подходами к определению конституционно-правовых оснований для назначения и проведения следующих очередных выборов депутатов сельских, поселковых, городских, районных, областных советов (далее – местные советы) и сельских, поселковых, городских голов в сроки, установленные Конституцией Украины.

2. Конституционный Суд Украины, решая поднятые в конституционном представлении вопросы, исходит из следующего.

Украина есть демократическое, правовое, унитарное государство, в котором признается и действует принцип верховенства права; носителем суверенитета и единственным источником власти в Украине является народ, осуществляющий власть непосредственно и через органы государственной власти и органы местного самоуправления; граждане имеют право принимать участие в управлении государственными делами, во всеукраинском и местных референдумах, свободно избирать и быть избранными в органы государственной власти и органы местного самоуправления (статья 1, часть вторая статьи 2, часть вторая статьи 5, часть первая статьи 8, часть первая статьи 38 Основного Закона Украины).

В Украине признается и гарантируется местное самоуправление (статья 7 Конституции Украины).

Представительными органами местного самоуправления являются местные советы, формирование которых происходит по результатам на-

родного волеизъявления, осуществляющегося через выборы, которые в соответствии со статьей 69 Конституции Украины являются одной из форм непосредственной демократии (абзац третий пункта 3 мотивировочной части Решения Конституционного Суда Украины от 4 июня 2009 года № 13-рп/2009).

Согласно частям первой, второй статьи 12 Закона Украины «О местном самоуправлении в Украине» сельский, поселковый, городской голова является главным должностным лицом территориальной громады соответственно села (добровольного объединения в одну территориальную громаду жителей нескольких сел), поселка, города; сельский, поселковый, городской голова избирается соответствующей территориальной громадой на основе всеобщего, равного, прямого избирательного права путем тайного голосования в порядке, определенном законом, и осуществляет свои полномочия на постоянной основе, срок полномочий сельского, поселкового, городского головы, избранного на очередных выборах местных советов и сельских, поселковых, городских голов, определяется Основным Законом Украины.

Конституция Украины и законы Украины устанавливают одинаковые правовые подходы к организации и деятельности органов, имеющих представительный характер: парламента – Верховной Рады Украины, представительного органа Автономной Республики Крым – Верховной Рады Автономной Республики Крым, органов местного самоуправления – местных советов (абзац третий подпункта 2.2 пункта 2 мотивировочной части Решения Конституционного Суда Украины от 27 февраля 2001 года № 1-рп/2001).

3. Конституционный Суд Украины считает, что существенное значение для функционирования демократического государства, гарантирования его республиканских принципов имеет установленный Основным Законом Украины порядок формирования органов государственной власти и органов местного самоуправления, в частности периодичность проведения выборов в них.

По Конституции Украины срок полномочий Верховной Рады Автономной Республики Крым, местных советов, депутаты которых избраны на очередных выборах, составляет пять лет (часть первая статьи 136, часть первая статьи 141); срок полномочий сельского, поселкового, городского головы, избранного на очередных выборах, составляет пять лет (часть вторая статьи 141). Этим сроком (пять лет) обозначена периодичность проведения очередных выборов в органы местного самоуправления.

3.1. Конституционный Суд Украины исходит из того, что периодичность проведения выборов в органы государственной власти и органы местного самоуправления должна быть разумной, имея целью обеспечение оптимальности, преемственности и стабильности в формировании представительных органов.

Применение принципа периодичности проведения выборов согласно международным актам является важной составляющей их демокра-

тичности. В частности, в статье 25 Международного пакта о гражданских и политических правах 1966 года указано, что каждый гражданин должен иметь возможность голосовать и быть избранным на настоящих периодических выборах (абзац пятый пункта 3 мотивировочной части Решения Конституционного Суда Украины от 4 июня 2009 года № 13-рп/2009). В статье 3 Первого протокола к Конвенции о защите прав человека и основных свобод 1950 года закреплено, что выборы должны проводиться с разумной периодичностью путем тайного голосования в условиях, обеспечивающих свободное выражение мнения народа в выборе законодательного органа. Согласно Документу Копенгагенского совещания Конференции по человеческому измерению СБСЕ от 29 июня 1990 года воля народа должна выражаться в ходе периодических и подлинных выборов и требуется, чтобы свободные выборы проводились через разумные промежутки времени, с разумной периодичностью (подпункт 5.1 пункта 5, пункт 6, подпункт 7.1 пункта 7). Согласно Декларации о критериях свободных и справедливых выборов Совета Межпарламентского союза 1994 года подлинно свободные и справедливые выборы должны быть организованы через регулярные периоды (раздел I).

Следовательно, периодичность проведения выборов в представительные органы местного самоуправления является правовым принципом, признанным национальным и международным законодательством.

3.2. Конституционный Суд Украины считает, что в аспекте конституционного представления термин «срок» как правовая категория установления периодичности проведения выборов означает ограничение юридически значимых действий и правоотношений во времени с целью обеспечения баланса публичных интересов государства, интересов территориальных громад и конституционных прав и свобод человека и гражданина.

Конституционный Суд Украины в Решении от 4 июня 2009 года № 13-рп/2009 указал, что конституционные положения, устанавливающие сроки полномочий представительных органов, носят общий характер, а потому исчисление этих сроков осуществляется одинаково, независимо от того, на очередных или внеочередных выборах избран состав представительного органа или должностное лицо (абзац третий подпункта 3.2 пункта 3 мотивировочной части). Конституционный Суд Украины отмечает, что такое толкование положений частей первой, второй статьи 141 Конституции Украины он давал до вступления в силу Закона № 2952.

После вступления в силу Закона № 2952 положения частей первой, второй статьи 141 Конституции Украины изложены в новой редакции, которая определяет срок полномочий депутатов соответствующих местных советов и сельских, поселковых, городских голов – пять лет – лишь в случае их избрания на очередных выборах.

Очередные выборы местных советов, сельских, поселковых, городских голов проходят в последнее воскресенье октября пятого года полномочий

соответствующего совета или соответствующего головы, избранных на очередных выборах (часть третья статьи 141 Конституции Украины).

Следовательно, с внесением Законом № 2952 изменений в Конституцию Украины устанавливаются единые требования относительно согласованности во времени всех очередных выборов депутатов местных советов и сельских, поселковых, городских голов.

Конституционный Суд Украины считает, что внесение изменений в Конституцию Украины Законом № 2952 было обусловлено необходимостью унифицировать сроки полномочий Президента Украины, народных депутатов Украины, депутатов Верховной Рады Автономной Республики Крым, местных советов и сельских, поселковых, городских голов для обеспечения непрерывности процесса осуществления государственной власти и самоуправления, а также и уменьшения расходов из Государственного бюджета Украины на проведение выборов. На основании этого он пришел к выводу, что в Основном Законе Украины не только провозглашено право граждан принимать участие в управлении государственными делами, но определены механизмы его реализации, прежде всего путем унификации сроков полномочий органов местного самоуправления, в частности для прогнозируемости даты проведения следующих очередных выборов депутатов Верховной Рады Автономной Республики Крым, местных советов и сельских, поселковых, городских голов. Такой вывод согласуется с правовой позицией Конституционного Суда Украины, изложенной в абзаце третьем подпункта 3.1 пункта 3 мотивировочной части Решения от 15 октября 2008 года № 23-рп/2008, по которой Основной Закон Украины не только провозглашает осуществление власти народом, но и определяет конкретные механизмы его реализации.

3.3. Конституционный Суд Украины отмечает, что Конституцией Украины установлено одновременное проведение очередных выборов в Верховную Раду Автономной Республики Крым, все местные советы и сельских, поселковых, городских голов для обеспечения стабильности и непрерывности существования власти.

Согласно Основному Закону Украины организация и порядок проведения выборов определяются исключительно законами Украины (пункт 20 части первой статьи 92). Для реализации данного предписания Верховная Рада Украины приняла Закон № 2487, согласно абзацу первому части второй статьи 14 которого очередные выборы депутатов Верховной Рады Автономной Республики Крым, местных советов и сельских, поселковых, городских голов проводятся одновременно на всей территории Украины.

Конституционный Суд Украины считает, что проведение очередных выборов в Верховную Раду Автономной Республики Крым, местные советы и сельских, поселковых, городских голов одновременно на всей территории Украины укрепляет принципы унитарной формы государственного устройства Украины, единства и целостности ее территории (статьи 2, 132 Основного Закона Украины).

Указанное дает основания для вывода, что положения части второй статьи 136, части третьей статьи 141 Конституции Украины, абзаца первого части второй статьи 14 Закона № 2487 следует понимать как то, что все очередные выборы в Верховную Раду Автономной Республики Крым, местные советы и сельских, поселковых, городских голов должны проводиться одновременно на всей территории Украины, что будет способствовать стабильности избирательных правоотношений в государстве.

4. Согласно пункту 5 раздела XIV «Заключительные и переходные положения» Закона № 2487 и Решению Верховной Рады Автономной Республики Крым от 4 августа 2010 года № 1833-5/10 все очередные выборы депутатов Верховной Рады Автономной Республики Крым, местных советов, сельских, поселковых, городских голов, кроме выборов Киевского городского головы, Киевского городского совета и Тернопольского областного совета, состоялись 31 октября 2010 года.

Депутаты Тернопольского областного совета избраны на внеочередных выборах 15 марта 2009 года, а депутаты Киевского городского совета и Киевский городской голова, полномочия которого досрочно прекращены, – на внеочередных выборах 25 мая 2008 года.

Очередные выборы Киевского городского головы, Киевского городского совета и Тернопольского областного совета проводились 26 марта 2006 года одновременно со всеми другими очередными выборами депутатов местных советов, сельских, поселковых, городских голов.

Конституционный Суд Украины считает, что при исчислении сроков полномочий органов местного самоуправления и сельских, поселковых городских голов, избранных 31 октября 2010 года, и определения даты их следующих очередных выборов следует руководствоваться частью третьей статьи 141 Конституции Украины в редакции Закона № 2952, поскольку переходные положения данного закона не содержат предписаний относительно применения при определении даты выборов депутатов местных советов и сельских, поселковых, городских голов, которые будут проходить после вступления его в силу, положений частей первой, второй статьи 141 Конституции Украины в предыдущей редакции.

Конституционный Суд Украины отмечает, что для унификации сроков проведения всех очередных выборов депутатов Верховной Рады Автономной Республики Крым, местных советов и сельских, поселковых, городских голов и обеспечения возможности реализации механизма одновременного их проведения все очередные выборы депутатов местных советов и сельских, поселковых, городских голов должны состояться в последнее воскресенье октября пятого года полномочий советов или голов, избранных на очередных выборах 31 октября 2010 года, то есть в последнее воскресенье октября 2015 года. В этот период должны проходить и выборы депутатов местных советов, сельских, поселковых, городских голов, избранных на внеочередных выборах.

При этом продление или сокращение сроков полномочий органов местного самоуправления, избранных на внеочередных выборах, является временной мерой, направленной на реализацию механизма одновремен-

ного проведения всех очередных выборов депутатов местных советов и сельских, поселковых, городских голов, что не препятствует реализации конституционного права граждан принимать участие в управлении государственными делами.

Таким образом, Конституционный Суд Украины пришел к выводу, что следующие после вступления в силу Закона № 2952 все очередные выборы депутатов Верховной Рады Автономной Республики Крым, местных советов и сельских, поселковых, городских голов, избранных на очередных или внеочередных выборах, согласно части второй статьи 136, части третьей статьи 141 Конституции Украины, абзацу первому части второй статьи 14 Закона № 2487 должны проходить одновременно на всей территории Украины в последнее воскресенье октября пятого года полномочий советов или голов, избранных на очередных выборах 31 октября 2010 года.

Учитывая изложенное и руководствуясь статьями 147, 150, 153 Конституции Украины, статьями 51, 62, 66, 67, 69, частью первой статьи 95 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», Конституционный Суд Украины

р е ш и л :

1. В аспекте конституционного представления положения части второй статьи 136, части третьей статьи 141 Конституции Украины, абзаца первого части второй статьи 14 Закона Украины «О выборах депутатов Верховной Рады Автономной Республики Крым, местных советов и сельских, поселковых, городских голов» от 10 июля 2010 года № 2487–VI следует понимать как то, что следующие после вступления в силу Закона Украины «О внесении изменений в Конституцию Украины по проведению очередных выборов народных депутатов Украины, Президента Украины, депутатов Верховной Рады Автономной Республики Крым, местных советов и сельских, поселковых, городских голов» от 1 февраля 2011 года № 2952–VI все очередные выборы депутатов Верховной Рады Автономной Республики Крым, сельских, поселковых, городских, районных, областных советов и сельских, поселковых, городских голов, избранных на очередных или внеочередных выборах, проходят одновременно на всей территории Украины в последнее воскресенье октября пятого года полномочий советов или голов, избранных на очередных выборах 31 октября 2010 года.

2. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No. 2-rp/2013 dated May 29, 2013 in the case upon the constitutional appeal of 48 People's Deputies of Ukraine concerning the official interpretation of Articles 136.2, 141.3 of the Constitution, the first paragraph of Article 14.2 of the Law «On Elections of Deputies of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea, Local Councils and Heads of Village, Settlement and City»

In terms of constitutional petition the provisions of Articles 136.2, 141.3 of the Constitution, the first paragraph of Article 14.2 of the Law «On Elections of Deputies of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea, Local Councils and Heads of Village, Settlement, City» No. 2487-VI dated July 10, 2010 shall be understood in such a way that after the entry into force of the Law «On Introducing Amendments to the Constitution of Ukraine on Holding Regular Elections of People's Deputies of Ukraine, the President of Ukraine, Deputies of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea, Local Councils and Heads of Village, Settlement, City» No. 2952-VI dated February 1, 2011 all next regular elections of deputies of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea, village, settlement, city, district and oblast councils and heads of village, town, city elected on regular or special election are held simultaneously on the entire territory of Ukraine on the last Sunday of October of the fifth year of authority of councils or heads elected on regular elections on October 31, 2010.

The Constitutional Court proceeds from the fact that frequency of holding elections to bodies of state power and bodies of local self-government should be reasonable, with a view to ensure optimality, continuity and stability in the formation of representative bodies.

Application of the principle of frequency of holding elections in accordance with international regulations is an important part of their democracy.

The frequency of holding elections to representative bodies of local self-government is a legal principle recognized by national and international law.

The Constitutional Court considers that in terms of the constitutional petition the term «period» as a legal category of setting frequency of holding elections means the restriction of legally significant actions and legal relations in time in order to maintain the balance of the state public interests, the interests of territorial communities and the human and citizen's constitutional rights and freedoms.

After the entry into force of the Law «On Introducing Amendments to the Constitution of Ukraine on Holding Regular Elections of People's Deputies of Ukraine, the President of Ukraine, Deputies of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea, Local Councils and Heads of Village, Settlement, City» No. 2952-VI dated February 1, 2011 (hereinafter referred to as «Law No. 2952») the provisions of Articles 141.1, 141.2 of the Constitution are stated in the new wording which determines a five-year term of authority of deputies of relevant local councils and heads of village, settlement and city only in case of their election on regular elections.

The regular elections of local councils, heads of village, settlement and city are held on the last Sunday of October of the fifth year of the term of authority of a relevant council or a relevant head elected on regular election (Article 141.3 of the Constitution).

Thus, with the introduction of amendments to the Constitution by Law No. 2952 the unified requirements are established concerning consistency in time of all regular elections of deputies of local councils and heads of village, town and city.

According to paragraph 5 of Section XIV «Final and Transitional Provisions» of the Law «On Elections of Deputies of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea, Local Councils and Heads of Village, Settlement, City» No. 2487-VI dated July 10, 2010 (hereinafter referred to as «Law No. 2487») and the decision of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea No. 1833-5/10 dated August 4, 2010 all regular elections of deputies of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea, local councils, heads of village, town and city except for elections of head of Kyiv, Kyiv city council and Ternopil oblast council were held in October 31, 2010.

The deputies of Ternopil oblast council were elected on special election on March 15, 2009 and the deputies of Kyiv city council and the head of Kyiv whose authority was early terminated were elected on special elections on May 25, 2008.

The regular elections of the head of Kyiv, Kyiv city council and Ternopil oblast council were held on March 26, 2006 along with all other regular elections of deputies of local councils, heads of village, town and city.

The Constitutional Court mentions that all regular elections of deputies of local councils and heads of village, town, city should be held on the last Sunday of October of the fifth year of the term of authority of councils or heads elected on regular elections on October 31, 2010, i.e. on the last Sunday of October 2015 for the unification of terms of holding all regular elections of deputies of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea, local councils and heads of village, town and city as well as for providing possibility of implementing the mechanism of their simultaneous holding. During this period the elections of deputies of local councils, heads of village, town, city elected on special election should also be held.

At the same time extension or shortening of the term of authority of bodies of local self-government elected on special election is a temporary measure aimed at implementing a mechanism of simultaneous holding of all regular elections of deputies of local councils and heads of village, town, city which does not prevent the exercise of the constitutional right of citizens to participate in public

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

РІШЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень статті 2, абзацу другого пункту 2 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи», статті 138 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» (справа щодо змін умов виплати пенсій і щомісячного довічного грошового утримання суддів у відставці)

м. Київ

Справа № 1-2/2013

3 червня 2013 року

№ 3-рп/2013

Конституційний Суд України у складі суддів:

Головіна Анатолія Сергійовича – головуючого, **Бауліна** Юрія Васильовича, **Бринцева** Василя Дмитровича, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Винокурова** Сергія Маркіяновича – доповідача, **Гультая** Михайла Мирославовича, **Запорожця** Михайла Петровича, **Кампа** Володимира Михайловича, **Колоса** Михайла Івановича, **Литвинова** Олександра Миколайовича, **Маркуш** Марії Андріївни, **Пасенюка** Олександра Михайловича, **Сергейчука** Олега Анатолійовича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Тупицького** Олександра Миколайовича, **Шаптали** Наталі Костянтинівни, **Шишкіна** Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень статті 2, абзацу другого пункту 2 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи» від 8 липня 2011 року № 3668–VI (Відомості Верховної Ради України, 2012 р., № 12–13, ст. 82) (далі – Закон № 3668), статті 138 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року № 2453–VI (Відомості Верховної Ради України, 2010 р., №№ 41–45, ст. 529) у редакції Закону № 3668 (далі – Закон № 2453) стосовно змін розміру та інших умов виплати пенсій і щомісячного довічного грошового утримання суддів у відставці.

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 39, 40 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне подання Верховного Суду України.

Підставою для розгляду справи згідно зі статтею 71 Закону України «Про Конституційний Суд України» є твердження суб'єкта права на конституцій-

не подання про неконституційність окремих положень Закону № 2453 та Закону № 3668.

Заслухавши суддю-доповідача Винокурова С.М. та дослідивши матеріали справи, в тому числі позиції Голови Верховної Ради України, Голови Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Вищої ради юстиції, Генеральної прокуратури України, Міністерства юстиції України, Ради суддів України, Ради суддів адміністративних судів України, Ради суддів господарських судів України, науковців Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Національної академії прокуратури України, Національного університету «Одеська юридична академія», Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого», Національної школи суддів України, Конституційний Суд України

у с т а н о в и в :

1. Суб'єкт права на конституційне подання – Верховний Суд України – звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням визнати такими, що не відповідають частині третій статті 22, частині першій статті 55, частинам першій, другій статті 126, частині першій статті 130 Конституції України (є неконституційними), положення статті 2, абзацу другого пункту 2 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону № 3668, частин першої, другої, третьої, п'ятої статті 138 Закону № 2453 стосовно змін розміру та інших умов виплати пенсій і щомісячного довічного грошового утримання суддів у відставці.

2. Вирішуючи порушене в конституційному поданні питання, Конституційний Суд України виходить з такого.

2.1. Україна є правовою державою, в якій визнається і діє принцип верховенства права, Конституція України має найвищу юридичну силу, закони приймаються на її основі і повинні відповідати їй; державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову (стаття 1, частина перша статті 6, частини перша, друга статті 8 Основного Закону України).

Органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених Конституцією України межах і відповідно до законів України, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України (частина друга статті 6, частина друга статті 19 Основного Закону України).

Згідно з Конституцією України права і свободи людини і громадянина захищаються судом; кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб; правосуддя здійсню-

ють професійні судді та, у визначених законом випадках, народні засідателі і присяжні; виключно законами України визначається статус суддів (частини перша, друга статті 55, пункт 14 частини першої статті 92, частина перша статті 127).

2.2. Правовий статус суддів та гарантії їх незалежності визначені Конституцією України та Законом № 2453, що відповідає частині першій статті 126 Основного Закону України, згідно з якою незалежність і недоторканність суддів гарантуються Конституцією і законами України.

Конституційний Суд України вважає, що положення Конституції України стосовно незалежності суддів, яка є невід'ємним елементом статусу суддів та їх професійної діяльності, пов'язані з принципом поділу державної влади та обумовлені необхідністю забезпечувати основи конституційного ладу, права людини, гарантувати самостійність і незалежність судової гілки влади.

В Основному Законі України незалежність як складова конституційного статусу особи та її професійної діяльності визначена лише стосовно суддів і забезпечується, насамперед, особливим порядком їх обрання або призначення на посаду та звільнення з посади (пункт 27 частини першої статті 85, частини четверта, п'ята статті 126, частини третя, четверта статті 127, стаття 128, пункт 1 частини першої статті 131); заборонаю впливу на них у будь-який спосіб (частина друга статті 126); захистом професійних інтересів суддів (частина шоста статті 127); підкоренням суддів при здійсненні правосуддя лише закону (частина перша статті 129); особливим порядком притягнення їх до дисциплінарної відповідальності (пункт 3 частини першої статті 131); державним фінансуванням та належними умовами для функціонування судів і діяльності суддів шляхом визначення у Державному бюджеті України окремо видатків на утримання судів (частина перша статті 130); притягненням до юридичної відповідальності винних осіб за неповагу до суду і судді (частина п'ята статті 129); організацією державою особистої безпеки суддів та їхніх сімей (частина шоста статті 126); здійсненням суддівського самоврядування (частина друга статті 130); заборонаю для професійних суддів належати до політичних партій та профспілок, брати участь у будь-якій політичній діяльності, мати представницький мандат, обіймати будь-які інші оплачувані посади, виконувати іншу оплачувану роботу, крім наукової, викладацької та творчої (частина друга статті 127).

Реалізуючи свої повноваження визначати в законах України додаткові до конституційних гарантії незалежності суддів, Верховна Рада України в Законі № 2453 установила, що суддя у своїй діяльності щодо здійснення правосуддя є незалежним від будь-якого незаконного впливу, тиску або втручання, і така незалежність судді забезпечується, зокрема, його належним матеріальним та соціальним забезпеченням. Суддя здійснює правосуддя на основі Конституції і законів України, керуючись при цьому принципом верховенства права. Втручання в діяльність судді щодо здійснення правосуддя забороняється і тягне за собою відповідальність, установлену

законом (частина перша, пункт 8 частини четвертої статті 47). У цій статті також закріплено, що органи державної влади, органи місцевого самоврядування, їх посадові та службові особи, а також фізичні і юридичні особи та їх об'єднання зобов'язані поважати незалежність судді і не посягати на неї (частина п'ята); при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу визначених Конституцією України гарантій незалежності судді (частина шоста).

Конституційний Суд України враховує попередні правові позиції стосовно гарантій незалежності суддів, викладені ним у рішеннях від 20 березня 2002 року № 5-рп/2002, від 1 грудня 2004 року № 19-рп/2004, від 11 жовтня 2005 року № 8-рп/2005, від 22 травня 2008 року № 10-рп/2008. Визначені Конституцією та законами України гарантії незалежності суддів є невід'ємним елементом їх статусу, поширюються на всіх суддів України та є необхідною умовою здійснення правосуддя неупередженим, безстороннім і справедливим судом. Такими гарантіями є надання їм за рахунок держави матеріального забезпечення (суддівська винагорода, пенсія, щомісячне довічне грошове утримання тощо) та надання їм у майбутньому статусу судді у відставці. Право судді у відставці на пенсійне або щомісячне довічне грошове утримання є гарантією належного здійснення правосуддя і незалежності працюючих суддів та дає підстави висувати до суддів високі вимоги, зберігати довіру до їх компетентності і неупередженості. Щомісячне довічне грошове утримання судді спрямоване на забезпечення гідного його статусу життєвого рівня, оскільки суддя обмежений у праві заробляти додаткові матеріальні блага, зокрема обіймати будь-які інші оплачувані посади, виконувати іншу оплачувану роботу. Конституційний принцип незалежності суддів означає, в тому числі, конституційно обумовлений імператив охорони матеріального забезпечення суддів від його скасування чи зниження досягнутого рівня без відповідної компенсації як гарантію недопущення впливу або втручання у здійснення правосуддя.

Таким чином, конституційний статус судді передбачає достатнє матеріальне забезпечення судді як під час здійснення ним своїх повноважень (суддівська винагорода), так і в майбутньому у зв'язку з досягненням пенсійного віку (пенсія) чи внаслідок припинення повноважень і набуття статусу судді у відставці (щомісячне довічне грошове утримання). Статус судді та його елементи, зокрема матеріальне забезпечення судді після припинення його повноважень, є не особистим привілеєм, а засобом забезпечення незалежності працюючих суддів і надається для гарантування верховенства права та в інтересах осіб, які звертаються до суду та очікують неупередженого правосуддя.

Викладене відповідає положенням Європейської хартії про закон «Про статус суддів» від 10 липня 1998 року, за якими рівень винагороди суддям за виконання ними своїх професійних обов'язків має бути таким, щоб захистити їх від тиску, що може спричинити вплив на їхні рішення або взагалі поведінку суддів і таким чином вплинути на їхню незалеж-

ність та неупередженість (пункт 6.1); статус забезпечує судді, який досяг передбаченого законом віку для виходу у відставку із посади судді і який здійснював повноваження судді протягом певного строку, право на отримання виплат, рівень яких має бути якомога ближчим до рівня його останньої заробітної плати на посаді судді (пункт 6.4).

Як зазначається в Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки від 17 листопада 2010 року № (2010) 12, «оплата праці суддів повинна відповідати їх професії та виконуваним обов'язкам, а також бути достатньою, щоб захистити їх від дії стимулів, через які можна впливати на їхні рішення. Мають існувати гарантії збереження належної оплати праці на випадок хвороби, відпустки по догляду за дитиною, а також гарантії виплат у зв'язку з виходом на пенсію, які мають відповідати попередньому рівню оплати їх праці» (пункт 54).

Отже, положення статті 47 Закону № 2453 узгоджуються з вимогами міжнародних актів щодо незалежності суддів і спрямовані на забезпечення стабільності досягнутого рівня гарантій незалежності суддів, які є необхідною умовою здійснення правосуддя, а також гарантією поваги до гідності людини, її прав та основоположних свобод.

3. Суб'єкт права на конституційне подання звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням визнати окремі положення Закону № 2453 та Закону № 3668 такими, що не відповідають Конституції України, зокрема частині першій її статті 55.

Конституційний принцип незалежності суддів забезпечує важливу роль судової гілки влади в механізмі захисту прав і свобод громадян та є запорукою реалізації права на судовий захист, передбаченого статтею 55 Основного Закону України. Будь-яке зниження рівня гарантій незалежності суддів суперечить конституційній вимозі неухильного забезпечення незалежного правосуддя та права громадян на захист прав і свобод незалежним судом, оскільки призводить до обмеження можливостей реалізації цього конституційного права, а отже, суперечить статті 55 Конституції України.

4. Суб'єкт права на конституційне подання порушує перед Конституційним Судом України питання щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частин першої, другої статті 138 Закону № 2453.

Згідно з частиною першою статті 138 Закону № 2453 «судді, який вийшов у відставку, після досягнення чоловіками віку 62 роки, жінками – пенсійного віку, встановленого статтею 26 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», виплачується пенсія на умовах, передбачених статтею 37 Закону України «Про державну службу», або за його вибором щомісячне довічне грошове утримання. До досягнення віку, встановленого першим реченням цієї частини, право на

пенсію за віком або щомісячне довічне грошове утримання мають чоловіки 1955 року народження і старші після досягнення ними такого віку:

60 років – які народилися по 31 грудня 1952 року;

60 років 6 місяців – які народилися з 1 січня 1953 року по 31 грудня 1953 року;

61 рік – які народилися з 1 січня 1954 року по 31 грудня 1954 року;

61 рік 6 місяців – які народилися з 1 січня 1955 року по 31 грудня 1955 року».

Відповідно до частини другої статті 138 Закону № 2453 «суддя у відставці, який не досяг віку, встановленого частиною першою цієї статті, отримує щомісячне довічне грошове утримання. При досягненні таким суддею віку, встановленого частиною першою цієї статті, за ним зберігається право на одержання щомісячного довічного грошового утримання або, за його вибором, призначається пенсія на умовах, передбачених статтею 37 Закону України «Про державну службу».

До змін, внесених Законом № 3668, частини перша, друга статті 138 Закону № 2453 мали таку редакцію: «Судді, який вийшов у відставку, при досягненні пенсійного віку виплачується пенсія на умовах, передбачених статтею 37 Закону України «Про державну службу», або за його вибором щомісячне довічне грошове утримання. Суддя у відставці, який не досяг пенсійного віку, отримує щомісячне довічне грошове утримання. При досягненні таким суддею пенсійного віку за ним зберігається право на одержання щомісячного довічного грошового утримання або, за його вибором, призначається пенсія на умовах, передбачених статтею 37 Закону України «Про державну службу».

Згідно зі статтею 26 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 9 липня 2003 року № 1058–IV до змін, внесених Законом № 3668, особи мали право на призначення пенсії за віком після досягнення чоловіками 60 років, жінками – 55 років та наявності страхового стажу не менше п'яти років.

Суб'єкт права на конституційне подання вважає, що вказаними змінами до статті 138 Закону № 2453 значно погіршено умови пенсійного забезпечення і виплати щомісячного довічного грошового утримання суддів у відставці, зокрема збільшено вік (з 60 до 62 років для чоловіків та з 55 до 60 років для жінок), після досягнення якого вони мають можливість реалізувати право на вибір матеріального забезпечення після виходу у відставку, тобто одержувати пенсію на умовах, передбачених статтею 37 Закону України «Про державну службу» (далі – пенсія державних службовців), або щомісячне довічне грошове утримання, чим суттєво порушено законодавчо визначені до цього гарантії незалежності суддів.

Конституційний Суд України при вирішенні цього питання враховує правову позицію, викладену в абзаці другому пункту 4 мотивувальної частини Висновку у справі про внесення змін до статті 46 Конституції України від 2 червня 1999 року № 2-в/99 (у зазначеному законопроекті пропонувалося, зокрема, закріпити такий пенсійний вік: для чоловіків – 60 років, для жінок – 55 років), за якою «на пенсійний вік, який пропонується

закріпити у статті 46 Конституції України, впливає ряд чинників – економічний стан суспільства, рівень зайнятості, вікова структура населення тощо. Саме тому пенсійний вік, як правило, не фіксується у конституціях сучасних держав, а регулюється звичайними законами (чи іншими нормативними актами)».

Згідно з пунктом 2 частини п'ятої статті 126 Конституції України суддя звільняється з посади органом, що його обрав або призначив, у разі досягнення суддею шістдесяти п'яти років.

Відповідно до частини першої статті 109 Закону № 2453 суддя, який має стаж роботи на посаді судді не менше двадцяти років, що визначається статтею 131 цього закону, має право подати заяву про відставку. Якщо такий суддя досяг віку, встановленого частиною першою статті 138 Закону № 2453, він може за його вибором одержувати пенсію державних службовців або щомісячне довічне грошове утримання.

Судді у відставці, які не досягли встановленого у частині першій статті 138 Закону № 2453 віку (62 роки – для чоловіків 1956 року народження і молодших; від 60 до 61 року 6 місяців – для чоловіків 1955 року народження і старших; пенсійного віку, встановленого статтею 26 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» – для жінок), одержують щомісячне довічне грошове утримання відповідно до частини другої статті 138 Закону № 2453 до досягнення ними віку, визначеного в частині першій цієї статті, коли в них виникне вказане право вибору матеріального забезпечення, зокрема пенсії державних службовців або щомісячного довічного грошового утримання.

Таким чином, законом виключно для суддів у відставці встановлюється щомісячне довічне грошове утримання або за їх вибором пенсія державних службовців, що є гарантією забезпечення незалежності суддів. Одержання суддею щомісячного довічного грошового утримання обумовлене винятково наявністю стажу роботи на посаді судді не менше двадцяти років та виходом у відставку і не залежить від досягнення суддею пенсійного віку, передбаченого в частині першій статті 138 Закону № 2453, в тому числі перехідного віку, визначеного у другому реченні цієї частини для суддів-чоловіків, які народилися до 31 грудня 1955 року.

Отже, змінивши вік, після досягнення якого судді мають можливість реалізувати право на вибір матеріального забезпечення, а саме одержувати пенсію державних службовців або за їх вибором щомісячне довічне грошове утримання, Верховна Рада України здійснила свої конституційні повноваження, не порушивши при цьому положення статті 126 Конституції України щодо граничного віку працюючого судді та гарантій незалежності суддів.

Таким чином, положення частин першої, другої статті 138 Закону № 2453 не суперечать Конституції України.

5. У конституційному поданні порушується питання щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини третьої статті 138 Закону № 2453, за якою «щомісячне довічне грошове утримання виплачу-

ється судді у розмірі 80 відсотків грошового утримання судді, з якого було сплачено єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, а до 1 січня 2011 року – страхові внески на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, який працює на відповідній посаді».

Частина третя статті 138 Закону № 2453 до внесених Законом № 3668 змін передбачала: «Щомісячне довічне грошове утримання виплачується судді у розмірі 80 відсотків грошового утримання судді, який працює на відповідній посаді. За кожний повний рік роботи на посаді судді понад 20 років розмір щомісячного довічного грошового утримання збільшується на два відсотки заробітку, але не більше ніж 90 відсотків заробітної плати судді, без обмеження граничного розміру щомісячного довічного грошового утримання».

Таким чином, визначений Законом № 2453 порядок нарахування щомісячного довічного грошового утримання було змінено Законом № 3668, внаслідок чого зменшено розмір щомісячного довічного грошового утримання суддів. Залишивши незмінним зміст права на щомісячне довічне грошове утримання суддів, Закон № 3668 звужив обсяг цього права, встановивши обмежену базу для нарахування суддям щомісячного довічного грошового утримання, та скасував право суддів на одержання щомісячного довічного грошового утримання без обмеження граничного розміру, чим понизив і досягнутий рівень гарантій незалежності суддів.

Отже, частина третя статті 138 Закону № 2453 не узгоджується з конституційним положенням про недопустимість звуження змісту чи обсягу гарантій незалежності суддів, а тому суперечить статті 126 Основного Закону України.

6. Автор клопотання також порушує перед Конституційним Судом України питання щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень першого, другого, третього речення частини п'ятої статті 138 Закону № 2453 та статті 2 Закону № 3668 стосовно припинення виплати щомісячного довічного грошового утримання суддів у відставці на період їх роботи на деяких посадах та встановлення максимального розміру пенсії (щомісячного довічного грошового утримання).

Згідно з частиною п'ятою статті 138 Закону № 2453 «виплата щомісячного довічного грошового утримання, призначеного відповідно до цієї статті, на період роботи на посадах, які дають право на його призначення або право на призначення пенсії в порядку та на умовах, передбачених законами України «Про прокуратуру», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про статус народного депутата України», «Про державну службу», припиняється. На цей період призначається і виплачується пенсія відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування». Максимальний розмір щомісячного довічного грошового утримання суддів у відставці (з урахуванням надбавок, підвищень, додаткової пенсії, цільової грошової допомоги, пенсії за особливі заслуги перед Україною, індексації та інших доплат до пенсії, встановлених законодавством, крім доплати до надбавок окремим категоріям осіб, які ма-

ють особливі заслуги перед Батьківщиною) не може перевищувати десяти прожиткових мінімумів, установлених для осіб, які втратили працездатність. Довічне грошове утримання суддям виплачується органами Пенсійного фонду України за рахунок коштів Державного бюджету України».

Частиною п'ятою статті 138 Закону № 2453 до внесення Законом № 3668 змін передбачалося, що «пенсія або щомісячне довічне грошове утримання судді виплачується незалежно від заробітку (прибутку), одержуваного суддею після виходу у відставку. Довічне грошове утримання суддям загальної юрисдикції виплачується органами Пенсійного фонду України за рахунок коштів державного бюджету, за винятком суддів Конституційного Суду України, Верховного Суду України та вищих спеціалізованих судів, яким грошове утримання виплачується цими судами».

У статті 2 Закону № 3668 закріплено, що максимальний розмір пенсії (крім пенсійних виплат, що здійснюються з Накопичувального пенсійного фонду) або щомісячного довічного грошового утримання (з урахуванням надбавок, підвищень, додаткової пенсії, цільової грошової допомоги, пенсії за особливі заслуги перед Україною, індексації та інших доплат до пенсії, встановлених законодавством, крім доплати до надбавок окремим категоріям осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною), призначених (перерахованих), зокрема, відповідно до Закону № 2453, не може перевищувати десяти прожиткових мінімумів, установлених для осіб, які втратили працездатність.

6.1. Вирішуючи питання щодо конституційності оспорюваних положень стосовно встановлення максимального розміру пенсії (щомісячного довічного грошового утримання) суддів у відставці (третє речення частини п'ятої статті 138 Закону № 2453, стаття 2 Закону № 3668), Конституційний Суд України виходить з такого.

У Рішенні від 18 червня 2007 року № 4-рп/2007 Конституційний Суд України вже вирішував питання про недопустимість встановлення в законі максимального розміру пенсії суддів або їх щомісячного довічного грошового утримання, наголошуючи, що це обмежить їх обсяг, а також зазначав, що, залишивши незмінним зміст права на пенсію та щомісячне довічне грошове утримання суддів, закон звужив обсяг цього права, встановивши граничну межу для таких виплат суддям (абзац шостий підпункту 3.2 пункту 3 мотивувальної частини).

Враховуючи, що однією з гарантій незалежності суддів є заборона при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів звужувати зміст та обсяг визначених Конституцією України таких гарантій, Конституційний Суд України вважає, що положення третього речення частини п'ятої статті 138 Закону № 2453, статті 2 Закону № 3668 стосовно встановлення максимального розміру пенсії (щомісячного довічного грошового утримання) суддів суперечать частині першій статті 126 Основного Закону України.

6.2. Розглядаючи питання щодо конституційності положень стосовно припинення виплати щомісячного довічного грошового утримання суддів

у відставці на період їх роботи на деяких посадах (перше, друге речення частини п'ятої статті 138 Закону № 2453), Конституційний Суд України виходить з такого.

У Рішенні від 18 червня 2007 року № 4-рп/2007 Конституційний Суд України вже вказував про недопустимість невиконання певним категоріям працівників пенсії на період їх роботи. Так, в абзаці другому підпункту 3.4 пункту 3 мотивувальної частини цього рішення зазначено, що Конституція України не допускає будь-яких обмежень у правах громадян за ознаками майнового стану, зокрема в залежності від отримання працюючими пенсіонерами заробітної плати.

Конституційний Суд України вважає, що законодавець, маючи дискреційні повноваження щодо визначення умов, порядку та розміру матеріального забезпечення, повинен враховувати, що не може запроваджуватися правове регулювання, за якого особа, реалізуючи одне конституційне право, позбавляється можливості реалізувати інше право (гарантію). Зокрема, суддя після виходу на пенсію або у відставку, використовуючи конституційне право на працю, визначене статтею 43 Основного Закону України, не може бути при цьому позбавлений гарантії незалежності суддів, включаючи заходи їх правового захисту, матеріального і соціального забезпечення (пенсії або щомісячного довічного грошового утримання).

Підставою для отримання матеріального забезпечення судді після припинення його повноважень є виключно конституційно визначений статус професійного судді. Тому таке забезпечення суддів залежить від умов, пов'язаних зі статусом судді та його професійною діяльністю щодо здійснення правосуддя, і не може залежати від інших умов, у тому числі соціального забезпечення, яке призначається і виплачується на загальних засадах та передбачене іншими, крім Закону № 2453, законами України. Одержання суддею у відставці щомісячного довічного грошового утримання не може залежати від виконання ним іншої, зокрема оплачуваної, роботи. Законодавець може передбачати випадки припинення призначення та виплати (або часткової виплати) щомісячного довічного грошового утримання суддів, але тільки з підстав, що прямо впливають на статус суддів (набрання законної сили обвинувальним вироком щодо судді або припинення відставки у зв'язку з повторним обранням на посаду судді тощо).

Отже, законодавець не може виокремлювати певну категорію суддів у відставці, які не мають права на одержання щомісячного довічного грошового утримання з підстав, не пов'язаних із статусом судді та його професійною діяльністю щодо здійснення правосуддя. Таке законодавче регулювання суперечить меті встановлення конституційної гарантії матеріального забезпечення суддів як елемента їх незалежності, свідчить про його формальний характер, не відповідає принципу єдиного статусу всіх суддів України та порушує принцип рівності між суддями у відставці, які не працюють, і тими, які працюють на інших посадах, крім посади судді.

Таким чином, положення першого, другого речення частини п'ятої статті 138 Закону № 2453 стосовно припинення виплати суддям у відставці щомісячного довічного грошового утримання на період їх роботи на деяких по-

садах не узгоджуються з конституційним положенням про недопустимість звуження змісту чи обсягу існуючих гарантій незалежності суддів при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів, а тому суперечать частині першій статті 126 Основного Закону України.

7. Суб'єкт права на конституційне подання порушує перед Конституційним Судом України питання щодо відповідності Конституції України (конституційності) абзацу другого пункту 2 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону № 3668, зі змісту якого вбачається, що виплата пенсії (щомісячного довічного грошового утримання) здійснюється суддям без індексації, без застосування положень частин другої, третьої статті 42 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» та без проведення інших перерахунків, передбачених законами України.

Конституційний Суд України вважає, що Закон № 3668, поширюючи дію положень абзацу другого пункту 2 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення», як вбачається з їх змісту, на правовідносини щодо виплати суддям пенсії (щомісячного довічного грошового утримання), залишив незмінним зміст права на пенсію та щомісячне довічне грошове утримання суддів, але звужив обсяг цього права та встановив обмеження в перерахунках передбачених законами України пенсій та щомісячного довічного грошового утримання суддів у відставці, чим знизив досягнутий рівень гарантій незалежності суддів. Таким чином, зазначені положення Закону № 3668 в частині поширення їх дії на Закон № 2453 стосовно виплати пенсії (щомісячного довічного грошового утримання) суддів у відставці суперечать вимогам частини першої статті 126 Конституції України.

8. Керуючись частиною другою статті 70 Закону України «Про Конституційний Суд України», відповідно до якої у разі необхідності Конституційний Суд України може визначити у своєму рішенні, висновку порядок і строки їх виконання, а також покласти на відповідні державні органи обов'язки щодо забезпечення виконання рішення, додержання висновку, Конституційний Суд України вважає за необхідне вказати такий порядок виконання цього Рішення:

– підлягають застосуванню частини перша, друга статті 138 Закону № 2453 у редакції Закону № 3668 як такі, що не суперечать Конституції України;

– частина третя статті 138 Закону № 2453 у редакції Закону № 3668, яка суперечить Конституції України, не підлягає застосуванню як така, що втратила чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення. Натомість підлягає застосуванню частина третя статті 138 Закону № 2453 в редакції до змін, внесених Законом № 3668, а саме: «Щомісячне довічне грошове утримання виплачується судді у розмірі 80 відсотків грошового утримання судді, який працює на відповідній посаді. За кожний повний рік роботи на посаді судді понад 20 років розмір щомісячного довічного грошового утримання збільшується на два відсотки заро-

бітку, але не більше ніж 90 відсотків заробітної плати судді, без обмеження граничного розміру щомісячного довічного грошового утримання»;

– перше, друге, третє речення частини п'ятої статті 138 Закону № 2453 у редакції Закону № 3668, що суперечать Конституції України, не підлягають застосуванню як такі, що втратили чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення. Проте підлягають застосуванню перше речення частини п'ятої статті 138 Закону № 2453 в редакції до змін, внесених Законом № 3668, а саме: «Пенсія або щомісячне довічне грошове утримання судді виплачується незалежно від заробітку (прибутку), одержуваного суддею після виходу у відставку», та четверте речення частини п'ятої статті 138 Закону № 2453 зі змінами, внесеними Законом № 3668, а саме: «Довічне грошове утримання суддям виплачується органами Пенсійного фонду України за рахунок коштів Державного бюджету України»;

– дія статті 2 Закону № 3668 не поширюється на Закон № 2453;

– дія абзацу другого пункту 2 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону № 3668 не поширюється на правовідносини щодо виплати суддям пенсії (щомісячного довічного грошового утримання).

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, частинами першою, другою статті 152, статтею 153 Конституції України, статтями 51, 61, 63, 65, 67, 69, 70, 71, 73, 74 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

в и р і ш и в :

1. Визнати такими, що відповідають Конституції України (є конституційними), частини першу, другу статті 138 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року № 2453–VI у редакції Закону України «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи» від 8 липня 2011 року № 3668–VI.

2. Визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними):

– частину третю, перше, друге, третє речення частини п'ятої статті 138 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року № 2453–VI у редакції Закону України «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи» від 8 липня 2011 року № 3668–VI;

– статтю 2 Закону України «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи» від 8 липня 2011 року № 3668–VI в частині поширення її дії на Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року № 2453–VI;

– абзац другий пункту 2 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи» від 8 липня 2011 року № 3668–VI, зі змісту якого вбачається, що виплата суддям пенсії (щомісячного довічного грошового утримання) здійснюється без індексації, без застосування положень

частин другої, третьої статті 42 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 9 липня 2003 року № 1058–IV та без проведення інших перерахунків, передбачених законодавством.

3. Положення Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року № 2453–VI у редакції Закону України «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи» від 8 липня 2011 року № 3668–VI та Закону України «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи» від 8 липня 2011 року № 3668–VI, визнані неконституційними, втрачають чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення.

4. Рішення Конституційного Суду України має преюдиціальне значення при розгляді судами загальної юрисдикції позовів у зв'язку з правовідносинами, що виникли внаслідок дії положень законів України, визнаних неконституційними.

5. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

**РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) отдельных положений статьи 2, абзаца второго пункта 2 раздела II «Заключительные и переходные положения» Закона Украины «О мерах по законодательному обеспечению реформирования пенсионной системы», статьи 138 Закона Украины «О судоустройстве и статусе судей» по конституционному представлению Верховного Суда Украины (дело об изменении условий выплаты пенсий и ежемесячного пожизненного денежного содержания судей в отставке)

г. Киев

Дело № 1-2/2013

3 июня 2013 года

№ 3-рп/2013

Конституционный Суд Украины в составе судей:

Головина Анатолия Сергеевича – председательствующего, **Баулина** Юрия Васильевича, **Брынцева** Василия Дмитриевича, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича, **Винокурова** Сергея Маркияновича – докладчика, **Гультая** Михаила Мирославовича, **Запорожца** Михаила Петровича, **Кампо** Владимира Михайловича, **Колоса** Михаила Ивановича, **Литвинова** Александра Николаевича, **Маркуш** Марии Андреевны, **Пасенюка** Александра Михайловича, **Сергейчука** Олега Анатольевича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Туницького** Александра Николаевича, **Шапталы** Натальи Константиновны, **Шишкина** Виктора Ивановича,

рассмотрел в пленарном заседании дело о соответствии Конституции Украины (конституционности) отдельных положений статьи 2, абзаца второго пункта 2 раздела II «Заключительные и переходные положения» Закона Украины «О мерах по законодательному обеспечению реформирования пенсионной системы» от 8 июля 2011 года № 3668–VI (Ведомости Верховной Рады Украины, 2012 г., № 12–13, ст. 82) (далее – Закон № 3668), статьи 138 Закона Украины «О судоустройстве и статусе судей» от 7 июля 2010 года № 2453–VI (Ведомости Верховной Рады Украины, 2010 г., №№ 41–45, ст. 529) в редакции Закона № 3668 (далее – Закон № 2453) об изменении размера и других условий выплаты пенсий и ежемесячного пожизненного денежного содержания судей в отставке по конституционному представлению Верховного Суда Украины.

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьями 39, 40 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стало конституционное представление Верховного Суда Украины.

Основанием к рассмотрению дела согласно статье 71 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является утверждение субъекта пра-

ва на конституционное представление о неконституционности отдельных положений Закона № 2453 и Закона № 3668.

Заслушав судью-докладчика Винокурова С.М. и исследовав материалы дела, в том числе позиции Председателя Верховной Рады Украины, Председателя Высшего специализированного суда Украины по рассмотрению гражданских и уголовных дел, Высшей квалификационной комиссии судей Украины, Высшего совета юстиции, Генеральной прокуратуры Украины, Министерства юстиции Украины, Совета судей Украины, Совета судей административных судов Украины, Совета судей хозяйственных судов Украины, научных работников Киевского национального университета имени Тараса Шевченко, Национальной академии прокуратуры Украины, Национального университета «Одесская юридическая академия», Национального университета «Юридическая академия Украины имени Ярослава Мудрого», Национальной школы судей Украины, Конституционный Суд Украины

у с т а н о в и л :

1. Субъект права на конституционное представление – Верховный Суд Украины – обратился в Конституционный Суд Украины с ходатайством признать не соответствующими части третьей статьи 22, части первой статьи 55, частям первой, второй статьи 126, части первой статьи 130 Конституции Украины (неконституционными) положения статьи 2, абзаца второго пункта 2 раздела II «Заключительные и переходные положения» Закона № 3668, частей первой, второй, третьей, пятой статьи 138 Закона № 2453 об изменениях размера и других условий выплаты пенсий и ежемесячного пожизненного денежного содержания судей в отставке.

2. Решая поднятый в конституционном представлении вопрос, Конституционный Суд Украины исходит из следующего.

2.1. Украина является правовым государством, в котором признается и действует принцип верховенства права, Конституция Украины имеет высшую юридическую силу, законы принимаются на ее основе и должны соответствовать ей; государственная власть в Украине осуществляется по принципу ее разделения на законодательную, исполнительную и судебную (статья 1, часть первая статьи 6, части первая, вторая статьи 8 Основного Закона Украины).

Органы законодательной, исполнительной и судебной власти осуществляют свои полномочия в установленных Конституцией Украины пределах и в соответствии с законами Украины, их должностные лица обязаны действовать только на основании, в пределах полномочий и способом, которые предусмотрены Конституцией и законами Украины (часть вторая статьи 6, часть вторая статьи 19 Основного Закона Украины).

Согласно Конституции Украины права и свободы человека и гражданина защищаются судом; каждому гарантируется право на обжалование в

суде решений, действий или бездействия органов государственной власти, органов местного самоуправления, должностных и служебных лиц; правосудие осуществляют профессиональные судьи и, в определенных законом случаях, народные заседатели и присяжные; исключительно законами Украины определяется статус судей (части первая, вторая статьи 55, пункт 14 части первой статьи 92, часть первая статьи 127).

2.2. Правовой статус судей и гарантии их независимости определены Конституцией Украины и Законом № 2453, что соответствует части первой статьи 126 Основного Закона Украины, согласно которой независимость и неприкосновенность судей гарантируются Конституцией и законами Украины.

Конституционный Суд Украины считает, что положения Конституции Украины относительно независимости судей, являющиеся неотъемлемым элементом статуса судей и их профессиональной деятельности, связаны с принципом разделения государственной власти и обусловлены необходимостью обеспечивать основы конституционного строя, права человека, гарантировать самостоятельность и независимость судебной ветви власти.

В Основном Законе Украины независимость как составляющая конституционного статуса человека и его профессиональной деятельности определена только относительно судей и обеспечивается, прежде всего, особым порядком их избрания или назначения на должность и освобождения от должности (пункт 27 части первой статьи 85, части четвертая, пятая статьи 126, части третья, четвертая статьи 127, статья 128, пункт 1 части первой статьи 131); запретом влияния на них каким бы то ни было образом (часть вторая статьи 126); защитой профессиональных интересов судей (часть шестая статьи 127); подчинением судей при осуществлении правосудия только закону (часть первая статьи 129); особым порядком привлечения их к дисциплинарной ответственности (пункт 3 части первой статьи 131); государственным финансированием и надлежащими условиями для функционирования судов и деятельности судей путем определения в Государственном бюджете Украины отдельно расходов на содержание судов (часть первая статьи 130); привлечением к юридической ответственности виновных лиц за неуважение к суду и судье (часть пятая статьи 129); организацией государством личной безопасности судей и их семей (часть седьмая статьи 126); осуществлением судейского самоуправления (часть вторая статьи 130); запретом для профессиональных судей принадлежать к политическим партиям и профсоюзам, принимать участие в какой бы то ни было политической деятельности, иметь представительский мандат, занимать какие-либо иные оплачиваемые должности, выполнять другую оплачиваемую работу, кроме научной, преподавательской и творческой (часть вторая статьи 127).

Реализуя свои полномочия определять в законах Украины дополнительные к конституционным гарантии независимости судей, Верховная Рада Украины в Законе № 2453 установила, что судья в своей деятельности по осуществлению правосудия является независимым от любого не-

законного влияния, давления или вмешательства, и такая независимость судьи обеспечивается, в частности, его надлежащим материальным и социальным обеспечением. Судья осуществляет правосудие на основе Конституции и законов Украины, руководствуясь при этом принципом верховенства права. Вмешательство в деятельность судьи по осуществлению правосудия запрещается и влечет ответственность, установленную законом (часть первая, пункт 8 части четвертой статьи 47). В этой статье также закреплено, что органы государственной власти, органы местного самоуправления, их должностные и служебные лица, а также физические и юридические лица и их объединения обязаны уважать независимость судьи и не посягать на нее (часть пятая); при принятии новых законов или внесении изменений в действующие законы не допускается сужение содержания и объема определенных Конституцией Украины гарантий независимости судьи (часть шестая).

Конституционный Суд Украины учитывает предыдущие правовые позиции относительно гарантий независимости судей, изложенные им в решениях от 20 марта 2002 года № 5-рп/2002, от 1 декабря 2004 года № 19-рп/2004, от 11 октября 2005 года № 8-рп/2005, от 22 мая 2008 года № 10-рп/2008. Определенные Конституцией и законами Украины гарантии независимости судей являются неотъемлемым элементом их статуса, распространяются на всех судей Украины и являются необходимым условием осуществления правосудия непредвзятым, беспристрастным и справедливым судом. Такими гарантиями являются предоставление им за счет государства материального обеспечения (судейское вознаграждение, пенсия, ежемесячное пожизненное денежное содержание и т.п.) и предоставление им в будущем статуса судьи в отставке. Право судьи в отставке на пенсионное или ежемесячное пожизненное денежное содержание является гарантией надлежащего осуществления правосудия и независимости работающих судей и дает основания выдвигать к судьям высокие требования, сохранять доверие к их компетентности и беспристрастности. Ежемесячное пожизненное денежное содержание судьи направлено на обеспечение достойного его статуса жизненного уровня, поскольку судья ограничен в праве зарабатывать дополнительные материальные блага, в частности занимать любые другие оплачиваемые должности, выполнять другую оплачиваемую работу. Конституционный принцип независимости судей означает, в том числе, конституционно обусловленный императив охраны материального обеспечения судей от его отмены или снижения достигнутого уровня без соответствующей компенсации как гарантию недопущения влияния или вмешательства в осуществление правосудия.

Таким образом, конституционный статус судьи предусматривает достаточное материальное обеспечение судьи как во время осуществления им своих полномочий (судейское вознаграждение), так и в будущем в связи с достижением пенсионного возраста (пенсия) или вследствие прекращения полномочий и получения статуса судьи в отставке (ежемесячное пожизненное денежное содержание). Статус судьи и его элементы, в частности материальное обеспечение судьи после прекращения его полномо-

чий, является не личной привилегией, а средством обеспечения независимости работающих судей и предоставляется для гарантирования верховенства права и в интересах лиц, обращающихся в суд и ожидающих непредубежденного правосудия.

Изложенное соответствует положениям Европейской хартии о законе «О статусе судей» от 10 июля 1998 года, согласно которым уровень вознаграждения судьям за выполнение ими своих профессиональных обязанностей должен быть таким, чтобы защитить их от давления, которое может оказать влияние на их решения или вообще поведение судей и таким образом повлиять на их независимость и беспристрастность (пункт 6.1); статус обеспечивает судье, достигшему предусмотренного законом возраста для ухода в отставку с должности судьи и осуществлявшему полномочия судьи на протяжении определенного срока, право на получение выплат, уровень которых должен быть по возможности более близким к уровню его последней заработной платы на должности судьи (пункт 6.4).

Как отмечается в Рекомендации Комитета Министров Совета Европы государствам-членам относительно судей: независимость, эффективность и обязанности от 17 ноября 2010 года № (2010) 12, «оплата труда судей должна соответствовать их профессии и исполняемым обязанностям, а также быть достаточной, чтобы защитить их от действия стимулов, с помощью которых можно влиять на их решения. Должны существовать гарантии сохранения надлежащей оплаты труда на случай болезни, отпуска по уходу за ребенком, а также гарантии выплат в связи с уходом на пенсию, которые должны соответствовать предыдущему уровню оплаты их работы» (пункт 54).

Следовательно, положения статьи 47 Закона № 2453 согласуются с требованиями международных актов относительно независимости судей и направлены на обеспечение стабильности достигнутого уровня гарантий независимости судей, которые являются необходимым условием осуществления правосудия, а также гарантией уважения к достоинству человека, его правам и основным свободам.

3. Субъект права на конституционное представление обратился в Конституционный Суд Украины с ходатайством признать отдельные положения Закона № 2453 и Закона № 3668 не соответствующими Конституции Украины, в частности части первой ее статьи 55.

Конституционный принцип независимости судей обеспечивает важную роль судебной ветви власти в механизме защиты прав и свобод граждан и является залогом реализации права на судебную защиту, предусмотренного статьей 55 Основного Закона Украины. Любое снижение уровня гарантий независимости судей противоречит конституционному требованию неуклонного обеспечения независимого правосудия и права граждан на защиту прав и свобод независимым судом, поскольку приводит к ограничению возможностей реализации данного конституционного права, а следовательно, противоречит статье 55 Конституции Украины.

4. Субъект права на конституционное представление поднимает перед Конституционным Судом Украины вопрос о соответствии Конституции Украины (конституционности) положений частей первой, второй статьи 138 Закона № 2453.

Согласно части первой статьи 138 Закона № 2453 «судье, ушедшему в отставку, при достижении мужчинами возраста 62 года, женщинами – пенсионного возраста, установленного статьей 26 Закона Украины «Об общеобязательном государственном пенсионном страховании», выплачивается пенсия на условиях, предусмотренных статьей 37 Закона Украины «О государственной службе» или, по его выбору, ежемесячное пожизненное денежное содержание. По достижению возраста, установленного первым предложением этой части, право на пенсию по возрасту или ежемесячное пожизненное денежное содержание имеют мужчины 1955 года рождения и старше после достижения ими следующего возраста:

60 лет – родившиеся по 31 декабря 1952 года;

60 лет 6 месяцев – родившиеся с 1 января 1953 года по 31 декабря 1953 года;

61 год – родившиеся с 1 января 1954 года по 31 декабря 1954 года;

61 год 6 месяцев – родившиеся с 1 января 1955 года по 31 декабря 1955 года».

Согласно части второй статьи 138 Закона № 2453 «судья в отставке, не достигший возраста, установленного частью первой этой статьи, получает ежемесячное пожизненное денежное содержание. При достижении таким судьей возраста, установленного частью первой этой статьи, за ним сохраняется право на получение ежемесячного пожизненного денежного содержания или, по его выбору, назначается пенсия на условиях, предусмотренных статьей 37 Закона Украины «О государственной службе».

До изменений, внесенных Законом № 3668, части первая, вторая статьи 138 Закона № 2453 имели такую редакцию: «Судье, ушедшему в отставку, при достижении пенсионного возраста выплачивается пенсия на условиях, предусмотренных статьей 37 Закона Украины «О государственной службе» или, по его выбору, ежемесячное пожизненное денежное содержание. Судья в отставке, не достигший пенсионного возраста, получает ежемесячное пожизненное денежное содержание. При достижении таким судьей пенсионного возраста за ним сохраняется право на получение ежемесячного пожизненного денежного содержания или, по его выбору, назначается пенсия на условиях, предусмотренных статьей 37 Закона Украины «О государственной службе».

Согласно статье 26 Закона Украины «Об общеобязательном государственном пенсионном страховании» от 9 июля 2003 года № 1058–IV до изменений, внесенных Законом № 3668, лица имели право на назначение пенсии по возрасту после достижения мужчинами 60 лет, женщинами – 55 лет и наличия страхового стажа не менее пяти лет.

Субъект права на конституционное представление считает, что указанными изменениями в статье 138 Закона № 2453 значительно ухудшены условия пенсионного обеспечения и выплаты ежемесячного пожизненного

денежного содержания судей в отставке, в частности увеличен возраст (с 60 до 62 лет для мужчин и с 55 до 60 лет для женщин), после достижения которого они имеют возможность реализовать право на выбор материального обеспечения после ухода в отставку, то есть получать пенсию на условиях, предусмотренных статьей 37 Закона Украины «О государственной службе» (далее – пенсия государственных служащих), или ежемесячное пожизненное денежное содержание, чем существенно нарушены законодательно определенные до этого гарантии независимости судей.

Конституционный Суд Украины при решении данного вопроса учитывает правовую позицию, изложенную в абзаце втором пункта 4 мотивировочной части Заключения по делу о внесении изменений в статью 46 Конституции Украины от 2 июня 1999 года № 2-в/99 (в указанном законопроекте предлагалось, в частности, закрепить такой пенсионный возраст: для мужчин – 60 лет, для женщин – 55 лет), по которой «на пенсионный возраст, который предлагается закрепить в статье 46 Конституции Украины, влияет ряд факторов – экономическое состояние общества, уровень занятости, возрастная структура населения и т.п. Именно поэтому пенсионный возраст, как правило, не фиксируется в конституциях современных государств, а регулируется обычными законами (или иными нормативными актами)».

Согласно пункту 2 части пятой статьи 126 Конституции Украины судья освобождается от должности органом, который его избрал или назначил, в случае достижения судьей шестидесяти пяти лет.

В соответствии с частью первой статьи 109 Закона № 2453 судья, имеющий стаж работы на должности судьи не менее двадцати лет, который определяется статьей 131 этого закона, имеет право подать заявление об отставке. Если такой судья достиг возраста, установленного частью первой статьи 138 Закона № 2453, он может по его выбору получать пенсию государственных служащих или ежемесячное пожизненное денежное содержание.

Судьи в отставке, которые не достигли установленного в части первой статьи 138 Закона № 2453 возраста (62 года – для мужчин 1956 года рождения и младших; от 60 до 61 года 6 месяцев – для мужчин 1955 года рождения и старших; пенсионного возраста, установленного статьей 26 Закона Украины «Об всеобщем обязательном государственном пенсионном страховании» – для женщин), получают ежемесячное пожизненное денежное содержание согласно части второй статьи 138 Закона № 2453 по достижению ими возраста, определенного в части первой данной статьи, когда у них возникнет указанное право выбора материального обеспечения, в частности пенсии государственных служащих или ежемесячного пожизненного денежного содержания.

Таким образом, законом исключительно для судей в отставке устанавливается ежемесячное пожизненное денежное содержание или по их выбору пенсия государственных служащих, что является гарантией обеспечения независимости судей. Получение судьей ежемесячного пожизненного денежного содержания обусловлено исключительно наличием стажа

работы на должности судьи не менее двадцати лет и уходом в отставку и не зависит от достижения судьей пенсионного возраста, предусмотренного в части первой статьи 138 Закона № 2453, в том числе переходного возраста, определенного во втором предложении этой части для судей-мужчин, родившихся до 31 декабря 1955 года.

Следовательно, изменив возраст, по достижению которого судьи имеют возможность реализовать право на выбор материального обеспечения, а именно получать пенсию государственных служащих или по их выбору ежемесячное пожизненное денежное содержание, Верховная Рада Украины осуществила свои конституционные полномочия, не нарушив при этом положение статьи 126 Конституции Украины относительно предельного возраста работающего судьи и гарантий независимости судей.

Таким образом, положения частей первой, второй статьи 138 Закона № 2453 не противоречат Конституции Украины.

5. В конституционном представлении поднимаются вопросы о соответствии Конституции Украины (конституционности) части третьей статьи 138 Закона № 2453, по которой «ежемесячное пожизненное денежное содержание выплачивается судье в размере 80 процентов денежного содержания судьи, с которого был уплачен единый взнос на общеобязательное государственное социальное страхование, а до 1 января 2011 года – страховые взносы на общеобязательное государственное пенсионное страхование, работающего на соответствующей должности».

Часть третья статьи 138 Закона № 2453 до внесенных Законом № 3668 изменений предусматривала: «Ежемесячное пожизненное денежное содержание выплачивается судье в размере 80 процентов денежного содержания судьи, работающего на соответствующей должности. За каждый полный год работы на должности судьи свыше 20 лет размер ежемесячного пожизненного денежного содержания увеличивается на два процента заработка, но не более чем 90 процентов заработной платы судьи, без ограничения предельного размера ежемесячного пожизненного денежного содержания».

Таким образом, определенный Законом № 2453 порядок начисления ежемесячного пожизненного денежного содержания был изменен Законом № 3668, вследствие чего был уменьшен размер ежемесячного пожизненного денежного содержания судей. Оставив неизменным содержание права на ежемесячное пожизненное денежное содержание судей, Закон № 3668 сузил объем этого права, установив ограниченную базу для начисления судьям ежемесячного пожизненного денежного содержания, и отменил право судей на получение ежемесячного пожизненного денежного содержания без ограничения предельного размера, чем снизил и достигнутый уровень гарантий независимости судей.

Следовательно, часть третья статьи 138 Закона № 2453 не согласуется с конституционным положением о недопустимости сужения содержания или объема гарантий независимости судей, а потому противоречит статье 126 Основного Закона Украины.

6. Автор ходатайства также поднимает перед Конституционным Судом Украины вопрос о соответствии Конституции Украины (конституционности) положений первого, второго, третьего предложений части пятой статьи 138 Закона № 2453 и статьи 2 Закона № 3668 относительно прекращения выплаты ежемесячного пожизненного денежного содержания судей в отставке на период их работы на некоторых должностях и установления максимального размера пенсии (ежемесячного пожизненного денежного содержания).

Согласно части пятой статьи 138 Закона № 2453 «выплата ежемесячного пожизненного денежного содержания, назначенного согласно этой статье, на период работы на должностях, дающих право на его назначение или право на назначение пенсии в порядке и на условиях, предусмотренных законами Украины «О Прокуратуре», «О научной и научно-технической деятельности», «О статусе народного депутата Украины», «О государственной службе», прекращается. На этот период назначается и выплачивается пенсия согласно Закону Украины «Об общеобязательном государственном пенсионном страховании». Максимальный размер ежемесячного пожизненного денежного содержания судей в отставке (с учетом надбавок, повышений, дополнительной пенсии, целевой денежной помощи, пенсии за особые заслуги перед Украиной, индексации и других доплат к пенсии, установленных законодательством, кроме доплаты к надбавкам отдельным категориям лиц, имеющих особые заслуги перед Родиной) не может превышать десяти прожиточных минимумов, установленных для лиц, утративших работоспособность. Пожизненное денежное содержание судьям выплачивается органами Пенсионного фонда Украины за счет средств Государственного бюджета Украины».

Частью пятой статьи 138 Закона № 2453 до внесения Законом № 3668 изменений предполагалось, что «пенсия или ежемесячное пожизненное денежное содержание судьи выплачивается независимо от заработка (прибыли), получаемого судьей после ухода в отставку. Пожизненное денежное содержание судьям общей юрисдикции выплачивается органами Пенсионного фонда Украины за счет средств государственного бюджета, за исключением судей Конституционного Суда Украины, Верховного Суда Украины и высших специализированных судов, которым денежное содержание выплачивается этими судами».

В статье 2 Закона № 3668 закреплено, что максимальный размер пенсии (кроме пенсионных выплат, осуществляемых из Накопительного пенсионного фонда) или ежемесячного пожизненного денежного содержания (с учетом надбавок, повышений, дополнительной пенсии, целевой денежной помощи, пенсии за особые заслуги перед Украиной, индексации и других доплат к пенсии, установленных законодательством, кроме доплаты к надбавкам отдельным категориям лиц, имеющих особые заслуги перед Родиной), назначенных (перечисленных), в частности, согласно Закону № 2453, не может превышать десяти прожиточных минимумов, установленных для лиц, утративших работоспособность.

6.1. Решая вопрос о конституционности оспариваемых положений об установлении максимального размера пенсии (ежемесячного пожизненного денежного содержания) судей в отставке (третье предложение части пятой статьи 138 Закона № 2453, статья 2 Закона № 3668), Конституционный Суд Украины исходит из следующего.

В Решении от 18 июня 2007 года № 4-рп/2007 Конституционный Суд Украины уже решал вопрос о недопустимости установления в законе максимального размера пенсии судей или их ежемесячного пожизненного денежного содержания, подчеркивая, что это ограничит их объем, а также отмечал, что, оставив неизменным содержание права на пенсию и ежемесячное пожизненное денежное содержание судей, закон сузил объем этого права, установив предельную черту для таких выплат судьям (абзац шестой подпункта 3.2 пункта 3 мотивировочной части).

Учитывая, что одной из гарантий независимости судей является запрет при принятии новых законов или внесении изменений в действующие законы сужать содержание и объем определенных Конституцией Украины таких гарантий, Конституционный Суд Украины считает, что положения третьего предложения части пятой статьи 138 Закона № 2453, статьи 2 Закона № 3668 об установлении максимального размера пенсии (ежемесячного пожизненного денежного содержания) судей противоречат части первой статьи 126 Основного Закона Украины.

6.2. Рассматривая вопрос о конституционности положений относительно прекращения выплаты ежемесячного пожизненного денежного содержания судей в отставке на период их работы на некоторых должностях (первое, второе предложение части пятой статьи 138 Закона № 2453), Конституционный Суд Украины исходит из следующего.

В Решении от 18 июня 2007 года № 4-рп/2007 Конституционный Суд Украины уже указывал о недопустимости невыплаты определенным категориям работников пенсии на период их работы. Так, в абзаце втором подпункта 3.4 пункта 3 мотивировочной части этого решения отмечено, что Конституция Украины не допускает каких-либо ограничений в правах граждан по признакам имущественного положения, в частности в зависимости от получения работающими пенсионерами заработной платы.

Конституционный Суд Украины считает, что законодатель, имея дискреционные полномочия относительно определения условий, порядка и размера материального обеспечения, должен учитывать, что не может вводиться правовое регулирование, из-за которого лицо, реализуя одно конституционное право, лишается возможности реализовывать другое право (гарантию). В частности, судья после ухода на пенсию или в отставку, используя конституционное право на труд, определенное статьей 43 Основного Закона Украины, не может быть при этом лишен гарантий независимости судей, включая меры их правовой защиты, материального и социального обеспечения (пенсии или ежемесячного пожизненного денежного содержания).

Основанием для получения материального обеспечения судьи после прекращения его полномочий является исключительно конституционно определенный статус профессионального судьи. Поэтому такое обеспечение судей зависит от условий, связанных со статусом судьи и его профессиональной деятельностью по осуществлению правосудия, и не может зависеть от других условий, в том числе социального обеспечения, которое назначается и выплачивается на общих основаниях и предусмотрено иными, кроме Закона № 2453, законами Украины. Получение судьей в отставке ежемесячного пожизненного денежного содержания не может зависеть от выполнения им другой, в частности оплачиваемой, работы. Законодатель может предусматривать случаи прекращения назначения и выплаты (или частичной выплаты) ежемесячного пожизненного денежного содержания судей, но только на основаниях, которые прямо влияют на статус судей (вступление в законную силу обвинительного приговора относительно судьи или прекращение отставки в связи с повторным избранием на должность судьи и т.п.).

Следовательно, законодатель не может выделять определенную категорию судей в отставке, не имеющих права на получение ежемесячного пожизненного денежного содержания на основаниях, не связанных со статусом судьи и его профессиональной деятельностью по осуществлению правосудия. Такое законодательное регулирование противоречит цели установления конституционной гарантии материального обеспечения судей как элемента их независимости, свидетельствует о его формальном характере, не соответствует принципу единого статуса всех судей Украины и нарушает принцип равенства между не работающими судьями в отставке и судьями, работающими на других должностях, кроме должности судьи.

Таким образом, положения первого, второго предложения части пятой статьи 138 Закона № 2453 о прекращении выплаты судьям в отставке ежемесячного пожизненного денежного содержания на период их работы на некоторых должностях не согласуются с конституционным положением о недопустимости сужения содержания или объема существующих гарантий независимости судей при принятии новых законов или внесении изменений в действующие законы, а потому противоречат части первой статьи 126 Основного Закона Украины.

7. Субъект права на конституционное представление поднимает перед Конституционным Судом Украины вопрос о соответствии Конституции Украины (конституционности) абзаца второго пункта 2 раздела II «Заключительные и переходные положения» Закона № 3668, из содержания которого усматривается, что выплата пенсии (ежемесячного пожизненного денежного содержания) осуществляется судьям без индексации, без применения положений частей второй, третьей статьи 42 Закона Украины «Об общеобязательном государственном пенсионном страховании» и без проведения других перерасчетов, предусмотренных законами Украины.

Конституционный Суд Украины считает, что Закон № 3668, распространяя действие положений абзаца второго пункта 2 раздела II «Заключительные и переходные положения», как усматривается из их содержания, на правоотношение относительно выплаты судьям пенсии (ежемесячного пожизненного денежного содержания), оставил неизменным содержание права на пенсию и ежемесячное пожизненное денежное содержание судей, но сузил объем этого права и установил ограничение в перерасчетах предусмотренных законами Украины пенсий и ежемесячно-го пожизненного денежного содержания судей в отставке, чем снизил достигнутый уровень гарантий независимости судей. Таким образом, указанные положения Закона № 3668 в части распространения их действия на Закон № 2453 относительно выплаты пенсии (ежемесячного пожизненного денежного содержания) судей в отставке противоречат требованиям части первой статьи 126 Конституции Украины.

8. Руководствуясь частью второй статьи 70 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», согласно которой в случае необходимости Конституционный Суд Украины может определить в своем решении, заключении порядок и сроки их исполнения, а также наложить на соответствующие государственные органы обязанности по обеспечению исполнения решения, соблюдения заключения, Конституционный Суд Украины считает необходимым указать следующий порядок исполнения этого Решения:

– подлежат применению части первая, вторая статьи 138 Закона № 2453 в редакции Закона № 3668 как не противоречащие Конституции Украины;

– часть третья статьи 138 Закона № 2453 в редакции Закона № 3668, противоречащая Конституции Украины, не подлежит применению как утратившая силу со дня принятия Конституционным Судом Украины настоящего Решения. Вместо этого подлежит применению часть третья статьи 138 Закона № 2453 в редакции до изменений, внесенных Законом № 3668, а именно: «Ежемесячное пожизненное денежное содержание выплачивается судье в размере 80 процентов денежного содержания судьи, работающего на соответствующей должности. За каждый полный год работы на должности судьи свыше 20 лет размер ежемесячного пожизненного денежного содержания увеличивается на два процента заработка, но не более чем 90 процентов заработной платы судьи, без ограничения предельного размера ежемесячного пожизненного денежного содержания»;

– первое, второе, третье предложения части пятой статьи 138 Закона № 2453 в редакции Закона № 3668, противоречащие Конституции Украины, не подлежат применению как утратившие силу со дня принятия Конституционным Судом Украины настоящего Решения. Однако подлежат применению первое предложение части пятой статьи 138 Закона № 2453 в редакции до изменений, внесенных Законом № 3668, а именно: «Пенсия или ежемесячное пожизненное денежное содержание судьи выплачивается независимо от заработка (прибыли), получаемого судьей

после ухода в отставку», и четвертое предложение части пятой статьи 138 Закона № 2453 с изменениями, внесенными Законом № 3668, а именно: «Пожизненное денежное содержание судьям выплачивается органами Пенсионного фонда Украины за счет средств Государственного бюджета Украины»;

– действие статьи 2 Закона № 3668 не распространяется на Закон № 2453;

– действие абзаца второго пункта 2 раздела II «Заключительные и переходные положения» Закона № 3668 не распространяется на правоотношения относительно выплаты судьям пенсии (ежемесячного пожизненного денежного содержания).

Учитывая изложенное и руководствуясь статьями 147, 150, частями первой, второй статьи 152, статьей 153 Конституции Украины, статьями 51, 61, 63, 65, 67, 69, 70, 71, 73, 74 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», Конституционный Суд Украины

р е ш и л :

1. Признать соответствующими Конституции Украины (конституционными) части первую, вторую статьи 138 Закона Украины «О судоустройстве и статусе судей» от 7 июля 2010 года № 2453–VI в редакции Закона Украины «О мерах по законодательному обеспечению реформирования пенсионной системы» от 8 июля 2011 года № 3668–VI.

2. Признать не соответствующими Конституции Украины (неконституционными):

– часть третью, первое, второе, третье предложения части пятой статьи 138 Закона Украины «О судоустройстве и статусе судей» от 7 июля 2010 года № 2453–VI в редакции Закона Украины «О мерах по законодательному обеспечению реформирования пенсионной системы» от 8 июля 2011 года № 3668–VI;

– статью 2 Закона Украины «О мерах по законодательному обеспечению реформирования пенсионной системы» от 8 июля 2011 года № 3668–VI в части распространения ее действия на Закон Украины «О судоустройстве и статусе судей» от 7 июля 2010 года № 2453–VI;

– абзац второй пункта 2 раздела II «Заключительные и переходные положения» Закона Украины «О мерах по законодательному обеспечению реформирования пенсионной системы» от 8 июля 2011 года № 3668–VI, из содержания которого усматривается, что выплата судьям пенсии (ежемесячного пожизненного денежного содержания) осуществляется без индексации, без применения положений частей второй, третьей статьи 42 Закона Украины «Об общеобязательном государственном пенсионном страховании» от 9 июля 2003 года № 1058–IV и без проведения других перерасчетов, предусмотренных законодательством.

3. Положения Закона Украины «О судоустройстве и статусе судей» от 7 июля 2010 года № 2453–VI в редакции Закона Украины «О мерах по

законодательному обеспечению реформирования пенсионной системы» от 8 июля 2011 года № 3668–VI и Закона Украины «О мерах по законодательному обеспечению реформирования пенсионной системы» от 8 июля 2011 года № 3668–VI, признанные неконституционными, утрачивают силу со дня принятия Конституционным Судом Украины настоящего Решения.

4. Решение Конституционного Суда Украины имеет преюдициальное значение при рассмотрении судами общей юрисдикции исков в связи с правоотношением, возникшим вследствие действия положений законов Украины, признанных неконституционными.

5. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД УКРАИНЫ

Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No. 3-рп/2013 dated June 3, 2013 in the case upon the constitutional petition of the Supreme Court of Ukraine concerning the conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of separate provisions of Article 2, second paragraph of item 2 of Chapter II «Final and Transitional Provisions» of the Law «On Measures Concerning Legislative Provision of the Reformation of the Pension System», Article 138 of the Law «On Judicial System and Status of Judges» (case on changing conditions of pension payment and lifelong monthly monetary allowance of retired judges)

Subject of the right to constitutional petition argues that amendments to Articles 138.1, 138.2 of the Law «On Judicial System and Status of Judges» No. 2453–VI dated July 7, 2010 in the wording of the Law «On Measures Concerning Legislative Provision of the Reformation of the Pension System» No. 3668–VI dated July 8, 2011 (hereinafter referred to as «the Law No. 2453») have deteriorated conditions of pension benefits and a lifelong monthly monetary allowance of retired judges, in particular the age was increased (from 60 to 62 years for men and from 55 to 60 for women) and after its reaching they can exercise their right to choose material support after retirement, that is to receive pension on the conditions provided for in Article 37 of the Law «On Civil Service» (hereinafter referred to as «the pension of civil servants»), or a lifelong monthly monetary allowance which substantively violated the legislatively defined guarantees of the independence of judges.

The Law establishes a lifelong monthly monetary allowance exclusively for retired judges or pensions of public servants for their choice which is a guarantee of ensuring of the independence of judges. Receiving lifelong monthly monetary allowance by a judge is conditioned solely by the professional experience of judge for at least twenty years and his/her retirement and does not depend on approaching of retirement age by a judge provided by Article 138.1 of Law No. 2453, including transitional age, defined in the second sentence of this part for male judges born before December 31, 1955.

Thus, having changed the age after achievement of which judges can exercise their right to choose material support, that is to receive the civil servants pension or a lifelong monthly monetary allowance for their choice, the Verkhovna Rada of Ukraine realized its constitutional authority without violating the provisions of Article 126 of the Constitution on age limit of a working judge and guarantees of judicial independence.

Thus, the provisions of Articles 138.1, 138.2 of the Law No. 2453 do not violate the Constitution.

The constitutional petition raises the question on conformity with the Constitution (constitutionality) of Article 138.3 of the Law No. 2453, according to which «a lifelong monthly monetary allowance is paid to a judge in an amount of 80 percent of monetary allowance of a judge who occupies the relevant position where he/she was paid a single contribution on compulsory state social insurance, and till January 1, 2011 – insurance deposits on compulsory state pension insurance».

Article 138.3 of the Law No. 2453 before amendments introduced by the Law «On Measures Concerning Legislative Provision of the Reformation of the Pension System» No. 3668-VI dated July 8, 2011 (hereinafter referred to as «the Law No. 3668») envisaged: «A lifelong monthly monetary allowance is paid to a judge in an amount of 80 percent of monetary allowance of a judge who occupies the relevant position. For each full year of work as a judge for more than 20 years the amount of a lifelong monthly monetary allowance is increased by two percent of earnings, but not more than 90 percent of the salary of a judge, without limiting the maximum amount of a lifelong monthly monetary allowance».

Thus, the procedure for calculating a lifelong monthly monetary allowance defined by the Law No. 2453 was modified the by Law No. 3668 and as a result an amount of a lifelong monthly monetary allowance of judges was reduced. Having preserved the content of the right to a lifelong monthly monetary allowance of judges the Law No. 3668 narrowed the scope of this right by setting a limited basis for the calculation of a lifelong monthly monetary allowance to judges and abolished the right of judges to receive a lifelong monthly monetary allowance without limitation of the maximum amount, by this it also reduced an achieved level of guarantees of judicial independence.

Thus, Article 138.3 of the Law No. 2453 is inconsistent with the constitutional provision on the inadmissibility of narrowing the content or scope of guarantees of judicial independence and therefore is contrary to Article 126 of the Basic Law.

The petitioner also raises the question before the Constitutional Court on the conformity with the Constitution (constitutionality) of the provisions of the first, the second, and the third sentences of Article 138.5 of the Law No. 2453 and Article 2 of the Law No. 3668 concerning termination of payments of a lifelong monthly monetary allowance for retired judges for a period of their work at some positions and establishing maximum amount of pension (a lifelong monthly monetary allowance).

Considering that one of the guarantees of judicial independence is a prohibition to narrow the content and scope of the guarantees defined by Constitution while adopting new laws or amendments to existing laws the Constitutional Court finds that the provisions of the third sentence of Article 138.5 of Law No. 2453, Article 2 of the Law No. 3668 on establishing maximum amount of pension (a lifelong monthly monetary allowance) of judges are contrary to Article 126.1 of the Fundamental Law.

The Constitutional Court finds that the legislator having discretionary authority to determine the conditions, procedures and amount of material support should take into account that legal regulation may not be introduced in a way according to which the person while realising one constitutional right is deprived of opportunity to realise another right (guarantee). In particular, a judge using a constitutional right to work after retirement or resignation, as defined in Article 43 of the Fundamental Law, can not be deprived of the guarantees of judicial independence, including measures of their legal protection, material and social security (a pension or a lifelong monthly monetary allowance).

Thus, the legislator can not single out a particular category of retired judges who are not entitled to receive a lifelong monthly monetary allowance on grounds which are not related with the status of a judge and his/her professional work concerning execution of justice. This legislative regulation is contrary to the aim of establishing constitutional guarantee of material support of judges as part of their independence, demonstrates its formal character, do not meet the principle of common status of all judges of Ukraine and violates the principle of equality among retired judges who are not working and those working in other positions than a judge.

Thus, the provisions of the first, and the second sentences of Article 138.5 of the Law No. 2453 concerning the termination of payments to retired judges of a lifelong monthly monetary allowance for the period of their work on some positions are not consistent with the constitutional provisions on the inadmissibility of narrowing the content or scope of the existing guarantees of judges independence while adopting new laws or introducing amendments to existing laws and therefore do not conform to Article 126.1 of the Fundamental Law.

The Constitutional Court of Ukraine held:

1. To recognise as conforming with the Constitution (constitutional) Articles 138.1, 138.2 of the Law «On Judicial System and Status of Judges» No. 2453-VI dated July 7, 2010 in wording of the Law «On Measures Concerning Legislative Provision of the Reformation of the Pension System» No. 3668-VI dated July 8, 2011.

2. To recognise as non-conforming with the Constitution (unconstitutional):

– Article 138.3, the first, the second, the third sentences of Article 138.5 of the Law «On Judicial System and Status of Judges» No. 2453-VI dated July 7, 2010 in the wording of the Law «On Measures Concerning Legislative Provision of the Reformation of the Pension System» No. 3668-VI dated July 8, 2011;

– Article 2 of the Law «On Measures Concerning Legislative Provision of the Reformation of the Pension System» No. 3668-VI dated July 8, 2011 in part of the application of its effect on the Law «On Judicial System and Status of Judges» No. 2453-VI dated July 7, 2010;

– the second paragraph of item 2 of Chapter «Final and Transitional Provisions» of the Law «On Measures Concerning Legislative Provision of the Reformation of the Pension System» No. 3668-VI dated July 8, 2011 from the content of which it follows that judges pension payment (lifelong monthly monetary allowance) is performed without indexation and without application of the provisions of Articles 42.2, 42.3 of the Law «On Compulsory State Pension Insurance» No. 1058-IV dated July 9, 2003 as well as without other reassessments enshrined in the law.

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

у справі за конституційним зверненням громадянина Суботи Артема Анатолійовича щодо офіційного тлумачення положень частини п'ятої статті 127 Конституції України у системному зв'язку з частиною третьою цієї статті, статті 65 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»

м. Київ
12 червня 2013 року
№ 4-рп/2013

Справа № 1-9/2013

Конституційний Суд України у складі суддів:

Головіна Анатолія Сергійовича – головуючого, **Бауліна** Юрія Васильовича, **Бринцева** Василя Дмитровича, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Винокурова** Сергія Маркіяновича – доповідача, **Гультая** Михайла Мирославовича, **Запорожця** Михайла Петровича, **Кампа** Володимира Михайловича, **Колоса** Михайла Івановича, **Литвинова** Олександра Миколайовича, **Маркуш** Марії Андріївни, **Пасенюка** Олександра Михайловича, **Сергейчука** Олега Анатолійовича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Тупицького** Олександра Миколайовича, **Шапталі** Наталі Костянтинівни, **Шишкіна** Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним зверненням громадянина Суботи Артема Анатолійовича щодо офіційного тлумачення положень частини п'ятої статті 127 Конституції України у системному зв'язку з частиною третьою цієї статті, статті 65 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року № 2453–VI (Відомості Верховної Ради України, 2010 р., №№ 41–45, ст. 529) (далі – Закон).

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 42, 43 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне звернення Суботи А.А.

Підставою для розгляду справи згідно зі статтею 94 Закону України «Про Конституційний Суд України» є наявність неоднозначного застосування вказаних положень Конституції України та Закону.

Заслухавши суддю-доповідача Винокурова С.М. та дослідивши матеріали справи, у тому числі позиції Президента України, Голови Верховної Ради України, Верховного Суду України, Вищого адміністративного суду України, Вищого господарського суду України, Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Міністерства юстиції України, науковців Національного університету «Одеська юридична академія», Національної академії прокуратури України, Національного університету «Юридична

академія України імені Ярослава Мудрого», Національної школи суддів України, Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В :

1. Суб'єкт права на конституційне звернення – громадянин Субота Артем Анатолійович – порушив питання про офіційне тлумачення окремих положень Конституції України та Закону, а саме:

– частини п'ятої статті 127 Конституції України у системному зв'язку з частиною третьою цієї статті щодо того, чи можуть вимоги до кандидата на посаду судді (далі – кандидат) встановлюватися іншими нормативно-правовими актами, крім Конституції і законів України;

– частини першої статті 65 Закону стосовно того, чи є перелік вимог до кандидата, встановлений частиною третьою статті 127 Конституції України та частинами першою, другою статті 64 Закону, вичерпним;

– частин другої, третьої статті 65 Закону щодо того, чи є певні особисті чи морально-етичні якості кандидата підставою для усунення його від участі у доборі кандидатів.

Необхідність в офіційному тлумаченні зазначених положень автор клопотання обґрунтовує різним їх застосуванням судами України та Вищою кваліфікаційною комісією суддів України (далі – Комісія), що, на його думку, призвело до порушення його права на рівний доступ до державної служби (роботи на посаді судді), передбаченого частиною другою статті 38 Конституції України.

Громадянин Субота А.А., підтверджуючи неоднозначне застосування положень Конституції України та Закону, навів відповідні рішення Вищого адміністративного суду України і Комісії.

2. Вирішуючи порушене в конституційному зверненні питання, Конституційний Суд України виходить з такого.

Україна є правовою державою, в якій визнається і діє принцип верховенства права; Конституція України має найвищу юридичну силу, закони приймаються на її основі і повинні відповідати їй; державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову (стаття 1, частина перша статті 6, частини перша, друга статті 8 Основного Закону України).

Органи державної влади здійснюють свої повноваження у встановлених Конституцією України межах і відповідно до законів України, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України (частина друга статті 6, частина друга статті 19 Основного Закону України).

3. Згідно з Конституцією України судоустрій, судочинство, статус суддів визначаються виключно законами України (пункт 14 частини першої статті 92), які приймає єдиний орган законодавчої влади в Україні – Верховна Рада України (стаття 75, пункт 3 частини першої статті 85, стаття 91); правосуддя здійснюють професійні судді та, у визначених законом

випадках, народні засідателі і присяжні (частина перша статті 127). Суддею є громадянин України, який у встановленому Конституцією України і Законом порядку призначений чи обраний суддею, займає штатну суддівську посаду в одному із судів України і здійснює правосуддя на професійній основі; судді в Україні мають єдиний статус незалежно від місця суду в системі судів загальної юрисдикції чи адміністративної посади, яку суддя обіймає в суді (стаття 51 Закону).

Загальний порядок призначення на посаду професійного судді в судах загальної юрисдикції та підстави звільнення з цієї посади передбачені Основним Законом України (пунктом 27 частини першої статті 85, частинами четвертою, п'ятою статті 126, частиною третьою статті 127, частиною першою статті 128). Зміст зазначених положень щодо процедури, порядку призначення і обрання на посаду судді конкретизовано в Законі, в якому, зокрема, встановлено вимоги до осіб, що виявили бажання звернутись до Комісії з заявою про участь у доборі кандидатів, та до кандидатів, які вже проходять відповідний добір.

Згідно з частиною третьою статті 127 Конституції України на посаду судді може бути рекомендований кваліфікаційною комісією суддів громадянин України, не молодший двадцяти п'яти років, який має вищу юридичну освіту і стаж роботи у галузі права не менш як три роки, проживає в Україні не менш як десять років та володіє державною мовою.

Аналогічні вимоги до кандидатів щодо громадянства, віку, стажу, строку проживання в Україні та володіння державною мовою встановлено в частині першій статті 64 Закону. У частині другій цієї статті передбачено, що не можуть бути рекомендовані на посаду судді громадяни:

- 1) визнані судом обмежено дієздатними або недієздатними;
- 2) які мають хронічні психічні чи інші захворювання, що перешкоджають виконанню обов'язків судді;
- 3) які мають не зняту чи не погашену судимість.

Конституційний Суд України вважає, що дія частини третьої статті 127 Конституції України, частин першої, другої статті 64 Закону поширена на громадян України, які не мають статусу професійного судді, а лише виявили бажання стати суддями.

Частина п'ята статті 127 Конституції України, щодо офіційного тлумачення якої звернувся автор клопотання, передбачає, що «додаткові вимоги до окремих категорій суддів щодо стажу, віку та їх професійного рівня встановлюються законом». Це положення Основного Закону України спрямоване на запровадження спеціалізації суддів з розгляду конкретних категорій справ та формування судів вищих рівнів і спеціалізацій професійними суддями, а тому його дію поширено на осіб, які вже мають статус професійного судді, а не на кандидатів. Аналогічну позицію Конституційний Суд України висловив у Рішенні від 5 квітня 2011 року № 3-рп/2011 (підпункт 3.5 пункту 3 мотивувальної частини). Таким чином, положення частини п'ятої статті 127 Конституції України не стосується питання, порушеного суб'єктом права на конституційне звернення, і не потребує офіційного тлумачення у цій справі.

Отже, положення статті 65 Закону у системному зв'язку з частиною четвертою статті 68 цього закону (згідно з якою особи, які відповідають установленим вимогам до кандидата, допускаються до складення іспиту) слід розуміти так, що для звернення до Комісії із заявою про участь у доборі кандидатів перелік вимог, визначений частиною третьою статті 127 Конституції України та частинами першою, другою статті 64 вказаного закону, є вичерпним. Це означає, що кожен, хто відповідає вимогам до кандидата, передбаченим частиною третьою статті 127 Конституції України, частинами першою, другою статті 64 Закону, може звернутися до Комісії із заявою про участь у доборі кандидатів.

4. Комісія є постійно діючим у системі судоустрою України органом, до повноважень якого належить проведення добору кандидатів і внесення рекомендації Вищій раді юстиції про їх призначення на посаду судді для подальшого внесення відповідного подання Президентові України (статті 66, 90, 91 Закону).

При доборі кандидатів, яких Комісія повноважна рекомендувати для призначення на посаду судді, висуваються, крім вказаних в частині третій статті 127 Конституції України та частинах першій, другій статті 64 Закону, вимоги, встановлені й іншими положеннями Закону.

Конституційний Суд України у Рішенні від 5 квітня 2011 року № 3-рп/2011 наголосив: «Професійні судді виконують конституційну функцію – здійснення правосуддя, чим обумовлений їх спеціальний правовий статус. При його визначенні законодавець повноважний установлювати спеціальні вимоги для зайняття таких посад» (абзац третій пункту 4 мотивувальної частини).

Відповідно до Закону кандидат повинен пройти анонімне тестування (іспит) з метою виявлення рівня його загальних теоретичних знань, спеціальну перевірку (частина перша статті 68), спеціальну підготовку (навчання) (стаття 69) та скласти кваліфікаційний іспит, який є атестуванням особи, яка пройшла спеціальну підготовку і виявила бажання бути рекомендованою для призначення на посаду судді, і полягає у виявленні належних теоретичних знань та рівня професійної підготовки кандидата, ступеня його готовності здійснювати правосуддя з питань юрисдикції відповідного суду, а також особистих і моральних якостей кандидата (стаття 70).

Стаття 70 Закону кореспондується зі статтею 55 цього закону, яка передбачає набуття повноважень судді особою, вперше призначеною на цю посаду, тільки після складення присяги, відповідно до якої суддя зобов'язаний дотримуватися морально-етичних принципів поведінки судді, не вчиняти дій, що порочать звання судді та принижують авторитет судової влади.

4.1. Згідно з пунктом 7 частини першої статті 67 Закону кандидат надає Комісії письмову згоду на збирання, зберігання та використання інформації про кандидата з метою оцінки його готовності до роботи на посаді судді та проведення щодо нього спеціальної перевірки. За частинами

другою, третьою статті 68 Закону організації та громадяни мають право подавати до Комісії інформацію про кандидатів, а Комісія повноважена збирати інформацію про кандидатів для проведення спеціальної перевірки. Аналіз частини другої статті 70 Закону в системному зв'язку зі статтями 66, 68, 71, 91 цього закону дає підстави для висновку, що закон пов'язує виявлення особистих і моральних якостей кандидатів з проведнням добору та їх призначенням на посаду судді вперше.

Конституційний Суд України вважає, що ці повноваження Комісії не обмежені строками чи стадіями проходження кандидатом процедури добору і призначення на посаду судді, тобто Комісія повноважна виявляти особисті й моральні якості кандидата як під час складення ним кваліфікаційного іспиту, так і протягом строку перебування кандидата в резерві на заміщення вакантних посад суддів, у тому числі й під час вирішення питання про рекомендацію кандидата – переможця конкурсу – на зайняття посади судді.

Таким чином, правовий механізм добору кандидатів, установлений Законом, забезпечує об'єктивне оцінювання не лише їх професійних, а й особистих і моральних якостей.

4.2. Врегулювання передбаченого Законом порядку набуття статусу судді узгоджується з вимогами міжнародних актів. Так, у Європейській хартії про закон «Про статус суддів» від 10 липня 1998 року зазначено, що «закон встановлює обставини, за яких попередня діяльність кандидата або ж діяльність його близьких родичів з причин законних об'єктивних сумнівів, породжуваних такою діяльністю, щодо неупередженості та незалежності цього кандидата, може бути перешкодою для призначення його на посаду судді» (пункт 3.2). У пункті 10 Основних принципів незалежності судових органів, схвалених резолюціями 40/32 та 40/146 Генеральної Асамблеї ООН від 29 листопада 1985 року та 13 грудня 1985 року, закріплено, що особи, відібрані для судових посад, повинні мати високі моральні якості і здібності, а також відповідну добору кваліфікацію в галузі права. У Бангалорських принципах поведінки суддів від 19 травня 2006 року, схвалених Резолюцією Економічної та Соціальної Ради ООН 27 липня 2006 року № 2006/23, зазначено, що довіра суспільства до судової системи, а також до авторитету судової системи в питаннях моралі, чесності та непідкупності судових органів посідає першочергове місце в сучасному демократичному суспільстві.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, 153 Конституції України, статтями 51, 62, 63, 66, 69, 95 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

в и р і ш и в :

1. В аспекті питань, порушених у конституційному зверненні, положення:

– частини третьої статті 127 Конституції України у системному зв'язку з пунктом 14 частини першої статті 92 Основного Закону України слід розуміти так, що вичерпний перелік вимог до осіб, які виявили бажання стати суддею, та до кандидатів на посаду судді встановлюється виключно Конституцією та законами України;

– статті 65 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року № 2453–VI слід розуміти так, що під час проведення добору кандидатів на посаду судді до них висуваються вимоги, що передбачені частиною третьою статті 127 Конституції України, частинами першою, другою статті 64 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року № 2453–VI, іншими положеннями цього закону, зокрема статтею 70 щодо виявлення особистих і моральних якостей кандидатів на посаду судді, оцінка яких Вищою кваліфікаційною комісією суддів України може бути підставою для відмови у наданні рекомендації про призначення кандидатів на посаду судді.

2. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

по делу об официальном толковании положений части пятой статьи 127 Конституции Украины в системной связи с частью третьей данной статьи, статьи 65 Закона Украины «О судостроительстве и статусе судей» по конституционному обращению гражданина Суботы Артема Анатольевича

г. Киев
12 июня 2013 года
№ 4-рп/2013

Дело № 1-9/2013

Конституционный Суд Украины в составе судей:

Головина Анатолия Сергеевича – председательствующего, **Баулина** Юрия Васильевича, **Брынцева** Василия Дмитриевича, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича, **Винокурова** Сергея Маркияновича – докладчика, **Гультая** Михаила Мирославовича, **Запорожца** Михаила Петровича, **Кампо** Владимира Михайловича, **Колоса** Михаила Ивановича, **Литвинова** Александра Николаевича, **Маркуш** Марии Андреевны, **Пасенюка** Александра Михайловича, **Сергейчука** Олега Анатольевича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Тупицкого** Александра Николаевича, **Шапталы** Натальи Константиновны, **Шишкина** Виктора Ивановича,

рассмотрел в пленарном заседании дело об официальном толковании положений части пятой статьи 127 Конституции Украины в системной связи с частью третьей данной статьи, статьи 65 Закона Украины «О судостроительстве и статусе судей» от 7 июля 2010 года № 2453–VI (Ведомости Верховной Рады Украины, 2010 г., №№ 41–45, ст. 529) (далее – Закон) по конституционному обращению гражданина Суботы Артема Анатольевича.

Поводом к рассмотрению дела согласно статьям 42, 43 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стало конституционное обращение Суботы А.А.

Основанием к рассмотрению дела в соответствии со статьей 94 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является наличие неоднозначного применения указанных положений Конституции Украины и Закона.

Заслушав судью-докладчика Винокурова С.М. и исследовав материалы дела, в том числе позиции Президента Украины, Председателя Верховной Рады Украины, Верховного Суда Украины, Высшего административного суда Украины, Высшего хозяйственного суда Украины, Высшего специализированного суда Украины по рассмотрению гражданских и уголовных дел, Высшей квалификационной комиссии судей Украины, Ми-

нистерства юстиции Украины, научных работников Национального университета «Одесская юридическая академия», Национальной академии прокуратуры Украины, Национального университета «Юридическая академия Украины имени Ярослава Мудрого», Национальной школы судей Украины, Конституционный Суд Украины

у с т а н о в и л :

1. Субъект права на конституционное обращение – гражданин Субота Артем Анатольевич – поднял вопрос об официальном толковании отдельных положений Конституции Украины и Закона, а именно:

– части пятой статьи 127 Конституции Украины в системной связи с частью третьей данной статьи относительно того, могут ли требования к кандидату на должность судьи (далее – кандидат) устанавливаться иными нормативно-правовыми актами, кроме Конституции и законов Украины;

– части первой статьи 65 Закона относительно того, является ли перечень требований к кандидату, установленный частью третьей статьи 127 Конституции Украины и частями первой, второй статьи 64 Закона, исчерпывающим;

– частей второй, третьей статьи 65 Закона относительно того, являются ли определенные личные или морально-этические качества кандидата основанием для отстранения его от участия в подборе кандидатов.

Необходимость в официальном толковании указанных положений автор ходатайства обосновывает разным их применением судами Украины и Высшей квалификационной комиссией судей Украины (далее – Комиссия), что, по его мнению, привело к нарушению его права на равный доступ к государственной службе (работе на должности судьи), предусмотренного частью второй статьи 38 Конституции Украины.

Гражданин Субота А.А., подтверждая неоднозначное применение положений Конституции Украины и Закона, привел соответствующие решения Высшего административного суда Украины и Комиссии.

2. Решая поднятый в конституционном обращении вопрос, Конституционный Суд Украины исходит из следующего.

Украина является правовым государством, в котором признается и действует принцип верховенства права; Конституция Украины имеет высшую юридическую силу, законы принимаются на ее основе и должны соответствовать ей; государственная власть в Украине осуществляется по принципу ее разделения на законодательную, исполнительную и судебную (статья 1, часть первая статьи 6, части первая, вторая статьи 8 Основного Закона Украины).

Органы государственной власти осуществляют свои полномочия в установленных Конституцией Украины пределах и в соответствии с законами Украины, их должностные лица обязаны действовать только на основании, в пределах полномочий и способом, которые предусмотрены Конституцией и законами Украины (часть вторая статьи 6, часть вторая статьи 19 Основного Закона Украины).

3. Согласно Конституции Украины судоустройство, судопроизводство, статус судей определяются исключительно законами Украины (пункт 14 части первой статьи 92), которые принимает единственный орган законодательной власти в Украине – Верховная Рада Украины (статья 75, пункт 3 части первой статьи 85, статья 91); правосудие осуществляют профессиональные судьи и, в определенных законом случаях, народные заседатели и присяжные (часть первая статьи 127). Судьей является гражданин Украины, который в установленном Конституцией Украины и Законом порядке назначен либо избран судьей, занимает штатную судейскую должность в одном из судов Украины и осуществляет правосудие на профессиональной основе; судьи в Украине имеют единый статус независимо от места суда в системе судов общей юрисдикции либо административной должности, которую судья занимает в суде (статья 51 Закона).

Общий порядок назначения на должность профессионального судьи в судах общей юрисдикции и основания освобождения от этой должности предусмотрены Основным Законом Украины (пунктом 27 части первой статьи 85, частями четвертой, пятой статьи 126, частью третьей статьи 127, частью первой статьи 128). Содержание указанных положений относительно процедуры, порядка назначения и избрания на должность судьи конкретизировано в Законе, в котором, в частности, установлены требования к лицам, изъявившим желание обратиться в Комиссию с заявлением об участии в подборе кандидатов, и к кандидатам, уже проходящим соответствующий отбор.

Согласно части третьей статьи 127 Конституции Украины на должность судьи может быть рекомендован квалификационной комиссией судей гражданин Украины не моложе двадцати пяти лет, имеющий высшее юридическое образование и стаж работы в области права не менее трех лет, проживающий в Украине не менее десяти лет и владеющий государственным языком.

Аналогичные требования к кандидатам относительно гражданства, возраста, стажа, срока проживания в Украине и владения государственным языком установлены в части первой статьи 64 Закона. В части второй данной статьи предусмотрено, что не могут быть рекомендованы на должность судьи граждане:

- 1) признанные судом ограниченно дееспособными или недееспособными;
- 2) имеющие хронические психические либо другие заболевания, препятствующие исполнению обязанностей судьи;
- 3) имеющие не снятую либо не погашенную судимость.

Конституционный Суд Украины считает, что действие части третьей статьи 127 Конституции Украины, частей первой, второй статьи 64 Закона распространено на граждан Украины, не имеющих статуса профессионального судьи, а лишь изъявивших желание стать судьями.

Часть пятая статьи 127 Конституции Украины, об официальном толковании которой обратился автор ходатайства, предусматривает, что «дополнительные требования к отдельным категориям судей относительно

стажа, возраста и их профессионального уровня устанавливаются законом». Это положение Основного Закона Украины направлено на введение специализации судей по рассмотрению конкретных категорий дел и формированию судов высших уровней и специализаций профессиональными судьями, а потому его действие распространено на лиц, уже имеющих статус профессионального судьи, а не на кандидатов. Аналогичную позицию Конституционный Суд Украины изложил в Решении от 5 апреля 2011 года № 3-рп/2011 (подпункт 3.5 пункта 3 мотивировочной части). Таким образом, положение части пятой статьи 127 Конституции Украины не касается вопроса, поднятого субъектом права на конституционное обращение, и не нуждается в официальном толковании в данном деле.

Следовательно, положение статьи 65 Закона в системной связи с частью четвертой статьи 68 этого закона (согласно которой лица, соответствующие установленным требованиям к кандидату, допускаются к сдаче экзамена) следует понимать как то, что для обращения в Комиссию с заявлением об участии в подборе кандидатов перечень требований, определенный частью третьей статьи 127 Конституции Украины и частями первой, второй статьи 64 указанного закона, является исчерпывающим. Это означает, что каждый, кто соответствует требованиям к кандидату, предусмотренным частью третьей статьи 127 Конституции Украины, частями первой, второй статьи 64 Закона, может обратиться в Комиссию с заявлением об участии в подборе кандидатов.

4. Комиссия является постоянно действующим в системе судостроительства Украины органом, к полномочиям которого относится проведение подбора кандидатов и внесение рекомендации Высшему совету юстиции об их назначении на должность судьи для дальнейшего внесения соответствующего представления Президенту Украины (статьи 66, 90, 91 Закона).

При подборе кандидатов, которых Комиссия полномочна рекомендовать для назначения на должность судьи, выдвигаются, кроме указанных в части третьей статьи 127 Конституции Украины и частях первой, второй статьи 64 Закона, требования, установленные и другими положениями Закона.

Конституционный Суд Украины в Решении от 5 апреля 2011 года № 3-рп/2011 подчеркнул: «Профессиональные судьи выполняют конституционную функцию – осуществление правосудия, чем обусловлен их специальный правовой статус. При его определении законодатель имеет полномочия устанавливать специальные требования для занятия таких должностей» (абзац третий пункта 4 мотивировочной части).

В соответствии с Законом кандидат должен пройти анонимное тестирование (экзамен) с целью выявления уровня его общих теоретических знаний, специальную проверку (часть первая статьи 68), специальную подготовку (обучение) (статья 69) и сдать квалификационный экзамен, который является аттестацией лица, прошедшего специальную подготовку и изъявившего желание быть рекомендованным для назначения на должность судьи, и состоит в выявлении надлежащих теоретических знаний

и уровня профессиональной подготовки кандидата, степени его готовности осуществлять правосудие по вопросам юрисдикции соответствующего суда, а также личных и моральных качеств кандидата (статья 70).

Статья 70 Закона корреспондирует со статьей 55 данного закона, которая предусматривает приобретение полномочий судьи лицом, впервые назначенным на эту должность, только после принесения присяги, согласно которой судья обязан соблюдать морально-этические принципы поведения судьи, не совершать действий, порочащих звание судьи и унижающих авторитет судебной власти.

4.1. Согласно пункту 7 части первой статьи 67 Закона кандидат предоставляет Комиссии письменное согласие на сбор, хранение и использование информации о кандидате с целью оценки его готовности к работе на должности судьи и проведение в отношении его специальной проверки. По частям второй, третьей статьи 68 Закона организации и граждане имеют право предоставлять в Комиссию информацию о кандидатах, а Комиссия имеет право собирать информацию о кандидатах для проведения специальной проверки. Анализ части второй статьи 70 Закона в системной связи со статьями 66, 68, 71, 91 данного закона дает основания для вывода, что закон связывает выявление личных и моральных качеств кандидатов с проведением подбора и их назначением на должность судьи впервые.

Конституционный Суд Украины считает, что эти полномочия Комиссии не ограничены сроками или стадиями прохождения кандидатом процедуры подбора и назначения на должность судьи, то есть Комиссия полномочна выявлять личные и моральные качества кандидата как во время сдачи им квалификационного экзамена, так и на протяжении срока пребывания кандидата в резерве на замещение вакантных должностей судей, в том числе и во время решения вопроса о рекомендации кандидата – победителя конкурса – на занятие должности судьи.

Таким образом, правовой механизм подбора кандидатов, установленный Законом, обеспечивает объективное оценивание не только их профессиональных, но и личных и моральных качеств.

4.2. Урегулирование предусмотренного Законом порядка получения статуса судьи согласуется с требованиями международных актов. Так, в Европейской хартии о законе « О статусе судей» от 10 июля 1998 года указано, что «закон устанавливает обстоятельства, при которых предыдущая деятельность кандидата или же деятельность его близких родственников из-за законных объективных сомнений, порождаемых такой деятельностью, относительно беспристрастности и независимости этого кандидата, может быть препятствием для назначения его на должность судьи» (пункт 3.2). В пункте 10 Основных принципов независимости судебных органов, одобренных резолюциями 40/32 и 40/146 Генеральной Ассамблеи ООН от 29 ноября 1985 года и 13 декабря 1985 года, закреплено, что лица, подобранные для судебных должностей, должны иметь высокие мо-

ральные качества и способности, а также соответствующую подбору квалификации в области права. В Бангалорских принципах поведения судей от 19 мая 2006 года, одобренных Резолюцией Экономического и Социального Совета ООН 27 июля 2006 года № 2006/23, указано, что доверие общества к судебной системе, а также к авторитету судебной системы в вопросах морали, честности и неподкупности судебных органов занимает первоочередное место в современном демократическом обществе.

Учитывая изложенное и руководствуясь статьями 147, 150, 153 Конституции Украины, статьями 51, 62, 63, 66, 69, 95 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», Конституционный Суд Украины

р е ш и л :

1. В аспекте вопросов, поднятых в конституционном обращении, положения:

– части третьей статьи 127 Конституции Украины в системной связи с пунктом 14 части первой статьи 92 Основного Закона Украины следует понимать как то, что исчерпывающий перечень требований к лицам, изъявившим желание стать судьей, и к кандидатам на должность судьи устанавливается исключительно Конституцией и законами Украины;

– статьи 65 Закона Украины «О судоустройстве и статусе судей» от 7 июля 2010 года № 2453–VI следует понимать как то, что во время проведения подбора кандидатов на должность судьи к ним выдвигаются требования, предусмотренные частью третьей статьи 127 Конституции Украины, частями первой, второй статьи 64 Закона Украины «О судоустройстве и статусе судей» от 7 июля 2010 года № 2453–VI, другими положениями этого закона, в частности статьей 70 относительно выявления личных и моральных качеств кандидатов на должность судьи, оценка которых Высшей квалификационной комиссией судей Украины может быть основанием для отказа в предоставлении рекомендации о назначении кандидатов на должность судьи.

2. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД УКРАИНЫ

Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No. 4-rp/2013 dated June 12, 2013 in the case upon the constitutional appeal of citizen Artem Subota concerning the official interpretation of the provisions of Article 127.5 of the Constitution in the system connection with Article 127.3, Article 65 of the Law «On Judicial System and Status of Judges»

The general procedure for an appointment of a professional judge in courts of general jurisdiction and grounds for a dismissal from this position are envisaged by the Basic Law (Articles 85.1.27, 126.4, 126.5, 127.3, 128.1). The content of these provisions concerning procedure, appointment and election for a judicial position are specified in the Law «On Judicial System and Status of Judges» No. 2453 dated July 7, 2010 (hereinafter referred to as «the Law») which, inter alia, establishes requirements for those persons who wished to apply to the High Qualifications Commission of Judges of Ukraine (hereinafter referred to as «the Commission») with an application about a participation in the selection of candidates and for the candidates already taking an appropriate selection.

According to Article 127.3 of the Constitution a citizen of Ukraine, no younger than the age of twenty-five, who has a higher legal education and has work experience in the sphere of law for no less than three years, has resided in Ukraine for no less than ten years and has command of the state language, may be recommended for the office of judge by the Qualification Commission of Judges.

Similar requirements for candidates concerning citizenship, age, length of service, duration of residence in Ukraine and command of the state language are established in Article 64.1 of the Law. Article 64.2 states that citizens shall not be eligible for recommendation for a position of a judge if they: 1) were found by court to have limited legal capacity or legal incapacity; 2) are suffering from chronic mental or other diseases which prevent them from performing judicial duties; 3) have an outstanding or unquashed conviction.

The Constitutional Court finds that the effect of Article 127.3 of the Constitution, Articles 64.1, 64.2 of the Law applies to citizens of Ukraine who do not have the status of a professional judge and are only willing to become judges.

The provisions of Article 65 of the Law in the system connection with Article 68.4 of this law (according to which persons who meet the established requirements to the candidate shall be admitted to taking an examination) should be understood in such a way that the list of requirements specified in Article 127.3 of the Constitution and Articles 64.1, 64.2 of the Law is exhaustive for an appeal to the Commission for participation in the selection of candidates. That means that anyone who meets the requirements established by Article 127.3 of the Constitution, Articles 64.1, 64.2 of the Law for a candidate shall have the right to apply to the Commission for a participation in selection of candidates.

In selection of candidates whom the Commission is authorised to recommend to an appointment for a position of a judge the requirements which are

established in addition to those specified in Article 127.3 of the Constitution and Articles 64.1, 64.2 of the Law are set also by other provisions of the Law.

According to the Law a candidate must take an anonymous testing (an examination) to reveal the level of his/her general theoretical knowledge, special check (Article 68.1), special training (Article 69) and pass a qualifying examination that is a testing of a person who has taken special training and wished to be recommended for appointment for a judicial position, and consists in identifying appropriate theoretical knowledge and a level of professional training of a candidate, a degree of his readiness to administer justice concerning the jurisdiction of an appropriate court, as well as personal and moral qualities of a candidate (Article 70).

The analysis of Article 70.2 of the Law in system connection with Articles 66, 68, 71 and 91 of the Law provides grounds for concluding that the Law associates revealing of personal and moral qualities of candidates with holding a selection and their appointment for a judicial position for the first time.

The Constitutional Court considers that these Commission's powers are not limited to terms or stages of passing of the procedure for a selection and appointment on a position of a judge by a candidate, that is the Commission is entitled to reveal personal and moral qualities of a candidate both at the time of passing of a qualification examination and during the term of stay in a reserve for filling vacant positions of judges including during solution of an issue on a recommendation of a candidate for holding a judicial position as a winner of a contest.

Hence, the legal mechanism for a selection of candidates established by the Law provides an objective assessment of not only professional but also personal and moral qualities.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held that in terms of issues raised in the constitutional appeal the provisions of:

– Article 127.3 of the Constitution in a system connection with Article 92.1.14 of the Basic Law should be understood in such a way that an exhaustive list of requirements for persons wishing to become a judge and candidates for a judicial position is determined solely by the Constitution and laws;

– Article 65 of the Law «On Judicial System and Status of Judges» No. 2453-VI dated July 7, 2010 should be understood in such a way that during the selection of candidates for a judicial position the requirements envisaged by Article 127.3 of the Constitution, Articles 64.1, 64.2 of the Law «On Judicial System and Status of Judges» No. 2453-VI dated July 7, 2010 and other provisions of this law are applied to them, in particular Article 70 concerning revelation of personal and moral qualities of candidates for a judicial position, evaluation of which by the High Qualifications Commission of Judges of Ukraine may be grounds for refusal to recommend candidates for a judicial position.

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

**у справі за конституційним зверненням акціонерної компанії
«Харківобленерго» щодо офіційного тлумачення положень пункту 2
частини другої статті 17, пункту 8 частини першої статті 26, частини
першої статті 50 Закону України «Про виконавче провадження»**

м. Київ
26 червня 2013 року
№ 5-рп/2013

Справа № 1-7/2013

Конституційний Суд України у складі суддів:

Головіна Анатолія Сергійовича – головуючого, **Бауліна** Юрія Васильовича, **Бринцева** Василя Дмитровича, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича – доповідача, **Винокурова** Сергія Маркіяновича, **Гультая** Михайла Мирославовича, **Запорожця** Михайла Петровича, **Кампа** Володимира Михайловича, **Колоса** Михайла Івановича, **Литвинова** Олександра Миколайовича, **Маркуш** Марії Андріївни, **Пасенюка** Олександра Михайловича, **Сергейчука** Олега Анатолійовича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Туницького** Олександра Миколайовича, **Шаптали** Наталі Костянтинівни, **Шишкіна** Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним зверненням акціонерної компанії «Харківобленерго» (далі – акціонерна компанія) щодо офіційного тлумачення положень пункту 2 частини другої статті 17, пункту 8 частини першої статті 26, частини першої статті 50 Закону України «Про виконавче провадження» від 21 квітня 1999 року № 606–XIV (Відомості Верховної Ради України, 1999 р., № 24, ст. 207) з наступними змінами (далі – Закон).

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 42, 43 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне звернення акціонерної компанії.

Підставою для розгляду справи згідно зі статтею 94 Закону України «Про Конституційний Суд України» є наявність неоднозначного застосування судами України положень пункту 2 частини другої статті 17, пункту 8 частини першої статті 26, частини першої статті 50 Закону.

Заслухавши суддю-доповідача Вдовіченка С.Л. та дослідивши матеріали справи, у тому числі позиції Державної виконавчої служби України, науковців Київського університету права НАН України, Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва Національної академії правових наук України, Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Львівського національного університету імені Івана Франка, Національного університету

«Києво-Могилянська академія», Національного університету «Острозька академія», Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого», Ужгородського національного університету, Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В :

1. Акціонерна компанія звернулася до Конституційного Суду України з клопотанням дати офіційне тлумачення таких положень Закону:

– пункту 2 частини другої статті 17 в аспекті питання, чи є ухвала господарського суду про розстрочку виконання рішення суду окремим виконавчим документом, який виконується в загальному порядку, встановленому Законом;

– пункту 8 частини першої статті 26 в аспекті питання, чи є наявність постанови про закінчення виконавчого провадження з примусового виконання наказу господарського суду в одній і тій самій справі обставиною, передбаченою Законом, яка виключає здійснення виконавчого провадження, якщо стягувач подав до примусового виконання ухвалу господарського суду про розстрочку виконання невиконаного рішення цього суду за відсутності постанови про закінчення виконавчого провадження з примусового виконання такої ухвали;

– частини першої статті 50 в аспекті питання, чи вважається одним завершеним виконавчим провадженням, яке не може бути розпочате знову, виконавче провадження з примусового виконання рішення суду у випадку, коли після його закінчення за наказом суду стягувач подав заяву про відкриття виконавчого провадження за ухвалою суду про розстрочку виконання того ж невиконаного рішення суду.

На обґрунтування неоднозначного застосування вказаних положень Закону акціонерна компанія долучила до конституційного звернення рішення господарських судів України.

2. Здійснений Конституційним Судом України аналіз положень Конституції України, Господарського процесуального кодексу України (далі – Кодекс) та Закону в аспекті порушених у конституційному зверненні питань дає підстави для таких висновків.

2.1. Відповідно до Основного Закону України держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності і господарювання; усі суб'єкти права власності рівні перед законом; права і свободи людини і громадянина захищаються судом; судові рішення ухвалюються судами іменем України і є обов'язковими до виконання на всій її території; обов'язковість рішень суду є однією з основних засад судочинства (частина четверта статті 13, частина перша статті 55, частина п'ята статті 124, пункт 9 частини третьої статті 129).

Згідно з частиною другою статті 13 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року № 2453–VI судові рішення, що набрали законної сили, є обов'язковими до виконання усіма органами держав-

ної влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими та службовими особами, фізичними і юридичними особами та їх об'єднаннями на всій території України.

Конституційний Суд України неодноразово зазначав, що виконання судового рішення є невід'ємною складовою права кожного на судовий захист і охоплює, зокрема, законодавчо визначений комплекс дій, спрямованих на захист і відновлення порушених прав, свобод, законних інтересів фізичних та юридичних осіб, суспільства, держави (пункт 2 мотивувальної частини Рішення від 13 грудня 2012 року № 18-рп/2012); невиконання судового рішення загрожує сутності права на справедливий розгляд судом (пункт 3 мотивувальної частини Рішення від 25 квітня 2012 року № 11-рп/2012).

Конституційний Суд України, розглядаючи цю справу, бере до уваги практику Європейського суду з прав людини, який, зокрема, в рішенні у справі «Шмалько проти України» від 20 липня 2004 року вказав, що право на виконання судового рішення є складовою права на судовий захист, передбаченого статтею 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, для цілей якої виконання рішення, ухваленого будь-яким судом, має розцінюватися як складова частина судового розгляду (пункт 43).

Таким чином, право на судовий захист є конституційною гарантією прав і свобод людини і громадянина, а обов'язкове виконання судових рішень – складовою права на справедливий судовий захист.

2.2. Згідно зі статтею 115 Кодексу рішення, ухвали, постанови господарського суду, що набрали законної сили, є обов'язковими на всій території України і виконуються у порядку, встановленому Законом.

Відповідно до статті 1 Закону виконавче провадження – це сукупність дій органів і посадових осіб, визначених у ньому, спрямованих на примусове виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб), які провадяться на підставах, в межах повноважень та у спосіб, визначених Законом, іншими нормативно-правовими актами, прийнятими відповідно до законів України, а також рішеннями, що підлягають примусовому виконанню. У Законі визначено загальний порядок примусового виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб), до якого, зокрема, віднесено пошук майна боржника, арешт коштів на рахунках в банківських установах, оцінка майна та його реалізація на прилюдних торгах (статті 40, 57, 58, 62).

Примусове виконання рішень судів України відбувається на основі виконавчих документів, які є підставою для відкриття державним виконавцем виконавчого провадження і проведення виконавчих дій. Такими документами є виконавчі листи, що видаються судами; накази господарських судів; ухвали, постанови судів у випадках, передбачених законом; інші документи, визначені у частині другій статті 17 Закону.

2.3. Виконання рішення господарського суду провадиться на підставі виданого ним наказу, який є виконавчим документом (частина перша статті 116 Кодексу).

Системний аналіз статей 84, 116, 117, 119, 120 Кодексу дає можливість дійти висновку, що наказ відтворює резолютивну частину прийнятого господарським судом рішення і залишається незмінним до повного виконання чи втрати ним юридичної сили у випадках, встановлених Кодексом.

Винятки стосовно загального порядку примусового виконання рішень господарського суду закріплено у відповідних статтях Кодексу та Закону.

Так, згідно зі статтею 121 Кодексу у разі наявності обставин, що ускладнюють виконання рішення або роблять його неможливим, за заявою сторони, державного виконавця, прокурора або за своєю ініціативою господарський суд, який видав виконавчий документ, у виняткових випадках, залежно від обставин справи, може відстрочити або розстрочити виконання рішення (частина перша); про відстрочку або розстрочку виконання рішення виноситься ухвала, яка може бути оскаржена у встановленому порядку (частина третя).

Підставою для застосування статті 36 Закону є наявність об'єктивних обставин, що ускладнюють або роблять неможливим застосування загального порядку примусового виконання рішень.

За судовою практикою до обставин, що ускладнюють виконання судового рішення та які є підставою для розстрочки його виконання, належать хвороба боржника або членів його сім'ї, скрутне матеріальне становище боржника, наявність загрози банкрутства юридичної особи-боржника, стихійне лихо, інші надзвичайні події тощо.

У Кодексі передбачено дві стадії, на яких суд може вирішувати питання про розстрочку виконання рішення, а саме: при винесенні рішення по суті справи, що відображається в мотивувальній та резолютивній частинах рішення (пункт 3 частини першої, частина друга статті 84), а також у наказі господарського суду; та під час виконання рішення суду (виконавчого провадження) шляхом винесення окремого процесуального документа (ухвали) про розстрочку виконання рішення (частина третя статті 121).

Розстрочка виконання рішення суду, як вважає Конституційний Суд України, означає виконання його частинами, встановленими судом, з певним інтервалом у часі. За змістом частини другої статті 84 Кодексу строки виконання рішення частинами (сплата грошових сум частками тощо) визначаються судом.

Конституційний Суд України також зазначає, що розстрочка виконання рішення має базуватися на принципах співмірності і пропорційності з метою забезпечення балансу прав і законних інтересів стягувачів і боржників. Вирішуючи питання про розстрочку виконання рішення, суд не може змінювати суті винесеного у справі рішення.

3. Суб'єкт права на конституційне звернення порушує питання стосовно того, чи є ухвала господарського суду про розстрочку виконання рішення суду окремим виконавчим документом, на підставі якого може

бути відкрито окреме виконавче провадження у порядку, встановленому Законом.

Відповідно до пункту 2 частини другої статті 17 Закону підлягають виконанню державною виконавчою службою такі виконавчі документи: ухвали, постанови судів у цивільних, господарських, адміністративних справах, кримінальних провадженнях та справах про адміністративні правопорушення у випадках, передбачених законом.

Конституційний Суд України виходить з того, що до ухвал, визначених у пункті 2 частини другої статті 17 Закону, належать, зокрема, ухвали про вжиття запобіжних заходів та забезпечення позову у господарських справах (статті 43⁶, 67 Кодексу), які виконуються органами державної виконавчої служби або іншими органами виконання судових рішень згідно з вимогами статей 2, 3, 5, 17 Закону без видачі наказу суду, оскільки мають самостійний процесуальний характер і не є актами вирішення спору по суті. Такі ухвали приймаються судом у зв'язку з необхідністю забезпечення розгляду судових справ та виконання рішення суду в майбутньому. Оскарження ухвал про вжиття запобіжних заходів та забезпечення позову не зупиняє їх виконання (частина друга статті 43⁷, частина третя статті 67 Кодексу).

Аналіз положень статей 116, 121 Кодексу і статті 36 Закону дає підстави вважати, що ухвала господарського суду про розстрочку виконання рішення спрямована на забезпечення повного виконання рішення суду і відповідного судового наказу та є допоміжним процесуальним актом (документом) реагування суду на перешкоди, які унеможливають або ускладнюють виконання його рішення. Така ухвала має похідний характер від рішення суду, яким справу вирішено по суті, і є обов'язковою для державної виконавчої служби при виконанні відповідного судового наказу у межах відкритого виконавчого провадження.

Таким чином, врахувавши стадійність господарського процесу, процедуру виконання рішення господарського суду на підставі наказу, юридичну природу ухвали господарського суду про розстрочку виконання судового рішення, Конституційний Суд України дійшов висновку, що така ухвала не є підставою для відкриття нового виконавчого провадження, а підлягає виконанню у раніше відкритому на підставі судового наказу виконавчому провадженні як процесуальний акт (документ), яким лише розстрочується виконання судового рішення.

4. Автор клопотання просить також дати офіційне тлумачення положень пункту 8 частини першої статті 26, частини першої статті 50 Закону в аспекті таких питань: чи є наявність постанови про закінчення виконавчого провадження з примусового виконання наказу господарського суду у одній і тій самій справі обставиною, передбаченою Законом, яка виключає здійснення виконавчого провадження, якщо стягувач подав до примусового виконання ухвалу господарського суду про розстрочку виконання невиконаного рішення цього суду за відсутності постанови про закінчення виконавчого провадження з примусового виконання цієї ухвали;

чи вважається одним завершеним виконавчим провадженням, яке не може бути розпочате знову, виконавче провадження з примусового виконання рішення суду у випадку, коли після закінчення виконавчого провадження стягувач подав заяву про відкриття нового виконавчого провадження за ухвалою суду про розстрочку виконання того ж невиконаного рішення, вказуючи умову «якщо стягувач подав до примусового виконання ухвалу господарського суду про розстрочку виконання невиконаного рішення».

Конституційний Суд України, даючи офіційне тлумачення положення пункту 2 частини другої статті 17 Закону, дійшов висновку, що необхідність в офіційному тлумаченні положень пункту 8 частини першої статті 26, частини першої статті 50 Закону в аспекті інших порушених акціонерною компанією питань відпала, оскільки вони нерозривно пов'язані з положенням, щодо якого Конституційний Суд України дав офіційне тлумачення.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, 153 Конституції України, статтями 51, 62, 63, 66, 67, 69, 94, 95 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

в и р і ш и в :

1. В аспекті конституційного звернення положення пункту 2 частини другої статті 17 Закону України «Про виконавче провадження» від 21 квітня 1999 року № 606–XIV з наступними змінами у системному зв'язку з положеннями статті 36 цього закону, статей 116, 121 Господарського процесуального кодексу України слід розуміти так, що ухвала про розстрочку виконання рішення господарського суду не є підставою для відкриття нового виконавчого провадження, а підлягає виконанню у раніше відкритому на підставі судового наказу виконавчому провадженні як процесуальний акт (документ), яким надається розстрочка виконання судового рішення.

2. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

по делу об официальном толковании положений пункта 2 части второй статьи 17, пункта 8 части первой статьи 26, части первой статьи 50 Закона Украины «Об исполнительном производстве» по конституционному обращению акционерной компании «Харьковоблэнерго»

г. Киев
26 июня 2013 года
№ 5-рп/2013

Дело № 1-7/2013

Конституционный Суд Украины в составе судей:

Головина Анатолия Сергеевича – председательствующего, **Баулина** Юрия Васильевича, **Брынцева** Василия Дмитриевича, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича – докладчика, **Винокурова** Сергея Маркияновича, **Гультая** Михаила Мирославовича, **Запорожца** Михаила Петровича, **Кампо** Владимира Михайловича, **Колоса** Михаила Ивановича, **Литвинова** Александра Николаевича, **Маркуш** Марии Андреевны, **Пасенюка** Александра Михайловича, **Сергейчука** Олега Анатольевича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Тупицкого** Александра Николаевича, **Шапталы** Натальи Константиновны, **Шишкина** Виктора Ивановича,

рассмотрел в пленарном заседании дело об официальном толковании положений пункта 2 части второй статьи 17, пункта 8 части первой статьи 26, части первой статьи 50 Закона Украины «Об исполнительном производстве» от 21 апреля 1999 года № 606–XIV (Ведомости Верховной Рады Украины, 1999 г., № 24, ст. 207) с последующими изменениями (далее – Закон) по конституционному обращению акционерной компании «Харьковоблэнерго» (далее – акционерная компания).

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьями 42, 43 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стало конституционное обращение акционерной компании.

Основанием к рассмотрению дела согласно статье 94 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является наличие неоднозначного применения судами Украины положений пункта 2 части второй статьи 17, пункта 8 части первой статьи 26, части первой статьи 50 Закона.

Заслушав судью-докладчика Вдовиченко С.Л. и исследовав материалы дела, в том числе позиции Государственной исполнительной службы Украины, научных работников Киевского университета права НАН Украины, Научно-исследовательского института частного права и предпринимательства Национальной академии правовых наук Украины, Киевского национального университета имени Тараса Шевченко, Львов-

ского национального университета имени Ивана Франко, Национального университета «Киево-Могилянская академия», Национального университета «Острожская академия», Национального университета «Юридическая академия Украины имени Ярослава Мудрого», Ужгородского национального университета, Конституционный Суд Украины

У С Т А Н О В И Л :

1. Акционерная компания обратилась в Конституционный Суд Украины с ходатайством дать официальное толкование следующих положений Закона:

– пункта 2 части второй статьи 17 в аспекте вопроса, является ли определение хозяйственного суда о рассрочке исполнения решения суда отдельным исполнительным документом, который исполняется в общем порядке, установленном Законом;

– пункта 8 части первой статьи 26 в аспекте вопроса, является ли наличие постановления об окончании исполнительного производства по принудительному исполнению приказа хозяйственного суда по одному и тому же делу обстоятельством, предусмотренным Законом, которое исключает осуществление исполнительного производства, если взыскатель подал для принудительного исполнения определение хозяйственного суда о рассрочке исполнения неисполненного решения этого суда при отсутствии постановления об окончании исполнительного производства по принудительному исполнению такого определения;

– части первой статьи 50 в аспекте вопроса, считается ли одним завершенным исполнительным производством, которое не может быть начато снова, исполнительное производство по принудительному исполнению решения суда в случае, если по его окончании по приказу суда взыскатель подал заявление об открытии исполнительного производства по определению суда о рассрочке исполнения того же неисполненного решения суда.

В обоснование неоднозначного применения указанных положений Закона акционерная компания приобщила к конституционному обращению решения хозяйственных судов Украины.

2. Проведенный Конституционным Судом Украины анализ положений Конституции Украины, Хозяйственного процессуального кодекса Украины (далее – Кодекс) и Закона в аспекте поднятых в конституционном обращении вопросов дает основания для следующих выводов.

2.1. В соответствии с Основным Законом Украины государство обеспечивает защиту прав всех субъектов права собственности и хозяйствования; все субъекты права собственности равны перед законом; права и свободы человека и гражданина защищаются судом; судебные решения постановляются судами именем Украины и являются обязательными к исполнению на всей ее территории; обязательность решений суда является одним из основных принципов судопроизводства (часть четвертая статьи

13, часть первая статьи 55, часть пятая статьи 124, пункт 9 части третьей статьи 129).

Согласно части второй статьи 13 Закона Украины «О судоустройстве и статусе судей» от 7 июля 2010 года № 2453–VI судебные решения, вступившие в законную силу, обязательны к исполнению всеми органами государственной власти, органами местного самоуправления, их должностными и служебными лицами, физическими и юридическими лицами и их объединениями на всей территории Украины.

Конституционный Суд Украины неоднократно отмечал, что исполнение судебного решения является неотъемлемой составляющей права каждого на судебную защиту и охватывает, в частности, определенный в законе комплекс действий, направленных на защиту и возобновление нарушенных прав, свобод, законных интересов физических и юридических лиц, общества, государства (пункт 2 мотивировочной части Решения от 13 декабря 2012 года № 18-рп/2012); неисполнение судебного решения угрожает сущности права на справедливое рассмотрение судом (пункт 3 мотивировочной части Решения от 25 апреля 2012 года № 11-рп/2012).

Конституционный Суд Украины, рассматривая это дело, принимает во внимание практику Европейского суда по правам человека, который, в частности, в решении по делу «Шмалько против Украины» от 20 июля 2004 года указал, что право на исполнение судебного решения является составляющей права на судебную защиту, предусмотренного статьей 6 Конвенции о защите прав человека и основных свобод, для целей которой исполнение решения, принятого любым судом, должно расцениваться как составляющая судебного разбирательства (пункт 43).

Таким образом, право на судебную защиту является конституционной гарантией прав и свобод человека и гражданина, а обязательное исполнение судебных решений – составляющей права на справедливую судебную защиту.

2.2. Согласно статье 115 Кодекса решение, определение, постановление хозяйственного суда, вступившие в законную силу, являются обязательными на всей территории Украины и исполняются в порядке, установленном Законом.

Согласно статье 1 Закона исполнительное производство – это совокупность действий органов и должностных лиц, определенных в нем, направленных на принудительное исполнение решений судов и других органов (должностных лиц), проводящихся на основании, в пределах полномочий и способом, определенными Законом, другими нормативно-правовыми актами, принятыми в соответствии с законами Украины, а также решениями, которые подлежат принудительному исполнению. В Законе определен общий порядок принудительного исполнения решений судов и других органов (должностных лиц), к которому, в частности, отнесены розыск имущества должника, арест средств на счетах в банковских учреждениях, оценка имущества и его реализация на публичных торгах (статьи 40, 57, 58, 62).

Принудительное исполнение решений судов Украины осуществляется на основании исполнительных документов, которые являются основанием для открытия государственным исполнителем исполнительного производства и проведения исполнительных действий. Такими документами являются исполнительные листы, выдаваемые судами; приказы хозяйственных судов; определения, постановления судов в случаях, предусмотренных законом; другие документы, определенные в части второй статьи 17 Закона.

2.3. Исполнение решения хозяйственного суда осуществляется на основании изданного им приказа, являющегося исполнительным документом (часть первая статьи 116 Кодекса).

Системный анализ статей 84, 116, 117, 119, 120 Кодекса позволяет сделать вывод, что приказ воспроизводит резолютивную часть принятого хозяйственным судом решения и остается неизменным до полного исполнения или утраты им юридической силы в случаях, установленных Кодексом.

Исключения относительно общего порядка принудительного исполнения решений хозяйственного суда закреплены в соответствующих статьях Кодекса и Закона.

Так, согласно статье 121 Кодекса в случае наличия обстоятельств, усложняющих исполнение решения или делающих его невозможным, по заявлению стороны, государственного исполнителя, прокурора или по своей инициативе хозяйственный суд, выдавший исполнительный документ, в исключительных случаях, в зависимости от обстоятельств дела, может отсрочить либо рассрочить исполнение решения (часть первая); об отсрочке или рассрочке исполнения решения выносится определение, которое может быть обжаловано в установленном порядке (часть третья).

Основанием для применения статьи 36 Закона является наличие объективных обстоятельств, усложняющих или делающих невозможным применение общего порядка принудительного исполнения решений.

Согласно судебной практике к обстоятельствам, усложняющим исполнение судебного решения и являющимися основанием для рассрочки его исполнения, относится болезнь должника или членов его семьи, затруднительное материальное положение должника, наличие угрозы банкротства юридического лица-должника, стихийное бедствие, иные чрезвычайные обстоятельства и т.п.

В Кодексе предусмотрено две стадии, на которых суд может решать вопрос о рассрочке исполнения решения, а именно: при вынесении решения по сути дела, которое отображается в мотивировочной и резолютивной частях решения (пункт 3 части первой, часть вторая статьи 84), а также в приказе хозяйственного суда; и во время исполнения решения суда (исполнительного производства) путем вынесения отдельного процессуального документа (определения) о рассрочке исполнения решения (часть третья статьи 121).

Рассрочка исполнения решения суда, как считает Конституционный Суд Украины, означает исполнение его частями, установленными судом, с определенным интервалом во времени. По смыслу части второй статьи 84 Кодекса сроки исполнения решения частями (уплата денежных сумм долями и т.п.) определяются судом.

Конституционный Суд Украины также отмечает, что рассрочка исполнения решения должна базироваться на принципах соразмерности и пропорциональности с целью обеспечения баланса прав и законных интересов взыскателей и должников. Решая вопрос о рассрочке исполнения решения, суд не может изменять сути вынесенного по делу решения.

3. Субъект права на конституционное обращение поднимает вопрос о том, является ли определение хозяйственного суда о рассрочке исполнения решения суда отдельным исполнительным документом, на основании которого может быть открыто отдельное исполнительное производство в порядке, установленном Законом.

В соответствии с пунктом 2 части второй статьи 17 Закона подлежат исполнению государственной исполнительной службой следующие исполнительные документы: определения, постановления судов по гражданским, хозяйственным, административным делам, уголовным производствам и делам об административных правонарушениях в случаях, предусмотренных законом.

Конституционный Суд Украины исходит из того, что к определениям, установленным в пункте 2 части второй статьи 17 Закона, принадлежат, в частности, определения о принятии предупредительных мер и обеспечении иска по хозяйственным делам (статьи 43⁶, 67 Кодекса), которые исполняются органами государственной исполнительной службы или другими органами исполнения судебных решений согласно требованиям статей 2, 3, 5, 17 Закона без издания приказа суда, поскольку носят самостоятельный процессуальный характер и не являются актами решения спора по сути. Такие определения принимаются судом в связи с необходимостью обеспечения рассмотрения судебных дел и исполнения решения суда в будущем. Обжалование определений о принятии предупредительных мер и обеспечении иска не останавливает их исполнение (часть вторая статьи 43⁷, часть третья статьи 67 Кодекса).

Анализ положений статей 116, 121 Кодекса и статьи 36 Закона дает основания считать, что определение хозяйственного суда о рассрочке исполнения решения направлено на обеспечение полного исполнения решения суда и соответствующего судебного приказа и является вспомогательным процессуальным актом (документом) реагирования суда на препятствия, которые делают невозможным или усложняют исполнение его решения. Такое определение носит производный характер от решения суда, которым дело решено по сути, и является обязательным для государственной исполнительной службы при исполнении соответствующего судебного приказа в пределах открытого исполнительного производства.

Таким образом, учитывая стадийность хозяйственного процесса, процедуру исполнения решения хозяйственного суда на основании приказа, юридическую природу определения хозяйственного суда о рассрочке исполнения судебного решения, Конституционный Суд Украины пришел к выводу, что такое определение не является основанием для открытия нового исполнительного производства, а подлежит исполнению в ранее открытом на основании судебного приказа исполнительном производстве как процессуальный акт (документ), которым только рассрочивается исполнение судебного решения.

4. Автор ходатайства просит также дать официальное толкование положений пункта 8 части первой статьи 26, части первой статьи 50 Закона в аспекте следующих вопросов: является ли наличие постановления об окончании исполнительного производства по принудительному исполнению приказа хозяйственного суда по одному и тому же делу предусмотренным Законом обстоятельством, исключающим осуществление исполнительного производства, если взыскатель подал для принудительного исполнения определение хозяйственного суда о рассрочке исполнения неисполненного решения этого суда при отсутствии постановления об окончании исполнительного производства по принудительному исполнению данного определения; считается ли одним завершенным исполнительным производством, которое не может быть начато снова, исполнительное производство по принудительному исполнению решения суда в случае, если по окончании исполнительного производства взыскатель подал заявление об открытии нового исполнительного производства по определению суда о рассрочке исполнения того же неисполненного решения, указывая условие «если взыскатель подал для принудительного исполнения определение хозяйственного суда о рассрочке исполнения неисполненного решения».

Конституционный Суд Украины, давая официальное толкование положения пункта 2 части второй статьи 17 Закона, пришел к выводу, что необходимость в официальном толковании положений пункта 8 части первой статьи 26, части первой статьи 50 Закона в аспекте других поднятых акционерной компанией вопросов отпала, поскольку они неразрывно связаны с положением, по которому Конституционный Суд Украины дал официальное толкование.

Учитывая изложенное и руководствуясь статьями 147, 150, 153 Конституции Украины, статьями 51, 62, 63, 66, 67, 69, 94, 95 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», Конституционный Суд Украины

р е ш и л :

1. В аспекте конституционного обращения положения пункта 2 части второй статьи 17 Закона Украины «Об исполнительном производстве» от 21 апреля 1999 года № 606–XIV с последующими изменениями в системной связи с положениями статьи 36 данного закона, статей 116, 121

Хозяйственного процессуального кодекса Украины следует понимать как то, что определение о рассрочке исполнения решения хозяйственного суда не является основанием для открытия нового исполнительного производства, а подлежит исполнению в ранее открытом на основании судебного приказа исполнительном производстве как процессуальный акт (документ), которым предоставляется рассрочка исполнения судебного решения.

2. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД УКРАИНЫ

Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine dated June 26, 2013 No. 5-рп/2013 in the case upon the constitutional appeal of the stock company «Kharkivoblenergo» concerning the official interpretation of the provisions of Articles 17.2.2, 26.1.8. 50.1 of the Law «On Execution Proceedings»

Subject of the right to an constitutional appeal – the stock company «Kharkivoblenergo» – applied to the Constitutional Court with an appeal to interpret whether a ruling of a commercial court on deferment of execution of a court decision was a separate execution document which shall be executed in the general order provided for by the Law «On Execution Proceedings» dated April 21, 1999 No. 606-XIV (hereinafter referred to as «the Law») and whether a ruling on deferment of execution of decision of a commercial court was the ground for initiation of a new execution proceedings.

The Constitutional Court of Ukraine analysed the provisions of the Constitution, the Commercial and Procedural Code (hereinafter referred to as «the Code») and the Law in the aspect of the issues raised in the constitutional appeal and has grounds for the following conclusions.

The Constitutional Court has more than once indicated that execution of a court decision is an integral part of the right of every person to judicial protection and includes, in particular, a set of actions defined by legislation aimed at protection and restoration of violated rights, freedoms, legal interests of natural and legal entities, society, state (item 2 of the motivation part of the Decision dated December 13, 2012 No. 18-рп/2012); failure to execute a court decision endangers the essence of the right to fair trial (item 3 of the motivation part of the Decision dated April 25, 2012 No. 11-рп/2012).

Thus, the right to judicial protection is the constitutional guarantee of human and citizens' rights and freedoms, and mandatory execution of court decisions is a part of the right to fair judicial protection.

Enforcement of decisions of courts of Ukraine shall be performed on the basis of the execution documents which are the ground for initiation of the execution proceedings by the state enforcement officer and performance of the execution actions. These documents are execution letters issued by courts; orders of commercial courts; rulings, court resolutions in cases envisaged by law; other documents defined in Article 17.2 of the Law.

Execution of a decision of a commercial court shall be performed on the grounds of the issued order which is an execution document (Article 116.1 of the Code).

Exceptions concerning the general order of the enforcement of decisions of a commercial court are stipulated in relevant articles of the Code and the Law.

According to Article 121 of the Code, in case of circumstances which complicate execution of decision or make it impossible, upon the appeal of a party, state enforcement officer, prosecutor or upon its own initiative the commercial court which issued the execution document, as an exception, depending on circumstances of the case, may postpone or defer execution of a decision (paragraph one); there shall be issued a ruling on postponement or deferment of a decision which may be disputed in the established order (paragraph three).

The ground for application of Article 36 of the Law is availability of the objective circumstances which complicate or render impossible application of the general order of the enforcement of decisions.

Pursuant to the case-law, the circumstances which complicate execution of a court decision and are the grounds for deferment of its execution are illness of debtor or members of his family, financial straits of a debtor, danger of bankruptcy of a legal entity which is a debtor, natural disaster, other emergencies etc.

The Constitutional Court indicates that deferment of execution of decision shall be based on the principles of adequacy and proportionality in order to provide the balance of rights and legal interests of collectors and debtors. During consideration of deferment of execution of a decision a court shall not change the essence of the decision adopted.

Analysis of the provisions of Articles 116, 121 of the Code and Article 36 of the Law gives reasons to consider that a ruling of a commercial court on deferment of execution of a decision aimed at provision of complete execution of a court decision and the relevant court order and is an auxiliary procedural act (document) of a court reacting to obstacles which render impossible or complicate execution of its decision. Such a ruling is of derivative character from the court decision which decided on the case and is mandatory for the state executive service in execution of the relevant court order within the limits of the open execution proceedings.

Hence, the Constitutional Court considered the stages of the commercial proceedings, the procedure of execution of decisions of a commercial court on the grounds of order, the legal nature of the ruling of a commercial court

on deferment of execution of a court decision and came to the conclusion that such a ruling is not the ground for initiation of the new execution proceedings, but shall be executed within the execution proceedings initiated heretofore on the basis of the court order to execution proceedings as a procedural act (document) which provides the deferment of execution of a court decision.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held that in terms of the constitutional appeal the provisions of Article 17.2.2 of Law «On Execution Proceedings» dated April 21, 1999 No. 606-XIV as amended in the system connection with the provisions of Article 36 of this law, Articles 116, 121 of the Commercial and Procedural Code shall be understood as reading that a ruling on deferment of execution of a decision of a commercial court is not the ground for initiation of the new execution proceedings, but shall be executed within the execution proceedings initiated heretofore on the basis of the court order to execution proceedings as a procedural act (document) which provides the deferment of execution of a court decision.

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

у справі за конституційним зверненням Приватного малого підприємства-фірми «Максима» щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 59 Конституції України, частини першої статті 44 Господарського процесуального кодексу України (справа про відшкодування витрат на юридичні послуги у господарському судочинстві)

м. Київ
11 липня 2013 року
№ 6-рп/2013

Справа № 1-4/2013

Конституційний Суд України у складі суддів:

Винокурова Сергія Маркіяновича – головуючого, **Бауліна** Юрія Васильовича, **Бринцева** Василя Дмитровича, **Гультая** Михайла Мирославовича, **Запорожця** Михайла Петровича, **Кампа** Володимира Михайловича – доповідача, **Колоса** Михайла Івановича, **Литвинова** Олександра Миколайовича, **Маркуш** Марії Андріївни, **Пасенюка** Олександра Михайловича, **Сергейчука** Олега Анатолійовича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Тупицького** Олександра Миколайовича, **Шапгали** Наталі Костянтинівни, **Шишкіна** Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним зверненням Приватного малого підприємства-фірми «Максима» щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 59 Конституції України, частини першої статті 44 Господарського процесуального кодексу України (далі – Кодекс).

Приводом для розгляду справи згідно зі статтями 42, 43 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне звернення Приватного малого підприємства-фірми «Максима».

Підставою для розгляду справи відповідно до статті 94 Закону України «Про Конституційний Суд України» є наявність неоднозначного застосування судами України положень частини першої статті 59 Конституції України.

Заслухавши суддю-доповідача Кампа В. М. та дослідивши матеріали справи, у тому числі позиції Президента України, Голови Верховної Ради України, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Урядового уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини, Міністерства юстиції України, Антимонопольного комітету України, Державної служби статистики України, Верховного Суду України, Вищого адміністративного суду України, Вищого господарського суду України, Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і криміналь-

них справ, Всеукраїнської громадської організації «Асоціація правників України», Інституту демократії та прав людини, Союзу юристів України, науковців Академії адвокатури України, Донецького національного університету, Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Львівської лабораторії прав людини і громадянина Науково-дослідного інституту державного будівництва та місцевого самоврядування Національної академії правових наук України, Міжрегіональної Академії управління персоналом, Національного університету «Одеська юридична академія», Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого», Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В :

1. Суб'єкт права на конституційне звернення – Приватне мале підприємство-фірма «Максима» – звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням дати офіційне тлумачення положень частини першої статті 59 Конституції України та частини першої статті 44 Кодексу щодо судових витрат, які підлягають сплаті за юридичні послуги, надані не адвокатом, а іншим фахівцем у галузі права, та стосовно того, чи має суб'єкт звернення до господарського суду, у тому числі юридична особа, право на відшкодування судових витрат на юридичні послуги, надані фахівцем у галузі права, у разі задоволення позову у господарській справі.

Як вважає автор клопотання, суди України різних юрисдикцій (адміністративні, господарські, цивільні) неоднозначно застосовують положення частини першої статті 59 Конституції України щодо права кожного на правову допомогу та на вільний вибір захисника своїх прав, що має наслідком, зокрема, відмову у відшкодуванні в господарському суді судових витрат на юридичні послуги, надані не адвокатом, а іншим фахівцем у галузі права, і призводить до порушення конституційного права на правову допомогу та обмеження конституційного права на вільний вибір захисника.

2. Конституційний Суд України, вирішуючи порушені в конституційному зверненні питання, виходить з такого.

Україна є демократичною, правовою державою, в якій визнається і діє принцип верховенства права, а людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю; права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави; утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави, яка відповідає перед людиною за свою діяльність; громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом (статті 1, 3, частина перша статті 8, частина перша статті 24 Основного Закону України).

Норми Конституції України є нормами прямої дії; права і свободи людини і громадянина захищаються судом; виключно законами України визначаються судочинство і основи організації та діяльності адвокатури; в Основному Законі України закріплені основні засади судочинства

(частина третя статті 8, частина перша статті 55, пункт 14 частини першої статті 92, частина третя статті 129 Конституції України).

3. У частині першій статті 59 Конституції України закріплено право кожного на правову допомогу. Відповідно до правової позиції Конституційного Суду України таке право є гарантованою Конституцією України можливістю фізичної особи одержати юридичні (правові) послуги (абзац другого пункту 4 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 16 листопада 2000 року № 13-рп/2000). Це право є одним із конституційних, невід’ємних прав людини і має загальний характер; реалізація права на правову допомогу не може залежати від статусу особи та характеру її правовідносин з іншими суб’єктами права; вибір форми та суб’єкта надання такої допомоги залежить від волі особи, яка бажає її отримати; конституційне право кожного на правову допомогу за своєю суттю є гарантією реалізації, захисту та охорони інших прав і свобод людини і громадянина, і в цьому полягає його соціальна значимість (абзаци третій, четвертий, п’ятий підпункту 3.1, абзац перший підпункту 3.2 пункту 3 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 30 вересня 2009 року № 23-рп/2009). Звернення до суду для захисту конституційного права кожного на правову допомогу безпосередньо на підставі частини третьої статті 8 Конституції України гарантується.

Порядок та умови надання правової допомоги визначаються законом (частина друга статті 10 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року № 2453–VI).

Згідно з частиною другою статті 59 Конституції України для забезпечення права на захист від обвинувачення та надання правової допомоги при вирішенні справ у судах та інших державних органах в Україні діє адвокатура. Відповідно до частини першої статті 2 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 5 липня 2012 року № 5076–VI адвокатура України – це недержавний самоврядний інститут, що забезпечує здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги на професійній основі.

За частиною першою статті 12 Цивільного процесуального кодексу України, частиною другою статті 16 Кодексу адміністративного судочинства України правова допомога може надаватися адвокатами або іншими фахівцями у галузі права у порядку і випадках, установлених законом.

Зі змісту частини першої статті 59 Конституції України вбачається, що правова допомога може надаватися на платній чи безоплатній основі.

Підстави, межі та порядок відшкодування судових витрат на правову допомогу, надану в суді як адвокатом, так і іншим фахівцем у галузі права, регламентовано у пункті 2 частини третьої статті 79, статтях 84, 88, 89 Цивільного процесуального кодексу України, пункті 1 частини третьої статті 87, статтях 90, 94, 95, 96, 97, 98 Кодексу адміністративного судочинства України. В окремих випадках, передбачених законодавством, встановлено відшкодування судових витрат на правову допомогу лише адвоката (частина третя статті 48, частина п’ята статті 49 Кодексу, пункт

1 частини першої статті 118, статті 119, 120, 124, 125, 126 Кримінального процесуального кодексу України).

Отже, аналіз законодавчих засад надання правової допомоги та порядку відшкодування судових витрат на таку допомогу дає Конституційному Суду України підстави для висновку, що законодавець застосовує диференційований підхід до визначення суб'єктів надання правової допомоги та до порядку відшкодування судових витрат на таку допомогу.

4. Відповідно до статті 28 Кодексу справи юридичних осіб у господарському суді ведуть їх органи, що діють у межах повноважень, наданих їм законодавством та установчими документами, через свого представника. Представництво інтересів юридичних осіб у господарському суді здійснюють керівники підприємств і організацій, інші особи, повноваження яких визначені законодавством або установчими документами, а також особи, повноваження яких підтверджуються довіреністю від імені підприємства, зокрема адвокати та інші фахівці у галузі права.

Конституційний Суд України виходить з того, що юридична особа самостійно вирішує питання про вибір свого представника у господарському суді. Держава гарантує такій особі відшкодування судових витрат на юридичні послуги, що надаються лише адвокатом (частина перша статті 44 Кодексу). Витрати юридичної особи на надані їй у господарському судочинстві послуги адвоката відшкодовуються в порядку, встановленому процесуальним законом (частина п'ята статті 49 Кодексу).

Дослідивши положення Кодексу, Конституційний Суд України вважає, що в ньому не передбачено відшкодування юридичній особі витрат на юридичні послуги, надані їй іншим, ніж адвокат, фахівцем у галузі права. Однак це не виключає можливості законодавчого врегулювання питання про відшкодування вказаних витрат суб'єкту права на звернення до господарського суду на послуги, надані йому таким фахівцем.

Отже, в аспекті конституційного звернення щодо можливості віднесення до судових витрат сум, сплачених юридичною особою за послуги, надані їй в господарському судочинстві іншим, ніж адвокат, фахівцем у галузі права, положення частини першої статті 44 Кодексу, згідно з яким до судових витрат віднесені, зокрема, витрати, пов'язані з оплатою послуг адвоката, у контексті статті 59 Конституції України потрібно розуміти так, що до складу судових витрат на юридичні послуги, які підлягають відшкодуванню юридичній особі в господарському судочинстві, належать суми, сплачені такою особою, якщо інше не передбачено законом, лише за послуги адвоката.

5. Автор клопотання просить також дати офіційне тлумачення положень частини першої статті 59 Конституції України, частини першої статті 44 Кодексу в аспекті питання, чи має суб'єкт права на звернення до господарського суду, у тому числі юридична особа, право на відшкодування витрат на юридичні послуги, надані іншим, ніж адвокат, фахівцем, у разі задоволення його позову у господарській справі.

Оскільки Конституційний Суд України дав офіційне тлумачення зазначених положень щодо судових витрат, які підлягають сплаті за юридичні послуги, надані юридичній особі у господарському судочинстві не адвокатом, а іншим фахівцем у галузі права, то необхідності в такому тлумаченні немає.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, 153 Конституції України, статтями 51, 62, 63, 67, 69, 95 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

в и р і ш и в :

1. В аспекті конституційного звернення положення частини першої статті 44 Господарського процесуального кодексу України, згідно з яким до судових витрат віднесені, зокрема, витрати, пов'язані з оплатою послуг адвоката, у контексті статті 59 Конституції України потрібно розуміти так, що до складу судових витрат на юридичні послуги, які підлягають відшкодуванню юридичній особі у господарському судочинстві, належать суми, сплачені такою особою, якщо інше не передбачено законом, лише за послуги адвоката.

2. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

**по делу об официальном толковании положений части первой
статьи 59 Конституции Украины, части первой статьи 44
Хозяйственного процессуального кодекса Украины по конституционному
обращению Частного малого предприятия-фирмы «Максима»
(дело о возмещении затрат на юридические услуги
в хозяйственном судопроизводстве)**

г. Киев

Дело № 1-4/2013

11 июля 2013 года

№ 6-рп/2013

Конституционный Суд Украины в составе судей:

Винокурова Сергея Маркияновича – председательствующего, **Баулина** Юрия Васильевича, **Брынцева** Василия Дмитриевича, **Гультая** Михаила Мирославовича, **Запорожца** Михаила Петровича, **Кампо** Владимира Михайловича – докладчика, **Колоса** Михаила Ивановича, **Литвинова** Александра Николаевича, **Маркуш** Марии Андреевны, **Пасенюка** Александра Михайловича, **Сергейчука** Олега Анатольевича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Тупицкого** Александра Николаевича, **Шапталы** Натальи Константиновны, **Шишкина** Виктора Ивановича,

рассмотрел в пленарном заседании дело об официальном толковании положений части первой статьи 59 Конституции Украины, части первой статьи 44 Хозяйственного процессуального кодекса Украины (далее – Кодекс) по конституционному обращению Частного малого предприятия-фирмы «Максима».

Поводом к рассмотрению дела согласно статьям 42, 43 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стало конституционное обращение Частного малого предприятия-фирмы «Максима».

Основанием к рассмотрению дела в соответствии со статьей 94 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является наличие неоднозначного применения судами Украины положений части первой статьи 59 Конституции Украины.

Заслушав судью-докладчика Кампо В. М. и исследовав материалы дела, в том числе позиции Президента Украины, Председателя Верховной Рады Украины, Уполномоченного Верховной Рады Украины по правам человека, Правительственного уполномоченного по делам Европейского суда по правам человека, Министерства юстиции Украины, Антимонопольного комитета Украины, Государственной службы статистики Украины, Верховного Суда Украины, Высшего административного суда Украины, Высшего хозяйственного суда Украины, Высшего специализи-

рованного суда Украины по рассмотрению гражданских и уголовных дел, Всеукраинской общественной организации «Ассоциация юристов Украины», Института демократии и прав человека, Союза юристов Украины, научных работников Академии адвокатуры Украины, Донецкого национального университета, Киевского национального университета имени Тараса Шевченко, Львовской лаборатории прав человека и гражданина Научно-исследовательского института государственного строительства и местного самоуправления Национальной академии правовых наук Украины, Межрегиональной Академии управления персоналом, Национального университета «Одесская юридическая академия», Национального университета «Юридическая академия Украины имени Ярослава Мудрого», Конституционный Суд Украины

У С Т А Н О В И Л :

1. Субъект права на конституционное обращение – Частное малое предприятие-фирма «Максима» – обратился в Конституционный Суд Украины с ходатайством дать официальное толкование положений части первой статьи 59 Конституции Украины и части первой статьи 44 Кодекса относительно судебных издержек, подлежащих уплате за юридические услуги, предоставленные не адвокатом, а другим специалистом в области права, и относительно того, имеет ли субъект обращения в хозяйственный суд, в том числе юридическое лицо, право на возмещение судебных издержек на юридические услуги, предоставленные специалистом в области права, в случае удовлетворения иска по хозяйственному делу.

Как считает автор ходатайства, суды Украины разных юрисдикций (административные, хозяйственные, гражданские) неоднозначно применяют положение части первой статьи 59 Конституции Украины относительно права каждого на правовую помощь и на свободный выбор защитника своих прав, что имеет следствием, в частности, отказ в возмещении в хозяйственном суде судебных издержек на юридические услуги, предоставленные не адвокатом, а другим специалистом в области права, и приводит к нарушению конституционного права на правовую помощь и ограничение конституционного права на свободный выбор защитника.

2. Конституционный Суд Украины, решая поднятые в конституционном обращении вопросы, исходит из следующего.

Украина есть демократическое, правовое государство, в котором признается и действует принцип верховенства права, а человек, его жизнь и здоровье, честь и достоинство, неприкосновенность и безопасность признаются наивысшей социальной ценностью; права и свободы человека и их гарантии определяют содержание и направленность деятельности государства; утверждение и обеспечение прав и свобод человека является главной обязанностью государства, которое отвечает перед человеком за свою деятельность; граждане имеют равные конституционные права и свободы и равны перед законом (статьи 1, 3, часть первая статьи 8, часть первая статьи 24 Основного Закона Украины).

Нормы Конституции Украины являются нормами прямого действия; права и свободы человека и гражданина защищаются судом; исключительно законами Украины определяются судопроизводство и основы организации и деятельности адвокатуры; в Основном Законе Украины закреплены основные принципы судопроизводства (часть третья статьи 8, часть первая статьи 55, пункт 14 части первой статьи 92, часть третья статьи 129 Конституции Украины).

3. В части первой статьи 59 Конституции Украины закреплено право каждого на правовую помощь. Согласно правовой позиции Конституционного Суда Украины данное право является гарантированной Конституцией Украины возможностью физического лица получить юридические (правовые) услуги (абзац второй пункта 4 мотивировочной части Решения Конституционного Суда Украины от 16 ноября 2000 года № 13-рп/2000). Это право является одним из конституционных, неотъемлемых прав человека и носит общий характер; реализация права на правовую помощь не может зависеть от статуса лица и характера его правоотношений с другими субъектами права; выбор формы и субъекта предоставления такой помощи зависит от воли лица, желающего ее получить; конституционное право каждого на правовую помощь по своей сути является гарантией реализации, защиты и охраны иных прав и свобод человека и гражданина, и в этом состоит его социальная значимость (абзацы третий, четвертый, пятый подпункта 3.1, абзац первый подпункта 3.2 пункта 3 мотивировочной части Решения Конституционного Суда Украины от 30 сентября 2009 года № 23-рп/2009). Обращение в суд для защиты конституционного права каждого на правовую помощь непосредственно на основании части третьей статьи 8 Конституции Украины гарантируется.

Порядок и условия предоставления правовой помощи определяются законом (часть вторая статьи 10 Закона Украины «О судоустройстве и статусе судей» от 7 июля 2010 года № 2453-VI).

Согласно части второй статьи 59 Конституции Украины для обеспечения права на защиту от обвинения и предоставления правовой помощи при решении дел в судах и других государственных органах в Украине действует адвокатура. В соответствии с частью первой статьи 2 Закона Украины «Об адвокатуре и адвокатской деятельности» от 5 июля 2012 года № 5076-VI адвокатура Украины – это негосударственный самоуправляемый институт, который обеспечивает осуществление защиты, представительства и оказание иных видов правовой помощи на профессиональной основе.

По части первой статьи 12 Гражданского процессуального кодекса Украины, части второй статьи 16 Кодекса административного судопроизводства Украины правовая помощь может предоставляться адвокатами или другими специалистами в области права в порядке и случаях, установленных законом.

Из содержания части первой статьи 59 Конституции Украины усматривается, что правовая помощь может предоставляться на платной или бесплатной основе.

Основания, пределы и порядок возмещения судебных издержек на правовую помощь, предоставленную в суде как адвокатом, так и другим специалистом в области права, регламентированы в пункте 2 части третьей статьи 79, статьях 84, 88, 89 Гражданского процессуального кодекса Украины, пункте 1 части третьей статьи 87, статьях 90, 94, 95, 96, 97, 98 Кодекса административного судопроизводства Украины. В отдельных случаях, предусмотренных законодательством, установлено возмещение судебных издержек на правовую помощь только адвоката (часть третья статьи 48, часть пятая статьи 49 Кодекса, пункт 1 части первой статьи 118, статьи 119, 120, 124, 125, 126 Криминального процессуального кодекса Украины).

Следовательно, анализ законодательных принципов предоставления правовой помощи и порядка возмещения судебных издержек на такую помощь дает Конституционному Суду Украины основания для вывода о том, что законодатель применяет дифференцированный подход к определению субъектов предоставления правовой помощи и к порядку возмещения судебных издержек на такую помощь.

4. В соответствии со статьей 28 Кодекса дела юридических лиц в хозяйственном суде ведут их органы, действующие в пределах полномочий, предоставленных им законодательством и учредительными документами, через своего представителя. Представительство интересов юридических лиц в хозяйственном суде осуществляют руководители предприятий и организаций, другие лица, полномочия которых определены законодательством или учредительными документами, а также лица, полномочия которых подтверждаются доверенностью от лица предприятия, в частности адвокаты и другие специалисты в области права.

Конституционный Суд Украины исходит из того, что юридическое лицо самостоятельно решает вопрос о выборе своего представителя в хозяйственном суде. Государство гарантирует такому лицу возмещение судебных издержек на юридические услуги, которые предоставляются только адвокатом (часть первая статьи 44 Кодекса). Затраты юридического лица на предоставленные ему в хозяйственном судопроизводстве услуги адвоката возмещаются в порядке, установленном процессуальным законом (часть пятая статьи 49 Кодекса).

Исследовав положение Кодекса, Конституционный Суд Украины считает, что в нем не предусмотрено возмещение юридическому лицу затрат на юридические услуги, предоставленные ему другим, кроме как адвокатом, специалистом в области права. Однако это не исключает возможности законодательного урегулирования вопроса о возмещении указанных затрат субъекту права на обращение в хозяйственный суд на услуги, предоставленные ему таким специалистом.

Следовательно, в аспекте конституционного обращения о возможности отнесения к судебным издержкам сумм, уплаченных юридическим лицом за услуги, предоставленные ему в хозяйственном судопроизводстве другим, кроме как адвокатом, специалистом в области права, положение части пер-

вой статьи 44 Кодекса, согласно которому к судебным издержкам отнесены, в частности, затраты, связанные с оплатой услуг адвоката, в контексте статьи 59 Конституции Украины следует понимать как то, что в состав судебных издержек на юридические услуги, подлежащие возмещению юридическому лицу в хозяйственном судопроизводстве, входят суммы, уплаченные таким лицом, если иное не предусмотрено законом, только за услуги адвоката.

5. Автор ходатайства просит также дать официальное толкование положений части первой статьи 59 Конституции Украины, части первой статьи 44 Кодекса в аспекте вопроса, имеет ли субъект права на обращение в хозяйственный суд, в том числе юридическое лицо, право на возмещение затрат на юридические услуги, предоставленные другим, кроме как адвокатом, специалистом, в случае удовлетворения его иска по хозяйственному делу.

Поскольку Конституционный Суд Украины дал официальное толкование указанных положений о судебных издержках, подлежащих уплате за юридические услуги, предоставленные юридическому лицу в хозяйственном судопроизводстве не адвокатом, а другим специалистом в области права, то необходимости в таком толковании нет.

Учитывая изложенное и руководствуясь статьями 147, 150, 153 Конституции Украины, статьями 51, 62, 63, 67, 69, 95 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», Конституционный Суд Украины

р е ш и л :

1. В аспекте конституционного обращения положение части первой статьи 44 Хозяйственного процессуального кодекса Украины, согласно которому к судебным издержкам отнесены, в частности, затраты, связанные с оплатой услуг адвоката, в контексте статьи 59 Конституции Украины следует понимать как то, что в состав судебных издержек на юридические услуги, подлежащих возмещению юридическому лицу в хозяйственном судопроизводстве, входят суммы, уплаченные таким лицом, если иное не предусмотрено законом, только за услуги адвоката.

2. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine dated July 11, 2013 No. 6-рп/2013 in the case upon the constitutional appeal of Private Small enterprise – «Maksyma» concerning official interpretation of the provisions of Article 59.1 of the Constitution of Ukraine, Article 44.1 of Economic Procedural Code of Ukraine (case on the reimbursement of expenses for the legal services in the economic proceedings)

Subject of the right to constitutional appeal – Private small enterprise – «Maksyma» applied to the Constitutional Court of Ukraine with an appeal to provide official interpretation of the provisions of Article 59.1 of the Constitution of Ukraine and Article 44.1 of the Economic Procedural Code of Ukraine (hereinafter referred to as «the Code») on the court's expenses to be paid for the legal services, provided not by a lawyer but another specialist in law and whether a subject of appeal to the economic court, including legal entity, has the right to reimbursement of the court's expenses for the legal services, provided by a specialist in law, in case a claim in an economic case was satisfied.

Article 59.1 of the Constitution of Ukraine stipulates the right of anyone to legal assistance. This right is one of the constitutional, inalienable rights of an individual and has a general effect; implementation of the right to legal assistance may depend on the status of an individual and the nature of his/her legal relationships with other subjects of law; the selection of form and subject of ensuring such assistance depends on the will of an individual, striving to obtain it; the constitutional right of everyone to legal assistance by its nature is a guarantee of implementation, protection and preservation of the other human and citizen's rights and freedoms, which underlines its social importance. Appeal to court to protect the constitutional right of everyone to legal assistance is guaranteed directly on the basis of paragraph 3 of Article 8.3 of the Constitution of Ukraine.

Pursuant to Article 59.2 of the Constitution of Ukraine advocateship acts to provide the right to protection against accusation and extension of legal assistance while deciding cases in courts and other state bodies in Ukraine.

In accordance with Article 12.1 of the Civil Procedural Code of Ukraine, Article 16.2 of the Code of Administrative Proceedings of Ukraine legal assistance may be provided by lawyers or other specialists in law in the order and in cases set forth by law.

The content of Article 59.1 of the Constitution of Ukraine envisages that legal assistance may be provided on paid or free basis.

The grounds, limits and order of reimbursement of the court's expenses for the legal assistance, provided both by a lawyer and other specialist in law are regulated in Articles 79.3.2, 84, 88, 89 of the Civil Procedural Code of Ukraine, Articles 87.3.1, 90, 94, 95, 96, 97, 98 of the Code of Administrative Proceedings of Ukraine. In some cases, envisaged by the law, reimbursement of court's expenses for legal assistance only by a lawyer is provided (Article 48.3, 49.5 of the Code, Articles 118.1.1, 119, 120, 124, 125, 126 of the Criminal Procedural Code of Ukraine).

Thus, analysis of the legislative principles of rendering legal assistance and the order of reimbursement of court's expenses for such assistance gives grounds for the Constitutional Court of Ukraine to conclude that the legislator applies individual approach to the definition of the subjects of rendering legal assistance and to the order of reimbursement of the court's expenses for such assistance.

The Constitutional Court of Ukraine proceeds from the fact that a legal entity individually decides on the selection of his/her representative in the economic court. The state guarantees reimbursement of the court's expenses for legal services provided to such entity only by a lawyer (Article 44.1 of the Code). Expenses of a legal entity provided in the economic proceedings for the costs of a lawyer shall be reimbursed in the order, established by the procedural law (Article 49.5 of the Code).

Having examined the provisions of the Code, the Constitutional Court of Ukraine considers that it does not envisage the reimbursement of the expenses for legal services to the legal entity, provided by a specialist in law, other than a lawyer. However, this does not preclude the legal settlement of the issue on compensation for such expenses to the subject of the right to appeal to the economic court for the services, provided to him/her by such specialist.

Hence, in terms of the constitutional appeal on the possibility to include into the court's expenses the sums, paid by a legal entity for the services, provided to him/her in the economic proceedings by a specialist in law other than lawyer, the provisions of Article 44.1 of the Code, under which the court's expenses are, in particular, the expenses, related to the costs of a lawyer in the context of Article 59 of the Constitution of Ukraine shall be understood as reading that the court's expenses for the legal services to be reimbursed to the legal entity in the economic proceedings are the sums, paid by such legal entity unless other provided by the law, only for the costs of lawyer.

Thus, in terms of the constitutional appeal the provisions of Article 44.1 of the Economic Procedural Code of Ukraine upon which the court's expenses, in particular, are expenses related to the costs of a lawyer in the context of Article 59 of the Constitution shall be understood as reading that the court's costs for the legal services to be reimbursed to the legal entity in the economic proceedings are the sums, paid by such legal entity unless other provided by the law, only for the costs of a lawyer.

**РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

**у справі за конституційним зверненням громадянина
Козлова Дмитра Олександровича щодо офіційного тлумачення положень
другого речення преамбули Закону України «Про відповідальність
за несвоєчасне виконання грошових зобов'язань»**

м. Київ
11 липня 2013 року
№ 7-рп/2013

Справа № 1-12/2013

Конституційний Суд України у складі суддів:

Винокурова Сергія Маркіяновича – головуючого, **Бауліна** Юрія Васильовича – доповідача, **Бринцева** Василя Дмитровича, **Гультая** Михайла Мирославовича, **Запорожця** Михайла Петровича, **Кампа** Володимира Михайловича, **Колоса** Михайла Івановича, **Литвинова** Олександра Миколайовича, **Маркуш** Марії Андріївни, **Пасенюка** Олександра Михайловича, **Сергейчука** Олега Анатолійовича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Тупицького** Олександра Миколайовича, **Шаптали** Наталі Костянтинівни, **Шишкіна** Віктора Івановича,

за участю представника суб'єкта права на конституційне звернення громадянина Козлова Дмитра Олександровича – адвоката Романишина Маріана Миколайовича; Селіванова Анатолія Олександровича – Постійного представника Верховної Ради України у Конституційному Суді України; залучених до участі у розгляді справи: Осетинського Анатолія Йосиповича – заступника Голови Вищого господарського суду України, Лесько Алли Олексіївни – судді Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, Новікова Віктора Володимировича – директора юридичного департаменту Національного банку України, Квасніцького Олексія Олексійовича – начальника юридичного управління Державної інспекції України з питань захисту прав споживачів, Лук'янця Дмитра Миколайовича – професора Державного вищого навчального закладу «Українська академія банківської справи Національного банку України», Ромовської Зореслави Василівни – професора Академії адвокатури України, Білоконя Юрія Миколайовича – заступника Голови правління Публічного акціонерного товариства «Міжнародний інвестиційний банк», Панова Сергія Миколайовича – заступника Голови правління – начальника юридичного департаменту Публічного акціонерного товариства «УкрСиббанк»,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним зверненням громадянина Козлова Д.О. щодо офіційного тлумачення положень другого речення преамбули Закону України «Про відповідальність за несвоєчасне виконання грошових зобов'язань» від 22 листопада 1996 року

№ 543/96–ВР (Відомості Верховної Ради України, 1997 р., № 5, ст. 28) з наступними змінами (далі – Закон).

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 42, 43 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне звернення громадянина Козлова Д.О.

Підставою для розгляду справи згідно зі статтею 94 Закону України «Про Конституційний Суд України» є наявність неоднозначного застосування судами загальної юрисдикції положень другого речення преамбули Закону.

Заслухавши суддю-доповідача Бауліна Ю.В. та дослідивши матеріали справи, у тому числі позиції Голови Верховної Ради України, Верховного Суду України, Вищого господарського суду України, Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, Національного банку України, Державної інспекції України з питань захисту прав споживачів, Асоціації українських банків, Незалежної асоціації банків України, науковців Академії адвокатури України, Державного вищого навчального закладу «Українська академія банківської справи Національного банку України», Національного університету «Одеська юридична академія», Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого», Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В :

1. Громадянин Козлов Д.О. звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням дати офіційне тлумачення положень другого речення преамбули Закону в такому аспекті: чи поширюється дія Закону лише на правовідносини, суб'єктами яких є виключно підприємства, установи та організації незалежно від форм власності та господарювання і фізичні особи – суб'єкти підприємницької діяльності, чи також на правовідносини, в яких вони є тільки одним із суб'єктів правовідносин між платниками і одержувачами коштів.

Згідно з преамбулою Закон регулює договірні правовідносини між платниками та одержувачами коштів щодо відповідальності за несвочасне виконання грошових зобов'язань; суб'єктами зазначених правовідносин є підприємства, установи та організації незалежно від форм власності та господарювання, а також фізичні особи – суб'єкти підприємницької діяльності; дія цього закону не поширюється на порядок нарахування та сплати пені, штрафних та фінансових санкцій за несвоєчасну сплату податків, податкового кредиту та інших платежів до бюджетів усіх рівнів і позабюджетних фондів, передбачених чинним законодавством України, а також на відносини, що стосуються відповідальності суб'єктів переказу грошей через платіжні системи (перше, друге, третє речення преамбули).

Необхідність в офіційному тлумаченні положень другого речення преамбули Закону автор клопотання обґрунтовує тим, що в одних випадках суди, застосовуючи Закон, визнавали, що обмеження розміру пені за грошовими зобов'язаннями подвійною обліковою ставкою Національного

банку України має застосовуватися виключно до правовідносин між юридичними особами та фізичними особами – суб'єктами підприємницької діяльності, а в інших – поширювали зазначене обмеження розміру пені і на правовідносини, в яких одна сторона є юридичною особою, а друга – фізичною особою, яка не має статусу суб'єкта підприємницької діяльності.

На думку громадянина Козлова Д.О., неоднозначне застосування судами положень другого речення преамбули Закону може призвести до порушення його прав, передбачених частиною четвертою статті 13, частинами першою, другою статті 24, частинами першою, четвертою статті 41, частиною четвертою статті 42, частиною першою статті 55 Конституції України.

2. Вирішуючи порушене в конституційному зверненні питання, Конституційний Суд України виходить з такого.

2.1. Україна як соціальна, правова держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності і господарювання, соціальну спрямованість економіки; усі суб'єкти права власності рівні перед законом; кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом; держава захищає права споживачів, здійснює контроль за якістю і безпекою продукції та усіх видів послуг і робіт, сприяє діяльності громадських організацій споживачів (стаття 1, частина четверта статті 13, частини перша, четверта статті 42 Конституції України).

В Україні визнається і діє принцип верховенства права; Конституція України має найвищу юридичну силу; закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй (частини перша, друга статті 8 Основного Закону України).

2.2. Постановою Верховної Ради України «Про відповідальність за несвочасне виконання грошових зобов'язань» від 24 грудня 1993 року № 3811–ХІІ (далі – Постанова № 3811) з метою забезпечення своєчасного виконання грошових зобов'язань між суб'єктами господарювання було встановлено обов'язкову сплату платником незалежно від форми власності пені в розмірі 0,5 відсотка від суми простроченого платежу на користь одержувача коштів за кожний день прострочки, якщо більший розмір пені не обумовлений угодою сторін. Ці положення Постанови № 3811 замінили аналогічні за змістом положення Постанови Президії Верховної Ради України «Про відповідальність за несвочасне виконання грошових зобов'язань» від 21 серпня 1992 року № 2578–ХІІ.

Таким чином, Постановою № 3811 було встановлено обов'язкову сплату платником незалежно від форми власності зазначеного розміру пені, якщо більший розмір пені не був обумовлений угодою сторін. За таких умов одержувач коштів мав право на стягнення мінімальної суми пені у розмірі 0,5 відсотка від суми простроченого платежу за кожний день про-

строчки незалежно від того, чи була передбачена у договорі між платником та одержувачем коштів сплата пені за прострочення платежу.

Аналіз матеріалів справи дає підстави для висновку, що через істотне зменшення рівня інфляції в державі протягом 1994–1996 років правове регулювання неустойки за несвоєчасне виконання грошового зобов'язання у правовідносинах між суб'єктами господарювання перестало відповідати економічним реаліям, адже передбачений у Постанові № 3811 мінімальний розмір неустойки (0,5 відсотка від суми простроченого платежу) став невідповідно високим. У цих умовах Закон мав стабілізувати грошовий обіг між суб'єктами господарювання, подолати негативні тенденції у розрахунках між ними.

Згідно із Законом платники грошових коштів сплачують на користь одержувачів цих коштів за прострочку платежу пеню в розмірі, що встановлюється за згодою сторін (стаття 1); розмір пені, передбачений статтею 1 Закону, обчислюється від суми простроченого платежу та не може перевищувати подвійної облікової ставки Національного банку України, що діяла у період, за який сплачується пеня (стаття 3). Відповідно до статті 5 Закону Постанова № 3811 була визнана такою, що втратила чинність.

Таким чином, Законом істотно змінено загальний підхід до правового регулювання пені за несвоєчасне виконання грошових зобов'язань, а саме: встановлення її мінімального розміру було змінено на обмеження максимального розміру подвійною обліковою ставкою Національного банку України, що діяла у період, за який сплачується пеня. Крім того, у преамбулі Закону визначено суб'єктів правовідносин, на яких поширюється його дія: платниками і одержувачами грошових коштів є підприємства, установи та організації незалежно від форми власності та господарювання, а також фізичні особи – суб'єкти підприємницької діяльності.

Термінологія на позначення суб'єктів правовідносин, на яких поширюється дія Закону, відповідала термінології, що застосовувалася на той час в законах України «Про власність» від 7 лютого 1991 року № 697–XII, «Про підприємництво» від 7 лютого 1991 року № 698–XII, «Про підприємства в Україні» від 27 березня 1991 року № 887–XII. Цивільний кодекс України (далі – Кодекс) від 16 січня 2003 року № 435–IV, який набув чинності з 1 січня 2004 року, передбачив таких учасників цивільних відносин, як фізичні та юридичні особи, а також держава Україна, Автономна Республіка Крим, територіальні громади, іноземні держави та інші суб'єкти публічного права (стаття 2). Кодекс запровадив також поняття фізичної особи – підприємця (глава V).

На підставі правової оцінки матеріалів справи та аналізу вказаного законодавства Конституційний Суд України дійшов висновку, що визначення в Законі певного переліку суб'єктів правовідносин, на які поширюється його дія, зумовило виняток із загального правила про поширення дії Закону на всіх учасників відповідних правовідносин. Таким чином, перелік суб'єктів правовідносин, встановлений Законом, є вичерпним і не підлягає розширеному тлумаченню.

Цей висновок узгоджується з правовою позицією Конституційного Суду України, за змістом якої перелік суб'єктів законодавчої ініціативи у статті 93 Конституції України є вичерпним (пункт 3 мотивувальної частини Рішення від 13 січня 2009 року № 1-рп/2009 у справі про право законодавчої ініціативи щодо внесення змін до закону про Державний бюджет України).

Беручи до уваги викладене, Конституційний Суд України вважає, що в аспекті конституційного звернення положення другого речення преамбули Закону слід розуміти так, що дія Закону поширюється на правовідносини, суб'єктами яких є лише підприємства, установи та організації незалежно від форм власності і господарювання та фізичні особи – суб'єкти підприємницької діяльності (підприємці).

3. Розглядаючи конституційне звернення, Конституційний Суд України вважає за необхідне піддати конституційно-правовому аналізу правовідносини зі сплати пені, що виникають між фізичними особами – споживачами та банками і іншими фінансовими установами у правовідносинах споживчого кредитування.

3.1. Відповідно до частини четвертої статті 42 Конституції України держава захищає права споживачів, здійснює контроль за якістю і безпечністю продукції та усіх видів послуг і робіт, сприяє діяльності громадських організацій споживачів.

Свобода договору є однією із загальних засад цивільного законодавства (пункт 3 частини першої статті 3 Кодексу). Згідно з частиною другою статті 627 Кодексу у договорах за участю фізичної особи – споживача враховуються вимоги законодавства про захист прав споживачів. Особливості регулювання відносин за договором про надання споживчого кредиту встановлені законом (частина третя статті 1054 Кодексу).

Як зазначено в положеннях пунктів 22, 23 статті 1, частини першої статті 11 Закону України «Про захист прав споживачів» від 12 травня 1991 року № 1023–ХІІ з наступними змінами (далі – Закон про захист прав споживачів) споживач – фізична особа, яка придбаває, замовляє, використовує або має намір придбати чи замовити продукцію для особистих потреб, безпосередньо не пов'язаних з підприємницькою діяльністю або виконанням обов'язків найманого працівника; споживчий кредит – кошти, що надаються кредитором (банком або іншою фінансовою установою) споживачеві на придбання продукції.

Відповідно до положень частин першої, третьої статті 509, статей 526, 629 Кодексу зобов'язанням є правовідношення, в якому одна сторона (боржник) зобов'язана вчинити на користь другої сторони (кредитора) певну дію (передати майно, виконати роботу, надати послугу, сплатити гроші тощо) або утриматися від певної дії, а кредитор має право вимагати від боржника виконання його обов'язку. Зобов'язання має ґрунтуватися на засадах добросовісності, розумності та справедливості. Зобов'язання має виконуватися належним чином відповідно до умов до-

говору та вимог Кодексу, інших актів цивільного законодавства, а за відсутності таких умов та вимог – відповідно до звичаїв ділового обороту або інших вимог, що звичайно ставляться. Договір є обов'язковим для виконання сторонами.

Згідно з частиною першою статті 11 Закону про захист прав споживачів між кредитором та споживачем укладається договір про надання споживчого кредиту, відповідно до якого кредитор надає кошти (споживчий кредит) або бере зобов'язання надати їх споживачеві для придбання продукції у розмірі та на умовах, встановлених договором, а споживач зобов'язується повернути їх разом з нарахованими відсотками.

Кодексом також передбачено, що виконання зобов'язання може забезпечуватися неустойкою, порукою, гарантією, заставою, притриманням, задатком (частина перша статті 546). Неустойкою (штрафом, пенею) є грошова сума або інше майно, які боржник повинен передати кредиторіві у разі порушення боржником зобов'язання; штрафом є неустойка, що обчислюється у відсотках від суми невиконаного або неналежно виконаного зобов'язання; пенею є неустойка, що обчислюється у відсотках від суми несвоєчасно виконаного грошового зобов'язання за кожен день прострочення виконання (стаття 549 Кодексу). Якщо предметом неустойки є грошова сума, її розмір встановлюється договором або актом цивільного законодавства. Розмір неустойки, встановлений законом, може бути збільшений у договорі. Сторони можуть домовитися про зменшення розміру неустойки, встановленого актом цивільного законодавства, крім випадків, передбачених законом (частина друга статті 551 Кодексу). Розмір неустойки може бути зменшений за рішенням суду, якщо він значно перевищує розмір збитків, та за наявності інших обставин, які мають істотне значення (частина третя статті 551 Кодексу).

Таким чином, правовідносини про надання споживчого кредиту є договірними, до яких мають бути застосовані, зокрема, як загальні положення Кодексу про зобов'язання та договір, так і приписи його частини другої статті 627 щодо необхідності врахування вимог законодавства про захист прав споживачів.

3.2. Положеннями частин першої, другої статті 18 Закону про захист прав споживачів встановлено, що продавець (виконавець, виробник) не повинен включати у договори із споживачем умови, які є несправедливими. Умови договору є несправедливими, якщо всупереч принципу добросовісності його наслідком є істотний дисбаланс договірних прав та обов'язків на шкоду споживача. В частинах третій, четвертій статті 18 Закону про захист прав споживачів наведено окремі несправедливі умови договору, перелік яких не є вичерпним. При цьому пунктом 4 частини першої статті 21 Закону про захист прав споживачів встановлено, що для цілей застосування цього закону та пов'язаного з ним законодавства про захист прав споживачів права споживача вважаються в будь-якому разі порушеними, якщо порушується принцип рівності сторін договору, учасником якого є споживач.

Конституційний Суд України виходить з того, що вимога про нарахування та сплату неустойки за договором споживчого кредиту, яка є явно завищеною, не відповідає передбаченим у пункті 6 статті 3, частині третій статті 509 та частинах першій, другій статті 627 Кодексу засадам справедливості, добросовісності, розумності як складовим елементам загально-конституційного принципу верховенства права. Наявність у кредитора можливості стягувати із споживача надмірні грошові суми як неустойку спотворює її дійсне правове призначення, оскільки із засобу розумного стимулювання боржника виконувати основне грошове зобов'язання неустойка перетворюється на несправедливо непропорційний тягар для споживача та джерело отримання невинуватих додаткових прибутків кредитором.

Конституційний Суд України вважає, що з огляду на приписи частини четвертої статті 42 Конституції України участь у договорі споживача як слабкої сторони, яка підлягає особливому правовому захисту у відповідних правовідносинах, звужує дію принципу рівності учасників цивільно-правових відносин та свободи договору, зокрема у договорах про надання споживчого кредиту щодо сплати споживачем пені за прострочення у поверненні кредиту.

Цей висновок узгоджується з положеннями Резолюції Генеральної Асамблеї ООН «Керівні принципи для захисту інтересів споживачів» від 9 квітня 1985 року № 39/248, в якій наголошено: визнаючи, що споживачі нерідко перебувають у нерівному становищі з точки зору економічних умов, рівня освіти та купівельної спроможності, принципи захисту інтересів споживачів мають, зокрема, за мету сприяти країнам у боротьбі зі шкідливою діловою практикою усіх підприємств на національному та міжнародному рівнях, яка негативно позначається на споживачах.

Як зауважував Конституційний Суд України, межі дії принципу свободи договору визначаються законодавством з урахуванням критеріїв справедливості, добросовісності, пропорційності і розумності. При цьому держава має підтримувати на засадах пропорційності розумний баланс між публічним інтересом ефективного перерозподілу грошових накопичень, комерційними інтересами банків щодо отримання справедливого прибутку від кредитування і правами та охоронюваними законом інтересами споживачів їх кредитних послуг (абзац третій підпункту 3.2 пункту 3 мотивувальної частини Рішення від 10 листопада 2011 року № 15-рп/2011 у справі про захист прав споживачів кредитних послуг).

У наведених «Керівних принципах для захисту інтересів споживачів» визначено, що споживачі мають бути захищені від таких зловживань, як односторонні типові контракти, виключення основних прав у контрактах та незаконні умови кредитування продавцями.

Захист від цих зловживань базується на положеннях законодавства, зокрема частини третьої статті 551 Кодексу, відповідно до якої розмір неустойки може бути зменшений за рішенням суду, якщо він значно перевищує розмір збитків, та за наявності інших обставин, які мають істотне значення. За практикою судів загальної юрисдикції України істотними об-

ставинами в розумінні вказаних положень Кодексу вважаються, зокрема, ступінь виконання зобов'язання боржником; майновий стан сторін, які беруть участь у зобов'язанні; не лише майнові, а й інші інтереси сторін, що заслуговують на увагу (наприклад, відсутність негативних наслідків для позивача через прострочення виконання зобов'язання).

Таким чином, Конституційний Суд України дійшов висновку, що умови договору споживчого кредиту, його укладання та виконання повинні підпорядковуватися таким засадам, згідно з якими особа споживача вважається слабкою стороною у договорі та підлягає особливому правовому захисту з урахуванням принципів справедливості, добросовісності і розумності. Виконання державою конституційно-правового обов'язку щодо захисту прав споживачів вимагає від неї спеціального законодавчого врегулювання питань, пов'язаних із забезпеченням дії зазначених принципів у відносинах споживчого кредитування, зокрема щодо встановлення справедливого розміру неустойки за прострочення виконання грошових зобов'язань позичальниками – фізичними особами.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, 153 Конституції України, статтями 51, 62, 63, 67, 69, 70 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

в и р і ш и в :

1. В аспекті конституційного звернення положення другого речення преамбули Закону України «Про відповідальність за несвоєчасне виконання грошових зобов'язань» від 22 листопада 1996 року № 543/96–ВР з наступними змінами у взаємозв'язку з положеннями статей 1, 3 цього закону потрібно розуміти так, що обмеження пені у грошових зобов'язаннях подвійною обліковою ставкою Національного банку України, що діяла у період, за який сплачується пеня, поширюється на правовідносини, суб'єктами яких є лише підприємства, установи та організації незалежно від форм власності і господарювання та фізичні особи – суб'єкти підприємницької діяльності (підприємці).

2. Рекомендувати Верховній Раді України законодавчо врегулювати питання щодо встановлення справедливого розміру неустойки за прострочення виконання позичальниками – фізичними особами грошових зобов'язань у відносинах споживчого кредитування.

3. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

**РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

по делу об официальном толковании положений второго предложения преамбулы Закона Украины «Об ответственности за несвоевременное выполнение денежных обязательств» по конституционному обращению гражданина Козлова Дмитрия Александровича

г. Киев

Дело № 1-12/2013

11 июля 2013 года

№ 7-рп/2013

Конституционный Суд Украины в составе судей:

Винокурова Сергея Маркияновича – председательствующего, **Баулина** Юрия Васильевича – докладчика, **Брынцева** Василия Дмитриевича, **Гультая** Михаила Мирославовича, **Запорожца** Михаила Петровича, **Кампо** Владимира Михайловича, **Колоса** Михаила Ивановича, **Литвинова** Александра Николаевича, **Маркуш** Марии Андреевны, **Пасенюка** Александра Михайловича, **Сергейчука** Олега Анатольевича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Тупицкого** Александра Николаевича, **Шапталы** Натальи Константиновны, **Шишкина** Виктора Ивановича,

при участии представителя субъекта права на конституционное обращение гражданина Козлова Дмитрия Александровича – адвоката Романишина Мариана Николаевича; Селиванова Анатолия Александровича – Постоянного представителя Верховной Рады Украины в Конституционном Суде Украины; привлеченных к участию в рассмотрении дела: Осетинского Анатолия Иосифовича – заместителя Председателя Высшего хозяйственного суда Украины, Лесько Аллы Алексеевны – судьи Высшего специализированного суда Украины по рассмотрению гражданских и уголовных дел, Новикова Виктора Владимировича – директора юридического департамента Национального банка Украины, Квасницкого Алексея Алексеевича – начальника юридического управления Государственной инспекции Украины по вопросам защиты прав потребителей, Лукьянца Дмитрия Николаевича – профессора Государственного высшего учебного заведения «Украинская академия банковского дела Национального банка Украины», Ромовской Зореславы Васильевны – профессора Академии адвокатуры Украины, Белоконя Юрия Николаевича – заместителя Председателя правления Публичного акционерного общества «Международный инвестиционный банк», Панова Сергея Николаевича – заместителя Председателя правления – начальника юридического департамента Публичного акционерного общества «Укрсиббанк»,

рассмотрел в пленарном заседании дело об официальном толковании положений второго предложения преамбулы Закона Украины «Об ответственности за несвоевременное выполнение денежных обязательств» от

22 ноября 1996 года № 543/96–ВР (Ведомости Верховной Рады Украины, 1997 г., № 5, ст. 28) с последующими изменениями (далее – Закон) по конституционному обращению гражданина Козлова Д.А.

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьями 42, 43 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стало конституционное обращение гражданина Козлова Д.А.

Основанием к рассмотрению дела согласно статье 94 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является наличие неоднозначного применения судами общей юрисдикции положений второго предложения преамбулы Закона.

Заслушав судью-докладчика Баулина Ю.В. и исследовав материалы дела, в том числе позиции Председателя Верховной Рады Украины, Верховного Суда Украины, Высшего хозяйственного суда Украины, Высшего специализированного суда Украины по рассмотрению гражданских и уголовных дел, Национального банка Украины, Государственной инспекции Украины по вопросам защиты прав потребителей, Ассоциации украинских банков, Независимой ассоциации банков Украины, научных работников Академии адвокатуры Украины, Государственного высшего учебного заведения «Украинская академия банковского дела Национального банка Украины», Национального университета «Одесская юридическая академия», Национального университета «Юридическая академия Украины имени Ярослава Мудрого», Конституционный Суд Украины

у с т а н о в и л :

1. Гражданин Козлов Д.А. обратился в Конституционный Суд Украины с ходатайством дать официальное толкование положений второго предложения преамбулы Закона в таком аспекте: распространяется ли действие Закона только на правоотношения, субъектами которых являются исключительно предприятия, учреждения и организации независимо от форм собственности и хозяйствования и физические лица – субъекты предпринимательской деятельности, или также на правоотношения, в которых они являются только одним из субъектов правоотношений между плательщиками и получателями средств.

Согласно преамбуле Закон регулирует договорные правоотношения между плательщиками и получателями средств в части ответственности за несвоевременное выполнение денежных обязательств; субъектами указанных правоотношений являются предприятия, учреждения и организации независимо от форм собственности и хозяйствования, а также физические лица – субъекты предпринимательской деятельности; действие данного закона не распространяется на порядок начисления и уплаты пени, штрафных и финансовых санкций за несвоевременную уплату налогов, налогового кредита и иных платежей в бюджеты всех уровней и внебюджетные фонды, предусмотренные действующим законодательством Украины, а также на отношения, касающиеся ответственности субъектов пе-

ревода денег через платежные системы (первое, второе, третье предложения преамбулы).

Необходимость в официальном толковании положений второго предложения преамбулы Закона автор ходатайства обосновывает тем, что в одних случаях суды, применяя Закон, признавали, что ограничения размера пени по денежным обязательствам двойной учетной ставкой Национального банка Украины должны применяться исключительно к правоотношениям между юридическими лицами и физическими лицами – субъектами предпринимательской деятельности, а в других – распространяли указанные ограничения размера пени и на правоотношения, в которых одна сторона является юридическим лицом, а вторая – физическим лицом, не имеющим статуса субъекта предпринимательской деятельности.

По мнению гражданина Козлова Д.А., неоднозначное применение судами положений второго предложения преамбулы Закона может привести к нарушению его прав, предусмотренных частью четвертой статьи 13, частями первой, второй статьи 24, частями первой, четвертой статьи 41, частью четвертой статьи 42, частью первой статьи 55 Конституции Украины.

2. Решая поднятый в конституционном обращении вопрос, Конституционный Суд Украины исходит из следующего.

2.1. Украина как социальное, правовое государство обеспечивает защиту прав всех субъектов права собственности и хозяйствования, социальную направленность экономики; все субъекты права собственности равны перед законом; каждый имеет право на предпринимательскую деятельность, не запрещенную законом; государство защищает права потребителей, осуществляет контроль за качеством и безопасностью продукции и всех видов услуг и работ, содействует деятельности общественных организаций потребителей (статья 1, часть четвертая статьи 13, части первая, четвертая статьи 42 Конституции Украины).

В Украине признается и действует принцип верховенства права; Конституция Украины имеет высшую юридическую силу; законы и иные нормативно-правовые акты принимаются на основе Конституции Украины и должны соответствовать ей (части первая, вторая статьи 8 Основного Закона Украины).

2.2. Постановлением Верховной Рады Украины «Об ответственности за несвоевременное выполнение денежных обязательств» от 24 декабря 1993 года № 3811–XII (далее – Постановление № 3811) с целью обеспечения своевременного выполнения денежных обязательств между субъектами хозяйствования была установлена обязательная уплата плательщиком независимо от формы собственности пени в размере 0,5 процента от суммы просроченного платежа в пользу получателя средств за каждый день просрочки, если больший размер пени не обусловлен соглашением сторон. Эти положения Постановления № 3811 заменили аналогичные по

смыслу положения Постановления Президиума Верховной Рады Украины «Об ответственности за несвоевременное выполнение денежных обязательств» от 21 августа 1992 года № 2578–ХІІ.

Таким образом, Постановлением № 3811 была установлена обязательная уплата плательщиком независимо от формы собственности указанного размера пени, если больший размер пени не был обусловлен соглашением сторон. При таких условиях получатель средств имел право на взыскание минимальной суммы пени в размере 0,5 процента от суммы просроченного платежа за каждый день просрочки независимо от того, была ли предусмотрена в договоре между плательщиком и получателем средств уплата пени за просрочку платежа.

Анализ материалов дела дает основания для вывода, что из-за существенного уменьшения уровня инфляции в государстве в течение 1994–1996 годов правовое регулирование неустойки за несвоевременное выполнение денежного обязательства в правоотношениях между субъектами хозяйствования перестало соответствовать экономическим реалиям, поскольку предусмотренный в Постановлении № 3811 минимальный размер неустойки (0,5 процента от суммы просроченного платежа) стал неоправданно высоким. В этих условиях Закон должен был стабилизировать денежное обращение между субъектами хозяйствования, преодолеть отрицательные тенденции в расчетах между ними.

Согласно Закону плательщики денежных средств уплачивают в пользу получателей этих средств за просрочку платежа пеню в размере, устанавливаемом по согласию сторон (статья 1); размер пени, предусмотренный статьей 1 Закона, исчисляется от суммы просроченного платежа и не может превышать двойной учетной ставки Национального банка Украины, действовавшей в период, за который уплачивается пеня (статья 3). Согласно статье 5 Закона Постановление № 3811 было признано утратившим силу.

Таким образом, Законом существенно изменен общий подход к правовому регулированию пени за несвоевременное выполнение денежных обязательств, а именно: установление ее минимального размера было изменено на ограничение максимального размера двойной учетной ставкой Национального банка Украины, действовавшей в период, за который платится пеня. Кроме того, в преамбуле Закона определены субъекты правоотношений, на которых распространяется его действие: плательщиками и получателями денежных средств являются предприятия, учреждения и организации независимо от формы собственности и хозяйствования, а также физические лица – субъекты предпринимательской деятельности.

Терминология по обозначению субъектов правоотношений, на которых распространяется действие Закона, соответствовала терминологии, применяемой в то время в законах Украины «О собственности» от 7 февраля 1991 года № 697–ХІІ, «О предпринимательстве» от 7 февраля 1991 года № 698–ХІІ, «О предприятиях в Украине» от 27 марта 1991 года № 887–ХІІ. Гражданский кодекс Украины (далее – Кодекс) от 16 января 2003 года № 435–ІV, вступивший в силу с 1 января 2004 года, предусмо-

трел таких участников гражданских отношений, как физические и юридические лица, а также государство Украина, Автономная Республика Крым, территориальные громады, иностранные государства и другие субъекты публичного права (статья 2). Кодекс ввел также понятие физического лица – предпринимателя (глава V).

На основании правовой оценки материалов дела и анализа указанного законодательства Конституционный Суд Украины пришел к выводу, что установление в Законе определенного перечня субъектов правоотношений, на которых распространяется его действие, обусловило исключение из общего правила о распространении действия Закона на всех участников соответствующих правоотношений. Таким образом, перечень субъектов правоотношений, установленный Законом, является исчерпывающим и не подлежит расширенному толкованию.

Этот вывод согласуется с правовой позицией Конституционного Суда Украины, по смыслу которой перечень субъектов законодательной инициативы в статье 93 Конституции Украины является исчерпывающим (пункт 3 мотивировочной части Решения от 13 января 2009 года № 1-рп/2009 по делу о праве законодательной инициативы о внесении изменений в закон о Государственном бюджете Украины).

Принимая во внимание изложенное, Конституционный Суд Украины считает, что в аспекте конституционного обращения положения второго предложения преамбулы Закона следует понимать как то, что действие Закона распространяется на правоотношения, субъектами которых являются только предприятия, учреждения и организации независимо от форм собственности и хозяйствования и физические лица – субъекты предпринимательской деятельности (предприниматели).

3. Рассматривая конституционное обращение, Конституционный Суд Украины считает необходимым подвергнуть конституционно-правовому анализу правоотношения по уплате пени, возникающие между физическими лицами – потребителями и банками и другими финансовыми учреждениями в правоотношениях потребительского кредитования.

3.1. В соответствии с частью четвертой статьи 42 Конституции Украины государство защищает права потребителей, осуществляет контроль за качеством и безопасностью продукции и всех видов услуг и работ, содействует деятельности общественных организаций потребителей.

Свобода договора является одним из общих начал гражданского законодательства (пункт 3 части первой статьи 3 Кодекса). Согласно части второй статьи 627 Кодекса в договорах при участии физического лица – потребителя учитываются требования законодательства о защите прав потребителей. Особенности регулирования отношений по договору о предоставлении потребительского кредита установлены законом (часть третья статьи 1054 Кодекса).

Как указано в положениях пунктов 22, 23 статьи 1, части первой статьи 11 Закона Украины «О защите прав потребителей» от 12 мая

1991 года № 1023–XII с последующими изменениями (далее – Закон о защите прав потребителей) потребитель – физическое лицо, приобретающее, заказывающее, использующее или намеревающееся приобрести либо заказать продукцию для личных потребностей, непосредственно не связанных с предпринимательской деятельностью или исполнением обязанностей наняемого работника; потребительский кредит – средства, предоставляемые кредитором (банком или другим финансовым учреждением) потребителю на приобретение продукции.

В соответствии с положениями частей первой, третьей статьи 509, статей 526, 629 Кодекса обязательством является правоотношение, в котором одна сторона (должник) обязана совершить в пользу второй стороны (кредитора) определенное действие (передать имущество, выполнить работу, предоставить услугу, уплатить деньги и т.п.) или воздержаться от определенного действия, а кредитор имеет право требовать от должника выполнения его обязанности. Обязательства должны основываться на началах добросовестности, разумности и справедливости. Обязательство должно выполняться надлежащим образом в соответствии с условиями договора и требованиями Кодекса, других актов гражданского законодательства, а при отсутствии таких условий и требований – в соответствии с обычаями делового оборота или иными обычно предъявляемыми требованиями. Договор является обязательным к исполнению сторонами.

Согласно части первой статьи 11 Закона о защите прав потребителей между кредитором и потребителем заключается договор о предоставлении потребительского кредита, в соответствии с которым кредитор предоставляет средства (потребительский кредит) или берет обязательства предоставить их потребителю для приобретения продукции в размере и на условиях, установленных договором, а потребитель обязуется возратить их вместе с начисленными процентами.

Кодексом также предусмотрено, что выполнение обязательства может обеспечиваться неустойкой, поручительством, гарантией, залогом, удержанием, задатком (часть первая статьи 546). Неустойкой (штрафом, пеней) является денежная сумма или другое имущество, которое должник должен передать кредитору в случае нарушения должником обязательства; штрафом является неустойка, исчисляемая в процентах от суммы невыполненного или ненадлежаще выполненного обязательства; пеней является неустойка, исчисляемая в процентах от суммы несвоевременно выполненного денежного обязательства за каждый день просрочки выполнения (статья 549 Кодекса). Если предметом неустойки является денежная сумма, ее размер устанавливается договором или актом гражданского законодательства. Размер неустойки, установленный законом, может быть увеличен в договоре. Стороны могут договориться об уменьшении размера неустойки, установленного актом гражданского законодательства, кроме случаев, предусмотренных законом (часть вторая статьи 551 Кодекса). Размер неустойки может быть уменьшен по решению суда, если он значительно превышает размер убытков, и при наличии других обстоятельств, имеющих существенное значение (часть третья статьи 551 Кодекса).

Таким образом, правоотношения о предоставлении потребительского кредита являются договорными, к которым должны быть применены, в частности, как общие положения Кодекса об обязательстве и договоре, так и предписания его части второй статьи 627 относительно необходимости учета требований законодательства о защите прав потребителей.

3.2. Положениями частей первой, второй статьи 18 Закона о защите прав потребителей установлено, что продавец (исполнитель, производитель) не должен включать в договоры с потребителем условия, являющиеся несправедливыми. Условия договора являются несправедливыми, если вопреки принципу добросовестности его результатом является существенный дисбаланс договорных прав и обязанностей в ущерб потребителю. В частях третьей, четвертой статьи 18 Закона о защите прав потребителей приведены отдельные несправедливые условия договора, перечень которых не является исчерпывающим. При этом пунктом 4 части первой статьи 21 Закона о защите прав потребителей установлено, что для целей применения данного закона и связанного с ним законодательства о защите прав потребителей права потребителя считаются в любом случае нарушенными, если нарушается принцип равенства сторон договора, участником которого является потребитель.

Конституционный Суд Украины исходит из того, что требование о начислении и уплате неустойки по договору потребительского кредита, которая явно завышена, не соответствует предусмотренным в пункте 6 статьи 3, части третьей статьи 509 и частях первой, второй статьи 627 Кодекса принципам справедливости, добросовестности, разумности как составляющим элементам общего конституционного принципа верховенства права. Наличие у кредитора возможности взимать с потребителя чрезмерные денежные суммы как неустойку искажает ее действительное правовое назначение, поскольку из средства разумного стимулирования должника выполнять основное денежное обязательство неустойка превращается в несправедливо непомерное бремя для потребителя и источник получения неоправданных дополнительных прибылей кредитором.

Конституционный Суд Украины считает, что, учитывая предписания части четвертой статьи 42 Конституции Украины, участие в договоре потребителя как слабой стороны, подлежащей особой правовой защите в соответствующих правоотношениях, сужает действие принципа равенства участников гражданско-правовых отношений и свободы договора, в частности в договорах о предоставлении потребительского кредита по уплате потребителем пени за просрочку возвращения кредита.

Данный вывод согласуется с положениями Резолюции Генеральной Ассамблеи ООН «Руководящие принципы для защиты интересов потребителей» от 9 апреля 1985 года № 39/248, в которой подчеркнута: признавая, что потребители нередко находятся в неравном положении с точки зрения экономических условий, уровня образования и покупательской способности, принципы защиты интересов потребителей имеют, в частности, целью содействовать странам в борьбе с вредной деловой практи-

кой всех предприятий на национальном и международном уровнях, отрицательно сказывающейся на потребителях.

Как отметил Конституционный Суд Украины, пределы действия принципа свободы договора определяются законодательством с учетом критериев справедливости, добросовестности, пропорциональности и разумности. При этом государство должно поддерживать на основе пропорциональности разумный баланс между публичным интересом эффективного перераспределения денежных накоплений, коммерческими интересами банков по получению справедливой прибыли от кредитования и правами и охраняемыми законом интересами потребителей их кредитных услуг (абзац третий подпункта 3.2 пункта 3 мотивировочной части Решения от 10 ноября 2011 года № 15-рп/2011 по делу о защите прав потребителей кредитных услуг).

В указанных «Руководящих принципах для защиты интересов потребителей» определено, что потребители должны быть защищены от таких злоупотреблений, как односторонние типовые контракты, исключение основных прав в контрактах и незаконные условия кредитования продавца.

Защита от этих злоупотреблений базируется на положениях законодательства, в частности части третьей статьи 551 Кодекса, согласно которой размер неустойки может быть уменьшен по решению суда, если он значительно превышает размер убытков, и при наличии других обстоятельств, имеющих существенное значение. В практике судов общей юрисдикции Украины важными обстоятельствами в понимании указанных положений Кодекса считаются, в частности, степень выполнения обязательства должником; имущественное состояние сторон, принимающих участие в обязательстве; не только имущественные, но и другие интересы сторон, заслуживающие внимания (например, отсутствие негативных последствий для истца из-за просрочки выполнения обязательства).

Таким образом, Конституционный Суд Украины пришел к выводу, что условия договора потребительского кредита, его составление и выполнение должны подчиняться таким принципам, согласно которым osoba потребителя считается слабой стороной в договоре и подлежит особой правовой защите с учетом принципов справедливости, добросовестности и разумности. Исполнение государством конституционно-правовой обязанности по защите прав потребителей требует от него специального законодательного урегулирования вопросов, связанных с обеспечением действия указанных принципов в отношениях потребительского кредитования, в частности по установлению справедливого размера неустойки за просрочку выполнения денежных обязательств заемщиками – физическими лицами.

Учитывая изложенное и руководствуясь статьями 147, 150, 153 Конституции Украины, статьями 51, 62, 63, 67, 69, 70 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», Конституционный Суд Украины

р е ш и л :

1. В аспекте конституционного обращения положения второго предложения преамбулы Закона Украины «Об ответственности за несвоевременное выполнение денежных обязательств» от 22 ноября 1996 года № 543/96–ВР с последующими изменениями во взаимосвязи с положениями статей 1, 3 данного закона следует понимать как то, что ограничение пени в денежных обязательствах двойной учетной ставкой Национального банка Украины, действовавшей в период, за который платится пеня, распространяется на правоотношения, субъектами которых являются только предприятия, учреждения и организации независимо от форм собственности и хозяйствования и физические лица – субъекты предпринимательской деятельности (предприниматели).

2. Рекомендовать Верховной Раде Украины законодательно урегулировать вопрос об установлении справедливого размера неустойки за просрочку выполнения заемщиками – физическими лицами денежных обязательств в отношениях потребительского кредитования.

3. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД УКРАИНЫ

Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine dated July 11, 2013 No. 7-rp/2013 in the case upon the constitutional appeal of citizen Kozlov Dmytro Oleksandrovych concerning official interpretation of the provisions of the second sentence of the preamble of the Law «On Responsibility for Untimely Fulfillment of Money Obligations»

Citizen Dmytro Kozlov applied to the Constitutional Court with a claim to provide the official interpretation of the provisions of the second sentence of the preamble of the Law «On Responsibility for Untimely Fulfillment of Money Obligations» dated November 22, 1996 No. 543/96-BP as amended (hereinafter referred to as «the Law») in the following aspect: whether the Law applies to legal relations the subjects of which are only enterprises, establishments and organisations regardless of the form of ownership and management and natural persons – subjects of entrepreneurial activity or as well as to legal relations in which they are only one of the subjects of legal relations between tax payers and recipient of funds.

According to the preamble the Law regulates contractual legal relations between tax payers and recipients of funds; the subjects of the mentioned legal relations are enterprises, establishments and organisations regardless of the form of ownership and management and natural persons – subjects of entrepreneurial activity.

Pursuant to the Law payers of funds pay a fine for the delay in payment which is established upon agreement between the parties for the benefit of recipients of these funds (Article 1); the scale of a fine envisaged by Article 1 of the Law shall be calculated depending on the amount of delayed payment and shall not exceed the double discount rate of the National Bank of Ukraine valid for the period in which the fine is to be paid (Article 3).

On the grounds of legal assessment of the case materials and analysis of the legislation the Constitutional Court of Ukraine came to conclusion that provision of a certain list of subjects of legal relations in the Law which is covered by its legal force conditioned the exception to the general rule of application of legal force of the Law to all participants of the respective legal relations. Thus, the list of subjects of legal relations established by the Law is exhaustive and shall not be subject to extended interpretation.

Taking into account the abovementioned, the Constitutional Court of Ukraine deems that in terms of the constitutional appeal the provisions of the second sentence of the preamble of the Law shall be understood as reading that the legal force of the Law shall apply to legal relations subjects of which are only enterprises, establishments and organisations regardless of the form of ownership and management and natural persons – subjects of entrepreneurial activity (entrepreneurs).

In considering the constitutional application the Constitutional Court of Ukraine deems necessary to make a legal and constitutional analysis of legal relations on payment of a fine between natural persons – consumers and banks and other financial establishments in legal relations of consumer lending.

As it is mentioned in the provisions of Articles 1.22, 1.23, 11.1 of the Law «On Consumer Rights Protection» dated May 12, 1991 No. 1023-XII as amended (hereinafter referred to as «the Law on consumer rights protection») the consumer is a natural person who acquires, orders, utilises or has an intention to acquire or to order products for personal needs which do not have anything in common with entrepreneurship or fulfillment of duties of employee; the consumer credit – funds granted by creditor (bank or other financial institution) to consumer for purchasing products on the scale and conditions established by the agreement, and consumer is obliged to reimburse it with the interest.

The Civil Code (hereinafter referred to as «the Code») also envisages that fulfillment of obligation may be provided with forfeit, guarantee, retention, earnest money (Article 546.1). If a subject of forfeit is a sum of money its scale shall be established by agreement or act of civil legislation. The scale of forfeit established by law may be increased in the agreement. The parties may agree on decrease of the scale of forfeit established by the act of civil legisla-

tion except cases envisaged by law (Article 551.2 of the Code). The scale of forfeit may be decreased by a court decision if it significantly exceeds the scale of damage and on the condition of other circumstances which have important role (Article 551.3 of the Code).

Thus, legal relations concerning lending of consumer credit are contractual, and both general provisions of the Code on obligation and agreement as well as the provisions of its Article 627.2 concerning the necessity of consideration of requirements of legislation concerning the consumer rights protection shall be applied to them.

The provisions of Articles 18.1, 18.2 of the Law on consumer rights protection provide that a seller (executor, producer) shall not include conditions which are unfair to agreement with consumer. The conditions of agreement are unfair if, contrary to the principle of good faith, its consequence is a significant imbalance of contractual rights and duties for the loss of a consumer.

The Constitutional Court of Ukraine proceeds from the fact that the requirement to charge and to pay forfeit upon the agreement of consumer credit which is explicitly overstated does not conform to the principles of equity, good faith, reasonableness as constituent elements of the general constitutional principle of the rule of law envisaged in Articles 3.6, 509.3, 627.1, 627.2 of the Code. The possibility of a creditor to collect from a consumer an excessive sum of money as a forfeit distorts its real legal meaning, since the forfeit becomes an unfair and unreasonable burden for a consumer and the source of unjustified additional incomes of creditors, but not the mean of reasonable stimulation of debtor to fulfil basic money obligation.

The Constitutional Court of Ukraine deems that in view of the provisions of Article 42.4 of the Constitution participation of a consumer in an agreement as a weak party which is a subject of a special legal protection in the respective legal relations narrows the action of the principle of equality of participants of civil and legal relations and freedom of an agreement, in particular in agreements on granting a consumer credit to a consumer on paying a fine for delay in credit reimbursement.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine came to a conclusion that conditions of an agreement of consumer credit its conclusion and execution shall be subject to such principles according to which a person of consumer shall be considered a weak party in agreement and shall be subject to special legal protection with consideration of the principles of justice, good faith and reasonableness. Execution of the legal constitutional obligation of the state concerning the consumer rights protection requires special legislative regulation of the issues related to ensuring the effect of the mentioned principles in relations of the consumer crediting, in particular concerning establishment of the fair scale of forfeit for delay in fulfillment of money obligations by debtor – natural persons.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held:

1. In terms of the constitutional appeal the provisions of the second sentence of the preamble of the Law «On Responsibility for Untimely Fulfilment of Money Obligations» dated November 22. 1996 No. 543/96-ВР as amended in connection with the provisions of Article 1, 3 of this law shall be understood as reading that limitation of the fine in money obligations with double discount rate of the National Bank of Ukraine valid for the period in which the fine is to be paid shall apply to legal relations the subjects of which are only enterprises, establishments and organisations regardless of the form of ownership and management and natural persons – subjects of entrepreneurial activity (entrepreneurs).

2. To recommend to the Verkhovna Rada of Ukraine to provide the legislative regulation of establishment of a fair scale of forfeit for delay in fulfillment of money obligations in relations of consumer lending by debtor-natural persons.

**РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

у справі за конституційним зверненням громадянки Присяжнюк Людмили Михайлівни щодо офіційного тлумачення положень частини другої статті 233 Кодексу законів про працю України, статей 1, 12 Закону України «Про оплату праці»

м. Київ
15 жовтня 2013 року
№ 8-рп/2013

Справа № 1-13/2013

Конституційний Суд України у складі суддів:

Овчаренка В'ячеслава Андрійовича – головуючого, **Бауліна** Юрія Васильовича, **Бринцева** Василя Дмитровича, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Головіна** Анатолія Сергійовича, **Гультая** Михайла Мирославовича, **Запорожця** Михайла Петровича, **Касмініна** Олександра Володимировича, **Колоса** Михайла Івановича, **Литвинова** Олександра Миколайовича, **Маркуш** Марії Андріївни, **Пасенюка** Олександра Михайловича, **Сергейчука** Олега Анатолійовича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Тупицького** Олександра Миколайовича, **Шапгали** Наталі Костянтинівни, **Шишкіна** Віктора Івановича – доповідача,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним зверненням громадянки Присяжнюк Людмили Михайлівни щодо офіційного тлумачення положень частини другої статті 233 Кодексу законів про працю України (далі – Кодекс), статей 1, 12 Закону України «Про оплату праці» від 24 березня 1995 року № 108/95–ВР (Відомості Верховної Ради України, 1995 р., № 17, ст. 121) зі змінами (далі – Закон).

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 42, 43 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне звернення громадянки Присяжнюк Л. М.

Підставою для розгляду справи згідно зі статтею 94 Закону України «Про Конституційний Суд України» є наявність неоднозначного застосування судами України вказаних положень Кодексу та Закону.

Заслухавши суддю-доповідача Шишкіна В. І. та дослідивши матеріали справи, зокрема позиції науковців Державної установи Науково-дослідного інституту соціально-трудова відносин Міністерства соціальної політики України, Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана, Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого», Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В :

1. Громадянка Присяжнюк Л. М. звернулася до Конституційного Суду України з клопотанням дати офіційне тлумачення положень частини дру-

гої статті 233 Кодексу, статей 1, 12 Закону стосовно того, чи охоплює поняття «належна працівнику заробітна плата» усі виплати, на які працівник має право, зокрема й за час простою, що мав місце не з вини працівника, та чи обмежується строком позовної давності звернення до суду з позовом про стягнення такої заробітної плати залежно від її нарахування роботодавцем.

Автор клопотання, посилаючись на долучені до конституційного звернення рішення судів України, стверджує, що суди, постановляючи судові рішення у справах про стягнення належної йому заробітної плати, по-різному інтерпретують положення частини другої статті 233 Кодексу стосовно належної до виплати працівникові заробітної плати, внаслідок чого неоднаково застосовують положення закону щодо строків позовної давності. Вказане, на думку Присяжнюк Л. М., призвело до порушення її права на своєчасне одержання заробітної плати, що суперечить частинам першій, сьомій статті 43 Конституції України, а застосування строків позовної давності до вимог про оплату вимушеного простою, що відбувся не з вини працівника, позбавило її права на справедливий суд.

2. Вирішуючи порушене в конституційному зверненні питання, Конституційний Суд України виходить з такого.

2.1. Основний Закон України, проголосивши Україну соціальною, правовою державою, визначив зміст і спрямованість діяльності держави, зокрема її обов'язок щодо утвердження, забезпечення і гарантування прав і свобод людини (статті 1, 3). Складовою цього обов'язку є забезпечення державою соціальної спрямованості економіки, створення умов та гарантування можливостей для громадян заробляти собі на життя працюю і своєчасно одержувати винагороду за працю (частина четверта статті 13, частини перша, друга, сьома статті 43 Конституції України). Конституційний Суд України в Рішенні від 29 січня 2008 року № 2-рп/2008 зазначив, що право заробляти собі на життя є невід'ємним від права на саме життя, оскільки останнє є реальним лише тоді, коли матеріально забезпечене (абзац другий підпункту 6.1.1 підпункту 6.1 пункту 6 мотивувальної частини).

Згідно зі статтею 1 Конвенції Міжнародної організації праці «Про захист заробітної плати» № 95, ратифікованої Україною 30 червня 1961 року, термін «заробітна плата» означає, незалежно від назви й методу обчислення, будь-яку винагороду або заробіток, які можуть бути обчислені в грошах, і встановлені угодою або національним законодавством, що їх роботодавець повинен заплатити працівникові за працю, яку виконано чи має бути виконано, або за послуги, котрі надано чи має бути надано. Цьому визначенню відповідає поняття заробітної плати, передбачене у частині першій статті 94 Кодексу і частині першій статті 1 Закону, як винагороди, обчисленої, як правило, у грошовому виразі, яку власник або уповноважений ним орган (роботодавець) виплачує працівникові за виконану ним роботу.

Аналізуючи положення трудового законодавства в контексті конституційного звернення, Конституційний Суд України виходить з того, що поняття «заробітна плата» і «оплата праці», які використано у законах, що регулюють трудові правовідносини, є рівнозначними в аспекті наявності у сторін, які перебувають у трудових відносинах, прав і обов'язків щодо оплати праці, умов їх реалізації та наслідків, що мають настати у разі невиконання цих обов'язків.

Регулювання оплати праці працівників незалежно від форм власності підприємства, організації, установи здійснюється шляхом установлення розміру мінімальної заробітної плати та інших державних норм і гарантій. Відповідно до частини третьої статті 94 Кодексу питання державного і договірної регулювання оплати праці, прав працівників на оплату праці та їх захисту визначається Кодексом, Законом та іншими нормативно-правовими актами.

Наведений зміст поняття заробітної плати узгоджується з одним із принципів здійснення трудових правовідносин – відплатність праці, який дістав відображення у пункті 4 частини I Європейської соціальної хартії (переглянутої) від 3 травня 1996 року, ратифікованої Законом України від 14 вересня 2006 року № 137-V, за яким усі працівники мають право на справедливий винагорода, яка забезпечить достатній життєвий рівень. Крім обов'язку оплатити результати праці робітника, існують також інші зобов'язання роботодавця матеріального змісту. Ці зобов'язання стосуються тих витрат, які переважно спрямовані на охорону праці чи здоров'я робітника (службовця) або на забезпечення мінімально належного рівня його життя, у тому числі й у разі простою – зупинення роботи, що було викликано відсутністю організаційних або технічних умов, необхідних для виконання роботи, невідворотною силою або іншими обставинами (форс-мажор) тощо. Такі зобов'язання відповідають мінімальним державним гарантіям, установленим статтею 12 Закону, зокрема щодо оплати часу простою, який мав місце не з вини працівника.

Зазначене дає підстави для висновку, що обсяг заробітної плати найманого працівника становлять винагорода за виконану роботу, про що йдеться у статті 94 Кодексу і статті 1 Закону, та гарантовані державою виплати, передбачені у статті 12 Закону.

Праву працівника на належну заробітну плату кореспондує обов'язок роботодавця нарахувати йому вказані виплати, гарантовані державою, і виплатити їх. При цьому право працівника не залежить від нарахування йому відповідних грошових виплат. Тому незалежно від того, чи було здійснене роботодавцем нарахування таких виплат, працівник, у разі порушення законодавства про оплату праці, має право звернутися до суду з позовом про стягнення належної йому заробітної плати.

Таким чином, під заробітною платою, що належить працівникові, або, за визначенням, використаним у частині другій статті 233 Кодексу, належною працівнику заробітною платою необхідно розуміти усі виплати, на отримання яких працівник має право згідно з умовами трудового договору і відповідно до державних гарантій, встановлених законодавством

для осіб, які перебувають у трудових правовідносинах з роботодавцем, незалежно від того, чи було здійснене нарахування таких виплат.

2.2. Відповідно до частини сьомої статті 43, частини першої статті 55 Конституції України право на своєчасне одержання винагороди за працю працівник може захистити в суді. Конституційний Суд України в Рішенні від 24 грудня 2004 року № 22-рп/2004 зазначив, що забезпечення прав і свобод потребує законодавчого закріплення механізмів (процедур), які створюють реальні можливості для здійснення кожним громадянином прав і свобод (абзац четвертий підпункту 3.2 пункту 3 мотивувальної частини). У статті 2 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року № 2453–VI, статтях 1, 3, 15 Цивільного процесуального кодексу України передбачено порядок здійснення судочинства стосовно справедливого розв'язання, зокрема, трудових спорів.

Реалізація права на судовий захист невід'ємно пов'язана зі строками, в межах яких позивач може звернутися до суду за захистом свого порушеного права. Основним нормативним актом, що регулює строки звернення до суду про вирішення спорів у порядку цивільного судочинства, є Цивільний кодекс України (далі – ЦК України), який установлює інститут позовної давності і містить положення щодо часових меж, упродовж яких особа може звернутися до суду з вимогою про захист свого права або інтересу.

Норми ЦК України визначають загальну позовну давність тривалістю у три роки (стаття 257), а також спеціальну позовну давність (стаття 258), яка може бути скороченою або більш тривалою за загальну позовну давність. Крім того, частина перша статті 268 ЦК України містить перелік позовних вимог, на які позовна давність взагалі не поширюється, а в частині другій цієї статті зазначено, що законом можуть бути встановлені додатково інші вимоги, на які не поширюється позовна давність.

У частині першій статті 233 Кодексу передбачено скорочені строки позовної давності для звернення працівника до суду: один місяць – у справах про звільнення; три місяці – щодо вирішення інших трудових спорів. Однак відповідно до частини другої статті 233 Кодексу «у разі порушення законодавства про оплату праці працівник має право звернутися до суду з позовом про стягнення належної йому заробітної плати без обмеження будь-яким строком».

Отже, Конституційний Суд України дійшов висновку, що у разі порушення роботодавцем законодавства про оплату праці не обмежується будь-яким строком звернення працівника до суду з позовом про стягнення заробітної плати, що йому належить, тобто усіх виплат, на які працівник має право згідно з умовами трудового договору і відповідно до державних гарантій, встановлених законодавством, незалежно від того, чи було здійснене роботодавцем нарахування таких виплат.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, 153 Конституції України, статтями 51, 62, 63, 66, 67, 69, 95 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

в и р і ш и в :

1. В аспекті конституційного звернення положення частини другої статті 233 Кодексу законів про працю України у системному зв'язку з положеннями статей 1, 12 Закону України «Про оплату праці» від 24 березня 1995 року № 108/95–ВР зі змінами необхідно розуміти так, що у разі порушення роботодавцем законодавства про оплату праці не обмежується будь-яким строком звернення працівника до суду з позовом про стягнення заробітної плати, яка йому належить, тобто усіх виплат, на які працівник має право згідно з умовами трудового договору і відповідно до державних гарантій, встановлених законодавством, зокрема й за час простою, який мав місце не з вини працівника, незалежно від того, чи було здійснене роботодавцем нарахування таких виплат.

2. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

ИМЕНЕМ УКРАИНЫ

**РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

по делу об официальном толковании положений части второй статьи 233 Кодекса законов о труде Украины, статей 1, 12 Закона Украины «Об оплате труда» по конституционному обращению гражданки Присяжнюк Людмилы Михайловны

г. Киев

15 октября 2013 года

№ 8-рп/2013

Дело № 1-13/2013

Конституционный Суд Украины в составе судей:

Овчаренко Вячеслава Андреевича – председательствующего, **Баулина** Юрия Васильевича, **Брынцева** Василия Дмитриевича, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича, **Головина** Анатолия Сергеевича, **Гультая** Михаила Мирославовича, **Запорожца** Михаила Петровича, **Касминина** Александра Владимировича, **Колоса** Михаила Ивановича, **Литвинова** Александра Николаевича, **Маркуш** Марии Андреевны, **Пасенюка** Александра Михайловича, **Сергейчука** Олега Анатольевича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Тупицкого** Александра Николаевича, **Шапталы** Натальи Константиновны, **Шишкина** Виктора Ивановича – докладчика,

рассмотрел в пленарном заседании дело об официальном толковании положений части второй статьи 233 Кодекса законов о труде Украины (далее – Кодекс), статей 1, 12 Закона Украины «Об оплате труда» от 24 марта 1995 года № 108/95-ВР (Ведомости Верховной Рады Украины, 1995 г., № 17, ст. 121) с изменениями (далее – Закон) по конституционному обращению гражданки Присяжнюк Людмилы Михайловны.

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьями 42, 43 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стало конституционное обращение гражданки Присяжнюк Л. М.

Основанием к рассмотрению дела согласно статье 94 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является наличие неоднозначного применения судами Украины указанных положений Кодекса и Закона.

Заслушав судью-докладчика Шишкина В. И. и исследовав материалы дела, в частности позиции научных работников Государственного учреждения Научно-исследовательского института социально-трудовых отношений Министерства социальной политики Украины, Киевского национального экономического университета имени Вадима Гетьмана, Национального университета «Юридическая академия Украины имени Ярослава Мудрого», Конституционный Суд Украины

У С Т А Н О В И Л :

1. Гражданка Присяжнюк Л. М. обратилась в Конституционный Суд Украины с ходатайством дать официальное толкование положений части второй статьи 233 Кодекса, статей 1, 12 Закона относительно того, охватывает ли понятие «надлежащая работнику заработная плата» все выплаты, на которые работник имеет право, в частности и за время простоя, имевшего место не по вине работника, и ограничивается ли сроком исковой давности обращение в суд с иском о взыскании такой заработной платы в зависимости от ее начисления работодателем.

Автор ходатайства, ссылаясь на приобщенные к конституционному обращению решения судов Украины, утверждает, что суды, постановляя судебные решения по делам о взыскании надлежащей ему заработной платы, по-разному интерпретируют положения части второй статьи 233 Кодекса относительно надлежащей к выплате работнику заработной платы, вследствие чего неодинаково применяют положение закона о сроках исковой давности. Указанное, по мнению Присяжнюк Л. М., привело к нарушению ее права на своевременное получение заработной платы, что противоречит частям первой, седьмой статьи 43 Конституции Украины, а применение сроков исковой давности к требованиям об оплате вынужденного простоя, произошедшего не по вине работника, лишило ее права на справедливый суд.

2. Решая поднятый в конституционном обращении вопрос, Конституционный Суд Украины исходит из следующего.

2.1. Основной Закон Украины, провозгласив Украину социальным, правовым государством, определил содержание и направленность деятельности государства, в частности его обязанность по утверждению, обеспечению и гарантированию прав и свобод человека (статьи 1, 3). Составляющей этой обязанности является обеспечение государством социальной направленности экономики, создание условий и гарантирование возможностей для граждан зарабатывать себе на жизнь трудом и своевременно получать вознаграждение за труд (часть четвертая статьи 13, части первая, вторая, седьмая статьи 43 Конституции Украины). Конституционный Суд Украины в Решении от 29 января 2008 года № 2-рп/2008 указал, что право зарабатывать себе на жизнь является неотъемлемым от права на саму жизнь, так как последнее реально лишь в том случае, если материально обеспечено (абзац второй подпункта 6.1.1 подпункта 6.1 пункта 6 мотивировочной части).

Согласно статье 1 Конвенции Международной организации труда «О защите заработной платы» № 95, ратифицированной Украиной 30 июня 1961 года, термин «заработная плата» означает, независимо от названия и метода исчисления, всякое вознаграждение или заработок, могущие быть исчисленными в деньгах, и установленные соглашением или национальным законодательством, которые работодатель должен уплатить работнику за труд, который либо выполнен, либо должен быть вы-

полнен, или за услуги, которые либо оказаны, либо должны быть оказаны. Этому определению соответствует понятие заработной платы, предусмотренное в части первой статьи 94 Кодекса и части первой статьи 1 Закона, как вознаграждения, исчисленного, как правило, в денежном выражении, которое собственник или уполномоченный им орган (работодатель) выплачивает работнику за выполненную им работу.

Анализируя положение трудового законодательства в контексте конституционного обращения, Конституционный Суд Украины исходит из того, что понятия «заработная плата» и «оплата труда», использованные в законах, регулирующих трудовые правоотношения, являются равнозначными в аспекте наличия у сторон, находящихся в трудовых отношениях, прав и обязанностей по оплате труда, условий их реализации и последствий, которые наступят в случае невыполнения этих обязанностей.

Регулирование оплаты труда работников независимо от форм собственности предприятия, организации, учреждения осуществляется путем установления размера минимальной заработной платы и других государственных норм и гарантий. В соответствии с частью третьей статьи 94 Кодекса вопрос государственного и договорного регулирования оплаты труда, прав работников на оплату труда и их защиты определяется Кодексом, Законом и другими нормативно-правовыми актами.

Указанное содержание понятия заработной платы согласуется с одним из принципов осуществления трудовых правоотношений – вознаграждение труда, получившим отображение в пункте 4 части I Европейской социальной хартии (пересмотренной) от 3 мая 1996 года, ратифицированной Законом Украины от 14 сентября 2006 года № 137-V, согласно которому все работники имеют право на справедливое вознаграждение, обеспечивающее достаточный жизненный уровень. Кроме обязанности оплатить результаты труда работника, существуют также другие обязательства работодателя материального содержания. Эти обязательства касаются тех расходов, которые преимущественно направлены на охрану труда или здоровья работника (служащего) или на обеспечение минимально надлежащего уровня его жизни, в том числе и в случае простоя – остановка работы, вызванная отсутствием организационных или технических условий, необходимых для выполнения работы, неотвратимой силой или другими обстоятельствами (форс-мажор) и т.п. Такие обязательства соответствуют минимальным государственным гарантиям, установленным статьей 12 Закона, в частности по оплате времени простоя, имевшего место не по вине работника.

Указанное дает основания для вывода, что объем заработной платы наемного работника составляют вознаграждение за выполненную работу, о чем говорится в статье 94 Кодекса и статье 1 Закона, и гарантированные государством выплаты, предусмотренные в статье 12 Закона.

Праву работника на надлежащую заработную плату корреспондирует обязанность работодателя начислить ему указанные выплаты, гарантированные государством, и выплатить их. При этом право работника не зависит от начисления ему соответствующих денежных выплат. Поэтому не-

зависимо от того, было ли осуществлено работодателем начисление таких выплат, работник, в случае нарушения законодательства об оплате труда, имеет право обратиться в суд с иском о взыскании подлежащей ему заработной платы.

Таким образом, под заработной платой, подлежащей работнику, или, по определению, использованному в части второй статьи 233 Кодекса, подлежащей работнику заработной платой следует понимать все выплаты, на получение которых работник имеет право согласно условиям трудового договора и в соответствии с государственными гарантиями, установленными законодательством для лиц, находящихся в трудовых правоотношениях с работодателем, независимо от того, было ли осуществлено начисление таких выплат.

2.2. В соответствии с частью седьмой статьи 43, частью первой статьи 55 Конституции Украины право на своевременное получение вознаграждения за труд работник может защитить в суде. Конституционный Суд Украины в Решении от 24 декабря 2004 года № 22-рп/2004 указал, что обеспечение прав и свобод требует законодательного закрепления механизмов (процедур), создающих реальные возможности для осуществления каждым гражданином прав и свобод (абзац четвертый подпункта 3.2 пункта 3 мотивировочной части). В статье 2 Закона Украины «О судоустройстве и статусе судей» от 7 июля 2010 года № 2453–VI, статьях 1, 3, 15 Гражданского процессуального кодекса Украины предусмотрен порядок осуществления судопроизводства по справедливому решению, в частности, трудовых споров.

Реализация права на судебную защиту неотъемлемо связана со сроками, в пределах которых истец может обратиться в суд за защитой своего нарушенного права. Основным нормативным актом, регулирующим сроки обращения в суд о решении споров в порядке гражданского судопроизводства, является Гражданский кодекс Украины (далее – ГК Украины), который устанавливает институт исковой давности и содержит положение о временных границах, в пределах которых лицо может обратиться в суд с требованием о защите своего права или интереса.

Нормы ГК Украины определяют общую исковую давность продолжительностью в три года (статья 257), а также специальную исковую давность (статья 258), которая может быть сокращенной или более продолжительной, чем общая исковая давность. Кроме того, часть первая статьи 268 ГК Украины содержит перечень исковых требований, на которые исковая давность совсем не распространяется, а в части второй этой статьи указано, что законом могут быть установлены дополнительно иные требования, на которые не распространяется исковая давность.

В части первой статьи 233 Кодекса предусмотрены сокращенные сроки исковой давности для обращения работника в суд: один месяц – по делам об увольнении; три месяца – по решению других трудовых споров. Однако согласно части второй статьи 233 Кодекса «в случае наруше-

ния законодательства об оплате труда работник имеет право обратиться в суд с иском о взыскании надлежащей ему заработной платы без ограничения каким-либо сроком».

Следовательно, Конституционный Суд Украины пришел к выводу, что в случае нарушения работодателем законодательства об оплате труда не ограничивается любым сроком обращение работника в суд с иском о взыскании надлежащей ему заработной платы, т.е. всех выплат, на которые работник имеет право согласно условиям трудового договора и в соответствии с государственными гарантиями, установленными законодательством, независимо от того, было ли осуществлено работодателем начисление таких выплат.

Учитывая изложенное и руководствуясь статьями 147, 150, 153 Конституции Украины, статьями 51, 62, 63, 66, 67, 69, 95 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», Конституционный Суд Украины

р е ш и л :

1. В аспекте конституционного обращения положения части второй статьи 233 Кодекса законов о труде Украины в системной связи с положениями статей 1, 12 Закона Украины «Об оплате труда» от 24 марта 1995 года № 108/95–ВР с изменениями следует понимать как то, что в случае нарушения работодателем законодательства об оплате труда не ограничивается любым сроком обращение работника в суд с иском о взыскании надлежащей ему заработной платы, т.е. всех выплат, на которые работник имеет право согласно условиям трудового договора и в соответствии с государственными гарантиями, установленными законодательством, в частности и за время простоя, имевшего место не по вине работника, независимо от того, было ли осуществлено работодателем начисление таких выплат.

2. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine dated October, 15, 2013 No. 8-рп/2013 in the case upon the constitutional appeal of citizen Liudmyla Mykhailivna Prysiashniuk on the official interpretation of the provisions of Article 233.2 of the Labour Code of Ukraine, Articles 1 and 12 of the Law of Ukraine on Remuneration of Labour

The Constitutional Court of Ukraine proceeds from the fact that the Constitution of Ukraine, which proclaimed Ukraine to be a social and law-based state, has defined the content and direction of the state activities, including its obligation to establish, maintain and guarantee human rights (Articles 1, 3). The component of this responsibility is ensuring by the state of social orientation of the economy, creation of conditions and ensuring opportunities for citizens to earn their living by work and promptly receive remuneration (Articles 13.4, 43.1, 43.2, and 43.7 of the Constitution of Ukraine). The Constitutional Court of Ukraine in its Decision dated January 29, 2008 No. 2-рп/2008 noted that the right to earn a living is inseparable from the right to life, since the latter is real only when it is materially provided (paragraph 2 of item 6.1.1 of the motivation part).

Regulation of labour remuneration regardless of forms of ownership of the enterprise, organisation, institution is carried out by setting the minimum salary and other public norms and guarantees.

In addition to the obligation to pay employees for the results of their work, there are other financial obligations of the employer. These obligations concern those costs that are primarily aimed at occupational safety or health of an employee or at ensuring minimal adequate level of his/her life, including in the case of downtime – stop of work caused by a lack of organisational or technical conditions necessary to perform work, unavoidable force or other circumstances (force majeure) and others. These commitments meet the minimum state guarantees set forth in Article 12 of the Law of Ukraine on Remuneration of Labour dated March 24, 1995 No 108/95-VR (hereinafter referred to as «the Law»), including the remuneration for idle time, which occurred through no fault of an employee.

The above gives grounds to conclude that the amount of salary of an employee is remuneration for the work done, as referred to in Article 94 of the Labour Code of Ukraine (hereinafter referred to as «the Code») and Article 1 of the Law, and guaranteed public payments provided for in Article 12 of the Law.

The right of the employee to adequate salary corresponds with the obligation of the employer to run specified payments guaranteed by the State, and to pay them. This right of the employee does not depend on the calculations of specified cash payments. Therefore, regardless of whether the employer has charged such payments, in the case of the violation of the legislation on labour remuneration, the employee may appeal to court for the recovery of salary to be paid to him /her.

Pursuant to Articles 43.7, 55.1 of the Constitution of Ukraine an employee may defend the right to timely payment for work in court.

Implementation of the right to judicial protection is closely related to the period within which an applicant may apply to court for the protection of his/her violated right.

According to Article 233.2 of the Code «in case of violation of the legislation on labour remuneration an employee may apply to court for the recovery of salary to be paid to him/her without any limitation of time period».

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held that in terms of the constitutional appeal the provisions of Article 233.2 of the Labour Code of Ukraine in the system connection with the provisions of Articles 1, 12 of the Law of Ukraine on Remuneration of Labour dated March 24, 1995 No 108/95-VR as amended shall be understood as reading that if in case an employer violates the labour legislation, there is no limitation of a time period for an employee to appeal to court for the recovery of salary, which he/she owns, i.e. all remunerations to which the employee is entitled under the terms of the employment contract and in accordance with state guarantees established by law, including for the downtime, which occurred through no fault of an employee, regardless of whether such remunerations were calculated by an employer.

**РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

у справі за конституційним зверненням громадянина Дзьоби Юрія Володимировича щодо офіційного тлумачення положення частини другої статті 233 Кодексу законів про працю України

м. Київ
15 жовтня 2013 року
№ 9-рп/2013

Справа № 1-18/2013

Конституційний Суд України у складі суддів:

Овчаренка В'ячеслава Андрійовича – головуючого, **Бринцева** Василя Дмитровича, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Головіна** Анатолія Сергійовича, **Гульгая** Михайла Мирославовича, **Запорожця** Михайла Петровича – доповідача, **Касмініна** Олександра Володимировича, **Колоса** Михайла Івановича, **Литвинова** Олександра Миколайовича, **Маркуш** Марії Андріївни, **Пасенюка** Олександра Михайловича, **Сергейчука** Олега Анатолійовича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Туницького** Олександра Миколайовича, **Шаптали** Наталі Костянтинівни, **Шишкіна** Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним зверненням громадянина Дзьоби Ю.В. щодо офіційного тлумачення положення частини другої статті 233 Кодексу законів про працю України (далі – Кодекс).

Приводом для розгляду справи згідно зі статтями 42, 43 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне звернення громадянина Дзьоби Ю.В.

Підставою для розгляду справи відповідно до статті 94 Закону України «Про Конституційний Суд України» є наявність неоднозначного застосування судами України положення частини другої статті 233 Кодексу.

Заслухавши суддю-доповідача Запорожця М.П. та дослідивши матеріали справи, у тому числі позиції Голови Верховної Ради України, Міністерства соціальної політики України, Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, науковців Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Національного університету «Одеська юридична академія», Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого», Харківського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України, Федерації роботодавців України, Федерації професійних спілок України, Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В :

1. Суб'єкт права на конституційне звернення – громадянин Дзьоба Ю.В. – звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням дати офіційне тлумачення положення частини другої статті 233 Кодексу в аспекті того, чи поширюється необмежений строк звернення працівника до суду з позовом про стягнення належної йому заробітної плати на вимоги про стягнення не нарахованих роботодавцем сум індексації заробітної плати та компенсації працівникам втрати частини заробітної плати у зв'язку з порушенням строків її виплати.

Згідно з частиною другою статті 233 Кодексу у разі порушення законодавства про оплату праці працівник має право звернутися до суду з позовом про стягнення належної йому заробітної плати без обмеження будь-яким строком.

На обґрунтування неоднозначного застосування вказаного положення Кодексу Дзьоба Ю.В. долучив до конституційного звернення рішення судів загальної юрисдикції.

2. Конституційний Суд України, розглядаючи порушене у конституційному зверненні питання, виходить з такого.

2.1. Україна як соціальна, демократична, правова держава створює умови для повного здійснення громадянами права на працю, що включає, зокрема, можливість заробляти собі на життя працею, яку особа вільно обирає або на яку вільно погоджується; гарантує рівні можливості у виборі професії та роду трудової діяльності, а також право на належні умови праці, своєчасне одержання винагороди (стаття 1, частини перша, друга, четверта, сьома статті 43 Конституції України).

Як зазначив Конституційний Суд України, право на працю є природною потребою людини своїми фізичними і розумовими здібностями забезпечувати своє життя. Це право передбачає як можливість самостійно займатися трудовою діяльністю, так і можливість працювати за трудовим договором чи контрактом (абзац третій підпункту 6.1.1 підпункту 6.1 пункту 6 мотивувальної частини Рішення від 29 січня 2008 року № 2-рп/2008).

Відповідно до Конституції України права і свободи людини і громадянина захищаються судом (частина перша статті 55). Правосуддя в Україні здійснюється на засадах верховенства права з метою захисту прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина, прав та законних інтересів юридичних осіб, інтересів держави.

2.2. Конституційне право громадянина на працю реалізується, зокрема, шляхом укладання трудового договору.

Положенням частини першої статті 21 Кодексу встановлено, що трудовий договір – це угода між працівником і власником підприємства, установи, організації або уповноваженим ним органом чи фізичною особою, за якою працівник зобов'язується виконувати роботу, визначену цією уго-

дою, з підляганням внутрішньому трудовому розпорядкові, а власник підприємства, установи, організації або уповноважений ним орган чи фізична особа зобов'язується забезпечувати умови праці, необхідні для виконання роботи, передбачені законодавством про працю, колективним договором і угодою сторін, та виплачувати працівникові заробітну плату.

Відповідно до частини першої статті 94 Кодексу заробітна плата – це винагорода, обчислена, як правило, у грошовому виразі, яку власник або уповноважений ним орган виплачує працівникові за виконану ним роботу. У частині першій статті 1 Закону України «Про оплату праці» від 24 березня 1995 року № 108/95–ВР (далі – Закон), який є спеціальним нормативно-правовим актом, що регулює правовідносини у сфері оплати праці, міститься аналогічне визначення поняття «заробітна плата».

Конституційний Суд України в Рішенні від 24 грудня 2004 року № 22-рп/2004 вказав, що забезпечення прав і свобод потребує, зокрема, законодавчого закріплення механізмів (процедур), які створюють реальні можливості для здійснення кожним громадянином прав і свобод (абзац четвертий підпункту 3.2 пункту 3 мотивувальної частини).

У преамбулі Закону наголошено, що він визначає економічні, правові та організаційні засади оплати праці працівників, які перебувають у трудових відносинах, на підставі трудового договору з підприємствами, установами, організаціями усіх форм власності та господарювання, а також з окремими громадянами та сфери державного і договірної регулювання оплати праці і спрямований на забезпечення відтворювальної і стимулюючої функції заробітної плати.

Конституційний Суд України виходить з того, що винагорода за виконану працівником роботу є джерелом його існування та має забезпечувати для нього достатній, гідний життєвий рівень. Це визначає обов'язок держави створювати належні умови для реалізації громадянами права на працю, оптимізації балансу інтересів сторін трудових відносин, зокрема, шляхом державного регулювання оплати праці.

Одним із заходів державного регулювання оплати праці є встановлення мінімальної заробітної плати, розмір якої відповідно до статті 9 Закону визначається з урахуванням потреб працівників та їх сімей, вартісної величини достатнього для забезпечення нормального функціонування організму працездатної людини, збереження її здоров'я набору продуктів харчування, мінімального набору непродовольчих товарів та мінімального набору послуг, необхідних для задоволення основних соціальних і культурних потреб особистості, а також загального рівня середньої заробітної плати, продуктивності праці та рівня зайнятості.

Крім того, держава передбачає заходи, спрямовані на забезпечення реальної заробітної плати, тобто грошової винагороди за виконану роботу як еквівалента вартості споживчих товарів і послуг. Згідно з положеннями частини шостої статті 95 Кодексу, статей 33, 34 Закону такими заходами є індексація заробітної плати та компенсація працівникам втрати частини заробітної плати у зв'язку з порушенням строків її виплати.

Відповідно до статті 33 Закону в період між переглядом розміру мінімальної заробітної плати індивідуальна заробітна плата підлягає індексації

згідно з чинним законодавством. Індексція грошових доходів населення – це встановлений законами та іншими нормативно-правовими актами України механізм підвищення грошових доходів населення, що дає можливість частково або повністю відшкодувати подорожчання споживчих товарів і послуг. Підприємства, установи та організації підвищують розміри оплати праці працівникам у зв'язку з індексцією за рахунок власних коштів (стаття 1, частина перша статті 5 Закону України «Про індексцію грошових доходів населення» від 3 липня 1991 року № 1282–ХІІ зі змінами).

Положенням статті 34 Закону передбачено компенсацію працівникам втрати частини заробітної плати у зв'язку із порушенням строків її виплати, що провадиться відповідно до індексу зростання цін на споживчі товари і тарифів на послуги у порядку, встановленому чинним законодавством. Згідно зі статтями 1, 2 Закону України «Про компенсацію громадянам втрати частини доходів у зв'язку з порушенням строків їх виплати» від 19 жовтня 2000 року № 2050–ІІІ підприємства, установи і організації всіх форм власності та господарювання здійснюють компенсацію громадянам втрати частини доходів у випадку порушення встановлених строків їх виплати, у тому числі з вини власника або уповноваженого ним органу (особи), а саме у разі затримки на один і більше календарних місяців виплати нарахованих громадянам грошових доходів: пенсії, соціальних виплат, стипендії, заробітної плати (грошового забезпечення) тощо.

На підставі аналізу наведених положень законодавства Конституційний Суд України дійшов висновку, що кошти, які підлягають нарахуванню в порядку індексції заробітної плати та компенсації працівникам частини заробітної плати у зв'язку з порушенням строків її виплати, мають компенсаторний характер. Як складові належної працівникові заробітної плати ці кошти спрямовані на забезпечення реальної заробітної плати з метою підтримання достатнього життєвого рівня громадян та купівельної спроможності заробітної плати у зв'язку з інфляційними процесами та зростанням споживчих цін на товари та послуги.

2.3. Відповідно до частини першої статті 3, частини першої статті 15 Цивільного процесуального кодексу України кожна особа має право в порядку, встановленому цим кодексом, звернутися до суду за захистом своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів, у тому числі тих, що виникли із трудових відносин. Працівники мають право, зокрема, на звернення до суду для вирішення трудових спорів незалежно від характеру виконуваної роботи або займаної посади, крім випадків, передбачених законодавством (частина друга статті 2 Кодексу).

На думку Конституційного Суду України, спір щодо стягнення не виплачених власником підприємства, установи, організації або уповноваженим ним органом чи фізичною особою сум індексції заробітної плати та компенсації втрати частини заробітної плати у зв'язку з порушенням строків її виплати є трудовим спором, пов'язаним з недотриманням законодавства про оплату праці.

Як зазначив Конституційний Суд України, строки звернення працівника до суду за вирішенням трудового спору як складова механізму реаліза-

ції права на судовий захист є однією з гарантій забезпечення прав і свобод учасників трудових правовідносин (абзац п'ятий підпункту 2.1 пункту 2 мотивувальної частини Рішення від 22 лютого 2012 року № 4-рп/2012).

Згідно з частиною другою статті 233 Кодексу у разі порушення законодавства про оплату праці працівник має право звернутися до суду з позовом про стягнення належної йому заробітної плати без обмеження будь-яким строком.

Конституційний Суд України виходить з того, що при розгляді в позовному провадженні трудового спору про стягнення належної працівникові заробітної плати положення частини другої статті 233 Кодексу підлягає застосуванню у випадках пред'явлення вимог про стягнення будь-яких виплат, що входять до структури заробітної плати, і застосування цього положення не пов'язане з фактом нарахування чи ненарахування роботодавцем спірних виплат.

Отже, на підставі системного аналізу наведених положень чинного законодавства Конституційний Суд України дійшов висновку, що працівник має право звернутися до суду з позовом про стягнення сум індексації заробітної плати та компенсації втрати частини заробітної плати у зв'язку з порушенням строків її виплати як складових належної працівнику заробітної плати без обмеження будь-яким строком незалежно від того, чи були такі суми нараховані роботодавцем. Це право працівника відповідає засадам справедливості, добросовісності, розумності як складовим конституційного принципу верховенства права та не порушує балансу прав і законних інтересів працівників і роботодавців.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, 153 Конституції України, статтями 51, 62, 63, 66, 67, 69, 95 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

в и р і ш и в :

1. В аспекті конституційного звернення положення частини другої статті 233 Кодексу законів про працю України слід розуміти так, що у разі порушення законодавства про оплату праці працівник має право звернутися до суду з позовом про стягнення сум індексації заробітної плати та компенсації втрати частини заробітної плати у зв'язку з порушенням строків її виплати як складових належної працівнику заробітної плати без обмеження будь-яким строком незалежно від того, чи були такі суми нараховані роботодавцем.

2. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

ИМЕНЕМ УКРАИНЫ

**РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

**по делу об официальном толковании положения части второй статьи 233
Кодекса законов о труде Украины по конституционному обращению
гражданина Дзёбы Юрия Владимировича**

г. Киев

15 октября 2013 года

№ 9-рп/2013

Дело № 1-18/2013

Конституционный Суд Украины в составе судей:

Овчаренко Вячеслава Андреевича – председательствующего, **Брынцева** Василия Дмитриевича, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича, **Головина** Анатолия Сергеевича, **Гультая** Михаила Мирославовича, **Запорожца** Михаила Петровича – докладчика, **Касминина** Александра Владимировича, **Колоса** Михаила Ивановича, **Литвинова** Александра Николаевича, **Маркуш** Марии Андреевны, **Пасенюка** Александра Михайловича, **Сергейчука** Олега Анатольевича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Тупицкого** Александра Николаевича, **Шапталы** Натальи Константиновны, **Шишкина** Виктора Ивановича,

рассмотрел в пленарном заседании дело об официальном толковании положения части второй статьи 233 Кодекса законов о труде Украины (далее – Кодекс) по конституционному обращению гражданина Дзёбы Ю.В.

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьями 42, 43 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стало конституционное обращение гражданина Дзёбы Ю.В.

Основанием к рассмотрению дела согласно статье 94 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является наличие неоднозначного применения судами Украины положения части второй статьи 233 Кодекса.

Заслушав судью-докладчика Запорожца М.П. и исследовав материалы дела, в том числе позиции Председателя Верховной Рады Украины, Министерства социальной политики Украины, Высшего специализированного суда Украины по рассмотрению гражданских и уголовных дел, научных работников Института государства и права им. В.М. Корецкого НАН Украины, Киевского национального университета имени Тараса Шевченко, Национального университета «Одесская юридическая академия», Национального университета «Юридическая академия Украины имени Ярослава Мудрого», Харьковского регионального института государственного управления Национальной академии государственного управления при Президенте Украины, Федерации работодателей Украины, Федерации профессиональных союзов Украины, Конституционный Суд Украины

У С Т А Н О В И Л :

1. Субъект права на конституционное обращение – гражданин Дзєба Ю.В. – обратился в Конституционный Суд Украины с ходатайством дать официальное толкование положения части второй статьи 233 Кодекса в аспекте того, распространяется ли неограниченный срок обращения работника в суд с иском о взыскании надлежащей ему заработной платы на требования о взыскании не начисленных работодателем сумм индексации заработной платы и компенсации работникам потери части заработной платы в связи с нарушением сроков ее выплаты.

Согласно части второй статьи 233 Кодекса в случае нарушения законодательства об оплате труда работник имеет право обратиться в суд с иском о взыскании надлежащей ему заработной платы без ограничения каким-либо сроком.

В обоснование однозначного применения указанного положения Кодекса Дзєба Ю.В. приобщил к конституционному обращению решения судов общей юрисдикции.

2. Конституционный Суд Украины, рассматривая поднятый в конституционном обращении вопрос, исходит из следующего.

2.1. Украина как социальное, демократическое, правовое государство создает условия для полного осуществления гражданами права на труд, что включает, в частности, возможность зарабатывать себе на жизнь трудом, который лицо свободно избирает или на который свободно соглашается; гарантирует равные возможности в выборе профессии и рода трудовой деятельности, а также право на надлежащие условия труда, своевременное получение вознаграждения (статья 1, части первая, вторая, четвертая, седьмая статьи 43 Конституции Украины).

Как указал Конституционный Суд Украины, право на труд является естественной потребностью человека своими физическими и умственными способностями обеспечивать свою жизнь. Это право предусматривает как возможность самостоятельно заниматься трудовой деятельностью, так и возможность работать по трудовому договору или контракту (абзац третий подпункта 6.1.1 подпункта 6.1 пункта 6 мотивировочной части Решения от 29 января 2008 года № 2-рп/2008).

Согласно Конституции Украины права и свободы человека и гражданина защищаются судом (часть первая статьи 55). Правосудие в Украине осуществляется на принципах верховенства права с целью защиты прав, свобод и законных интересов человека и гражданина, прав и законных интересов юридических лиц, интересов государства.

2.2. Конституционное право гражданина на труд реализуется, в частности, путем заключения трудового договора.

Положением части первой статьи 21 Кодекса установлено, что трудовой договор – это соглашение между работником и собственником пред-

приятия, учреждения, организации или уполномоченным им органом или физическим лицом, по которому работник обязуется выполнять работу, определенную данным соглашением, с подчинением внутреннему трудовому распорядку, а собственник предприятия, учреждения, организации или уполномоченный им орган или физическое лицо обязуется обеспечивать условия работы, необходимые для выполнения работы, предусмотренные законодательством о труде, коллективным договором и соглашением сторон, и выплачивать работнику заработную плату.

Согласно части первой статьи 94 Кодекса заработная плата – это вознаграждение, исчисленное, как правило, в денежном выражении, которую собственник или уполномоченный им орган выплачивает работнику за выполненную им работу. В части первой статьи 1 Закона Украины «Об оплате труда» от 24 марта 1995 года № 108/95-ВР (далее – Закон), являющегося специальным нормативно-правовым актом, который регулирует правоотношения в сфере оплаты труда, содержится аналогичное определение понятия «заработная плата».

Конституционный Суд Украины в Решении от 24 декабря 2004 года № 22-рп/2004 указал, что обеспечение прав и свобод требует, в частности, законодательного закрепления механизмов (процедур), создающих реальные возможности для осуществления каждым гражданином прав и свобод (абзац четвертый подпункта 3.2 пункта 3 мотивировочной части).

В преамбуле Закона подчеркнута, что он определяет экономические, правовые и организационные принципы оплаты труда работников, состоящих в трудовых отношениях, на основании трудового договора с предприятиями, учреждениями, организациями всех форм собственности и хозяйствования, а также с отдельными гражданами и сферы государственного и договорного регулирования оплаты труда и направлен на обеспечение воспроизводящей и стимулирующей функций заработной платы.

Конституционный Суд Украины исходит из того, что вознаграждение за выполненный работником труд является источником его существования и должно обеспечивать для него достаточный, достойный жизненный уровень. Это определяет обязанность государства создавать надлежащие условия для реализации гражданами права на труд, оптимизации баланса интересов сторон трудовых отношений, в частности, путем государственного регулирования оплаты труда.

Одной из мер государственного регулирования оплаты труда является установление минимальной заработной платы, размер которой согласно статье 9 Закона определяется с учетом потребностей работников и их семей, стоимостной величины достаточного для обеспечения нормального функционирования организма трудоспособного человека, сохранения его здоровья набора продуктов питания, минимального набора непродовольственных товаров и минимального набора услуг, необходимых для удовлетворения основных социальных и культурных потребностей личности, а также общего уровня средней заработной платы, производительности труда и уровня занятости.

Кроме того, государство предусматривает меры, направленные на обеспечение реальной заработной платы, т.е. денежного вознаграждения за выполненный труд как эквивалента стоимости потребительских товаров и услуг. Согласно положениям части шестой статьи 95 Кодекса, статей 33, 34 Закона такими мерами является индексация заработной платы и компенсация работникам потери части заработной платы в связи с нарушением сроков ее выплаты.

Согласно статье 33 Закона в период между пересмотром размера минимальной заработной платы индивидуальная заработная плата подлежит индексации согласно действующему законодательству. Индексация денежных доходов населения – это установленный законами и иными нормативно-правовыми актами Украины механизм повышения денежных доходов населения, что дает возможность частично или полностью возмещать удорожание потребительских товаров и услуг. Предприятия, учреждения и организации повышают размеры оплаты труда работникам в связи с индексацией за счет собственных средств (статья 1, часть первая статьи 5 Закона Украины «Об индексации денежных доходов населения» от 3 июля 1991 года № 1282–ХІІ с изменениями).

Положением статьи 34 Закона предусмотрена компенсация работникам потери части заработной платы в связи с нарушением сроков ее выплаты, которая производится в соответствии с индексом роста цен на потребительские товары и тарифов на услуги в порядке, установленном действующим законодательством. Согласно статьям 1, 2 Закона Украины «О компенсации гражданам потери части доходов в связи с нарушением сроков их выплаты» от 19 октября 2000 года № 2050–ІІІ предприятия, учреждения и организации всех форм собственности и хозяйствования осуществляют компенсацию гражданам потери части доходов при нарушении установленных сроков их выплаты, в том числе по вине собственника или уполномоченного им органа (лица), а именно в случае задержки на один и более календарных месяцев выплаты начисленных гражданам денежных доходов: пенсии, социальных выплат, стипендии, заработной платы (денежного обеспечения) и т.п.

На основании анализа указанных положений законодательства Конституционный Суд Украины пришел к выводу, что средства, подлежащие начислению в порядке индексации заработной платы и компенсации работникам части заработной платы в связи с нарушением сроков ее выплаты, носят компенсаторный характер. Как составляющие надлежащей работнику заработной платы эти средства направлены на обеспечение реальной заработной платы с целью поддержания достаточного жизненного уровня граждан и покупательной способности заработной платы в связи с инфляционными процессами и ростом потребительских цен на товары и услуги.

2.3. Согласно части первой статьи 3, части первой статьи 15 Гражданского процессуального кодекса Украины каждое лицо имеет право в порядке, установленном этим кодексом, обратиться в суд за защитой своих нарушенных, непризнанных или оспариваемых прав, свобод или интере-

сов, в том числе возникших из трудовых отношений. Работники имеют право, в частности, на обращение в суд для решения трудовых споров независимо от характера выполняемой работы или занимаемой должности, кроме случаев, предусмотренных законодательством (часть вторая статьи 2 Кодекса).

По мнению Конституционного Суда Украины, спор относительно взыскания не выплаченных собственником предприятия, учреждения, организации или уполномоченным им органом или физическим лицом сумм индексации заработной платы и компенсации потери части заработной платы в связи с нарушением сроков ее выплаты является трудовым спором, связанным с несоблюдением законодательства об оплате труда.

Как указал Конституционный Суд Украины, сроки обращения работника в суд за решением трудового спора как составляющая механизма реализации права на судебную защиту является одной из гарантий обеспечения прав и свобод участников трудовых правоотношений (абзац пятый подпункта 2.1 пункта 2 мотивировочной части Решения от 22 февраля 2012 года № 4-рп/2012).

Согласно части второй статьи 233 Кодекса в случае нарушения законодательства об оплате труда работник имеет право обратиться в суд с иском о взыскании подлежащей ему заработной платы без ограничения каким-либо сроком.

Конституционный Суд Украины исходит из того, что при рассмотрении в исковом производстве трудового спора о взыскании подлежащей работнику заработной платы положение части второй статьи 233 Кодекса подлежит применению в случаях предъявления требований о взыскании любых выплат, входящих в структуру заработной платы, и применение этого положения не связано с фактом начисления или неначисления работодателем спорных выплат.

Следовательно, на основании системного анализа указанных положений действующего законодательства Конституционный Суд Украины пришел к выводу, что работник имеет право обратиться в суд с иском о взыскании сумм индексации заработной платы и компенсации потери части заработной платы в связи с нарушением сроков ее выплаты как составляющих подлежащей работнику заработной платы без ограничения каким-либо сроком независимо от того, были ли такие суммы начислены работодателем. Это право работника соответствует принципам справедливости, добросовестности, разумности как составляющим конституционного принципа верховенства права и не нарушает баланс прав и законных интересов работников и работодателей.

Учитывая изложенное и руководствуясь статьями 147, 150, 153 Конституции Украины, статьями 51, 62, 63, 66, 67, 69, 95 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», Конституционный Суд Украины

р е ш и л :

1. В аспекте конституционного обращения положение части второй статьи 233 Кодекса законов о труде Украины следует понимать как то, что в случае нарушения законодательства об оплате труда работник имеет право обратиться в суд с иском о взыскании сумм индексации заработной платы и компенсации потери части заработной платы в связи с нарушением сроков ее выплаты как составляющих надлежащей работнику заработной платы без ограничения каким-либо сроком независимо от того, были ли такие суммы начислены работодателем.

2. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД УКРАИНЫ

Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine dated October 15, 2013 № 9-рп/2013 in the case upon the constitutional appeal of citizen Yurii Volodymyrovych Dzioba concerning the official interpretation of the provision of Article 233.2 of the Labour Code of Ukraine

The Constitutional Court of Ukraine assumes that Ukraine as a social, democratic, law-based state creates conditions for full execution of the right to work by citizens that includes, in particular possibility to earn for living by work which an individual chooses freely or which he/she freely agrees to; guarantees equal possibilities in choosing a profession and type of employment and also the right for appropriate working conditions and timely payment (Articles 1, 43.1, 43.2, 43.4, 43.7 of the Constitution of Ukraine).

Compensation for work performed by an employee is the source of his/her existence and must secure a sufficient living level for him/her. It determines the duty of the state to create appropriate conditions for implementation of the right for work by citizens, optimisation of the balance of interests of the parties of labour relationships, in particular through state regulation of payment for labour.

One of the means of state regulation of payment for labour is establishment of minimum wages, the rate of which, according to Article 9 of the Law of Ukraine «On Remuneration of Labour» dated March 24, 1995 № 108/95-VR (hereinafter referred to as «the Law»), is determined with account of needs of employees and their families, cost value set of foodstuff, minimum set of non-food stuff and minimum set of services sufficient for ensuring normal functioning of an able-bodied person, his/her health preservation, and which are neces-

sary to satisfy basic social and cultural needs of an individual as well as general level of average salary, labour efficiency and level of employment.

Besides, the state envisages measures aimed at securing real salary, i.e. pecuniary reward for the work done as an equivalent of costs of consumer goods and services. According to the provisions of Article 95.6 of Labour Code of Ukraine (hereinafter referred to as «the Code»), Articles 33, 34 of the Law, such measures are salary indexation and compensation to the employees for a loss of part of incomes due to violation of terms of payment.

According to Article 33 of the Law, in the period between the revision of a minimum salary, an individual salary is subject to indexation pursuant to the current legislation.

Indexing of cash income of the population is the mechanism of increase of cash income of population established by laws and other normative-legal acts of Ukraine that gives a possibility for partial or full indemnity of consumer goods and services rise. Enterprises, institutions and organisations raise salary rates to employees in view of indexing at their own expense (Articles 1, 5.1 of Law of Ukraine «On Indexation of Population Monetary Incomes» of July 3, 1991 № 1282 – XII as amended).

The provision of Article 34 of the Law stipulates compensation of the partial loss of salary to employees related to the violation of terms of payment that is exercised according to the index of price increase of consumer goods and tariffs on services in order established by the effective legislation. According to Articles 1, 2 of the Law of Ukraine «On Compensation to Citizens for Loss of Part of Incomes due to Violation of Terms of Payment» of October 19, 2000 № 2050 – III, enterprises, institutions and organisations of all forms of ownership and management make compensation to citizens for loss of part of incomes due to violation of terms of payment, including through the fault of owner or a body (person) authorised by him, namely in case of delay in payment of accrued incomes of citizens: pensions, social benefits, stipends, salary (cash security) etc. for one or more calendar months.

On the basis of analysis of the given legislative provisions, the Constitutional Court of Ukraine concluded that costs that are subject to calculation in order of indexing of salary and compensation to employees of a part of salary due to violation of terms of payment, have a compensatory character. As the components of salary due to be paid to an employee, these costs are aimed at ensuring real salary with the purpose to maintain sufficient living standard of citizens and purchasing power in connection with inflationary processes and increase in consumer prices for goods and services.

According to Article 233.2 of the Code in case of violation of legislation on remuneration of labour an employee shall have the right to apply to court with a claim on recovery of wages to be paid to him/her with no restriction of a term.

The Constitutional Court of Ukraine assumes that when considering a labour dispute on recovery of salary to be paid to an employee the provision of Article 233.2 of the Code should be applicable in cases of claims on recovery of any payments that are a part of salary structure, and application of these pro-

visions shall not be connected with the fact of charging or non-charging of the disputed payments by an employer.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held that in terms of the constitutional appeal the provisions of Article 233.2 of the Labour Code of Ukraine should be understood as reading that in case of violation of legislation on labour payments an employee should have the right to apply to court with a claim on wage indexation recovery and compensation for a loss of a part of incomes due to violation of terms of payment as components of appropriate wages to an employee with no restriction of a term, regardless of the fact whether such sums were accrued by an employer.

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

РІШЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) статей 103, 109, 131, 132, 135, 136, 137, підпункту 1 пункту 2 розділу XII «Прикінцеві положення», абзацу четвертого пункту 3, абзацу четвертого пункту 5 розділу XIII «Перехідні положення» Закону України «Про судоустрій і статус суддів»

м. Київ
19 листопада 2013 року
№ 10-рп/2013

Справа № 1-1/2013

Конституційний Суд України у складі суддів:

Овчаренка В'ячеслава Андрійовича – головуючого, **Бауліна** Юрія Васильовича, **Бринцева** Василя Дмитровича, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Головіна** Анатолія Сергійовича, **Гультая** Михайла Мирославовича, **Запорожця** Михайла Петровича, **Касмініна** Олександра Володимировича, **Колоса** Михайла Івановича – доповідача, **Литвинова** Олександра Миколайовича, **Маркуш** Марії Андріївни, **Пасенюка** Олександра Михайловича, **Сергейчука** Олега Анатолійовича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Туницького** Олександра Миколайовича, **Шапгали** Наталі Костянтинівни,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) статей 103, 109, 131, 132, 135, 136, 137, підпункту 1 пункту 2 розділу XII «Прикінцеві положення», абзацу четвертого пункту 3, абзацу четвертого пункту 5 розділу XIII «Перехідні положення» Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року № 2453–VI (Відомості Верховної Ради України, 2010 р., №№ 41–45, ст. 529) з наступними змінами (далі – Закон № 2453).

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 39, 40 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне подання Верховного Суду України.

Підставою для розгляду справи згідно зі статтею 71 Закону України «Про Конституційний Суд України» є твердження суб'єкта права на конституційне подання про неконституційність окремих положень Закону № 2453.

Заслухавши суддю-доповідача Колоса М.І. та дослідивши матеріали справи, у тому числі позиції, висловлені Президентом України, Кабінетом Міністрів України, Міністерством юстиції України, Вищою радою юстиції, Вищим спеціалізованим судом України з розгляду цивільних і кримінальних справ, Вищим господарським судом України, Вищим адміністра-

тивним судом України, Вищою кваліфікаційною комісією суддів України, Радою суддів України, Державною судовою адміністрацією України, комітетами Верховної Ради України з питань правової політики, з питань соціальної політики та праці, науковцями Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого», Національного університету «Одеська юридична академія», Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В :

1. Суб'єкт права на конституційне подання – Верховний Суд України – звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням вирішити питання щодо відповідності Конституції України (конституційності) статей 103, 109, 131, 132, 135, 136, 137, підпункту 1 пункту 2 розділу XII «Прикінцеві положення», абзацу четвертого пункту 3, абзацу четвертого пункту 5 розділу XIII «Перехідні положення» Закону № 2453.

2. Конституційний Суд України, розглядаючи порушені в конституційному поданні питання, виходить з такого.

Згідно з частиною першою статті 126 Конституції України незалежність і недоторканність суддів гарантується Конституцією і законами України. Відповідно до Конституції України діяльність суддів гарантується, зокрема, особливим порядком їх обрання або призначення, звільнення з посади; обмеженням прав суддів на виконання іншої оплачуваної роботи, крім викладацької, наукової та творчої; фінансуванням функціонування судів та діяльності суддів виключно за рахунок коштів Державного бюджету України (стаття 126, частина друга статті 127, стаття 128, стаття 130). Отже, Основний Закон України не допускає обмеження чи скасування встановлених конституційних гарантій діяльності суддів.

3. На думку суб'єкта права на конституційне подання, оспорювані положення Закону № 2453 обмежили гарантії незалежності суддів, встановлені Законом України «Про статус суддів» від 15 грудня 1992 року № 2862–XII з наступними змінами (далі – Закон № 2862), що не відповідає частині третій статті 22, частинам першій, другій статті 24, частинам першій, другій, сьомій статті 126, частині першій статті 130 Конституції України.

3.1. Твердження про неконституційність статей 103, 109 Закону № 2453, якими регулюються питання звільнення судді з посади, Верховний Суд України обґрунтовує тим, що в них не передбачено права суддів на відставку за станом здоров'я, що перешкоджає продовженню виконання обов'язків, яке їм належало згідно з частиною першою статті 43 Закону № 2862.

Відповідно до частини п'ятої статті 126 Конституції України суддя звільняється з посади органом, що його обрав або призначив, у разі: за-

кінчення строку, на який його обрано чи призначено; досягнення суддею шістдесяти п'яти років; неможливості виконувати свої повноваження за станом здоров'я; порушення суддею вимог щодо несумісності; порушення суддею присяги; набрання законної сили обвинувальним вироком щодо нього; припинення його громадянства; визнання його безвісно відсутнім або оголошення померлим; подання суддею заяви про відставку або про звільнення з посади за власним бажанням.

Таким чином, в Основному Законі України закріплено вичерпний перелік підстав для звільнення судді з посади, що унеможливило законодавче розширення чи звуження цього переліку. Відповідно до повноважень, передбачених пунктом 3 частини першої статті 85, пунктом 14 частини першої статті 92 Конституції України, Верховна Рада України має право визначати в законах України порядок, умови та наслідки звільнення судді з посади.

Аналіз розділу VIII Конституції України та Закону № 2453 дає Конституційному Суду України підстави для висновку, що відставка судді є особливою формою звільнення його з посади за власним бажанням та обумовлена наявністю в особи відповідного стажу роботи на посаді судді. Наслідком відставки є, зокрема, припинення суддею своїх повноважень з одночасним збереженням за ним звання судді і гарантій недоторканності, а також набуттям прав на виплату вихідної допомоги та отримання пенсії або щомісячного довічного грошового утримання.

Звільнення судді з посади за станом здоров'я відбувається через погіршення стану його здоров'я, що не дає йому змоги протягом тривалого часу або постійно здійснювати свої повноваження. Звільнення на такій підставі відбувається у разі, коли суддя не набув права на відставку. Судді, звільнені з посади внаслідок неможливості виконувати свої повноваження за станом здоров'я та на підставі подання заяви про відставку, мають неоднаковий правовий статус та різні умови соціального забезпечення.

На думку Конституційного Суду України, розмежовуючи у статтях 103, 109 Закону № 2453 підстави для звільнення судді з посади через неможливість здійснювати повноваження за станом здоров'я та за його заявою про відставку, парламент дотримав вимоги пунктів 3, 9 частини п'ятої статті 126 Основного Закону України.

Отже, підстав для визнання статей 103, 109 Закону № 2453 такими, що не відповідають Конституції України, немає.

3.2. Згідно зі статтею 136 Закону № 2453 судді, який вийшов у відставку, виплачується вихідна допомога у розмірі 10 місячних заробітних плат за останньою посадою (частина перша); у разі якщо суддя, відставка якого була припинена у зв'язку з повторним обранням на посаду, знову подасть заяву про відставку, виплата вихідної допомоги не здійснюється (частина друга).

У первинній редакції частини першої вказаної статті, яка була визначена автором клопотання як предмет оскарження, передбачалося: «Судді,

який вийшов у відставку, виплачується вихідна неоподатковувана допомога у розмірі 10 місячних заробітних плат за останньою посадою».

Положення частини першої статті 136 Закону № 2453 існує у редакції Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Податкового кодексу України» від 2 грудня 2010 року № 2756–VI, яким із первинної редакції частини першої статті 136 Закону № 2453 було виключено слово «неоподатковувана».

Конституційний Суд України, розглянувши ці зміни, дійшов висновку, що в цілому положення статті 136 Закону № 2453 в аспекті питань, порушених у конституційному поданні, не змінилися.

Неконституційність зазначених положень Верховний Суд України обґрунтовує тим, що ними зменшено розмір вихідної допомоги судді у разі виходу його у відставку, передбачений частиною третьою статті 43 Закону № 2862.

Конституційний Суд України вважає, що за своєю правовою природою вихідна допомога є разовою формою матеріальної винагороди при виході судді у відставку. Вона виплачується з метою забезпечення йому належних соціально-побутових умов, а також для стимулювання осіб, які перебувають на посаді судді, до довгострокового виконання ними професійних обов'язків. Вихідна допомога не належить до таких конституційних гарантій незалежності суддів, як суддівська винагорода чи довічне грошове утримання, оскільки не є основним джерелом матеріального забезпечення суддів, не має постійного характеру та не покриває соціальних ризиків, пов'язаних, зокрема, із хворобою, інвалідністю, старістю. У зв'язку з цим парламент повноважний встановлювати вихідну допомогу та визначати її розмір. Кошти, які отримують судді як вихідну допомогу, є одним із видів їхнього доходу, а тому законодавець може розглядати їх як об'єкт оподаткування, що узгоджується з вимогами частини першої статті 67 Основного Закону України.

Отже, підстав для визнання неконституційними положень статті 136 Закону № 2453 немає.

3.3. Неконституційність положень статті 137 Закону № 2453 Верховний Суд України обґрунтовує тим, що ними не передбачено права осіб, які перебувають на посаді судді, та членів їхніх сімей на медичне обслуговування, оскільки оспорювана стаття міститься в розділі X «Статус судді у відставці», а тому стосується лише суддів у відставці та членів їхніх сімей.

У Законі № 2453 закріплено, що суддею є громадянин України, який відповідно до Конституції України та цього закону призначений чи обраний суддею, займає штатну суддівську посаду в одному з судів України і здійснює правосуддя на професійній основі; за суддею, звільненим за його заявою про відставку, зберігаються звання судді та гарантії недоторканності, встановлені для судді до його виходу у відставку (частина перша статті 51, частина п'ята статті 109).

Аналіз зазначених положень у взаємозв'язку з приписами статті 137 Закону № 2453 дає Конституційному Суду України підстави для висновку, що законодавець не звужував її дії виключно щодо суддів у відставці та членів їхніх сімей, оскільки термін «суддя», використаний в положеннях цієї статті, стосується осіб, які перебувають на посаді судді, та суддів у відставці.

Таким чином, підстав для визнання статті 137 Закону № 2453 неконституційною немає.

3.4. Згідно з абзацом четвертим пункту 3 розділу XIII «Перехідні положення» Закону № 2453 судді Верховного Суду України, переведені до вищих спеціалізованих судів чи інших судів загальної юрисдикції, прирівнюються за статусом, у тому числі за рівнем грошового, соціально-побутового забезпечення, до суддів Верховного Суду України.

У разі якщо суддя на день набрання чинності Законом № 2453 займав адміністративну посаду, яка не передбачена цим законом, за ним зберігаються умови матеріального, соціально-побутового та медичного обслуговування за адміністративною посадою, що ліквідована, до закінчення строку, на який його було призначено (абзац четвертий пункту 5 розділу XIII «Перехідні положення» Закону № 2453).

Неконституційність названих положень Верховний Суд України вбачає в тому, що в них встановлено привілеї для окремої категорії суддів, внаслідок чого порушено єдиний статус судді.

Відповідно до частини другої статті 51 Закону № 2453 судді в Україні мають єдиний статус незалежно від місця суду в системі судів загальної юрисдикції чи адміністративної посади, яку суддя обіймає в суді.

Конституційний Суд України вважає, що збереження за суддями, які через законодавче встановлення меншої кількості суддів у Верховному Суді України були переведені до складу інших судів загальної юрисдикції, а також за суддями, які обіймали адміністративні посади, що ліквідовані, належного їм відповідно до займаних посад рівня матеріального, медичного та соціально-побутового забезпечення не ставить їх у привілейоване становище порівняно з іншими суддями, оскільки в такий спосіб парламент забезпечив можливість реалізації ними гарантій, установлених Законом № 2862.

У зв'язку з наведеним немає підстав для визнання неконституційними положень абзацу четвертого пункту 3, абзацу четвертого пункту 5 розділу XIII «Перехідні положення» Закону № 2453.

4. Відповідно до Закону України «Про Конституційний Суд України» у конституційному поданні має зазначатися правове обґрунтування тверджень щодо неконституційності правового акта або його окремих положень (пункт 4 частини другої статті 39); предметом розгляду Конституційного Суду України може бути конституційне подання, в якому викладаються аргументи і стверджується про неконституційність законів, інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету

Міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим (частина перша статті 71).

Згідно з пунктом 1 § 51 Регламенту Конституційного Суду України конституційне провадження у справі підлягає припиненню, якщо в процесі пленарного засідання будуть виявлені підстави для відмови у відкритті конституційного провадження, передбачені статтею 45 Закону України «Про Конституційний Суд України».

На думку Верховного Суду України, положення статей 131, 132, 135, підпункту 1 пункту 2 розділу XII «Прикінцеві положення» Закону № 2453 не відповідають Конституції України. Однак, проаналізувавши конституційне подання, Конституційний Суд України дійшов висновку, що автор клопотання не навів правового обґрунтування неконституційності зазначених положень Закону № 2453, що є підставою для відмови у відкритті конституційного провадження у справі в цій частині відповідно до пункту 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України». За таких обставин конституційне провадження у справі в цій частині підлягає припиненню згідно з пунктом 1 § 51 Регламенту Конституційного Суду України.

Враховуючи наведене та керуючись статтями 147, 150, 153 Конституції України, статтями 39, 45, 51, 61, 63, 65, 67, 69, 73 Закону України «Про Конституційний Суд України», пунктом 1 § 51 Регламенту Конституційного Суду України, Конституційний Суд України

в и р і ш и в :

1. Визнати такими, що відповідають Конституції України (є конституційними), положення статей 103, 109, 136, 137, абзацу четвертого пункту 3, абзацу четвертого пункту 5 розділу XIII «Перехідні положення» Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року № 2453–VI з наступними змінами.

2. Припинити конституційне провадження у справі щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статей 131, 132, 135, підпункту 1 пункту 2 розділу XII «Прикінцеві положення» Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року № 2453–VI з наступними змінами на підставі пункту 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» – невідповідність конституційного подання вимогам, передбаченим цим законом.

3. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

ИМЕНЕМ УКРАИНЫ

**РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) статей 103, 109, 131, 132, 135, 136, 137, подпункта 1 пункта 2 раздела XII «Заключительные положения», абзаца четвертого пункта 3, абзаца четвертого пункта 5 раздела XIII «Переходные положения» Закона Украины «О судостроительстве и статусе судей» по конституционному представлению Верховного Суда Украины

г. Киев

Дело № 1-1/2013

19 ноября 2013 года

№ 10-рп/2013

Конституционный Суд Украины в составе судей:

Овчаренко Вячеслава Андреевича – председательствующего, **Баулина** Юрия Васильевича, **Брынцева** Василия Дмитриевича, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича, **Головина** Анатолия Сергеевича, **Гультая** Михаила Мирославовича, **Запорожца** Михаила Петровича, **Касминина** Александра Владимировича, **Колоса** Михаила Ивановича – докладчика, **Литвина** Александра Николаевича, **Маркуш** Марии Андреевны, **Пасениюка** Александра Михайловича, **Сергейчука** Олега Анатольевича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Тупицкого** Александра Николаевича, **Шапталы** Натальи Константиновны,

рассмотрел в пленарном заседании дело о соответствии Конституции Украины (конституционности) статей 103, 109, 131, 132, 135, 136, 137, подпункта 1 пункта 2 раздела XII «Заключительные положения», абзаца четвертого пункта 3, абзаца четвертого пункта 5 раздела XIII «Переходные положения» Закона Украины «О судостроительстве и статусе судей» от 7 июля 2010 года № 2453–VI (Ведомости Верховной Рады Украины, 2010 г., №№ 41–45, ст. 529) с последующими изменениями (далее – Закон № 2453) по конституционному представлению Верховного Суда Украины.

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьями 39, 40 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стало конституционное представление Верховного Суда Украины.

Основанием к рассмотрению дела согласно статье 71 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является утверждение субъекта права на конституционное представление о неконституционности отдельных положений Закона № 2453.

Заслушав судью-докладчика Колоса М.И. и исследовав материалы дела, в том числе позиции, изложенные Президентом Украины, Кабинетом Министров Украины, Министерством юстиции Украины, Высшим советом юстиции, Высшим специализированным судом Украины по рас-

смотрению гражданских и уголовных дел, Высшим хозяйственным судом Украины, Высшим административным судом Украины, Высшей квалификационной комиссией судей Украины, Советом судей Украины, Государственной судебной администрацией Украины, комитетами Верховной Рады Украины по вопросам правовой политики, по вопросам социальной политики и работы, научными работниками Национального университета «Юридическая академия Украины имени Ярослава Мудрого», Национального университета «Одесская юридическая академия», Конституционный Суд Украины

У С Т А Н О В И Л :

1. Субъект права на конституционное представление – Верховный Суд Украины – обратился в Конституционный Суд Украины с ходатайством решить вопрос о соответствии Конституции Украины (конституционности) статей 103, 109, 131, 132, 135, 136, 137, подпункта 1 пункта 2 раздела XII «Заключительные положения», абзаца четвертого пункта 3, абзаца четвертого пункта 5 раздела XIII «Переходные положения» Закона № 2453.

2. Конституционный Суд Украины, рассматривая поднятые в конституционном представлении вопросы, исходит из следующего.

Согласно части первой статьи 126 Конституции Украины независимость и неприкосновенность судей гарантируются Конституцией и законами Украины. В соответствии с Конституцией Украины деятельность судей гарантируется, в частности, особым порядком их избрания или назначения, освобождения от должности; ограничением прав судей на выполнение другой оплачиваемой работы, кроме преподавательской, научной и творческой; финансированием функционирования судов и деятельности судей исключительно за счет средств Государственного бюджета Украины (статья 126, часть вторая статьи 127, статья 128, статья 130). Следовательно, Основной Закон Украины не допускает ограничения или отмены установленных конституционных гарантий деятельности судей.

3. По мнению субъекта права на конституционное представление, оспариваемые положения Закона № 2453 ограничили гарантии независимости судей, установленные Законом Украины «О статусе судей» от 15 декабря 1992 года № 2862–XII с последующими изменениями (далее – Закон № 2862), что не соответствует части третьей статьи 22, частям первой, второй статьи 24, частям первой, второй, седьмой статьи 126, части первой статьи 130 Конституции Украины.

3.1. Утверждение о неконституционности статей 103, 109 Закона № 2453, которыми регулируются вопросы освобождения судьи от должности, Верховный Суд Украины обосновывает тем, что в них не предусмотрено право судей на отставку по состоянию здоровья, что препят-

ствуєт продовженню виконання обов'язностей, которое им принадлежало согласно части первой статьи 43 Закона № 2862.

В соответствии с частью пятой статьи 126 Конституции Украины судья освобождается от должности органом, который его избрал или назначил, в случае: окончания срока, на который он избран или назначен; достижения судьей шестидесяти пяти лет; невозможности исполнять свои полномочия по состоянию здоровья; нарушения судьей требований относительно несовместимости; нарушения судьей присяги; вступления в законную силу обвинительного приговора в отношении его; прекращения его гражданства; признания его безвестно отсутствующим или объявления умершим; подачи судьей заявления об отставке или об освобождении от должности по собственному желанию.

Таким образом, в Основном Законе Украины закреплен исчерпывающий перечень оснований для освобождения судьи от должности, что делает невозможным законодательное расширение или сужение этого перечня. Согласно полномочиям, предусмотренным пунктом 3 части первой статьи 85, пунктом 14 части первой статьи 92 Конституции Украины, Верховная Рада Украины имеет право определять в законах Украины порядок, условия и последствия освобождения судьи от должности.

Анализ раздела VIII Конституции Украины и Закона № 2453 дает Конституционному Суду Украины основания для вывода, что отставка судьи является особой формой освобождения его от должности по собственному желанию и обусловлена наличием у лица соответствующего стажа работы на должности судьи. Следствием отставки является, в частности, прекращение судьей своих полномочий с одновременным сохранением за ним звания судьи и гарантий неприкосновенности, а также обретением прав на выплату выходного пособия и получение пенсии или ежемесячного пожизненного денежного содержания.

Освобождение судьи от должности по состоянию здоровья происходит в связи с ухудшением состояния его здоровья, не позволяющего ему в течение продолжительного времени или постоянно осуществлять свои полномочия. Освобождение на таком основании происходит в случае, когда судья не приобрел право на отставку. Судьи, освобожденные от должности вследствие невозможности исполнять свои полномочия по состоянию здоровья и на основании подачи заявления об отставке, имеют неодинаковый правовой статус и разные условия социального обеспечения.

По мнению Конституционного Суда Украины, разграничивая в статьях 103, 109 Закона № 2453 основания для освобождения судьи от должности в связи с невозможностью осуществлять полномочия по состоянию здоровья и по его заявлению об отставке, парламент соблюдал требования пунктов 3, 9 части пятой статьи 126 Основного Закона Украины.

Следовательно, оснований для признания статей 103, 109 Закона № 2453 не соответствующими Конституции Украины нет.

3.2. Согласно статье 136 Закона № 2453 судье, ушедшему в отставку, выплачивается выходное пособие в размере 10 месячных заработных плат

по последней должности (часть первая); в случае если судья, отставка которого была прекращена в связи с повторным избранием на должность, снова подаст заявление об отставке, выплата выходного пособия не осуществляется (часть вторая).

В первичной редакции части первой указанной статьи, которая была определена автором ходатайства как предмет обжалования, предполагалось: «судье, ушедшему в отставку, выплачивается выходное необлагаемое налогом пособие в размере 10 месячных заработных плат по последней должности».

Положение части первой статьи 136 Закона № 2453 существует в редакции Закона Украины «О внесении изменений в некоторые законодательные акты Украины в связи с принятием Налогового кодекса Украины» от 2 декабря 2010 года № 2756–VI, которым из первичной редакции части первой статьи 136 Закона № 2453 было исключено слово «необлагаемое».

Конституционный Суд Украины, рассмотрев эти изменения, пришел к выводу, что в целом положения статьи 136 Закона № 2453 в аспекте вопросов, поднятых в конституционном представлении, не изменились.

Неконституционность указанных положений Верховный Суд Украины обосновывает тем, что ими уменьшен размер выходного пособия судьи в случае ухода его в отставку, предусмотренный частью третьей статьи 43 Закона № 2862.

Конституционный Суд Украины считает, что по своей правовой природе выходное пособие является разовой формой материального вознаграждения при уходе судьи в отставку. Оно выплачивается с целью обеспечения ему надлежащих социально-бытовых условий, а также для стимулирования лиц, пребывающих в должности судьи, к долгосрочному выполнению ими профессиональных обязанностей. Выходное пособие не относится к таким конституционным гарантиям независимости судей, как судейское вознаграждение или пожизненное денежное содержание, поскольку не является основным источником материального обеспечения судей, не носит постоянного характера и не покрывает социальных рисков, связанных, в частности, с болезнью, инвалидностью, старостью. В связи с этим парламент полномочен устанавливать выходное пособие и определять его размер. Средства, которые получают судьи как выходное пособие, являются одним из видов их дохода, а потому законодатель может рассматривать их как объект налогообложения, что согласуется с требованиями части первой статьи 67 Основного Закона Украины.

Следовательно, оснований для признания неконституционными положений статьи 136 Закона № 2453 нет.

3.3. Неконституционность положений статьи 137 Закона № 2453 Верховный Суд Украины обосновывает тем, что ими не предусмотрены права лиц, пребывающих в должности судьи, и членов их семей на медицинское обслуживание, поскольку оспариваемая статья содержится в разделе X «Статус судьи в отставке», а потому касается лишь судей в отставке и членов их семей.

В Законе № 2453 закрплено, что судьей является гражданин Украины, который в соответствии с Конституцией Украины и данным законом назначен или избран судьей, занимает штатную судейскую должность в одном из судов Украины и осуществляет правосудие на профессиональной основе; за судьей, освобожденным по его заявлению об отставке, сохраняется звание судьи и гарантии неприкосновенности, установленные для судьи до его ухода в отставку (часть первая статьи 51, часть пятая статьи 109).

Анализ указанных положений во взаимосвязи с предписаниями статьи 137 Закона № 2453 дает Конституционному Суду Украины основания для вывода, что законодатель не суживал ее действия исключительно в отношении судей в отставке и членов их семей, поскольку термин «судья», использованный в положениях данной статьи, касается лиц, пребывающих в должности судьи, и судей в отставке.

Таким образом, оснований для признания статьи 137 Закона № 2453 неконституционной нет.

3.4. Согласно абзацу четвертому пункта 3 раздела XIII «Переходные положения» Закона № 2453 судьи Верховного Суда Украины, переведенные в высшие специализированные суды либо другие суды общей юрисдикции, приравниваются по статусу, в том числе по уровню денежного, социально-бытового обеспечения, к судьям Верховного Суда Украины.

В случае если судья на день вступления в силу Закона № 2453 занимал административную должность, которая не предусмотрена данным законом, за ним сохраняются условия материального, социально-бытового и медицинского обслуживания по административной должности, которая ликвидирована, до истечения срока, на который он был назначен (абзац четвертый пункта 5 раздела XIII «Переходные положения» Закона № 2453).

Неконституционность указанных положений Верховный Суд Украины усматривает в том, что в них установлены привилегии для отдельной категории судей, вследствие чего нарушен единый статус судьи.

Согласно части второй статьи 51 Закона № 2453 судьи в Украине имеют единый статус независимо от места суда в системе судов общей юрисдикции либо административной должности, которую судья занимает в суде.

Конституционный Суд Украины считает, что сохранение за судьями, которые в связи с законодательным установлением меньшего количества судей в Верховном Суде Украины были переведены в состав других судов общей юрисдикции, а также за судьями, которые занимали ликвидированные административные должности, надлежащего им согласно занимаемым должностям уровня материального, медицинского и социально-бытового обеспечения не ставит их в привилегированное положение по сравнению с другими судьями, поскольку таким образом парламент обеспечил возможность реализации ими гарантий, установленных Законом № 2862.

В связи с указанным нет оснований для признания неконституционными положений абзаца четвертого пункта 3, абзаца четвертого пункта 5 раздела XIII «Переходные положения» Закона № 2453.

4. Согласно Закону Украины «О Конституционном Суде Украины» в конституционном представлении должно указываться правовое обоснование утверждений относительно неконституционности правового акта или его отдельных положений (пункт 4 части второй статьи 39); предметом рассмотрения Конституционного Суда Украины может быть конституционное представление, в котором излагаются аргументы и утверждается о неконституционности законов, иных правовых актов Верховной Рады Украины, актов Президента Украины, актов Кабинета Министров Украины, правовых актов Верховной Рады Автономной Республики Крым (часть первая статьи 71).

Согласно пункту 1 § 51 Регламента Конституционного Суда Украины конституционное производство по делу подлежит прекращению, если в процессе пленарного заседания будут выявлены основания для отказа в открытии конституционного производства, предусмотренные статьей 45 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины».

По мнению Верховного Суда Украины, положения статей 131, 132, 135, подпункта 1 пункта 2 раздела XII «Заключительные положения» Закона № 2453 не соответствуют Конституции Украины. Однако, проанализировав конституционное представление, Конституционный Суд Украины пришел к выводу, что автор ходатайства не привел правового обоснования неконституционности указанных положений Закона № 2453, что является основанием для отказа в открытии конституционного производства по делу в этой части согласно пункту 2 статьи 45 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины». При таких обстоятельствах конституционное производство по делу в этой части подлежит прекращению согласно пункту 1 § 51 Регламента Конституционного Суда Украины.

Учитывая изложенное и руководствуясь статьями 147, 150, 153 Конституции Украины, статьями 39, 45, 51, 61, 63, 65, 67, 69, 73 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», пунктом 1 § 51 Регламента Конституционного Суда Украины, Конституционный Суд Украины

р е ш и л :

1. Признать соответствующими Конституции Украины (конституционными) положения статей 103, 109, 136, 137, абзаца четвертого пункта 3, абзаца четвертого пункта 5 раздела XIII «Переходные положения» Закона Украины «О судоустройстве и статусе судей» от 7 июля 2010 года № 2453–VI с последующими изменениями.

2. Прекратить конституционное производство по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) положений статей 131, 132, 135, подпункта 1 пункта 2 раздела XII «Заключительные положения» За-

кона Украины «О судоустройстве и статусе судей» от 7 июля 2010 года № 2453–VI с последующими изменениями на основании пункта 2 статьи 45 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» – несоответствие конституционного представления требованиям, предусмотренным данным законом.

3. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД УКРАИНЫ

Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No. 10-rp/2013 dated November 19, 2013 in the case upon the constitutional petition of the Supreme Court of Ukraine regarding conformity to the Constitution of Ukraine (constitutionality) of Articles 103, 109, 131, 132, 135, 136, 137, item 2.1 of Chapter XII «Final Provisions», paragraph 4 of item 3, paragraph 4 of item 5 of Chapter XIII «Transitional Provisions» of the Law of Ukraine «On the Judicial System and Status of Judges»

The subject of the right to constitutional petition considers that the disputed provisions of the Law of Ukraine «On the Judicial System and Status of Judges» (hereinafter referred to as «the Law No. 2453») restricted guarantees of independence of judges established by the Law of Ukraine «On Status of Judges» (hereinafter referred to as «the Law No. 2862») which does not conform to Articles 22.3, 24.1, 24.2, 126.1, 126.2, 126.7, 130.1 of the Constitution of Ukraine.

The Supreme Court of Ukraine supports its statement concerning unconstitutionality of Articles 103, 109 of the Law No. 2453 which regulate dismissal of a judge from office with the fact that they do not envisage the right of a judge to resign for health reasons which prevents execution of one's duties which they enjoyed according to Article 43.1 of the Law No. 2862.

As the Constitutional Court of Ukraine mentioned, the Fundamental Law of Ukraine (Article 126.5) stipulates the exhaustive list of reasons for dismissal of a judge from office which makes impossible the legislative enlargement or narrowing of this list. According to the authorities provided by Articles 85.1.3, 92.1.14 of the Constitution of Ukraine, the Verkhovna Rada of Ukraine has a right to establish order, conditions and consequences of dismissal of a judge from office in laws of Ukraine.

Analysis of Chapter VIII of the Constitution of Ukraine and the Law No. 2453 gives grounds for the Constitutional Court of Ukraine to conclude that resignation of a judge is a special form of dismissal from office of his/her own

free will and conditioned by relevant record of service in the office of judge. The consequence of resignation is, in particular, termination of authorities of a judge with simultaneous preservation of a title of judge and guarantees of immunity, as well as a right to severance allowance and pension or monthly lifetime allowance.

Dismissal of a judge from office for health reasons takes place as a result of health deterioration which makes impossible for him/her to perform duties during a long period of time or permanently. Dismissal on this ground takes place in case a judge does not have a right to resign. The judges dismissed from office as a result of failure to perform their duties for health reasons and those dismissed from office on the ground of statement of resignation have unequal legal status and different conditions of social provision.

The Constitutional Court of Ukraine deems that by differentiating the grounds for dismissal of a judge from office as a result of failure to perform duties for health reasons and based on a statement of resignation in Articles 103, 109 of the Law No. 2453 the Parliament has abided by the requirements of Articles 126.5.3, 126.5.9 of the Fundamental Law of Ukraine. Thus, there is no grounds to recognise Articles 103, 109 of the Law No. 2453 as non-conforming to the Constitution of Ukraine.

The Supreme Court of Ukraine supports unconstitutionality of the provisions of Article 136 of the Law No. 2453 with the fact that they reduce (comparing to Article 43.3 of the Law No. 2862) the scale of severance allowance of a judge in case of resignation.

The Constitutional Court of Ukraine deems that by its legal nature the severance allowance is a one-time form of material assistance when a judge resigns. It is due to be paid in order to provide him/her appropriate social and living conditions as well as to stimulate persons who hold office of judge to long-term performance of their professional duties. Severance allowance does not belong to such constitutional guarantees of independence of judges as judicial reward or monthly lifetime allowance, since it is not a main source of material provision of judges, does not have a permanent character and does not cover social risks related particularly to illness, physical disability, age. In this regard the Parliament is authorised to establish severance allowance and define its scale. Financial means which judges receive as severance allowance is one of a kind of their income, thus the legislator can consider it as an object of taxation which conforms to the requirements of Article 67.1 of the Fundamental Law of Ukraine.

Thus, there is no reason to recognise the provisions of Article 136 of Law No. 2453 as non-conforming to the Constitution of Ukraine.

The Supreme Court of Ukraine supports unconstitutionality of the provisions of Article 137 of the Law No. 2453 with the fact they do not envisage the right of persons holding office of a judge and members of their families to medical service since the disputed Article is in Chapter X «Status of former judges», therefore it relates to former judges and members of their families only.

The Constitutional Court of Ukraine analysed the provisions of Articles 51.1, 109.5 in connection with Article 137 of the Law No. 2453 and came to

a conclusion that the legislator did not narrow its effect to former judges and members of their families only since the term «judge» which is used in the provisions of the disputed article relates to persons who hold office of judge and former judges.

Therefore, there is no reason to recognise Article 137 of the Law No. 2453 as unconstitutional.

The Supreme Court of Ukraine considers the following provisions to be unconstitutional because they provide privileges for certain categories of judges which leads to violation of a single status of a judge.

According to paragraph 4 of item 3 of Chapter XIII «Transitional Provisions» of the Law No. 2453 judges of the Supreme Court of Ukraine transferred to high specialised courts or other courts of general jurisdiction shall be treated in their status, in particular by the level of social and living provision, to judges of the Supreme Court of Ukraine. In case a judge holds an administrative office which is not envisaged by this law, he/she keeps conditions of material, social and living and medical service according to the administrative position which was abolished till the end of the term which he/she was appointed to (paragraph four of item 5 of Chapter XIII «Transitional Provisions» of the Law No. 2453).

In this regard the Constitutional Court of Ukraine mentioned that preservation of appropriate level of material, medical and social and living provision by judges who as a result of legislative limitation of a number of judges in the Supreme Court of Ukraine were transferred to other courts of general jurisdiction does not create a privileged status for them comparing to other judges since in such a manner the Parliament ensured them a possibility of realisation of guarantees established by the Law No. 2862.

Therefore, there is no reason to consider paragraph 4 of item 3, paragraph 4 of item 5 of Chapter XIII «Transitional Provisions» of the Law No. 2453 as unconstitutional.

The Constitutional Court of Ukraine analysed the constitutional petition with regard to unconstitutionality of the provisions of Articles 131, 132, 135, item 2.1 of Chapter XII «Final Provisions» of the Law No. 2453 and came to a conclusion that the subject of petition had not provided legal substantiation of unconstitutionality of mentioned provisions of the Law No. 2453 which was a reason to refuse to initiate constitutional proceedings in the case in this part according to Article 45.2 of the Law of Ukraine «On the Constitutional Court of Ukraine».

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held to recognise as conforming to the Constitution of Ukraine (constitutional) the provisions of Articles 103, 109, 136, 137, paragraph 4 of item 3, paragraph 4 of item 5 of Chapter XIII «Transitional Provisions» of the Law of Ukraine «On the Judicial System and Status of Judges» dated July 7, 2010 No. 2453-VI as amended.

As for the other part of a claim the constitutional proceedings in the case were terminated.

РІШЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

у справі за конституційним зверненням громадянки Пастух Зінаїди Іванівни щодо офіційного тлумачення положення частини тринадцятої статті 37 Закону України «Про державну службу» в системному зв'язку з положеннями пункту 2 частини першої, частини другої статті 40 Кодексу законів про працю України, статті 21 Закону України «Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні»

м. Київ
26 листопада 2013 року
№ 11-рп/2013

Справа № 1-14/2013

Конституційний Суд України у складі суддів:

Овчаренка В'ячеслава Андрійовича – головуючого, **Бауліна** Юрія Васильовича, **Бринцева** Василя Дмитровича, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Головіна** Анатолія Сергійовича, **Гультая** Михайла Мирославовича, **Запорожця** Михайла Петровича, **Касмініна** Олександра Володимировича, **Колоса** Михайла Івановича, **Литвинова** Олександра Миколайовича, **Маркуш** Марії Андріївни, **Пасенюка** Олександра Михайловича, **Сергейчука** Олега Анатолійовича – доповідача, **Стецюка** Петра Богдановича, **Тупицького** Олександра Миколайовича, **Шапгали** Наталі Костянтинівни, **Шишкіна** Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним зверненням громадянки Пастух Зінаїди Іванівни щодо офіційного тлумачення положення частини тринадцятої статті 37 Закону України «Про державну службу» від 16 грудня 1993 року № 3723–ХІІ (Відомості Верховної Ради України, 1993 р., № 52, ст. 490) з наступними змінами (далі – Закон № 3723) у системному зв'язку з положеннями пункту 2 частини першої, частини другої статті 40 Кодексу законів про працю України (далі – Кодекс), статті 21 Закону України «Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні» від 16 грудня 1993 року № 3721–ХІІ (Відомості Верховної Ради України, 1994 р., № 4, ст. 18) з наступними змінами (далі – Закон № 3721).

Приводом для розгляду справи згідно зі статтями 42, 43 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне звернення громадянки Пастух З. І.

Підставою для розгляду справи відповідно до статті 94 Закону України «Про Конституційний Суд України» є наявність неоднозначного застосування судами України та іншими органами державної влади положення частини тринадцятої статті 37 Закону № 3723.

Заслухавши суддю-доповідача Сергійчука О.А. та дослідивши матеріали справи, у тому числі позиції, які висловили Президент України, Голова Верховної Ради України, Прем'єр-міністр України, Міністерство юстиції України, науковці Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Національного університету «Одеська юридична академія», Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого», Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В :

1. Громадянка Пастух З. І. звернулася до Конституційного Суду України з клопотанням дати офіційне тлумачення положення частини тринадцятої статті 37 Закону № 3723, відповідно до якого державним службовцям у разі виходу на пенсію за наявності стажу державної служби не менше 10 років виплачується грошова допомога в розмірі 10 місячних посадових окладів, у системному зв'язку з положеннями пункту 2 частини першої, частини другої статті 40 Кодексу, статті 21 Закону № 3721 в аспекті таких питань:

– за наявності яких умов (підстав) державний службовець у разі виходу на пенсію має право на отримання грошової допомоги в розмірі 10 місячних посадових окладів згідно з частиною тринадцятою статті 37 Закону № 3723;

– чи передбачене Законом № 3723 для надання грошової допомоги в розмірі 10 місячних посадових окладів у разі виходу на пенсію, крім наявності права виходу на пенсію при звільненні з роботи на підставі пункту 2 частини першої, частини другої статті 40 Кодексу та наявності стажу державної служби не менше 10 років, досягнення державним службовцем пенсійного віку.

Необхідність в офіційному тлумаченні положення частини тринадцятої статті 37 Закону № 3723 Пастух З. І. обґрунтовує неоднозначним його застосуванням судами України та Головним контрольно-ревізійним управлінням України, що призвело до порушення її права на соціальний захист.

2. Конституційний Суд України, вирішуючи порушені в конституційному зверненні питання, виходить з такого.

2.1. Україна є демократична, соціальна, правова держава; права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави; в Україні визнається і діє принцип верховенства права; громадяни мають право на соціальний захист (стаття 1, частина друга статті 3, частина перша статті 8, частина перша статті 46 Основного Закону України).

Складовою конституційного права на соціальний захист є право на пенсійне забезпечення (абзац перший пункту 5 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 11 жовтня 2005 року № 8-рп/2005).

Відповідно до пункту 6 частини першої статті 92 Конституції України основи соціального захисту, форми і види пенсійного забезпечення визначаються виключно законами України.

Право на пенсійне забезпечення, загальні умови призначення пенсій, порядок їх нарахування та розміри визначаються, зокрема, законами України «Про пенсійне забезпечення» від 5 листопада 1991 року № 1788–ХІІ з наступними змінами, «Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування» від 9 липня 2003 року № 1058–ІV з наступними змінами.

За змістом вказаних законів право на пенсію за віком особа набуває не лише після досягнення загальноновизначеного пенсійного віку чи пенсійного віку, встановленого спеціальним законодавством, а також у разі дострокового виходу на пенсію за певних обставин. Так, у статті 21 Закону № 3721 передбачено випадки, коли пенсійний вік для визначеного в ній кола осіб, зокрема державних службовців, знижено на півтора року порівняно із загальноновстановленим.

Пенсійні правовідносини певних категорій осіб, у тому числі тих, які мають статус державного службовця, регулюються додатково також спеціальними законами або окремими положеннями вказаних законів.

2.2. Засади державної служби, умови, порядок реалізації громадянами України права на державну службу, а також права на пенсійне забезпечення державних службовців врегульовано законодавством про державну службу.

Право на одержання пенсії державних службовців мають чоловіки, які досягли віку 62 роки, та жінки, які досягли пенсійного віку, встановленого статтею 26 Закону України «Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування», за наявності страхового стажу, необхідного для призначення пенсії за віком у мінімальному розмірі, передбаченого абзацом першим частини першої статті 28 Закону України «Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування» (далі – страховий стаж), у тому числі стажу державної служби не менш як 10 років, та які на час досягнення зазначеного віку працювали на посадах державних службовців, а також особи, які мають не менш як 20 років стажу роботи на посадах, віднесених до категорій посад державних службовців, незалежно від місця роботи на час досягнення зазначеного віку (частина перша статті 37 Закону № 3723).

Державним службовцям у разі виходу на пенсію за наявності стажу державної служби не менше 10 років виплачується грошова допомога в розмірі 10 місячних посадових окладів (частина тринадцята статті 37 Закону № 3723).

Таким чином, грошова допомога в розмірі 10 місячних посадових окладів виплачується державному службовцю за умов виходу на пенсію з посади державного службовця та наявності страхового стажу, у тому числі стажу державної служби не менше 10 років. Жодних додаткових умов для виплати грошової допомоги державному службовцю у разі виходу його на пенсію в частині тринадцятій статті 37 Закону № 3723 не встановлено.

Конституційний Суд України зазначає, що грошова допомога, передбачена вказаним законодавчим положенням, має разовий характер. Право на її одержання пов’язане з певним стажем роботи особи на посаді державного службовця та припиненням цієї роботи у зв’язку з виходом на пенсію державного службовця. Тому розірвання трудового договору з

державним службовцем з підстав, визначених у пункті 2 частини першої статті 40 Кодексу (зокрема, виявленої невідповідності працівника займаний посаді або виконуваний роботі внаслідок стану здоров'я, який перешкоджає продовженню даної роботи), не може нівелювати право державного службовця на отримання зазначеної грошової допомоги за умови наявності стажу державної служби не менше 10 років.

Отже, державний службовець у разі дострокового (не раніше ніж за півтора року до встановленого законодавством строку) виходу на пенсію державного службовця на підставі пункту 2 частини першої статті 40 Кодексу у зв'язку з виявленою невідповідністю займаний посаді за станом здоров'я та неможливістю переведення, за його згодою, на іншу роботу відповідно до частини другої статті 40 Кодексу, за наявності стажу державної служби не менше 10 років і страхового стажу, як і інші державні службовці, які виходять на пенсію з посад державних службовців після досягнення віку, зазначеного в частині першій статті 37 Закону № 3723, має право на отримання грошової допомоги в розмірі 10 місячних посадових окладів.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, 153 Конституції України, статтями 51, 62, 63, 66, 67, 69, 70, 95 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

в и р і ш и в :

1. В аспекті конституційного звернення положення частини тринадцятої статті 37 Закону України «Про державну службу» від 16 грудня 1993 року № 3723–ХІІ з наступними змінами в системному зв'язку з положеннями пункту 2 частини першої, частини другої статті 40 Кодексу законів про працю України, статті 21 Закону України «Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні» від 16 грудня 1993 року № 3721–ХІІ з наступними змінами необхідно розуміти так, що у разі дострокового виходу на пенсію державного службовця з посади в органах державної влади відповідно до чинного законодавства державний службовець за наявності стажу державної служби не менше 10 років і страхового стажу, необхідного для призначення пенсії за віком у мінімальному розмірі, передбаченого абзацом першим частини першої статті 28 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», має право на отримання грошової допомоги в розмірі 10 місячних посадових окладів, яке не пов'язане з досягненням пенсійного віку, визначеного в частині першій статті 37 Закону України «Про державну службу».

2. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

**РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

по делу об официальном толковании положения части тринадцатой статьи 37 Закона Украины «О государственной службе» в системной связи с положениями пункта 2 части первой, части второй статьи 40 Кодекса законов о труде Украины, статьи 21 Закона Украины «Об основных принципах социальной защиты ветеранов труда и других граждан преклонного возраста в Украине» по конституционному обращению гражданки Пастух Зинаиды Ивановны

г. Киев

Дело № 1-14/2013

26 ноября 2013 года

№ 11-рп/2013

Конституционный Суд Украины в составе судей:

Овчаренко Вячеслава Андреевича – председательствующего, **Баулина** Юрия Васильевича, **Брынцева** Василия Дмитриевича, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича, **Головина** Анатолия Сергеевича, **Гультая** Михаила Мирославовича, **Запорожца** Михаила Петровича, **Касминина** Александра Владимировича, **Колоса** Михаила Ивановича, **Литвинова** Александра Николаевича, **Маркуш** Марии Андреевны, **Пасенюка** Александра Михайловича, **Сергейчука** Олега Анатольевича – докладчика, **Стецюка** Петра Богдановича, **Тупицкого** Александра Николаевича, **Шанталы** Натальи Константиновны, **Шишкина** Виктора Ивановича,

рассмотрел в пленарном заседании дело об официальном толковании положения части тринадцатой статьи 37 Закона Украины «О государственной службе» от 16 декабря 1993 года № 3723–XII (Ведомости Верховной Рады Украины, 1993 г., № 52, ст. 490) с последующими изменениями (далее – Закон № 3723) в системной связи с положениями пункта 2 части первой, части второй статьи 40 Кодекса законов о труде Украины (далее – Кодекс), статьи 21 Закона Украины «Об основных принципах социальной защиты ветеранов труда и других граждан преклонного возраста в Украине» от 16 декабря 1993 года № 3721–XII (Ведомости Верховной Рады Украины, 1994 г., № 4, ст. 18) с последующими изменениями (далее – Закон № 3721) по конституционному обращению гражданки Пастух Зинаиды Ивановны.

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьями 42, 43 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стало конституционное обращение гражданки Пастух З. И.

Основанием к рассмотрению дела согласно статье 94 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является наличие неоднозначного применения судами Украины и другими органами государственной власти положения части тринадцатой статьи 37 Закона № 3723.

Заслушав судью-докладчика Сергейчука О.А. и исследовав материалы дела, в том числе позиции, изложенные Президентом Украины, Председателем Верховной Рады Украины, Премьер-министром Украины, Министерством юстиции Украины, научными работниками Института государства и права им. В.М.Корецкого НАН Украины, Киевского национального университета имени Тараса Шевченко, Национального университета «Одесская юридическая академия», Национального университета «Юридическая академия Украины имени Ярослава Мудрого», Конституционный Суд Украины

у с т а н о в и л :

1. Гражданка Пастух З. И. обратилась в Конституционный Суд Украины с ходатайством дать официальное толкование положения части тринадцатой статьи 37 Закона № 3723, согласно которому государственным служащим в случае выхода на пенсию при наличии стажа государственной службы не менее 10 лет выплачивается денежное пособие в размере 10 месячных должностных окладов, в системной связи с положениями пункта 2 части первой, части второй статьи 40 Кодекса, статьи 21 Закона № 3721 в аспекте следующих вопросов:

– при наличии каких условий (оснований) государственный служащий в случае выхода на пенсию имеет право на получение денежного пособия в размере 10 месячных должностных окладов согласно части тринадцатой статьи 37 Закона № 3723;

– предусмотрено ли Законом № 3723 для предоставления денежного пособия в размере 10 месячных должностных окладов в случае выхода на пенсию, кроме наличия права выхода на пенсию при увольнении с работы на основании пункта 2 части первой, части второй статьи 40 Кодекса и наличия стажа государственной службы не менее 10 лет, достижение государственным служащим пенсионного возраста.

Необходимость в официальном толковании положения части тринадцатой статьи 37 Закона № 3723 Пастух З. И. обосновывает неоднозначным его применением судами Украины и Главным контрольно-ревизионным управлением Украины, что привело к нарушению ее права на социальную защиту.

2. Конституционный Суд Украины, решая поднятые в конституционном обращении вопросы, исходит из следующего.

2.1. Украина есть демократическое, социальное, правовое государство; права и свободы человека и их гарантии определяют содержание и направленность деятельности государства; в Украине признается и действует принцип верховенства права; граждане имеют право на социальную защиту (статья 1, часть вторая статьи 3, часть первая статьи 8, часть первая статьи 46 Основного Закона Украины).

Составляющей конституционного права на социальную защиту является право на пенсионное обеспечение (абзац первый пункта 5 мотиви-

ровочной части Решения Конституционного Суда Украины от 11 октября 2005 года № 8-рп/2005).

В соответствии с пунктом 6 части первой статьи 92 Конституции Украины основы социальной защиты, формы и виды пенсионного обеспечения определяются исключительно законами Украины.

Право на пенсионное обеспечение, общие условия назначения пенсий, порядок их начисления и размеры определяются, в частности, законами Украины «О пенсионном обеспечении» от 5 ноября 1991 года № 1788–ХІІ с последующими изменениями, «Об общеобязательном государственном пенсионном страховании» от 9 июля 2003 года № 1058–ІV с последующими изменениями.

По содержанию указанных законов право на пенсию по возрасту лицо приобретает не только после достижения общеустановленного пенсионного возраста либо пенсионного возраста, установленного специальным законодательством, но и в случае досрочного выхода на пенсию при определенных обстоятельствах. Так, в статье 21 Закона № 3721 предусмотрены случаи, когда пенсионный возраст для определенного в ней круга лиц, в частности государственных служащих, снижен на полтора года по сравнению с общеустановленным.

Пенсионные правоотношения определенных категорий лиц, в том числе имеющих статус государственного служащего, регулируются дополнительно также специальными законами либо отдельными положениями указанных законов.

2.2. Принципы государственной службы, условия, порядок реализации гражданами Украины права на государственную службу, а также права на пенсионное обеспечение государственных служащих урегулированы законодательством о государственной службе.

Право на получение пенсии государственных служащих имеют мужчины, достигшие возраста 62 года, и женщины, достигшие пенсионного возраста, установленного статьей 26 Закона Украины «Об общеобязательном государственном пенсионном страховании», при наличии страхового стажа, необходимого для назначения пенсии по возрасту в минимальном размере, предусмотренного абзацем первым части первой статьи 28 Закона Украины «Об общеобязательном государственном пенсионном страховании» (далее – страховой стаж), в том числе стажа государственной службы не менее 10 лет, и те, кто на время достижения указанного возраста работал на должностях государственных служащих, а также лица, имеющие не менее 20 лет стажа работы на должностях, отнесенных к категориям должностей государственных служащих, независимо от места работы на время достижения указанного возраста (часть первая статьи 37 Закона № 3723).

Государственным служащим в случае выхода на пенсию при наличии стажа государственной службы не менее 10 лет выплачивается денежное пособие в размере 10 месячных должностных окладов (часть тринадцатая статьи 37 Закона № 3723).

Таким образом, денежное пособие в размере 10 месячных должностных окладов выплачивается государственному служащему при условиях выхода на пенсию с должности государственного служащего и наличия страхового стажа, в том числе стажа государственной службы не менее 10 лет. Никаких дополнительных условий для выплаты денежного пособия государственному служащему в случае выхода его на пенсию в части тринадцатой статьи 37 Закона № 3723 не установлено.

Конституционный Суд Украины отмечает, что денежное пособие, предусмотренное указанным законодательным положением, имеет разовый характер. Право на его получение связано с определенным стажем работы лица на должности государственного служащего и прекращением этой работы в связи с выходом на пенсию государственного служащего. Поэтому расторжение трудового договора с государственным служащим на основаниях, определенных в пункте 2 части первой статьи 40 Кодекса (в частности, выявленного несоответствия работника занимаемой должности или выполняемой работе вследствие состояния здоровья, что препятствует продолжению данной работы), не может нивелировать право государственного служащего на получение указанного денежного пособия при условии наличия стажа государственной службы не менее 10 лет.

Следовательно, государственный служащий в случае досрочного (не ранее чем за полтора года до установленного законодательством срока) выхода на пенсию государственного служащего на основании пункта 2 части первой статьи 40 Кодекса в связи с выявленным несоответствием занимаемой должности по состоянию здоровья и невозможностью перевода, по его согласию, на другую работу в соответствии с частью второй статьи 40 Кодекса, при наличии стажа государственной службы не менее 10 лет и страхового стажа, как и другие государственные служащие, которые выходят на пенсию с должностей государственных служащих после достижения возраста, указанного в части первой статьи 37 Закона № 3723, имеет право на получение денежного пособия в размере 10 месячных должностных окладов.

Учитывая изложенное и руководствуясь статьями 147, 150, 153 Конституции Украины, статьями 51, 62, 63, 66, 67, 69, 70, 95 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», Конституционный Суд Украины

р е ш и л :

1. В аспекте конституционного обращения положения части тринадцатой статьи 37 Закона Украины «О государственной службе» от 16 декабря 1993 года № 3723–XII с последующими изменениями в системной связи с положениями пункта 2 части первой, части второй статьи 40 Кодекса законов о труде Украины, статьи 21 Закона Украины «Об основных принципах социальной защиты ветеранов труда и других граждан преклонного возраста в Украине» от 16 декабря 1993 года № 3721–XII с последующими изменениями следует понимать как то, что в случае досрочного выхода на пенсию государственного служащего с должности в органах го-

сударственной власти в соответствии с действующим законодательством государственный служащий при наличии стажа государственной службы не менее 10 лет и страхового стажа, необходимого для назначения пенсии по возрасту в минимальном размере, предусмотренного абзацем первым части первой статьи 28 Закона Украины «Об общеобязательном государственном пенсионном страховании», имеет право на получение денежного пособия в размере 10 месячных должностных окладов, которое не связано с достижением пенсионного возраста, определенного в части первой статьи 37 Закона Украины «О государственной службе».

2. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД УКРАИНЫ

Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No.11-rp/2013 dated November 26, 2013 in the case upon the constitutional appeal of citizen Zinayida Ivanivna Pastukh on the official interpretation of the provision of Article 37.13 of the Law of Ukraine «On Civil Service» in system connection with the provisions of Articles 40.1.2, 40.2 of the Labour Code of Ukraine, Article 21 of the Law of Ukraine «On Basic Principles of Social Protection of Labour Veterans and Other Elderly Citizens in Ukraine»

Citizen Zinayida Pastukh applied to the Constitutional Court of Ukraine with a constitutional appeal to provide the official interpretation of the provision of Article 37.13 of the Law «On Civil Service» (hereinafter referred to as «the Law No. 3723») according to which civil servants having a civil service record of no less than 10 years in case of preterm retirement have the right to receive allowance in the amount of 10 monthly position salaries in system connection with the provisions of Articles 40.1.2, 40.2 of the Labour Code of Ukraine (hereinafter referred to as «the Code»), Article 21 of the Law of Ukraine «On Basic Principles of Social Protection of Labour Veterans and Other Elderly Citizens in Ukraine» (hereinafter referred to as the Law No. 3721). As a ground for the official interpretation the applicant states inconsistent application of this provision by courts of Ukraine and the Main Control and Revision Office of Ukraine which has led to violation of her right to social protection.

Considering the issues raised in the constitutional appeal, the Constitutional Court of Ukraine stated the following.

The right to pension provision is a part of the constitutional right to social protection (paragraph 1 of item 5 of the motivation part of the Decision of the Constitutional Court of Ukraine dated October 11, 2005 No. 8-рп/2005).

The right to pension provision, general conditions of assignment of pensions, order of their calculation and scales shall be defined, in particular by laws of Ukraine «On Pension Provision», «On Mandatory State Pension Insurance».

Pursuant to the content of the mentioned laws a person acquires a right to retirement pension not only after attainment of the general established pension age or pension age provided by special legislation but also in case of preterm retirement under certain circumstances. Therefore, Article 21 of the Law No. 3721 envisages cases when pension age for specific categories of individuals defined in this article, in particular, civil servants, is reduced by 1.5 years comparing to the generally established age.

Pension legal relations of certain categories of individuals, in particular those who have a status of a civil servant, are also regulated additionally by special laws or separate provisions of the mentioned laws.

The right to civil service pension is provided to men who attained the age of 62 and women who attained the pension age established by Article 26 of the Law of Ukraine «On Mandatory State Pension Insurance» provided they have pensionable service necessary for assignment of retirement pension on minimal scale envisaged by paragraph one of Article 28.1 of the this Law, in particular civil service record of no less than 10 years and who were holding office of a civil servant by the time of attainment of the mentioned age, as well as persons who have civil service record of no less than 20 years regardless of a place of work by the time of attainment of the mentioned age (Article 37.1 of the Law No. 3723).

In case of retirement a civil servant having a civil service record of no less than 10 years shall be assigned allowance in the amount of 10 monthly position salaries (Article 37.13 of the Law No. 3723).

Thus, allowance in the amount of 10 monthly position salaries shall be assigned to a civil servant on condition of retirement from civil service and pensionable service, including civil service record of no less than 10 years. Article 37.13 of the Law No. 3723 does not provide any other additional conditions for assigning allowance to a civil servant in case of retirement.

The Constitutional Court of Ukraine states that allowance envisaged by mentioned legislative provision has a one-time character. The right to receive it is connected to a certain record of service of an individual in the office of civil servant and termination of this service in view of retirement on civil servant pension. Therefore, dissolution of a labour contract with a civil servant shall not mitigate the right of a civil servant for assignment of the mentioned allowance provided he/she has a civil service record of no less than 10 years.

Thus, a civil servant, in case of preterm (not earlier than 1.5 years prior to the legislatively established term) retirement on civil servant pension on the grounds of Article 40.1.2 of the Code in case of inconsistency with the office for medical reasons and impossibility of voluntary transfer to other office ac-

ording to Article 40.2 of the Code, provided he/she has a civil service record of no less than 10 years and pensionable service, shall have a right to allowance in the amount of 10 monthly position salaries, as other civil servants who retire from civil service after attainment of the age established in Article 37.1 of the Law No. 3723.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held that the provisions of Article 37.13 of the Law of Ukraine «On Civil Service» in system connection with the provisions of Articles 40.1.2, 40.2 of the Labour Code of Ukraine, Article 21 of the Law of Ukraine «On Basic Principles of Social Protection of Labour Veterans and Other Elderly Citizens in Ukraine» shall be understood as reading that in case of preterm retirement of a civil servant from office in state bodies according to the effective legislation a civil servant having a civil service record of no less than 10 years and pensionable service necessary for assignment of retirement pension on minimal scale envisaged by paragraph 1 of Article 28.1 of the Law of Ukraine «On Mandatory State Pension Insurance» shall have a right to receive allowance in the amount of 10 monthly position salaries which is not related to attainment of the pension age established by Article 37.1 of the Law of Ukraine «On Civil Service».

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

у справі за конституційним зверненням асоціації «Дім авторів музики в Україні» щодо офіційного тлумачення положень пункту 7 частини першої статті 5 Закону України «Про судовий збір» у взаємозв'язку з положеннями пункту «г» частини першої статті 49 Закону України «Про авторське право і суміжні права»

м. Київ
28 листопада 2013 року
№ 12-рп/2013

Справа № 1-17/2013

Конституційний Суд України у складі суддів:

Овчаренка В'ячеслава Андрійовича – головуючого, **Бауліна** Юрія Васильовича – доповідача, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Головіна** Анатолія Сергійовича, **Гультая** Михайла Мирославовича, **Запорожця** Михайла Петровича, **Касмініна** Олександра Володимировича, **Колоса** Михайла Івановича, **Литвинова** Олександра Миколайовича, **Маркуш** Марії Андріївни, **Стецюка** Петра Богдановича, **Тупицького** Олександра Миколайовича, **Шаптали** Наталі Костянтинівни, **Шишкіна** Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним зверненням асоціації «Дім авторів музики в Україні» щодо офіційного тлумачення положень пункту 7 частини першої статті 5 Закону України «Про судовий збір» від 8 липня 2011 року № 3674–VI з наступними змінами (Відомості Верховної Ради України, 2012 р., № 14, ст. 87) (далі – Закон № 3674) у взаємозв'язку з положеннями пункту «г» частини першої статті 49 Закону України «Про авторське право і суміжні права» від 23 грудня 1993 року № 3792–XII (Відомості Верховної Ради України, 1994 р., № 13, ст. 64) з наступними змінами (далі – Закон № 3792).

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 42, 43 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне звернення асоціації «Дім авторів музики в Україні».

Підставою для розгляду справи згідно зі статтею 94 Закону України «Про Конституційний Суд України» є наявність неоднозначного застосування судами України положень пункту 7 частини першої статті 5 Закону № 3674.

Заслухавши суддю-доповідача Бауліна Ю.В. та дослідивши матеріали справи, у тому числі позиції Верховного Суду України, Вищого адміністративного суду України, Вищого господарського суду України, Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, Державної служби інтелектуальної власності України, Державної реєстраційної служби України, Державної судової адміністрації України, науков-

ців Науково-дослідного інституту інтелектуальної власності Національної академії правових наук України, Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В :

1. Суб'єкт права на конституційне звернення – неприбуткова, некомерційна господарська асоціація «Дім авторів музики в Україні» (далі – Асоціація) – звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням дати офіційне тлумачення положень пункту 7 частини першої статті 5 Закону № 3674 у взаємозв'язку з положеннями пункту «г» частини першої статті 49 Закону № 3792 в аспекті того, чи поширюються положення пункту 7 частини першої статті 5 Закону № 3674 про звільнення від сплати судового збору на організації колективного управління майновими правами суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав (далі – організації колективного управління) у разі їх звернення до суду із заявою щодо захисту майнових прав та інтересів суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав.

Необхідність в офіційному тлумаченні автор клопотання, посиляючись на копії відповідних судових рішень, обґрунтовує неоднозначним застосуванням господарськими судами зазначених положень Закону № 3674, а саме: в одних випадках суди брали до розгляду позовні заяви, апеляційні та касаційні скарги Асоціації в інтересах суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав без сплати судового збору, а в інших – повертали їх без розгляду з мотивів несплати судового збору за їх подання.

2. Вирішуючи порушене в конституційному зверненні питання, Конституційний Суд України виходить з такого.

2.1. Згідно з Конституцією України громадянам гарантується свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності; кожний громадянин має право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності; ніхто не може використовувати або поширювати їх без його згоди, за винятками, встановленими законом (частини перша, друга статті 54). Права і свободи людини і громадянина захищаються судом (частина перша статті 55 Конституції України).

Відповідно до частини першої статті 67 Основного Закону України кожен зобов'язаний сплачувати податки і збори в порядку і розмірах, встановлених законом.

2.2. Цивільний кодекс України (далі – Кодекс) регламентує, що право інтелектуальної власності – це право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт права інтелектуальної власності, визначений Кодексом та іншим законом (частина перша статті 418). Суб'єктами авторського права є автори літературних письмових творів белетристичного, публіцистичного, наукового, технічного або іншого харак-

теру (книг, брошур, статей тощо); виступів, лекцій, промов, проповідей та інших усних творів; комп'ютерних програм; баз даних; музичних творів з текстом і без тексту; драматичних, музично-драматичних творів, пантомім, хореографічних та інших творів, створених для сценічного показу, та їх постановок; аудіовізуальних творів тощо, а також їх спадкоємці та особи, яким автори чи їх спадкоємці передали свої авторські майнові права (стаття 7, частина перша статті 8 Закону № 3792). Згідно з частиною першою статті 36 Закону № 3792 суб'єктами суміжних прав визнаються виконавці творів, виробники фонограм та відеограм, їх спадкоємці (правонаступники) та особи, яким на законних підставах передано суміжні майнові права щодо виконань творів, вироблення фонограм та відеограм, а також організації мовлення та їх правонаступники.

Право інтелектуальної власності становлять особисті немайнові права та (або) майнові права інтелектуальної власності, зміст яких визначається Кодексом та іншим законом (частина друга статті 418 Кодексу). Особисті немайнові права інтелектуальної власності належать творцеві об'єкта права інтелектуальної власності і не можуть відчужуватися (передаватися), за винятками, встановленими законом (частини друга, четверта статті 423 Кодексу). Своїми майновими правами суб'єкти авторського права і (або) суміжних прав можуть управляти особисто, через свого повіреного або на колективній основі через організації колективного управління, створені такими суб'єктами (стаття 45, частина друга статті 47 Закону № 3792). Організації колективного управління є юридичними особами, що здійснюють управління на колективній основі майновими правами суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав та не мають на меті одержання прибутку (абзац дев'ятнадцятий частини першої статті 1, частина друга статті 48 Закону № 3792). Організації колективного управління діють на підставі статутів, у межах повноважень, одержаних від суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав (абзац другий частини першої статті 48 Закону № 3792). Відповідно до Кодексу організації колективного управління є непідприємницькими товариствами – юридичними особами приватного права (абзац другий частини другої статті 81, стаття 85, частина друга статті 87).

Повноваження на колективне управління майновими правами передаються організаціям колективного управління авторами та іншими суб'єктами авторського права і (або) суміжних прав на основі договорів, укладених у письмовій формі (частина третя статті 48 Закону № 3792). У разі наявності повноважень, передбачених статутними документами, та доручень суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав організації колективного управління можуть вчиняти дії щодо захисту прав цих суб'єктів, у тому числі шляхом звернення до суду (пункт «г» частини першої статті 49 Закону № 3792).

Отже, організації колективного управління як юридичні особи приватного права, що створені суб'єктами авторського права і (або) суміжних прав, здійснюють свою діяльність з управління майновими правами вказаних суб'єктів на підставі укладеного з ними письмового договору, в яко-

му встановлено вичерпний перелік повноважень цих організацій, у тому числі вчинення дій щодо судового захисту майнових прав суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав.

2.3. Судовий захист майнових прав суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав організаціями колективного управління передбачає їх звернення до відповідного судового органу з метою поновлення чи визнання майнових прав зазначених суб'єктів, якщо ці права порушені, не визнаються чи оспоруються. Таке звернення до суду пов'язане з необхідністю сплати судового збору, що впливає на можливість доступу особи до правосуддя та отримання нею судового захисту, гарантованого статтею 55 Конституції України.

Законом № 3674 визначено правові засади справляння судового збору, платників, об'єкти та розміри ставок судового збору, порядок сплати, звільнення від сплати та повернення судового збору. Згідно зі статтею 1 Закону № 3674 судовий збір справляється на всій території України за подання заяв, скарг до суду, за видачу судами документів, а також у разі ухвалення окремих судових рішень, передбачених цим законом, і включається до складу судових витрат. За статтею 2 Закону № 3674 платниками судового збору є: громадяни України, іноземці, особи без громадянства, підприємства, установи, організації, інші юридичні особи (у тому числі іноземні) та фізичні особи – підприємці, які звертаються до суду чи стосовно яких ухвалене судове рішення, передбачене цим законом.

Гарантією реалізації права на судовий захист в аспекті доступу до правосуддя є встановлення законом помірною судового збору для осіб, які звертаються до суду. Це відповідає Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо заходів, що полегшують доступ до правосуддя, від 14 травня 1981 року № R (81) 7: «В тій мірі, в якій судові витрати становлять явну перешкоду доступові до правосуддя, їх треба, якщо це можливо, скоротити або скасувати» (підпункт 12 пункту D).

Отже, сплата судового збору за подання заяв, скарг до суду, а також за видачу судами документів є складовою доступу до правосуддя, який є елементом права особи на судовий захист, гарантованого статтею 55 Конституції України.

2.4. У частині другій статті 3 Закону № 3674 визначено перелік об'єктів – заяв до суду, за подання яких судовий збір не справляється, а в статті 5 цього закону – вичерпний перелік суб'єктів, які звільняються від сплати судового збору за подання до суду позовів, заяв, скарг та за видачу судами документів, а також підстави звільнення від сплати судового збору осіб, які звертаються із заявами про захист не власних прав, а охоронюваних законом прав та інтересів інших осіб.

Захист у судах прав та інтересів інших осіб є однією з гарантій реалізації конституційного права кожного на судовий захист і полягає у зверненні до суду державних органів, органів місцевого самоврядування, фізичних та юридичних осіб, яким законом надано право звертатися із заява-

ми про захист прав, свобод та інтересів інших осіб (стаття 45 Цивільного процесуального кодексу України, стаття 60 Кодексу адміністративного судочинства України, абзац третій частини першої статті 2, частина друга статті 21, стаття 28 Господарського процесуального кодексу України). Зокрема, згідно з частиною п'ятою статті 47 Закону № 3792 управляти майновими правами суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав, у тому числі звертатися до суду із заявами про захист цих прав, повноважні державні організації, установчі документи яких передбачають здійснення таких функцій. При цьому відповідно до пункту 7 частини першої статті 5 Закону № 3674 від сплати судового збору звільняються державні органи, підприємства, установи, організації та громадські організації, які звернулися із заявами до суду щодо захисту прав та інтересів інших осіб у випадках, передбачених законодавством.

2.5. Серед суб'єктів, передбачених у пункті 7 частини першої статті 5 Закону № 3674, які звільняються від сплати судового збору, визначені державні органи, підприємства, установи, організації. Системний та логіко-граматичний аналіз словосполучення «державні органи, підприємства, установи, організації», що використовується в пункті 7 частини першої статті 5 Закону № 3674, дає підстави для висновку, що означення «державні» характеризує логічно пов'язані однорідні означувані слова «органи», «підприємства», «установи», «організації». Саме в такому контексті наведене словосполучення є лексично і граматично завершеним.

Таким чином, згідно з пунктом 7 частини першої статті 5 Закону № 3674 від сплати судового збору звільняються лише державні органи і державні підприємства, установи та організації, які звернулися до суду із заявами щодо захисту прав та інтересів інших осіб у випадках, передбачених законодавством. Конституційний Суд України вважає, що на організації колективного управління як юридичних осіб приватного права не поширюється зазначене положення Закону № 3674.

2.6. За пунктом 7 частини першої статті 5 Закону № 3674 від сплати судового збору звільняються також громадські організації, які звернулися до суду із заявами щодо захисту прав та інтересів інших осіб у випадках, передбачених законодавством.

Правові та організаційні засади діяльності громадських організацій визначені в Законі України «Про громадські об'єднання» від 22 березня 2012 року № 4572–VI (далі – Закон № 4572). Громадська організація – це добровільне об'єднання фізичних осіб для здійснення та захисту прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних, та інших інтересів (частини перша, третя статті 1 Закону № 4572). Згідно з Законом № 4572 засновниками та членами (учасниками) громадської організації як виду громадського об'єднання є фізичні особи, які можуть утворювати громадську організацію зі статусом або без статусу юридичної особи (частини друга, третя, п'ята статті 1). Необхідним етапом створення громадської організації як юридичної особи є її

реєстрація в порядку, визначеному Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців», з урахуванням особливостей, установлених Законом № 4572 (частина перша статті 12 Закону № 4572). Така реєстрація передбачає, зокрема, внесення відомостей про громадську організацію до Реєстру громадських об'єднань і до Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців, а також видачу свідоцтва про реєстрацію громадського об'єднання як громадської організації.

Конституційний Суд України виходить з того, що громадська організація може захищати в суді особисті немайнові та майнові права як своїх членів, так і права та охоронювані законом інтереси інших осіб, які звернулися до неї за таким захистом, лише у випадках, якщо таке повноваження передбачено у її статутних документах та якщо відповідний закон визначає право громадської організації звертатися до суду за захистом прав та інтересів інших осіб.

Дія Закону № 4572 не поширюється на суспільні відносини у сфері утворення, реєстрації, діяльності та припинення, зокрема, непідприємницьких товариств (які не є громадськими об'єднаннями), утворених на підставі інших законів (пункт 6 частини другої статті 2 Закону № 4572). Оскільки організації колективного управління створюються, підлягають реєстрації, провадять та припиняють свою діяльність відповідно до Закону № 3792, вони не належать до громадських організацій, які звільняються від сплати судового збору у разі звернення до суду із заявами щодо захисту прав та інтересів інших осіб у випадках, передбачених законодавством. Отже, на організації колективного управління у разі їх звернення до суду за захистом майнових прав суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав на підставі пункту «г» частини першої статті 49 Закону № 3792 не поширюються положення пункту 7 частини першої статті 5 Закону № 3674.

Таким чином, Конституційний Суд України дійшов висновку, що створені згідно з частиною другою статті 47 Закону № 3792 організації колективного управління не належать до державних чи громадських організацій, а тому не підлягають звільненню від сплати судового збору на підставі пункту 7 частини першої статті 5 Закону № 3674 у разі звернення до суду із заявами щодо захисту майнових прав та інтересів суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав у випадках, передбачених пунктом «г» частини першої статті 49 Закону № 3792.

Враховуючи наведене та керуючись статтями 147, 150, 153 Конституції України, статтями 51, 62, 66, 67, 69 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

в и р і ш и в :

1. В аспекті конституційного звернення положення пункту 7 частини першої статті 5 Закону України «Про судовий збір» від 8 липня 2011 року № 3674–VI з наступними змінами у взаємозв'язку з положеннями пункту

«г» частини першої статті 49 Закону України «Про авторське право і суміжні права» від 23 грудня 1993 року № 3792–ХІІ з наступними змінами необхідно розуміти так, що організації колективного управління майновими правами суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав, утворені відповідно до частини другої статті 47 Закону України «Про авторське право і суміжні права», не належать до тих платників судового збору, які звільняються від його сплати у разі звернення до суду із заявами щодо захисту прав та інтересів інших осіб у випадках, передбачених законодавством.

2. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

**РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

по делу об официальном толковании положений пункта 7 части первой статьи 5 Закона Украины «О судебном сборе» во взаимосвязи с положениями пункта «г» части первой статьи 49 Закона Украины «Об авторском праве и смежных правах» по конституционному обращению ассоциации «Дом авторов музыки в Украине»

г. Киев
28 ноября 2013 года
№ 12-рп/2013

Дело № 1-17/2013

Конституционный Суд Украины в составе судей:

Овчаренко Вячеслава Андреевича – председательствующего, **Баулина** Юрия Васильевича – докладчика, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича, **Головина** Анатолия Сергеевича, **Гультая** Михаила Мирославовича, **Запорожца** Михаила Петровича, **Касминина** Александра Владимировича, **Колоса** Михаила Ивановича, **Литвинова** Александра Николаевича, **Маркуш** Марии Андреевны, **Стецюка** Петра Богдановича, **Тупицкого** Александра Николаевича, **Шапталы** Натальи Константиновны, **Шишкина** Виктора Ивановича,

рассмотрел в пленарном заседании дело об официальном толковании положений пункта 7 части первой статьи 5 Закона Украины «О судебном сборе» от 8 июля 2011 года № 3674–VI с последующими изменениями (Ведомости Верховной Рады Украины, 2012 г., № 14, ст. 87) (далее – Закон № 3674) во взаимосвязи с положениями пункта «г» части первой статьи 49 Закона Украины «Об авторском праве и смежных правах» от 23 декабря 1993 года № 3792–XII (Ведомости Верховной Рады Украины, 1994 г., № 13, ст. 64) с последующими изменениями (далее – Закон № 3792) по конституционному обращению ассоциации «Дом авторов музыки в Украине».

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьями 42, 43 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стало конституционное обращение ассоциации «Дом авторов музыки в Украине».

Основанием к рассмотрению дела согласно статье 94 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является наличие неоднозначного применения судами Украины положений пункта 7 части первой статьи 5 Закона № 3674.

Заслушав судью-докладчика Баулина Ю.В. и исследовав материалы дела, в том числе позиции Верховного Суда Украины, Высшего административного суда Украины, Высшего хозяйственного суда Украины, Высшего специализированного суда Украины по рассмотрению гражданских

и уголовных дел, Государственной службы интеллектуальной собственности Украины, Государственной регистрационной службы Украины, Государственной судебной администрации Украины, научных работников Научно-исследовательского института интеллектуальной собственности Национальной академии правовых наук Украины, Конституционный Суд Украины

У С Т А Н О В И Л :

1. Субъект права на конституционное обращение – неприбыльная, некоммерческая хозяйственная ассоциация «Дом авторов музыки в Украине» (далее – Ассоциация) – обратился в Конституционный Суд Украины с ходатайством дать официальное толкование положений пункта 7 части первой статьи 5 Закона № 3674 во взаимосвязи с положениями пункта «г» части первой статьи 49 Закона № 3792 в аспекте того, распространяются ли положения пункта 7 части первой статьи 5 Закона № 3674 об освобождении от уплаты судебного сбора на организации коллективного управления имущественными правами субъектов авторского права и (или) смежных прав (далее – организации коллективного управления) в случае их обращения в суд с заявлением о защите имущественных прав и интересов субъектов авторского права и (или) смежных прав.

Необходимость в официальном толковании автор ходатайства, ссылаясь на копии соответствующих судебных решений, обосновывает неоднозначным применением хозяйственными судами указанных положений Закона № 3674, а именно: в одних случаях суды принимали к рассмотрению искивые заявления, апелляционные и кассационные жалобы Ассоциации в интересах субъектов авторского права и (или) смежных прав без уплаты судебного сбора, а в других – возвращали их без рассмотрения по мотивам неуплаты судебного сбора за их подачу.

2. Решая поднятый в конституционном обращении вопрос, Конституционный Суд Украины исходит из следующего.

2.1. Согласно Конституции Украины гражданам гарантируется свобода литературного, художественного, научного и технического творчества, защита интеллектуальной собственности, их авторских прав, моральных и материальных интересов, возникающих в связи с различными видами интеллектуальной деятельности; каждый гражданин имеет право на результаты своей интеллектуальной, творческой деятельности; никто не может использовать или распространять их без его согласия, за исключениями, установленными законом (часть первая, вторая статьи 54). Права и свободы человека и гражданина защищаются судом (часть первая статьи 55 Конституции Украины).

Согласно части первой статьи 67 Основного Закона Украины каждый обязан платить налоги и сборы в порядке и размерах, установленных законом.

2.2. Гражданский кодекс Украины (далее – Кодекс) регламентирует, что право интеллектуальной собственности – это право лица на результат интеллектуальной, творческой деятельности или на другой объект права интеллектуальной собственности, определенный Кодексом и другим законом (часть первая статьи 418). Субъектами авторского права являются авторы литературных письменных произведений беллетристического, публицистического, научного, технического или другого характера (книг, брошюр, статей и т.п.); выступлений, лекций, речей, проповедей и других устных произведений; компьютерных программ; баз данных; музыкальных произведений с текстом и без текста; драматических, музыкально-драматических произведений, пантомим, хореографических и других произведений, созданных для сценического показа, и их постановок; аудиовизуальных произведений и т.п., а также их наследники и лица, которым авторы или их наследники передали свои авторские имущественные права (статья 7, часть первая статьи 8 Закона № 3792). Согласно части первой статьи 36 Закона № 3792 субъектами смежных прав признаются исполнители произведений, производители фонограмм и видеogramм, их наследники (правопреемники) и лица, которым на законных основаниях переданы смежные имущественные права относительно исполнений произведений, изготовления фонограмм и видеogramм, а также организации вещания и их правопреемники.

Право интеллектуальной собственности составляют личные неимущественные права и (или) имущественные права интеллектуальной собственности, содержание которых определяется Кодексом и другим законом (часть вторая статьи 418 Кодекса). Личные неимущественные права интеллектуальной собственности принадлежат создателю объекта права интеллектуальной собственности и не могут отчуждаться (передаваться), за исключениями, установленными законом (часть вторая, четвертая статьи 423 Кодекса). Своими имущественными правами субъекты авторского права и (или) смежных прав могут управлять лично, через своего поверенного или на коллективной основе через организации коллективного управления, созданные такими субъектами (статья 45, часть вторая статьи 47 Закона № 3792). Организации коллективного управления являются юридическими лицами, которые осуществляют управление на коллективной основе имущественными правами субъектов авторского права и (или) смежных прав и не имеют целью получение прибыли (абзац девятнадцатый части первой статьи 1, часть вторая статьи 48 Закона № 3792). Организации коллективного управления действуют на основании уставов, в пределах полномочий, полученных от субъектов авторского права и (или) смежных прав (абзац второй части первой статьи 48 Закона № 3792). Согласно Кодексу организации коллективного управления являются непредпринимательскими обществами – юридическими лицами частного права (абзац второй части второй статьи 81, статья 85, часть вторая статьи 87).

Полномочия на коллективное управление имущественными правами передаются организациям коллективного управления авторами и другими субъектами авторского права и (или) смежных прав на основе до-

говоров, заключенных в письменной форме (часть третья статьи 48 Закона № 3792). При наличии полномочий, предусмотренных уставными документами, и доверенностей субъектов авторского права и (или) смежных прав организации коллективного управления могут осуществлять действия по защите прав этих субъектов, в том числе путем обращения в суд (пункт «г» части первой статьи 49 Закона № 3792).

Следовательно, организации коллективного управления как юридические лица частного права, созданные субъектами авторского права и (или) смежных прав, осуществляют свою деятельность по управлению имуществом с их правами указанных субъектов на основании заключенного с ними письменного договора, в котором установлен исчерпывающий перечень полномочий этих организаций, в том числе осуществление действий по судебной защите имущественных прав субъектов авторского права и (или) смежных прав.

2.3. Судебная защита имущественных прав субъектов авторского права и (или) смежных прав организациями коллективного управления предусматривает их обращение в соответствующий судебный орган с целью восстановления или признания имущественных прав указанных субъектов, если эти права нарушены, не признаются или оспариваются. Такое обращение в суд связано с необходимостью уплаты судебного сбора, что влияет на возможность доступа лица к правосудию и получение им судебной защиты, гарантированной статьей 55 Конституции Украины.

Законом № 3674 определены правовые основы взимания судебного сбора, плательщики, объекты и размеры ставок судебного сбора, порядок уплаты, освобождения от уплаты и возвращения судебного сбора. Согласно статье 1 Закона № 3674 судебный сбор взимается на всей территории Украины за подачу заявлений, жалоб в суд, за выдачу судами документов, а также в случае принятия отдельных судебных решений, предусмотренных этим законом, и включается в состав судебных расходов. По статье 2 Закона № 3674 плательщиками судебного сбора являются: граждане Украины, иностранцы, лица без гражданства, предприятия, учреждения, организации, другие юридические лица (в том числе иностранные) и физические лица – предприниматели, которые обращаются в суд или в отношении которых принято судебное решение, предусмотренное этим законом.

Гарантией реализации права на судебную защиту в аспекте доступа к правосудию является установление законом умеренного судебного сбора для лиц, обращающихся в суд. Это соответствует Рекомендации Комитета Министров Совета Европы государствам-членам относительно путей облегчения доступа к правосудию от 14 мая 1981 года № R (81) 7: «В той степени, в которой судебные издержки являются явным препятствием для доступа к правосудию, их следует, по возможности, сократить или аннулировать» (подпункт 12 пункта D).

Следовательно, уплата судебного сбора за подачу заявлений, жалоб в суд, а также за выдачу судами документов является составляющей досту-

па к правосудию, который есть элементом права лица на судебную защиту, гарантированного статьей 55 Конституции Украины.

2.4. В части второй статьи 3 Закона № 3674 определен перечень объектов – заявлений в суд, за подачу которых судебный сбор не взимается, а в статье 5 этого закона – исчерпывающий перечень субъектов, которые освобождаются от уплаты судебного сбора за подачу в суд исков, заявлений, жалоб и за выдачу судами документов, а также основания освобождения от уплаты судебного сбора лиц, обращающихся с заявлениями о защите не собственных прав, а охраняемых законом прав и интересов других лиц.

Защита в судах прав и интересов других лиц является одной из гарантий реализации конституционного права каждого на судебную защиту и состоит в обращении в суд государственных органов, органов местного самоуправления, физических и юридических лиц, которым законом предоставлено право обращаться с заявлениями о защите прав, свобод и интересов других лиц (статья 45 Гражданского процессуального кодекса Украины, статья 60 Кодекса административного судопроизводства Украины, абзац третий части первой статьи 2, часть вторая статьи 21, статья 28 Хозяйственного процессуального кодекса Украины). В частности, согласно части пятой статьи 47 Закона № 3792 управлять имущественными правами субъектов авторского права и (или) смежных прав, в том числе обращаться в суд с заявлениями о защите этих прав, полномочны государственные организации, учредительные документы которых предусматривают осуществление таких функций. При этом согласно пункту 7 части первой статьи 5 Закона № 3674 от уплаты судебного сбора освобождаются государственные органы, предприятия, учреждения, организации и общественные организации, обратившиеся с заявлениями в суд относительно защиты прав и интересов других лиц в случаях, предусмотренных законодательством.

2.5. Среди субъектов, предусмотренных в пункте 7 части первой статьи 5 Закона № 3674, освобождающихся от уплаты судебного сбора, определены государственные органы, предприятия, учреждения, организации. Системный и логико-грамматический анализ словосочетания «государственные органы, предприятия, учреждения, организации», которое используется в пункте 7 части первой статьи 5 Закона № 3674, дает основания для вывода, что определение «государственные» характеризует логически связанные однородные определяемые слова «органы», «предприятия», «учреждения», «организации». Именно в таком контексте указанное словосочетание является лексически и грамматически завершенным.

Таким образом, согласно пункту 7 части первой статьи 5 Закона № 3674 от уплаты судебного сбора освобождаются лишь государственные органы и государственные предприятия, учреждения и организации, обратившиеся в суд с заявлениями о защите прав и интересов других лиц

в случаях, предусмотренных законодательством. Конституционный Суд Украины считает, что на организации коллективного управления как юридических лиц частного права не распространяется указанное положение Закона № 3674.

2.6. По пункту 7 части первой статьи 5 Закона № 3674 от уплаты судебного сбора освобождаются также общественные организации, обратившиеся в суд с заявлениями о защите прав и интересов других лиц в случаях, предусмотренных законодательством.

Правовые и организационные основы деятельности общественных организаций определены в Законе Украины «Об общественных объединениях» от 22 марта 2012 года № 4572–VI (далее – Закон № 4572). Общественная организация – это добровольное объединение физических лиц для осуществления и защиты прав и свобод, удовлетворения общественных, в частности экономических, социальных, культурных, экологических, и других интересов (часть первая, третья статьи 1 Закона № 4572). Согласно Закону № 4572 учредителями и членами (участниками) общественной организации как вида общественного объединения являются физические лица, которые могут образовывать общественную организацию со статусом или без статуса юридического лица (часть вторая, третья, пятая статьи 1). Необходимым этапом создания общественной организации как юридического лица является ее регистрация в порядке, определенном Законом Украины «О государственной регистрации юридических лиц и физических лиц-предпринимателей», с учетом особенностей, установленных Законом № 4572 (часть первая статьи 12 Закона № 4572). Такая регистрация предусматривает, в частности, внесение сведений об общественной организации в Реестр общественных объединений и в Единый государственный реестр юридических лиц и физических лиц – предпринимателей, а также выдачу свидетельства о регистрации общественного объединения как общественной организации.

Конституционный Суд Украины исходит из того, что общественная организация может защищать в суде личные неимущественные и имущественные права как своих членов, так и права и охраняемые законом интересы других лиц, обратившихся к ней за такой защитой, лишь в случаях, если такое полномочие предусмотрено в ее уставных документах и если соответствующий закон определяет право общественной организации обращаться в суд за защитой прав и интересов других лиц.

Действие Закона № 4572 не распространяется на общественные отношения в сфере образования, регистрации, деятельности и прекращения, в частности, непредпринимательских обществ (которые не являются общественными объединениями), образованных на основании других законов (пункт 6 части второй статьи 2 Закона № 4572). Поскольку организации коллективного управления создаются, подлежат регистрации, осуществляют и прекращают свою деятельность согласно Закону № 3792, они не относятся к общественным организациям, которые освобождаются от уплаты судебного сбора при обращении в суд с заявлениями о защите

прав и интересов других лиц в случаях, предусмотренных законодательством. Следовательно, на организации коллективного управления при их обращении в суд за защитой имущественных прав субъектов авторского права и (или) смежных прав на основании пункта «г» части первой статьи 49 Закона № 3792 не распространяются положения пункта 7 части первой статьи 5 Закона № 3674.

Таким образом, Конституционный Суд Украины пришел к выводу, что созданные согласно части второй статьи 47 Закона № 3792 организации коллективного управления не относятся к государственным или общественным организациям, а потому не подлежат освобождению от уплаты судебного сбора на основании пункта 7 части первой статьи 5 Закона № 3674 в случае обращения в суд с заявлениями о защите имущественных прав и интересов субъектов авторского права и (или) смежных прав в случаях, предусмотренных пунктом «г» части первой статьи 49 Закона № 3792.

Учитывая изложенное и руководствуясь статьями 147, 150, 153 Конституции Украины, статьями 51, 62, 66, 67, 69 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», Конституционный Суд Украины

р е ш и л :

1. В аспекте конституционного обращения положения пункта 7 части первой статьи 5 Закона Украины «О судебном сборе» от 8 июля 2011 года № 3674–VI с последующими изменениями во взаимосвязи с положениями пункта «г» части первой статьи 49 Закона Украины «Об авторском праве и смежных правах» от 23 декабря 1993 года № 3792–XII с последующими изменениями следует понимать как то, что организации коллективного управления имущественными правами субъектов авторского права и (или) смежных прав, образованные согласно части второй статьи 47 Закона Украины «Об авторском праве и смежных правах», не относятся к тем плательщикам судебного сбора, которые освобождаются от его уплаты при обращении в суд с заявлениями о защите прав и интересов других лиц в случаях, предусмотренных законодательством.

2. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД УКРАИНЫ

Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine dated November 28, 2013 No. 12-rp/2013 in the case upon the constitutional appeal of the association «House of Music Authors in Ukraine» concerning the official interpretation of the provisions of Article 5.1.7 of the Law of Ukraine «On Court Fee» in connection with the provisions of item «г» Article 49.1 of the Law of Ukraine «On Copyright and Related Rights»

Subject of the right to constitutional appeal – non-profit, noncommercial economic association «House of Music Authors in Ukraine» – applied to the Constitutional Court of Ukraine with a claim to provide the official interpretation of the provisions of Article 5.1.7 of the Law of Ukraine «On Court Fee» dated July 8, 2011 No. 3674-VI (hereinafter referred to as «the Law No. 3674») in connection with the provisions of item «г» Article 49.1 of the Law of Ukraine «On Copyright and Related Rights» dated December 23, 1993 No. 3792-XII (hereinafter referred to as «the Law No. 3792») in terms whether the provisions of Article 5.1.7 of the Law No. 3674 on exemption from court fee apply to organisations of collective management of property rights of subjects of copyright and (or) related rights (hereinafter referred to as «organisations of collective management») in case of their application to court with a claim on protection of property rights and interests of subjects of copyright and (or) related rights.

Considering the issues raised in the constitutional appeal, the Constitutional Court of Ukraine stated the following.

Intellectual property right includes personal non-property rights and (or) property rights of intellectual property the content of which is defined by the Civil Code of Ukraine (hereinafter referred to as «the Code») and other law (Article 418.2 of the Code).

Subjects of copyright and (or) related rights may handle their property rights personally, by proxy or collectively through organisations of collective management created by such subjects (Articles 45, 47.2 of the Law No. 3792). Organisations of collective management are legal entities which collectively manage property rights of subjects of copyright and (or) related rights and do not have a purpose to gain profit (paragraph 19 of Article 1.1, Article 48.2 of the Law No. 3792). Pursuant to the Code, organisations of collective management are non-entrepreneurial companies – legal entities of private law (Articles 81.2, 85, 87.2).

The authorities to manage property rights collectively shall be transferred to organisations of collective management by authors and other subjects of copyright and (or) related rights on the ground of written contracts (Article 48.3 of the Law No. 3792). Having authorities envisaged by statutory documents and mandate of subjects of copyright and (or) related rights, organisations of collective management may take actions to protect the rights of these subjects, in particular by appealing to court (item «г» Article 49.1 of the Law No. 3792).

Judicial protection of property rights of subjects of copyright and (or) related rights by organisations of collective management envisages their application to respective judicial body aimed at restoration or recognition of property

rights of the mentioned subjects in case these rights are violated, are not recognised or challenged. Such judicial recourse is connected with a necessity of paying court fee which influences the possibility of access of an individual to justice and receiving judicial protection guaranteed by Article 55 of the Constitution of Ukraine.

The Law No. 3674 established the legal grounds for collection of court fee, payers, objects and scales of court fee, order of payment, exemption from payment and refund of court fee.

According to Article 2 of the Law No. 3674 payers of court fee are: citizens of Ukraine, foreigners, stateless persons, enterprises, institutions, organisations, other legal entities (including foreigners) and natural persons-entrepreneurs who apply to court or who have a court decision adopted with respect to them envisaged by this law.

Article 3.2 of the Law No. 3674 established the list of objects – applications to court which submission do not envisage collection of court fee and Article 5 of this law provided the exhaustive list of subjects who are exempted from court fee for applying to court with a claim, complaint and for issuing documents by courts as well as grounds for exemption of persons who apply with claims to protect not their personal rights but rights and interests of other persons protected by law from paying court fee.

Protection of rights and interests of other persons in courts is one of the guarantees of implementation of the constitutional right of every person to judicial protection and implies application to court by state bodies, bodies of local self-government, natural and legal persons who are granted with a right to apply with claims on protection of rights, freedoms and interests of other persons by law (Article 45 of the Civil Procedural Code of Ukraine, Article 60 of the Code of Administrative Proceedings of Ukraine, Articles 2.1, 21.2, 28 of the Commercial and Procedural Code of Ukraine). In particular, according to Article 47.5 of the Law No. 3792 state organisation are authorised to manage property rights of subjects of copyright and (or) related rights, specifically to apply to court with claims on protection of these rights, in case their statutory documents envisage such functions.

The Constitutional Court of Ukraine came to the conclusion that according to Article 5.1.7 of the Law No. 3674 only state bodies and state enterprises, institutions and organisations which apply to court with claims on protection of rights and interests of other persons in cases envisaged by law are exempted from paying court fee. The Court deems that the mentioned provision of the Law No. 3674 does not apply to organisations of collective management as legal entities of private law.

The Constitutional Court of Ukraine noted that according to Article 5.1.7 of the Law No. 3674 civil organisations which applied to court with claims on protection of rights and interests of other persons in cases envisaged by law are also exempted from paying court fee.

Legal and organisational principles of activities of civil organisations are determined by the Law of Ukraine «On Civil Associations». At the same time the Constitutional Court of Ukraine pointed out that according to Article 2.2.6

of this Law its effect did not cover public relations in the sphere of establishment, registration, activity and termination, in particular, of non-entrepreneurial companies (which are not civil associations) established on the grounds of other laws. The Court indicated that since organisations of collective management are created, subject to registration, carry out and terminate their activity according to the Law No. 3792, they are not civil organisations.

Hence, the Constitutional Court of Ukraine came to the conclusion that organisations of collective management established in pursuance of Article 47.2 of the Law No. 3792 are not state or civil organisations, therefore they shall not be exempted from paying court fee on the grounds of Article 5.1.7 of the Law No. 3674 in case of application to court with claims on protection of property rights and interests of subjects of copyright and (or) related rights in cases envisaged by item «Г» Article 49.1 of the Law No. 3792.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held that in terms of the constitutional appeal the provisions of Article 5.1.7 of the Law of Ukraine «On Court Fee» dated July 8, 2011 No. 3674-VI in connection with the provisions of item «Г» Article 49.1 of the Law of Ukraine «On Copyright and Related Rights» dated December 23, 1993 No. 3792-XII shall be understood as reading that organisations of collective management of property rights of subjects of copyright and related rights established according to Article 47.2 of the Law of Ukraine «On Copyright and Related Rights» do not belong to payers of court fee exempted from court fee in case of application to court with a claim on protection of rights and interests of other persons in cases envisaged by legislation.

**ВИСНОВОК
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

**у справі за зверненням Верховної Ради України про надання висновку
щодо відповідності законопроекту про внесення змін до статті 98
Конституції України вимогам статей 157 і 158 Конституції України**

м. Київ

Справа № 1-15/2013

21 травня 2013 року

№ 1-в/2013

Конституційний Суд України у складі суддів:

Головіна Анатолія Сергійовича – головуючого, **Бауліна** Юрія Васильовича, **Бринцева** Василя Дмитровича, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Винокурова** Сергія Маркіяновича, **Гультая** Михайла Мирославовича, **Запорожця** Михайла Петровича – доповідача, **Кампа** Володимира Михайловича, **Колоса** Михайла Івановича, **Литвинова** Олександра Миколайовича, **Маркуш** Марії Андріївни, **Овчаренка** В'ячеслава Андрійовича, **Пасенюка** Олександра Михайловича, **Сергейчука** Олега Анатолійовича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Туницького** Олександра Миколайовича, **Шаптали** Наталі Костянтинівни, **Шишкіна** Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до статті 98 Конституції України (реєстр. № 2049) (далі – Законопроект) вимогам її статей 157 і 158.

Приводом для розгляду справи відповідно до статті 159 Конституції України стало надходження до Конституційного Суду України Законопроекту згідно з Постановою Верховної Ради України «Про включення до порядку денного другої сесії Верховної Ради України сьомого скликання законопроекту про внесення змін до статті 98 Конституції України і про його направлення до Конституційного Суду України» від 16 квітня 2013 року № 186–VII (Голос України, 2013 р., 23 квітня) для надання висновку щодо його відповідності вимогам статей 157 і 158 Конституції України.

Підставою для розгляду справи є необхідність надання Конституційним Судом України висновку щодо відповідності Законопроекту вимогам статей 157 і 158 Конституції України.

Заслухавши суддю-доповідача Запорожця М.П. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В :

1. Верховна Рада України звернулася до Конституційного Суду України з клопотанням дати висновок щодо відповідності Законопроекту вимогам статей 157 і 158 Конституції України.

Законопроектом пропонується:

«1. Внести зміни до статті 98 Конституції України (Відомості Верховної Ради України, 1996 р., № 30, ст. 141), виклавши її у такій редакції:

«Стаття 98. Контроль від імені Верховної Ради України за надходженням коштів до Державного бюджету України та їх використання здійснює Рахункова палата.

Організація, повноваження і порядок діяльності Рахункової палати визначаються законом».

2. Цей Закон набирає чинності з дня, наступного за днем його опублікування».

2. Відповідно до пункту 1 частини першої статті 85 Основного Закону України до повноважень Верховної Ради України належить внесення змін до Конституції України в межах і порядку, передбачених розділом XIII Конституції України.

Згідно зі статтею 159 Основного Закону України законопроект про внесення змін до Конституції України розглядається Верховною Радою України за наявності висновку Конституційного Суду України щодо відповідності законопроекту вимогам статей 157 і 158 Конституції України.

3. Перевіряючи Законопроект на предмет його відповідності вимогам статей 157 і 158 Конституції України, Конституційний Суд України виходить з такого.

3.1. Конституція України не може бути змінена, якщо зміни передбачають скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина або якщо вони спрямовані на ліквідацію незалежності чи на порушення територіальної цілісності України (частина перша статті 157 Основного Закону України).

Законопроектом пропонується внести зміни до статті 98 Конституції України, виклавши її у такій редакції:

«Стаття 98. Контроль від імені Верховної Ради України за надходженням коштів до Державного бюджету України та їх використання здійснює Рахункова палата.

Організація, повноваження і порядок діяльності Рахункової палати визначаються законом».

Конституційний Суд України, дослідивши Законопроект, яким пропонується розширити конституційні повноваження Рахункової палати шляхом надання їй функції контролю за формуванням прибуткової частини Державного бюджету України та законодавчо регулювати організацію, повноваження і порядок її діяльності, дійшов висновку, що Законопро-

ект відповідає вимогам частини першої статті 157 Конституції України, оскільки запропоновані ним зміни не передбачають скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина та не спрямовані на ліквідацію незалежності чи на порушення територіальної цілісності України.

3.2. Згідно з частиною другою статті 157 Основного Закону України Конституція України не може бути змінена в умовах воєнного або надзвичайного стану.

На момент надання Конституційним Судом України висновку в Україні не введено воєнного або надзвичайного стану, тому в цій частині Законопроект є таким, що не суперечить частині другій статті 157 Основного Закону України.

3.3. Відповідно до частини першої статті 158 Основного Закону України законопроект про внесення змін до Конституції України, який розглядався Верховною Радою України, і закон не був прийнятий, може бути поданий до Верховної Ради України не раніше ніж через рік з дня прийняття рішення щодо цього законопроекту.

Конституційний Суд України встановив, що Законопроект подано не раніше ніж через рік з дня прийняття Верховною Радою України рішення щодо законопроекту про внесення змін до статті 98 Конституції України, який не був прийнятий Верховною Радою України як закон.

3.4. Положенням частини другої статті 158 Основного Закону України визначено, що Верховна Рада України протягом строку своїх повноважень не може двічі змінювати одні й ті самі положення Конституції України.

Верховна Рада України сьомого скликання протягом строку своїх повноважень не змінювала положення статті 98 Конституції України.

Отже, Законопроект відповідає вимогам статей 157 і 158 Конституції України.

Виходячи з викладеного та керуючись статтями 147, 153, 157, 158, 159 Конституції України, статтями 51, 57, 63, 66, 69 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

ДІЙШОВ ВИСНОВКУ:

1. Визнати таким, що відповідає вимогам статей 157 і 158 Конституції України, законопроект про внесення змін до статті 98 Конституції України (реєстр. № 2049), яким пропонується:

«1. Внести зміни до статті 98 Конституції України (Відомості Верховної Ради України, 1996 р., № 30, ст. 141), виклавши її у такій редакції:

«Стаття 98. Контроль від імені Верховної Ради України за надходженням коштів до Державного бюджету України та їх використання здійснює Рахункова палата.

Організація, повноваження і порядок діяльності Рахункової палати визначаються законом».

2. Цей Закон набирає чинності з дня, наступного за днем його опублікування».

2. Висновок Конституційного Суду України у справі за зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до статті 98 Конституції України (реєстр. № 2049) вимогам статей 157 і 158 Конституції України є обов'язковим до виконання, остаточним і не може бути оскаржений.

Висновок Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

ИМЕНЕМ УКРАИНЫ

ЗАКЛЮЧЕНИЕ КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ

по делу о даче заключения о соответствии законопроекта о внесении изменений в статью 98 Конституции Украины требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины по обращению Верховной Рады Украины

г. Киев

Дело № 1-15/2013

21 мая 2013 года

№ 1-в/2013

Конституционный Суд Украины в составе судей:

Головина Анатолия Сергеевича – председательствующего, **Баулина** Юрия Васильевича, **Брынцева** Василия Дмитриевича, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича, **Винокурова** Сергея Маркияновича, **Гультая** Михаила Мирославовича, **Запорожца** Михаила Петровича – докладчика, **Кампо** Владимира Михайловича, **Колоса** Михаила Ивановича, **Литвинова** Александра Николаевича, **Маркуш** Марии Андреевны, **Овчаренко** Вячеслава Андреевича, **Пасенюка** Александра Михайловича, **Сергейчука** Олега Анатольевича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Тупицкого** Александра Николаевича, **Шапталы** Натальи Константиновны, **Шишкина** Виктора Ивановича,

рассмотрел в пленарном заседании дело о даче заключения о соответствии законопроекта о внесении изменений в статью 98 Конституции Украины (реестр. № 2049) (далее – Законопроект) требованиям ее статей 157 и 158.

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьей 159 Конституции Украины стало поступление в Конституционный Суд Украины Законопроекта согласно Постановлению Верховной Рады Украины «О включении в повестку дня второй сессии Верховной Рады Украины седьмого созыва законопроекта о внесении изменений в статью 98 Конституции Украины и о его направлении в Конституционный Суд Украины» от 16 апреля 2013 года № 186–VII (Голос Украины, 2013 г., 23 апреля) для дачи заключения о его соответствии требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины.

Основанием к рассмотрению дела является необходимость дачи Конституционным Судом Украины заключения о соответствии Законопроекта требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины.

Заслушав судью-докладчика Запорожца М.П. и исследовав материалы дела, Конституционный Суд Украины

у с т а н о в и л :

1. Верховная Рада Украины обратилась в Конституционный Суд Украины с ходатайством дать заключение о соответствии Законопроекта требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины.

Законопроектом предлагается:

«1. Внести изменения в статью 98 Конституции Украины (Ведомости Верховной Рады Украины, 1996 г., № 30, ст. 141), изложив ее в следующей редакции:

«Статья 98. Контроль от имени Верховной Рады Украины за поступлением средств в Государственный бюджет Украины и их использованием осуществляет Счетная палата.

Организация, полномочия и порядок деятельности Счетной палаты определяются законом».

2. Данный Закон вступает в силу со дня, следующего за днем его опубликования».

2. В соответствии с пунктом 1 части первой статьи 85 Основного Закона Украины к полномочиям Верховной Рады Украины относится внесение изменений в Конституцию Украины в пределах и порядке, предусмотренных разделом XIII Конституции Украины.

Согласно статье 159 Основного Закона Украины законопроект о внесении изменений в Конституцию Украины рассматривается Верховной Радой Украины при наличии заключения Конституционного Суда Украины о соответствии законопроекта требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины.

3. Проверять Законопроект на предмет его соответствия требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины, Конституционный Суд Украины исходит из следующего.

3.1. Конституция Украины не может быть изменена, если изменения предусматривают упразднение либо ограничение прав и свобод человека и гражданина или если они направлены на ликвидацию независимости либо на нарушение территориальной целостности Украины (часть первая статьи 157 Основного Закона Украины).

Законопроектом предлагается внести изменения в статью 98 Конституции Украины, изложив ее в следующей редакции:

«Статья 98. Контроль от имени Верховной Рады Украины за поступлением средств в Государственный бюджет Украины и их использованием осуществляет Счетная палата.

Организация, полномочия и порядок деятельности Счетной палаты определяются законом».

Конституционный Суд Украины, исследовав Законопроект, которым предлагается расширить конституционные полномочия Счетной палаты путем предоставления ей функции контроля за формированием прибыль-

ной части Государственного бюджета Украины и законодательно регулировать организацию, полномочия и порядок ее деятельности, пришел к выводу, что Законопроект соответствует требованиям части первой статьи 157 Конституции Украины, поскольку предложенные им изменения не предусматривают упразднение либо ограничение прав и свобод человека и гражданина и не направлены на ликвидацию независимости либо на нарушение территориальной целостности Украины.

3.2. Согласно части второй статьи 157 Основного Закона Украины Конституция Украины не может быть изменена в условиях военного или чрезвычайного положения.

На момент дачи Конституционным Судом Украины заключения в Украине не введено военное или чрезвычайное положение, поэтому в этой части Законопроект не противоречит части второй статьи 157 Основного Закона Украины.

3.3. Согласно части первой статьи 158 Основного Закона Украины законопроект о внесении изменений в Конституцию Украины, который рассматривался Верховной Радой Украины, и закон не был принят, может быть представлен в Верховную Раду Украины не ранее чем через год со дня принятия решения по этому законопроекту.

Конституционный Суд Украины установил, что Законопроект представлен не ранее чем через год со дня принятия Верховной Радой Украины решения по законопроекту о внесении изменений в статью 98 Конституции Украины, который не был принят Верховной Радой Украины как закон.

3.4. Положением части второй статьи 158 Основного Закона Украины определено, что Верховная Рада Украины в течение срока своих полномочий не может дважды изменять одни и те же положения Конституции Украины.

Верховная Рада Украины седьмого созыва в течение срока своих полномочий не изменяла положения статьи 98 Конституции Украины.

Следовательно, Законопроект соответствует требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины.

Исходя из изложенного и руководствуясь статьями 147, 153, 157, 158, 159 Конституции Украины, статьями 51, 57, 63, 66, 69 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», Конституционный Суд Украины

п р и ш е л к з а к л ю ч е н и ю :

1. Признать соответствующим требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины законопроект о внесении изменений в статью 98 Конституции Украины (реестр. № 2049), которым предлагается:

«1. Внести изменения в статью 98 Конституции Украины (Ведомости Верховной Рады Украины, 1996 г., № 30, ст. 141), изложив ее в следующей редакции:

«Статья 98. Контроль от имени Верховной Рады Украины за поступлением средств в Государственный бюджет Украины и их использованием осуществляет Счетная палата.

Организация, полномочия и порядок деятельности Счетной палаты определяются законом».

2. Данный Закон вступает в силу со дня, следующего за днем его опубликования».

2. Заключение Конституционного Суда Украины по делу о даче заключения о соответствии законопроекта о внесении изменений в статью 98 Конституции Украины (реестр. № 2049) требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины по обращению Верховной Рады Украины является обязательным к исполнению, окончательным и не может быть обжаловано.

Заключение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД УКРАИНЫ

Summary to the Opinion of the Constitutional Court No. 1-v/2013 dated May 21, 2013 in the case upon the appeal of the Verkhovna Rada of Ukraine for providing opinion on conformity of the draft law on introducing amendments to Article 98 of the Constitution with the provisions of Articles 157 and 158 of the Constitution

The Verkhovna Rada of Ukraine filed an appeal with the Constitutional Court on providing opinion on the conformity of the draft law on introducing amendments to Article 98 of the Constitution (registration No. 2049) (hereinafter referred to as «the Draft law») with the provisions of Articles 157 and 158 of the Constitution.

The Draft law proposes:

«1. To introduce amendments to Article 98 of the Constitution of Ukraine, stating it in the following wording:

«Article 98. The Chamber of Accounting exercises control over the revenue of finances of the State Budget of Ukraine and their use on behalf of the Verkhovna Rada of Ukraine.

The organisation, powers and procedures of the Chamber of Accounting shall be determined by law».

2. This Law shall enter into force on the day following the day of its promulgation».

According to Article 85.1.1 of the Basic Law the authority of the Verkhovna Rada of Ukraine comprises introducing amendments to the Constitution within the limits and by the procedure envisaged by Chapter XIII of this Constitution.

Pursuant to Article 159 of the Basic Law a draft law on introducing amendments to the Constitution is considered by the Verkhovna Rada of Ukraine upon the availability of an opinion of the Constitutional Court on the conformity of the draft law with the requirements of Articles 157 and 158 of this Constitution.

The Constitution of Ukraine shall not be amended, if the amendments foresee the abolition or restriction of human and citizens' rights and freedoms, or if they are oriented toward the liquidation of the independence or violation of the territorial indivisibility of Ukraine (Article 157.1 of the Basic Law).

The Constitutional Court having examined the Draft law which proposes to extend the constitutional powers of the Chamber of Accounting by giving it control function for forming revenue part of the State Budget of Ukraine and to regulate the organisation, powers and procedures by law, concluded that the Draft law meets requirements of Article 157.1 of the Constitution since amendments proposed by it do not foresee the abolition or restriction of human and citizens' rights and freedoms and are not oriented toward the liquidation of the independence or violation of the territorial invisibility of Ukraine.

According to Article 157.2 of the Basic Law the Constitution shall not be amended in conditions of martial law or a state of emergency.

At the delivery of the opinion by the Constitutional Court there is no martial law or a state of emergency in Ukraine, thus in this part the draft law is not in conflict with Article 157.2 of the Basic Law.

Pursuant to Article 158.1 of the Basic Law the draft law on introducing amendments to the Constitution of Ukraine, considered by the Verkhovna Rada of Ukraine and not adopted, may be submitted to the Verkhovna Rada of Ukraine no sooner than one year from the day of the adoption of the decision on this draft law.

The Constitutional Court found that the Draft law was submitted not earlier than one year from the date of adoption of the decision on Draft law on introducing of amendments to Article 98 of the Constitution by the Verkhovna Rada of Ukraine, which was not adopted by the Verkhovna Rada of Ukraine as a law.

The provision of Article 158.2 of the Basic Law stipulates that within the term of its authority, the Verkhovna Rada of Ukraine shall not amend twice the same provisions of the Constitution.

Verkhovna Rada of Ukraine of the seventh convocation during the term of its powers did not amend provisions of Article 98 of the Constitution.

Thus, the Draft law meets the requirements of Articles 157 and 158 of the Constitution.

To recognise as conforming with Articles 157 and 158 of the Constitution the draft law on introducing of Amendments to Article 98 of the Constitution (registration No. 2049), according to which:

«1. To introduce amendments to Article 98 of the Constitution of Ukraine, stating it in the following wording:

«Article 98. The Chamber of Accounting exercises control over the revenue of finances of the State Budget of Ukraine and their use on behalf of the Verkhovna Rada of Ukraine.

The organisation, powers and procedures of the Chamber of Accounting shall be determined by law».

2. This Law shall enter into force on the day following the day of its promulgation».

**ВИСНОВОК
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

**у справі за зверненням Верховної Ради України про надання висновку
щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції
України щодо посилення гарантій незалежності суддів вимогам
статей 157 і 158 Конституції України**

м. Київ

Справа № 1-20/2013

19 вересня 2013 року

№ 2-в/2013

Конституційний Суд України у складі суддів:

Овчаренка В'ячеслава Андрійовича – головуючого, **Бауліна** Юрія Васильовича, **Бринцева** Василя Дмитровича, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Винокурова** Сергія Маркіяновича, **Головіна** Анатолія Сергійовича, **Гультая** Михайла Мирославовича, **Запорожця** Михайла Петровича – доповідача, **Колоса** Михайла Івановича, **Литвинова** Олександра Миколайовича, **Маркуш** Марії Андріївни, **Пасенюка** Олександра Михайловича, **Сергейчука** Олега Анатолійовича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Туницького** Олександра Миколайовича, **Шапгали** Наталі Костянтинівни,

розглянув на пленарному засіданні справу про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України щодо посилення гарантій незалежності суддів (реєстр. № 2522а) (далі – Законопроект) вимогам статей 157 і 158 Конституції України.

Приводом для розгляду справи відповідно до статті 159 Конституції України стало надходження до Конституційного Суду України Законопроекту згідно з Постановою Верховної Ради України «Про включення до порядку денного третьої сесії Верховної Ради України сьомого скликання законопроекту про внесення змін до Конституції України щодо посилення гарантій незалежності суддів і про його направлення до Конституційного Суду України» від 5 вересня 2013 року № 437–VII (Голос України, 2013 р., 13 вересня) для надання висновку щодо його відповідності вимогам статей 157 і 158 Конституції України.

Підставою для розгляду справи є необхідність надання Конституційним Судом України висновку щодо відповідності Законопроекту вимогам статей 157 і 158 Конституції України.

Заслухавши суддю-доповідача Запорожця М.П. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В :

1. Верховна Рада України звернулася до Конституційного Суду України з клопотанням дати висновок щодо відповідності Законопроекту вимогам статей 157 і 158 Конституції України.

Законопроектом пропонується внести зміни до статей 55, 85, 106, 122, 125, 126, 127, 128, 129, 131 Конституції України (Відомості Верховної Ради України, 1996 р., № 30, ст. 141).

2. Відповідно до пункту 1 частини першої статті 85 Основного Закону України до повноважень Верховної Ради України належить внесення змін до Конституції України в межах і порядку, передбачених розділом XIII Конституції України.

Згідно зі статтею 159 Основного Закону України законопроект про внесення змін до Конституції України розглядається Верховною Радою України за наявності висновку Конституційного Суду України щодо відповідності законопроекту вимогам статей 157 і 158 Конституції України.

3. Конституція України не може бути змінена, якщо зміни передбачають скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина або якщо вони спрямовані на ліквідацію незалежності чи на порушення територіальної цілісності України (частина перша статті 157 Основного Закону України).

Здійснюючи аналіз Законопроекту на предмет його відповідності вимогам частини першої статті 157 Конституції України, Конституційний Суд України вважає, що пропонувані зміни не передбачають скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина та не спрямовані на ліквідацію незалежності чи на порушення територіальної цілісності України, з таких підстав.

3.1. Законопроектом пропонується статтю 55 Основного Закону України після частини другої доповнити новою частиною такого змісту:

«Кожен має право на справедливий і гласний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і неупередженим судом, утвореним законом».

«У зв'язку з цим частини третю – п'яту вважати відповідно частинами четвертою – шостою».

Пропонована норма фактично відтворює положення пункту 1 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, згідно з яким кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом. Наведене положення Законопроекту відображає міжнародні стандарти гарантії права на судовий захист та доступ до правосуддя, реалізація якого має бути забезпечена на національному рівні.

3.2. У Законопроекті пункт 27 частини першої статті 85 Конституції України пропонується викласти в такій редакції:

«27) визначення мережі, утворення, реорганізація та ліквідація судів загальної юрисдикції за поданням Президента України».

Цими змінами доповнюються повноваження Верховної Ради України. Запропонована редакція узгоджується з положенням пункту 14 частини першої статті 92 Основного Закону України, за яким судоустрій визначається виключно законами України. Крім того, згідно з частиною першою статті 93 Конституції України Президент України є суб'єктом права законодавчої ініціативи у Верховній Раді України, а тому повноважний звертатися до неї з відповідним поданням.

На думку Конституційного Суду України, пропонувані Законопроектom зміни відповідають принципу поділу державної влади в Україні на законодавчу, виконавчу та судову і спрямовані на підвищення рівня незалежності судової влади.

3.3. У Законопроекті пропонується:

– пункт 23 частини першої статті 106 Конституції України викласти в такій редакції:

«23) на підставі та згідно з поданням Вищої ради юстиції призначає суддів на посади та звільняє їх з посад»;

– частину першу статті 128 Конституції України замінити двома частинами такого змісту:

«Стаття 128. Призначення на посаду судді суду загальної юрисдикції здійснюється безстроково Президентом України на підставі та згідно з поданням Вищої ради юстиції.

Переведення судді до іншого суду загальної юрисдикції здійснюється Президентом України на підставі та згідно з поданням Вищої кваліфікаційної комісії суддів України. Переведення судді до іншого суду здійснюється лише за його згодою, у тому числі у випадках ліквідації чи реорганізації суду загальної юрисдикції, в якому він займає посаду. Переведення судді до суду вищої інстанції здійснюється лише на конкурсній основі в порядку, визначеному законом».

«У зв'язку з цим частину другу вважати частиною третьою».

Законопроектom передбачається надання Президентові України повноважень щодо призначення суддів на посади та звільнення їх з посад за поданням Вищої ради юстиції, а щодо переведення – за поданням Вищої кваліфікаційної комісії суддів України. Конституційний Суд України виходить із того, що Вища рада юстиції є незалежним конституційним органом, відповідальним за формування високопрофесійного суддівського корпусу. Змінами до статті 131 Конституції України пропонується, що до складу Вищої ради юстиції входять переважно судді. Рішення Вищої ради юстиції приймаються колегіально шляхом голосування.

Таким чином, питання формування суддівського корпусу, переведення та просування по службі суддів фактично вирішуватимуться судовою гілкою влади, що гарантуватиме її незалежність від інших державних органів.

Наведене узгоджується і з міжнародними стандартами незалежності суддів, зокрема Європейською хартією про закон про статус суддів 1998 року: рішення про призначення обраного кандидата на посаду судді та призначення його в той чи інший суд приймається органом, незалежним від виконавчої та законодавчої влади, у складі якого не менше половини членів – судді, обрані такими ж суддями в порядку, що гарантує найширше представництво суддів, або за його пропозицією чи рекомендацією, або за його згодою, або на підставі його висновку (пункти 1.3, 3.1).

3.4. Законопроектом пропонується виключити у частині четвертій статті 106 Конституції України цифри «23».

Відповідно до частини четвертої статті 106 Основного Закону України акти Президента України, видані в межах повноважень, передбачених пунктами 3, 4, 5, 8, 10, 14, 15, 17, 18, 21, 22, 23, 24 цієї статті, скріплюються підписами Прем'єр-міністра України і міністра, відповідального за акт та його виконання. У зв'язку із внесенням змін до пункту 23 частини першої статті 106 Конституції України, яка за пропонованою редакцією не передбачає утворення Президентом України судів у визначеному законом порядку, відпадає необхідність скріплення відповідного акта підписами Прем'єр-міністра України і міністра, відповідального за акт та його виконання.

3.5. У Законопроекті запропоновано виключити зі статті 122 Конституції України частину другу, згідно з якою строк повноважень Генерального прокурора України – п'ять років.

Відповідно до частини першої статті 122 Конституції України прокуратуру України очолює Генеральний прокурор України, який призначається на посаду за згодою Верховної Ради України та звільняється з посади Президентом України; Верховна Рада України може висловити недовіру Генеральному прокуророві України, що має наслідком його відставку з посади.

Конституційний Суд України вважає, що надання Генеральному прокуророві України можливості здійснювати свої повноваження без обмеження п'ятирічним строком сприятиме його неупередженості та незалежності, а також стабільній роботі очолюваної ним прокуратури України.

3.6. Законопроектом пропонується внести зміни до статті 125 Конституції України, а саме:

«а) частину першу викласти в такій редакції:

«Стаття 125. Система судів загальної юрисдикції в Україні будується за принципами територіальності, спеціалізації та інстанційності, їх мережа визначається законом»;

б) частину другу після слів «Верховний Суд України» доповнити словами «який у визначені законом порядку та спосіб забезпечує однакове застосування норм законодавства України всіма судами загальної юрисдик-

ції, а також здійснює інші повноваження, передбачені Конституцією та законами України»;

в) після частини четвертої доповнити новою частиною такого змісту:

«Суди загальної юрисдикції утворюються, реорганізуються та ліквідуються законом».

У зв'язку з цим частину п'яту вважати частиною шостою».

У статті 125 Конституції України визначено систему судів загальної юрисдикції, найвищим судовим органом у якій є Верховний Суд України, а вищими судовими органами спеціалізованих судів – відповідні вищі суди, які є касаційною інстанцією; відповідно до закону діють апеляційні та місцеві суди. За правовою позицією Конституційного Суду України, викладеною в Рішенні від 11 грудня 2003 року № 20-рп/2003 (справа про Касаційний суд України), побудова системи судів загальної юрисдикції узгоджується зі стадіями судочинства, відповідними формами провадження (зокрема, в апеляційній і касаційній інстанціях) (абзац четвертий підпункту 4.2 пункту 4 мотивувальної частини).

Запропонована редакція передбачає внесення змін, аналогічних тим, які пропонуються до пункту 27 частини першої статті 85 Конституції України щодо розширення повноважень Верховної Ради України.

Пропоновані зміни доповнюють принципи, на яких будується система судів загальної юрисдикції в Україні, принципом інстанційності. Як зазначено в Рішенні Конституційного Суду України від 12 липня 2011 року № 9-рп/2011 (справа щодо принципу інстанційності в системі судів загальної юрисдикції), під принципом інстанційності слід розуміти таку організацію судової системи, яка забезпечує право на перегляд рішення суду нижчої інстанції судом вищої (абзац сьомий підпункту 3.2 пункту 3 мотивувальної частини).

Законопроектом також пропонується надати Верховному Суду України повноваження забезпечувати однакове застосування норм законодавства України всіма судами загальної юрисдикції, що дозволить створити конституційно-правовий механізм формування єдиної судової практики в Україні.

3.7. Законопроектом пропонується внести зміни до статті 126 Конституції України, а саме:

«а) частину третю викласти в такій редакції:

«Суддя до винесення обвинувального вироку судом не може бути затриманий чи заарештований без згоди Вищої ради юстиції, наданої за поданням Вищої кваліфікаційної комісії суддів України. Підстави та порядок надання чи відмови в наданні Вищою радою юстиції згоди на затримання чи арешт судді визначаються законом»;

б) у частині четвертій слова «та суддів, які призначаються на посаду судді вперше» виключити;

в) частину п'яту викласти в такій редакції:

«Суддя звільняється з посади органом, що його призначив, у разі:

1) подання суддею заяви про відставку або про звільнення з посади за власним бажанням;

2) неможливості виконувати свої повноваження за станом здоров'я;

3) порушення суддею вимог щодо несумісності;

4) притягнення його до дисциплінарної відповідальності за вчинення передбаченого законом дисциплінарного правопорушення, несумісного з подальшим перебуванням судді на посаді;

5) набрання законної сили обвинувальним вироком щодо нього;

6) припинення його громадянства або виїзду на постійне проживання за межі України;

7) визнання його безвісно відсутнім або оголошення померлим;

8) визнання його недієздатним;

9) ненадання суддею згоди на переведення до іншого суду в разі ліквідації чи реорганізації суду загальної юрисдикції, в якому він займає посаду»;

г) частину шосту після слів «його смерті» доповнити словами «досягнення ним сімдесяти років»;

д) після частини шостої доповнити новою частиною такого змісту:

«Повноваження судді Конституційного Суду України припиняються також у разі закінчення строку, на який його призначено, але не раніше дня набуття повноважень судді Конституційного Суду України особою, яка призначена замість нього».

У зв'язку з цим частину сьому вважати частиною восьмою».

Запропонована редакція статті 126 Конституції України передбачає наділення Вищої ради юстиції повноваженням надавати згоду на затримання чи арешт судді за поданням Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, що обумовлено правовим статусом цих органів: Вища рада юстиції є колегіальним, незалежним органом, відповідальним за формування високопрофесійного суддівського корпусу, Вища кваліфікаційна комісія суддів України – постійно діючим органом у системі судоустрою України, діяльність якого спрямована на забезпечення стабільного, своєчасного та якісного формування судів професійними кадрами, ефективного й об'єктивного розгляду питань про дисциплінарну відповідальність суддів. Як вважає Конституційний Суд України, надання згоди на затримання чи арешт судді органами, які складаються переважно із суддів, є додатковою гарантією незалежності судової влади.

Чинна редакція частини четвертої статті 126 Основного Закону України встановлює, що судді обіймають посади безстроково, крім суддів Конституційного Суду України та суддів, які призначаються на посаду судді вперше. За змістом ця норма пов'язана з положенням частини першої статті 128 Конституції України, відповідно до якого професійний суддя призначається на посаду вперше строком на п'ять років.

Згідно із Законопроектом судді обіймають посади безстроково. Таким чином, призначення на посаду судді вперше на п'ятирічний строк скасовується.

Аналізуючи такі зміни, Конституційний Суд України виходить із того, що перше призначення на посаду професійного судді строком на п'ять років, передбачене чинною редакцією Основного Закону України, має характер випробування, у процесі якого суддя, здійснюючи свої повноваження, може бути залежним від органів, уповноважених призначати суддів на посади безстроково. Відтак незалежність судді під час здійснення ним правосуддя може бути забезпечена, зокрема, у разі призначення його на посаду безстроково.

Зазначене узгоджується з міжнародними правовими актами, а саме: Основними принципами незалежності судових органів, схваленими резолюціями Генеральної Асамблеї ООН 40/32 та 40/146 від 29 листопада та від 13 грудня 1985 року, відповідно до яких судді, яких призначають чи обирають, мають гарантований термін повноважень до обов'язкового виходу на пенсію чи завершення строку повноважень там, де це встановлено (пункт 12); Рекомендацією Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки від 17 листопада 2010 року (CM/REC (2010)12), згідно з якою забезпечення терміну перебування на посаді та незмінюваності – ключові елементи принципу незалежності суддів; відповідно судді повинні мати гарантований термін перебування на посаді до часу обов'язкового виходу у відставку, де такий існує (пункт 49).

Законопроект пропонується доповнити та уточнити підстави для звільнення суддів. У зв'язку зі скасуванням першого призначення на посаду судді строком на п'ять років відпадає необхідність такої підстави для звільнення судді, як закінчення строку, на який його обрано чи призначено. Такі підстави для звільнення, як виїзд на постійне місце проживання за межі України та визнання судді недієздатним, є обґрунтованими, оскільки за таких умов суддя не зможе виконувати покладені на нього обов'язки та не відповідатиме вимогам, встановленим для суддів.

Законопроектом передбачено таку підставу для звільнення судді, як притягнення судді до дисциплінарної відповідальності за вчинення передбаченого законом дисциплінарного правопорушення, несумісного з подальшим перебуванням його на посаді, що, на думку Конституційного Суду України, створить додаткові гарантії незалежності суддів.

У Рішенні від 18 квітня 2000 року № 5-рп/2000 (справа про віковий ценз) Конституційний Суд України зазначив, що критерієм у законодавчому встановленні кваліфікаційних вимог до віку є доцільність (абзац шостий пункту 2 мотивувальної частини). З огляду на це Конституційний Суд України вважає, що встановлення в Конституції України граничного віку – 70 років – перебування на посаді судді є питанням доцільності і зумовлене запропонованим у Законопроекті одночасним підвищенням віку, з якого громадянина України може бути рекомендовано на посаду судді. Зміни існуючого порядку припинення повноважень судді Конституційного Суду України спрямовані на забезпечення безперервного функціонування та стабільності конституційного правосуддя в Україні.

3.8. Законопроектом пропонується внести зміни до статті 127 Конституції України, а саме:

«а) у частині третій слова «кваліфікаційною комісією суддів» замінити словами «Вищою кваліфікаційною комісією суддів України», слова «двадцять п'ять років» – словами «тридцять років», а слова «три роки» – словами «п'ять років»;

б) частину четверту викласти в такій редакції:

«Добір кандидатів на посаду судді здійснюється на конкурсній основі в порядку, встановленому законом».

Конституційний Суд України вважає, що визначення на конституційному рівні Вищої кваліфікаційної комісії суддів України як постійно діючого органу в системі правосуддя, повноважного рекомендувати громадян України на посаду судді, закріплення положень про конкурсний добір кандидатів на посаду судді та встановлення віку 30 років, з якого громадянин України може претендувати на зайняття посади судді, спрямовані на забезпечення суддівського корпусу професійними кадрами високого рівня кваліфікації з урахуванням їхнього життєвого досвіду, соціальної зрілості, моральних якостей, необхідних для здійснення правосуддя, а також на надання рівних можливостей для зайняття посади судді на конкурсній основі.

У Рішенні від 18 квітня 2000 року № 5-рп/2000 (справа про віковий ценз) Конституційний Суд України висловив правову позицію, згідно з якою встановлення Конституцією України та законами України певних кваліфікаційних вимог не порушує конституційного принципу рівності (стаття 24 Конституції України), адже всі громадяни, які відповідають конкретним кваліфікаційним вимогам, мають право займати відповідні посади (абзац третій пункту 2 мотивувальної частини).

3.9. Законопроектом пропонується доповнити частину третю статті 129 Конституції України після пункту 8 новим пунктом такого змісту:

«9) автоматизований розподіл справ між суддями».

«У зв'язку з цим пункт 9 вважати пунктом 10».

Частина третя статті 129 Основного Закону України закріплює основні засади судочинства. Законопроектом пропонується доповнити перелік основних засад судочинства новою засадою, що зумовлено необхідністю розподілу справ між суддями за об'єктивними та прозорими критеріями.

3.10. Законопроектом пропонується нова редакція статті 131 Конституції України:

«Стаття 131. В Україні діють Вища рада юстиції та Вища кваліфікаційна комісія суддів України.

До відання Вищої ради юстиції належить:

1) внесення подання про призначення суддів на посади або про звільнення їх з посад;

2) прийняття рішення стосовно порушення суддями і прокурорами вимог щодо несумісності;

3) здійснення дисциплінарного провадження стосовно суддів Верховного Суду України і суддів вищих спеціалізованих судів та розгляд скарг на рішення про притягнення до дисциплінарної відповідальності суддів апеляційних та місцевих судів, а також прокурорів;

4) призначення суддів на адміністративні посади та звільнення суддів з адміністративних посад у судах загальної юрисдикції, крім Верховного Суду України, за поданням відповідних рад суддів;

5) здійснення інших повноважень, визначених Конституцією та законами України.

Вища рада юстиції складається з двадцяти членів. З'їзд суддів України призначає до Вищої ради юстиції дванадцять членів із числа суддів, забезпечуючи при цьому представництво суддів судів різних інстанцій та спеціалізацій. З'їзд адвокатів України, з'їзд представників юридичних вищих навчальних закладів та наукових установ призначають по два члени Вищої ради юстиції. Вимоги до особи, яка може бути призначена членом Вищої ради юстиції, встановлюються законом.

До складу Вищої ради юстиції входять за посадою Голова Конституційного Суду України, Голова Верховного Суду України, Голова Ради суддів України, Генеральний прокурор України.

Генеральний прокурор України не бере участі в голосуванні при прийнятті Вищою радою юстиції рішень стосовно суддів.

Вища кваліфікаційна комісія суддів України, більшість складу якої становлять судді, призначені з'їздом суддів України, здійснює повноваження, визначені Конституцією та законами України).

Законопроект пропонується доповнити повноваження Вищої ради юстиції, зокрема, повноваженнями призначати суддів на адміністративні посади та звільняти суддів з адміністративних посад у судах загальної юрисдикції, крім Верховного Суду України, за поданням відповідних рад суддів; змінити склад та порядок призначення членів Вищої ради юстиції.

Новою редакцією статті передбачається на конституційному рівні закріпити створення і функціонування Вищої кваліфікаційної комісії суддів України та наділити її повноваженням вносити подання Вищій раді юстиції про надання останньою згоди на затримання чи арешт судді. Наділення Вищої ради юстиції та Вищої кваліфікаційної комісії суддів України новими повноваженнями відповідає конституційному призначенню цих органів і є додатковою гарантією незалежності судової влади.

3.11. Законопроект містить прикінцеві та перехідні положення такого змісту:

«II. Прикінцеві та перехідні положення

1. Цей Закон набирає чинності через дев'яносто днів з дня, наступного за днем його опублікування, крім підпункту «а» пункту 6 розділу I, який набирає чинності через один місяць із дня сформування складу Вищої ради юстиції відповідно до Конституції України (зі змінами, внесеними цим Законом), але не раніше набрання чинності законом, який визна-

час підстави та порядок надання чи відмови у наданні Вищою радою юстиції згоди на затримання чи арешт судді.

2. З дня набрання чинності цим Законом:

1) судді судів загальної юрисдикції, призначені на посади суддів вперше і в яких до дня набрання чинності цим Законом не закінчився п'ятирічний строк перебування на посадах суддів, набувають статусу суддів, призначених безстроково;

2) судді судів загальної юрисдикції, призначені на посади суддів вперше, в яких на день набрання чинності цим Законом закінчився п'ятирічний строк перебування на посадах суддів, але якщо вони в установленому законом порядку звернулися щодо їх рекомендації для обрання на посади суддів безстроково і рішення щодо їх обрання не прийнято до дня набрання чинності цим Законом, набувають статусу суддів, призначених безстроково;

3) особи, щодо яких до дня набрання чинності цим Законом внесено подання Вищої ради юстиції про призначення на посаду судді вперше, вважаються такими, що відповідають вимогам, передбаченим частиною третьою статті 127 Конституції України (зі змінами, внесеними цим Законом), і призначаються на посаду судді безстроково без подання додаткових матеріалів.

3. Судді судів загальної юрисдикції, обрані безстроково, судді Конституційного Суду України продовжують здійснювати свої повноваження до їх звільнення з посад чи припинення їх повноважень на посадах з підстав, передбачених частинами п'ятою – сьомою статті 126 Конституції України (зі змінами, внесеними цим Законом).

Судді судів загальної юрисдикції, судді Конституційного Суду України, які на день набрання чинності цим Законом досягли шістдесяти п'яти років, але рішення щодо їх звільнення з посади судді на день набрання чинності цим Законом не прийнято, продовжують здійснювати свої повноваження до їх звільнення з посад чи припинення їх повноважень на посадах з підстав, передбачених частинами п'ятою – сьомою статті 126 Конституції України (зі змінами, внесеними цим Законом).

Звільнення суддів судів загальної юрисдикції, обраних безстроково, зазначених в абзацах першому і другому цього пункту, здійснюється Президентом України в порядку, встановленому законом.

4. До набрання чинності законом, що визначає дисциплінарні правопорушення суддів, несумісні з подальшим перебуванням судді на посаді, суддя може бути звільнений з посади судді Президентом України за порушення присяги судді за поданням Вищої ради юстиції, внесеним у разі встановлення Вищою кваліфікаційною комісією суддів України або Вищою радою юстиції фактів, які свідчать про порушення суддею присяги.

5. Вимоги до осіб, які можуть бути рекомендовані на посаду судді, передбачені частиною третьою статті 127 Конституції України (зі змінами, внесеними цим Законом), не поширюються на осіб, які склали кваліфікаційний іспит до набрання чинності цим Законом. Такі особи із дотриман-

ням встановленого законом порядку призначаються на посаду судді безстроково.

6. Подання щодо звільнення з посад суддів судів загальної юрисдикції, які до дня набрання чинності цим Законом не розглянуті Верховною Радою України, у двотижневий строк передаються до Вищої ради юстиції, яка у двотижневий строк з дня їх отримання вносить подання про звільнення суддів з посад.

7. Подання щодо звільнення з посад суддів судів загальної юрисдикції, які внесені на розгляд Президента України до дня набрання чинності цим Законом, розглядаються без подання будь-яких додаткових матеріалів.

8. Матеріали щодо переведення суддів, обраних безстроково, які до дня набрання чинності цим Законом не розглянуті Верховною Радою України, у двотижневий строк передаються до Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, яка у двотижневий строк із дня їх отримання вносить подання про переведення суддів.

9. Матеріали щодо надання згоди на затримання чи арешт судді суду загальної юрисдикції, судді Конституційного Суду України, які до дня набрання чинності підпунктом «а» пункту 6 розділу I цього Закону не розглянуті Верховною Радою України, у тижневий строк передаються до Вищої кваліфікаційної комісії суддів України.

10. У тримісячний строк із дня набрання чинності цим Законом у встановленому законом порядку скликаються та проводяться з'їзд суддів України, з'їзд адвокатів України, з'їзд представників юридичних вищих навчальних закладів та наукових установ для призначення членів Вищої ради юстиції відповідно до статті 131 Конституції України (зі змінами, внесеними цим Законом).

11. Вища рада юстиції, сформована до набрання чинності цим Законом, здійснює повноваження, визначені пунктами 1–4 частини другої статті 131 Конституції України (зі змінами, внесеними цим Законом), та припиняє свою діяльність одночасно зі сформуванням Вищої ради юстиції відповідно до Конституції України (зі змінами, внесеними цим Законом).

Вища рада юстиції вважається сформованою відповідно до Конституції України (зі змінами, внесеними цим Законом) після складення присяги не менш як двома третинами від загальної кількості її членів, передбаченої Конституцією України.

Члени Вищої ради юстиції, які до набрання чинності цим Законом були призначені до складу Вищої ради юстиції з'їздом суддів України, продовжують виконувати свої повноваження до закінчення строку, на який їх призначено. Для цілей абзацу другого цього пункту ці члени вважаються такими, що склали присягу».

Пункти 1–11 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Законопроекту є невід'ємною частиною Законопроекту, оскільки встановлюють порядок набрання ним чинності і передбачають заходи, спрямовані на реалізацію змін до Конституції України.

Таким чином, Конституційний Суд України дійшов висновку, що пропонувані Законопроектом зміни до статей 55, 85, 106, 122, 125, 126, 127, 128, 129, 131 Конституції України, а також розділ II «Прикінцеві та перехідні положення» не передбачають скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина та не спрямовані на ліквідацію незалежності чи на порушення територіальної цілісності України, а отже, не суперечать вимогам частини першої статті 157 Конституції України.

4. Згідно з частиною другою статті 157 Основного Закону України Конституція України не може бути змінена в умовах воєнного або надзвичайного стану.

На момент надання Конституційним Судом України висновку в Україні таких умов не існує, тому в цій частині Законопроект не суперечить частині другій статті 157 Основного Закону України.

5. Відповідно до частини першої статті 158 Основного Закону України законопроект про внесення змін до Конституції України, який розглядався Верховною Радою України, і закон не був прийнятий, може бути поданий до Верховної Ради України не раніше ніж через рік з дня прийняття рішення щодо цього законопроекту.

Конституційний Суд України встановив, що Законопроект у зазначений термін не розглядався Верховною Радою України і не був прийнятий нею як закон.

6. Положенням частини другої статті 158 Основного Закону України визначено, що Верховна Рада України протягом строку своїх повноважень не може двічі змінювати одні й ті самі положення Конституції України.

Верховна Рада України сьомого скликання протягом строку своїх повноважень не змінювала положення статей 55, 85, 106, 122, 125, 126, 127, 128, 129, 131 Конституції України.

Конституційний Суд України вважає, що Законопроект не суперечить вимогам статей 157 і 158 Конституції України.

Виходячи з викладеного та керуючись статтями 147, 153, 157, 158, 159 Конституції України, статтями 51, 57, 63, 66, 67, 69 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

д і й ш о в в и с н о в к у :

1. Визнати таким, що відповідає вимогам статей 157 і 158 Конституції України, законопроект про внесення змін до Конституції України щодо посилення гарантій незалежності суддів (реєстр. № 2522а), яким пропонується:

«І. Внести до Конституції України (Відомості Верховної Ради України, 1996 р., № 30, ст. 141) такі зміни:

1. Статтю 55 після частини другої доповнити новою частиною такого змісту:

«Кожен має право на справедливий і гласний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і неупередженим судом, утвореним законом».

У зв'язку з цим частини третю – п'яту вважати відповідно частинами четвертою – шостою.

2. Пункт 27 частини першої статті 85 викласти в такій редакції:

«27) визначення мережі, утворення, реорганізація та ліквідація судів загальної юрисдикції за поданням Президента України».

3. У статті 106:

а) пункт 23 частини першої викласти в такій редакції:

«23) на підставі та згідно з поданням Вищої ради юстиції призначає суддів на посади та звільняє їх з посад»;

б) у частині четвертій цифри «23» виключити.

4. Частину другу статті 122 виключити.

5. У статті 125:

а) частину першу викласти в такій редакції:

«Стаття 125. Система судів загальної юрисдикції в Україні будується за принципами територіальності, спеціалізації та інстанційності, їх мережа визначається законом»;

б) частину другу після слів «Верховний Суд України» доповнити словами «який у визначені законом порядку та спосібі забезпечує однакове застосування норм законодавства України всіма судами загальної юрисдикції, а також здійснює інші повноваження, передбачені Конституцією та законами України»;

в) після частини четвертої доповнити новою частиною такого змісту:

«Суди загальної юрисдикції утворюються, реорганізуються та ліквідуються законом».

У зв'язку з цим частину п'яту вважати частиною шостою.

6. У статті 126:

а) частину третю викласти в такій редакції:

«Суддя до винесення обвинувального вироку судом не може бути затриманий чи заарештований без згоди Вищої ради юстиції, наданої за поданням Вищої кваліфікаційної комісії суддів України. Підстави та порядки надання чи відмови в наданні Вищою радою юстиції згоди на затримання чи арешт судді визначаються законом»;

б) у частині четвертій слова «та суддів, які призначаються на посаду судді вперше» виключити;

в) частину п'яту викласти в такій редакції:

«Суддя звільняється з посади органом, що його призначив, у разі:

1) подання суддею заяви про відставку або про звільнення з посади за власним бажанням;

2) неможливості виконувати свої повноваження за станом здоров'я;

3) порушення суддею вимог щодо несумісності;

4) притягнення його до дисциплінарної відповідальності за вчинення передбаченого законом дисциплінарного правопорушення, несумісного з подальшим перебуванням судді на посаді;

5) набрання законної сили обвинувальним вироком щодо нього;

6) припинення його громадянства або виїзду на постійне проживання за межі України;

7) визнання його безвісно відсутнім або оголошення померлим;

8) визнання його недієздатним;

9) ненадання суддею згоди на переведення до іншого суду в разі ліквідації чи реорганізації суду загальної юрисдикції, в якому він займає посаду»;

г) частину шосту після слів «його смерті» доповнити словами «досягнення ним сімдесяти років»;

д) після частини шостої доповнити новою частиною такого змісту:

«Повноваження судді Конституційного Суду України припиняються також у разі закінчення строку, на який його призначено, але не раніше дня набуття повноважень судді Конституційного Суду України особою, яка призначена замість нього».

У зв'язку з цим частину сьому вважати частиною восьмою.

7. У статті 127:

а) у частині третій слова «кваліфікаційною комісією суддів» замінити словами «Вищою кваліфікаційною комісією суддів України», слова «двадцять п'яти років» – словами «тридцять років», а слова «три роки» – словами «п'ять років»;

б) частину четверту викласти в такій редакції:

«Добір кандидатів на посаду судді здійснюється на конкурсній основі в порядку, встановленому законом».

8. Частину першу статті 128 замінити двома частинами такого змісту:

«Стаття 128. Призначення на посаду судді суду загальної юрисдикції здійснюється безстроково Президентом України на підставі та згідно з поданням Вищої ради юстиції.

Переведення судді до іншого суду загальної юрисдикції здійснюється Президентом України на підставі та згідно з поданням Вищої кваліфікаційної комісії суддів України. Переведення судді до іншого суду здійснюється лише за його згодою, у тому числі у випадках ліквідації чи реорганізації суду загальної юрисдикції, в якому він займає посаду. Переведення судді до суду вищої інстанції здійснюється лише на конкурсній основі в порядку, визначеному законом».

У зв'язку з цим частину другу вважати частиною третьою.

9. Доповнити частину третю статті 129 після пункту 8 новим пунктом такого змісту:

«9) автоматизований розподіл справ між суддями».

У зв'язку з цим пункт 9 вважати пунктом 10.

10. Статтю 131 викласти в такій редакції:

«Стаття 131. В Україні діють Вища рада юстиції та Вища кваліфікаційна комісія суддів України.

До відання Вищої ради юстиції належить:

1) внесення подання про призначення суддів на посади або про звільнення їх з посад;

2) прийняття рішення стосовно порушення суддями і прокурорами вимог щодо несумісності;

3) здійснення дисциплінарного провадження стосовно суддів Верховного Суду України і суддів вищих спеціалізованих судів та розгляд скарг на рішення про притягнення до дисциплінарної відповідальності суддів апеляційних та місцевих судів, а також прокурорів;

4) призначення суддів на адміністративні посади та звільнення суддів з адміністративних посад у судах загальної юрисдикції, крім Верховного Суду України, за поданням відповідних рад суддів;

5) здійснення інших повноважень, визначених Конституцією та законами України.

Вища рада юстиції складається з двадцяти членів. З'їзд суддів України призначає до Вищої ради юстиції дванадцять членів із числа суддів, забезпечуючи при цьому представництво суддів судів різних інстанцій та спеціалізацій. З'їзд адвокатів України, з'їзд представників юридичних вищих навчальних закладів та наукових установ призначають по два члени Вищої ради юстиції. Вимоги до особи, яка може бути призначена членом Вищої ради юстиції, встановлюються законом.

До складу Вищої ради юстиції входять за посадою Голова Конституційного Суду України, Голова Верховного Суду України, Голова Ради суддів України, Генеральний прокурор України.

Генеральний прокурор України не бере участі в голосуванні при прийнятті Вищою радою юстиції рішень стосовно суддів.

Вища кваліфікаційна комісія суддів України, більшість складу якої становлять судді, призначені з'їздом суддів України, здійснює повноваження, визначені Конституцією та законами України».

II. Прикінцеві та перехідні положення

1. Цей Закон набирає чинності через дев'яносто днів з дня, наступного за днем його опублікування, крім підпункту «а» пункту 6 розділу I, який набирає чинності через один місяць із дня сформування складу Вищої ради юстиції відповідно до Конституції України (зі змінами, внесеними цим Законом), але не раніше набрання чинності законом, який визначає підстави та порядок надання чи відмови у наданні Вищою радою юстиції згоди на затримання чи арешт судді.

2. З дня набрання чинності цим Законом:

1) судді судів загальної юрисдикції, призначені на посади суддів вперше і в яких до дня набрання чинності цим Законом не закінчився п'ятирічний строк перебування на посадах суддів, набувають статусу суддів, призначених безстроково;

2) судді судів загальної юрисдикції, призначені на посади суддів вперше, в яких на день набрання чинності цим Законом закінчився п'ятирічний строк перебування на посадах суддів, але якщо вони в установленому законом порядку звернулися щодо їх рекомендації для обрання на посади суддів безстроково і рішення щодо їх обрання не прийнято до дня набрання чинності цим Законом, набувають статусу суддів, призначених безстроково;

3) особи, щодо яких до дня набрання чинності цим Законом внесено подання Вищої ради юстиції про призначення на посаду судді вперше, вважаються такими, що відповідають вимогам, передбаченим частиною третьою статті 127 Конституції України (зі змінами, внесеними цим Законом), і призначаються на посаду судді безстроково без подання додаткових матеріалів.

3. Судді судів загальної юрисдикції, обрані безстроково, судді Конституційного Суду України продовжують здійснювати свої повноваження до їх звільнення з посад чи припинення їх повноважень на посадах з підстав, передбачених частинами п'ятою – сьомою статті 126 Конституції України (зі змінами, внесеними цим Законом).

Судді судів загальної юрисдикції, судді Конституційного Суду України, які на день набрання чинності цим Законом досягли шістдесят п'яти років, але рішення щодо їх звільнення з посади судді на день набрання чинності цим Законом не прийнято, продовжують здійснювати свої повноваження до їх звільнення з посад чи припинення їх повноважень на посадах з підстав, передбачених частиною п'ятою – сьомою статті 126 Конституції України (зі змінами, внесеними цим Законом).

Звільнення суддів судів загальної юрисдикції, обраних безстроково, зазначених в абзацах першому і другому цього пункту, здійснюється Президентом України в порядку, встановленому законом.

4. До набрання чинності законом, що визначає дисциплінарні правопорушення суддів, несумісні з подальшим перебуванням судді на посаді, суддя може бути звільнений з посади судді Президентом України за порушення присяги судді за поданням Вищої ради юстиції, внесеним у разі встановлення Вищою кваліфікаційною комісією суддів України або Вищою радою юстиції фактів, які свідчать про порушення суддею присяги.

5. Вимоги до осіб, які можуть бути рекомендовані на посаду судді, передбачені частиною третьою статті 127 Конституції України (зі змінами, внесеними цим Законом), не поширюються на осіб, які склали кваліфікаційний іспит до набрання чинності цим Законом. Такі особи із дотриманням встановленого законом порядку призначаються на посаду судді безстроково.

6. Подання щодо звільнення з посад суддів судів загальної юрисдикції, які до дня набрання чинності цим Законом не розглянуті Верховною Радою України, у двотижневий строк передаються до Вищої ради юстиції, яка у двотижневий строк з дня їх отримання вносить подання про звільнення суддів з посад.

7. Подання щодо звільнення з посад суддів судів загальної юрисдикції, які внесені на розгляд Президента України до дня набрання чинності цим Законом, розглядаються без подання будь-яких додаткових матеріалів.

8. Матеріали щодо переведення суддів, обраних безстроково, які до дня набрання чинності цим Законом не розглянуті Верховною Радою України, у двотижневий строк передаються до Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, яка у двотижневий строк із дня їх отримання вносить подання про переведення суддів.

9. Матеріали щодо надання згоди на затримання чи арешт судді суду загальної юрисдикції, судді Конституційного Суду України, які до дня набрання чинності підпунктом «а» пункту 6 розділу I цього Закону не розглянуті Верховною Радою України, у тижневий строк передаються до Вищої кваліфікаційної комісії суддів України.

10. У тримісячний строк із дня набрання чинності цим Законом у встановленому законом порядку скликаються та проводяться з'їзд суддів України, з'їзд адвокатів України, з'їзд представників юридичних вищих навчальних закладів та наукових установ для призначення членів Вищої ради юстиції відповідно до статті 131 Конституції України (зі змінами, внесеними цим Законом).

11. Вища рада юстиції, сформована до набрання чинності цим Законом, здійснює повноваження, визначені пунктами 1 – 4 частини другої статті 131 Конституції України (зі змінами, внесеними цим Законом), та припиняє свою діяльність одночасно зі сформуванням Вищої ради юстиції відповідно до Конституції України (зі змінами, внесеними цим Законом).

Вища рада юстиції вважається сформованою відповідно до Конституції України (зі змінами, внесеними цим Законом) після складення присяги не менш як двома третинами від загальної кількості її членів, передбаченої Конституцією України.

Члени Вищої ради юстиції, які до набрання чинності цим Законом були призначені до складу Вищої ради юстиції з'їздом суддів України, продовжують виконувати свої повноваження до закінчення строку, на який їх призначено. Для цілей абзацу другого цього пункту ці члени вважаються такими, що склали присягу».

2. Висновок Конституційного Суду України у справі за зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України щодо посилення гарантій незалежності суддів (реєстр. № 2522а) вимогам статей 157 і 158 Конституції України є обов'язковим до виконання, остаточним і не може бути оскаржений.

Висновок Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

ИМЕНЕМ УКРАИНЫ

ЗАКЛЮЧЕНИЕ КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ

по делу о даче заключения о соответствии законопроекта о внесении изменений в Конституцию Украины относительно усиления гарантий независимости судей требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины по обращению Верховной Рады Украины

г. Киев

Дело № 1-20/2013

19 сентября 2013 года

№ 2-в/2013

Конституционный Суд Украины в составе судей:

Овчаренко Вячеслава Андреевича – председательствующего, **Баулина** Юрия Васильевича, **Брынцева** Василия Дмитриевича, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича, **Винокурова** Сергея Маркияновича, **Головина** Анатолия Сергеевича, **Гульгая** Михаила Мирославовича, **Запорожца** Михаила Петровича – докладчика, **Колоса** Михаила Ивановича, **Литвинова** Александра Николаевича, **Маркуш** Марии Андреевны, **Пасенюка** Александра Михайловича, **Сергейчука** Олега Анатольевича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Тупицкого** Александра Николаевича, **Шапталы** Натальи Константиновны,

рассмотрел в пленарном заседании дело о даче заключения о соответствии законопроекта о внесении изменений в Конституцию Украины относительно усиления гарантий независимости судей (реестр. № 2522а) (далее – Законопроект) требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины.

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьей 159 Конституции Украины стало поступление в Конституционный Суд Украины Законопроекта согласно Постановлению Верховной Рады Украины «О включении в повестку дня третьей сессии Верховной Рады Украины седьмого созыва законопроекта о внесении изменений в Конституцию Украины относительно усиления гарантий независимости судей и о его направлении в Конституционный Суд Украины» от 5 сентября 2013 года № 437–VII (Голос Украины, 2013 г., 13 сентября) для дачи заключения о его соответствии требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины.

Основанием к рассмотрению дела является необходимость дачи Конституционным Судом Украины заключения о соответствии Законопроекта требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины.

Заслушав судью-докладчика Запорожца М.П. и исследовав материалы дела, Конституционный Суд Украины

У С Т А Н О В И Л :

1. Верховная Рада Украины обратилась в Конституционный Суд Украины с ходатайством дать заключение о соответствии Законопроекта требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины.

Законопроектом предлагается внести изменения в статьи 55, 85, 106, 122, 125, 126, 127, 128, 129, 131 Конституции Украины (Ведомости Верховной Рады Украины, 1996 г., № 30, ст. 141).

2. Согласно пункту 1 части первой статьи 85 Основного Закона Украины к полномочиям Верховной Рады Украины относится внесение изменений в Конституцию Украины в пределах и порядке, предусмотренных разделом XIII Конституции Украины.

В соответствии со статьей 159 Основного Закона Украины законопроект о внесении изменений в Конституцию Украины рассматривается Верховной Радой Украины при наличии заключения Конституционного Суда Украины о соответствии законопроекта требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины.

3. Конституция Украины не может быть изменена, если изменения предусматривают упразднение либо ограничение прав и свобод человека и гражданина или если они направлены на ликвидацию независимости либо на нарушение территориальной целостности Украины (часть первая статьи 157 Основного Закона Украины).

Осуществляя анализ Законопроекта на предмет его соответствия требованиям части первой статьи 157 Конституции Украины, Конституционный Суд Украины считает, что предлагаемые изменения не предусматривают отмены или ограничения прав и свобод человека и гражданина и не направлены на ликвидацию независимости или на нарушение территориальной целостности Украины, на таких основаниях.

3.1. Законопроектом предлагается статью 55 Основного Закона Украины после части второй дополнить новой частью следующего содержания:

«Каждый имеет право на справедливое и гласное рассмотрение его дела в течение разумного срока независимым и беспристрастным судом, созданным законом».

«В связи с этим части третью–пятую считать соответственно частями четвертой – шестой».

Предлагаемая норма фактически воспроизводит положение пункта 1 статьи 6 Конвенции о защите прав человека и основных свобод 1950 года, согласно которому каждый имеет право на справедливое и публичное рассмотрение его дела в течение разумного срока независимым и беспристрастным судом, созданным законом. Указанное положение Законопроекта отображает международные стандарты гарантии права на судебную защиту и доступ к правосудию, реализация которого должна быть обеспечена на национальном уровне.

3.2. В Законопроекте пункт 27 части первой статьи 85 Конституции Украины предлагается изложить в следующей редакции:

«27) определение сети, создание, реорганизация и ликвидация судов общей юрисдикции по представлению Президента Украины».

Этими изменениями дополняются полномочия Верховной Рады Украины. Предложенная редакция согласуется с положением пункта 14 части первой статьи 92 Основного Закона Украины, по которому судоустройство определяется исключительно законами Украины. Кроме того, согласно части первой статьи 93 Конституции Украины Президент Украины является субъектом права законодательной инициативы в Верховной Раде Украины, а потому полномочен обращаться в нее с соответствующим представлением.

По мнению Конституционного Суда Украины, предлагаемые Законопроектом изменения соответствуют принципу разделения государственной власти в Украине на законодательную, исполнительную и судебную и направлены на повышение уровня независимости судебной власти.

3.3. В Законопроекте предлагается:

– пункт 23 части первой статьи 106 Конституции Украины изложить в следующей редакции:

«23) на основании и согласно представлению Высшего совета юстиции назначает судей на должности и освобождает их от должностей»;

– часть первую статьи 128 Конституции Украины заменить двумя частями следующего содержания:

«Статья 128. Назначение на должность судьи суда общей юрисдикции осуществляется бессрочно Президентом Украины на основании и согласно представлению Высшего совета юстиции.

Перевод судьи в другой суд общей юрисдикции осуществляется Президентом Украины на основании и согласно представлению Высшей квалификационной комиссии судей Украины. Перевод судьи в другой суд осуществляется только по его согласию, в том числе в случаях ликвидации или реорганизации суда общей юрисдикции, в котором он занимает должность. Перевод судьи в суд вышестоящей инстанции осуществляется только на конкурсной основе в порядке, определенном законом».

«В связи с этим часть вторую считать частью третьей».

Законопроектом предполагается предоставление Президенту Украины полномочий относительно назначения судей на должности и освобождения их от должностей по представлению Высшего совета юстиции, а относительно перевода – по представлению Высшей квалификационной комиссии судей Украины. Конституционный Суд Украины исходит из того, что Высший совет юстиции является независимым конституционным органом, ответственным за формирование высокопрофессионального судебного корпуса. Изменениями в статью 131 Конституции Украины предлагается, что в состав Высшего совета юстиции входят преимущественно судьи. Решения Высшего совета юстиции принимаются коллегиально путем голосования.

Таким образом, вопросы формирования судейского корпуса, перевода и продвижения по службе судей фактически будут решаться судебной ветвью власти, что будет гарантировать ее независимость от других государственных органов.

Изложенное согласуется и с международными стандартами независимости судей, в частности Европейской хартией о законе о статусе судей 1998 года: решение о назначении избранного кандидата на должность судьи и назначение его в тот или иной суд принимается органом, независимым от исполнительной и законодательной власти, в составе которого не менее половины членов – судьи, избранные такими же судьями в порядке, гарантирующем самое широкое представительство судей, либо по его предложению или рекомендации, либо по его согласию, либо на основании его заключения (пункты 1.3, 3.1).

3.4. Законопроектом предлагается исключить в части четвертой статьи 106 Конституции Украины цифры «23».

В соответствии с частью четвертой статьи 106 Основного Закона Украины акты Президента Украины, изданные в пределах полномочий, предусмотренных пунктами 3, 4, 5, 8, 10, 14, 15, 17, 18, 21, 22, 23, 24 данной статьи, скрепляются подписями Премьер-министра Украины и министра, ответственного за акт и его выполнение. В связи с внесением изменений в пункт 23 части первой статьи 106 Конституции Украины, по предлагаемой редакции не предусматривающей создания Президентом Украины судов в определенном законом порядке, отпадает необходимость скрепления соответствующего акта подписями Премьер-министра Украины и министра, ответственного за акт и его выполнение.

3.5. В законопроекте предложено исключить из статьи 122 Конституции Украины часть вторую, согласно которой срок полномочий Генерального прокурора Украины – пять лет.

В соответствии с частью первой статьи 122 Конституции Украины прокуратуру Украины возглавляет Генеральный прокурор Украины, который назначается на должность с согласия Верховной Рады Украины и освобождается от должности Президентом Украины; Верховная Рада Украины может выразить недоверие Генеральному прокурору Украины, что влечет его отставку с должности.

Конституционный Суд Украины считает, что предоставление Генеральному прокурору Украины возможности осуществлять свои полномочия без ограничения пятилетним сроком будет содействовать его беспристрастности и независимости, а также стабильной работе возглавляемой им прокуратуры Украины.

3.6. Законопроектом предлагается внести изменения в статью 125 Конституции Украины, а именно:

«а) часть первую изложить в следующей редакции:

«Статья 125. Система судов общей юрисдикции в Украине строится по принципам территориальности, специализации и инстанционности, их сеть определяется законом»;

б) часть вторую после слов «Верховный Суд Украины» дополнить словами «который в определенные законом порядке и способе обеспечивает одинаковое применение норм законодательства Украины всеми судами общей юрисдикции, а также осуществляет иные полномочия, предусмотренные Конституцией и законами Украины»;

в) после части четвертой дополнить новой частью следующего содержания:

«Суды общей юрисдикции образуются, реорганизуются и ликвидируются законом».

В связи с этим часть пятую считать частью шестой».

В статье 125 Конституции Украины определена система судов общей юрисдикции, наивысшим судебным органом в которой является Верховный Суд Украины, а высшими судебными органами специализированных судов – соответствующие высшие суды, являющиеся кассационной инстанцией; в соответствии с законом действуют апелляционные и местные суды. По правовой позиции Конституционного Суда Украины, изложенной в Решении от 11 декабря 2003 года № 20-рп/2003 (дело о Кассационном суде Украины), построение системы судов общей юрисдикции согласуется со стадиями судопроизводства, соответствующими формами производства (в частности, в апелляционной и кассационной инстанциях) (абзац четвертый подпункта 4.2 пункта 4 мотивировочной части).

Предложенная редакция предусматривает внесение изменений, аналогичных предлагаемым к пункту 27 части первой статьи 85 Конституции Украины относительно расширения полномочий Верховной Рады Украины.

Предлагаемые изменения дополняют принципы, на которых строится система судов общей юрисдикции в Украине, принципом инстанционности. Как указано в Решении Конституционного Суда Украины от 12 июля 2011 года № 9-рп/2011 (дело относительно принципа инстанционности в системе судов общей юрисдикции), под принципом инстанционности следует понимать такую организацию судебной системы, которая обеспечивает право на пересмотр решения суда низшей инстанции судом высшей (абзац седьмой подпункта 3.2 пункта 3 мотивировочной части).

Законопроектом также предлагается предоставить Верховному Суду Украины полномочия обеспечивать одинаковое применение норм законодательства Украины всеми судами общей юрисдикции, что позволит создать конституционно-правовой механизм формирования единой судебной практики в Украине.

3.7. Законопроектом предлагается внести изменения в статью 126 Конституции Украины, а именно:

«а) часть третью изложить в следующей редакции:

«Судья до вынесения обвинительного приговора судом не может быть задержан или арестован без согласия Высшего совета юстиции, данного по представлению Высшей квалификационной комиссии судей Украины. Основания и порядок дачи или отказа в даче Высшим советом юстиции согласия на задержание или арест судьи определяются законом»;

б) в части четвертой слова «и судей, назначаемых на должность судьи впервые» исключить;

в) часть пятую изложить в следующей редакции:

«Судья освобождается от должности органом, который его назначил, в случае:

1) подачи судьей заявления об отставке или об освобождении от должности по собственному желанию;

2) невозможности исполнять свои полномочия по состоянию здоровья;

3) нарушения судьей требований относительно несовместимости;

4) привлечения его к дисциплинарной ответственности за совершение предусмотренного законом дисциплинарного правонарушения, несовместимого с дальнейшим пребыванием судьи на должности;

5) вступления в законную силу обвинительного приговора в отношении его;

6) прекращения его гражданства или выезда на постоянное проживание за пределы Украины;

7) признания его безвестно отсутствующим или объявления умершим;

8) признания его недееспособным;

9) непредоставления судьей согласия на перевод в другой суд в случае ликвидации или реорганизации суда общей юрисдикции, в котором он занимает должность»;

г) часть шестую после слов «его смерти» дополнить словами «достижения им семидесяти лет»;

д) после части шестой дополнить новой частью следующего содержания:

«Полномочия судьи Конституционного Суда Украины прекращаются также в случае истечения срока, на который он назначен, но не ранее дня обретения полномочий судьи Конституционного Суда Украины лицом, назначенным вместо него».

В связи с этим часть седьмую считать частью восьмой».

Предложенная редакция статьи 126 Конституции Украины предусматривает наделение Высшего совета юстиции полномочием давать согласие на задержание или арест судьи по представлению Высшей квалификационной комиссии судей Украины, что обусловлено правовым статусом этих органов: Высший совет юстиции является коллегиальным, независимым органом, ответственным за формирование высокопрофессионального судейского корпуса, Высшая квалификационная комиссия судей Украины – постоянно действующим органом в системе судоустройства Украины, деятельность которого направлена на обеспечение стабильного, своевременного и качественного формирования судов профессиональными кадрами, эффективного и объективного рассмотрения вопросов о дис-

циплинарной ответственности судей. По мнению Конституционного Суда Украины, дача согласия на задержание или арест судьи органами, состоящими преимущественно из судей, является дополнительной гарантией независимости судебной власти.

Действующая редакция части четвертой статьи 126 Основного Закона Украины устанавливает, что судьи занимают должности бессрочно, кроме судей Конституционного Суда Украины и судей, назначаемых на должность судьи впервые. По смыслу эта норма связана с положением части первой статьи 128 Конституции Украины, согласно которому профессиональный судья назначается на должность впервые сроком на пять лет.

Согласно Законопроекту судьи занимают должности бессрочно. Таким образом, назначение на должность судьи впервые на пятилетний срок отменяется.

Анализируя такие изменения, Конституционный Суд Украины исходит из того, что первое назначение на должность профессионального судьи сроком на пять лет, предусмотренное действующей редакцией Основного Закона Украины, носит характер испытания, в процессе которого судья, осуществляя свои полномочия, может быть зависим от органов, уполномоченных назначать судей на должности бессрочно. Следовательно независимость судьи во время осуществления им правосудия может быть обеспечена, в частности, в случае назначения его на должность бессрочно.

Указанное согласуется с международными правовыми актами, а именно: Основными принципами независимости судебных органов, одобренными резолюциями Генеральной Ассамблеи ООН 40/32 и 40/146 от 29 ноября и от 13 декабря 1985 года, согласно которым избираемые или назначаемые имеют гарантированный срок полномочий до обязательного выхода на пенсию или завершения срока полномочий там, где это установлено (пункт 12); Рекомендацией Комитета Министров Совета Европы государствам-членам относительно судей: независимость, эффективность и обязанности от 17 ноября 2010 года (CM/REC (2010)12), согласно которой обеспечение срока пребывания на должности и неизменяемости – ключевые элементы принципа независимости судей; соответственно, судьи должны иметь гарантированный срок пребывания на должности до времени обязательного выхода в отставку, где такой существует (пункт 49).

Законопроектом предлагается дополнить и уточнить основания для освобождения судей. В связи с отменой первого назначения на должность судьи сроком на пять лет отпадает необходимость такого основания для освобождения судьи, как истечение срока, на который он избран или назначен. Такие основания для освобождения, как выезд на постоянное место проживания за пределы Украины и признание судьи недееспособным, являются обоснованными, поскольку при таких условиях судья не сможет исполнять возложенные на него обязанности и не будет соответствовать требованиям, установленным для судей.

Законопроектом предусмотрено такое основание для освобождения судьи, как привлечение судьи к дисциплинарной ответственности за совер-

шение предусмотренного законом дисциплинарного правонарушения, несовместимого с дальнейшим пребыванием его на должности, что, по мнению Конституционного Суда Украины, создаст дополнительные гарантии независимости судей.

В Решении от 18 апреля 2000 года № 5-рп/2000 (дело о возрастном цензе) Конституционный Суд Украины указал, что критерием в законодательном установлении квалификационных требований к возрасту является целесообразность (абзац шестой пункта 2 мотивировочной части). Учитывая это, Конституционный Суд Украины считает, что установление в Конституции Украины предельного возраста – 70 лет – пребывания на должности судьи является вопросом целесообразности и обусловлено предложенным в Законопроекте одновременным повышением возраста, с которого гражданин Украины может быть рекомендован на должность судьи. Изменения существующего порядка прекращения полномочий судьи Конституционного Суда Украины направлены на обеспечение непрерывного функционирования и стабильности конституционного правосудия в Украине.

3.8. Законопроектом предлагается внести изменения в статью 127 Конституции Украины, а именно:

«а) в части третьей слова «квалификационной комиссией судей» заменить словами «Высшей квалификационной комиссией судей Украины», слова «двадцати пяти лет» – словами «тридцати лет», а слова «три года» – словами «пять лет»;

б) часть четвертую изложить в следующей редакции:

«Отбор кандидатов на должность судьи осуществляется на конкурсной основе в порядке, установленном законом».

Конституционный Суд Украины считает, что определение на конституционном уровне Высшей квалификационной комиссии судей Украины как постоянно действующего органа в системе правосудия, полномочного рекомендовать граждан Украины на должность судьи, закрепление положений о конкурсном отборе кандидатов на должность судьи и установление возраста 30 лет, с которого гражданин Украины может претендовать на занятие должности судьи, направлены на обеспечение судейского корпуса профессиональными кадрами высокого уровня квалификации с учетом их жизненного опыта, социальной зрелости, моральных качеств, необходимых для отправления правосудия, а также на предоставление равных возможностей для занятия должности судьи на конкурсной основе.

В Решении от 18 апреля 2000 года № 5-рп/2000 (дело о возрастном цензе) Конституционный Суд Украины изложил правовую позицию, согласно которой установление Конституцией Украины и законами Украины определенных квалификационных требований не нарушает конституционного принципа равенства (статья 24 Конституции Украины), поскольку все граждане, соответствующие конкретным квалификационным требованиям, имеют право занимать соответствующие должности (абзац третий пункта 2 мотивировочной части).

3.9. Законопроектом пропонується доповнити частину третю статті 129 Конституції України після пункту 8 новим пунктом наступного змісту:

«9) автоматизоване розподілення справ між суддями».
«в зв'язку з цим пункт 9 вважати пунктом 10».

Частина третя статті 129 Основного Закону України закріплює основні принципи судопроцесу. Законопроектом пропонується доповнити перелік основних принципів судопроцесу новим принципом, що обумовлено необхідністю розподілення справ між суддями за об'єктивними та прозорими критеріями.

3.10. Законопроектом пропонується нова редакція статті 131 Конституції України:

«Стаття 131. В Україні діють Верховний суд юстиції та Верховна кваліфікаційна комісія суддів України.

До ведення Верховного суду юстиції належить:

1) внесення представлення про призначення суддів на посади або звільнення їх з посад;

2) прийняття рішень про порушення суддями та прокурорами вимог, що стосуються сумісності;

3) здійснення дисциплінарного процесу в стосовно суддів Верховного Суду України та суддів вищих спеціалізованих судів та розгляд скарг на рішення про притягнення до дисциплінарної відповідальності суддів апеляційних та місцевих судів, а також прокурорів;

4) призначення суддів на адміністративні посади та звільнення суддів з адміністративних посад в судах загальної юрисдикції, крім Верховного Суду України, за представленням відповідних рад суддів;

5) здійснення інших повноважень, визначених Конституцією та законами України.

Верховний суд юстиції складається з двадцяти членів. Сесія суддів України призначає в Верховний суд юстиції дванадцять членів з числа суддів, забезпечуючи при цьому представителів суддів різних інстанцій та спеціалізацій. Сесія адвокатів України, сесія представників юридических вищих навчальних закладів та наукових установ призначають по два члена Верховного суду юстиції. Вимоги до особи, яку можна призначити членом Верховного суду юстиції, встановлюються законом.

До складу Верховного суду юстиції входять за посадою Голова Конституційного Суду України, Голова Верховного Суду України, Голова Ради суддів України, Генеральний прокурор України.

Генеральний прокурор України не бере участі в голосуванні при прийнятті Верховним судом юстиції рішень стосовно суддів.

Верховна кваліфікаційна комісія суддів України, більшість членів якої складають судді, призначені сесією суддів України,

осуществляет полномочия, определенные Конституцией и законами Украины».

Законопроектом предлагается дополнить полномочия Высшего совета юстиции, в частности, полномочиями назначать судей на административные должности и освобождать судей от административных должностей в судах общей юрисдикции, кроме Верховного Суда Украины, по представлению соответствующих советов судей; изменить состав и порядок назначения членов Высшего совета юстиции.

Новой редакцией статьи предполагается на конституционном уровне закрепить создание и функционирование Высшей квалификационной комиссии судей Украины и наделить ее полномочием вносить представление Высшему совету юстиции о даче последним согласия на задержание или арест судьи. Наделение Высшего совета юстиции и Высшей квалификационной комиссии судей Украины новыми полномочиями соответствует конституционному назначению этих органов и является дополнительной гарантией независимости судебной власти.

3.11. Законопроект содержит заключительные и переходные положения следующего содержания:

«II. Заключительные и переходные положения

1. Этот Закон вступает в силу через девяносто дней со дня, следующего за днем его опубликования, кроме подпункта «а» пункта 6 раздела I, который вступает в силу через один месяц со дня формирования состава Высшего совета юстиции в соответствии с Конституцией Украины (с изменениями, внесенными этим Законом), но не ранее вступления в силу закона, определяющего основания и порядок дачи или отказа в даче Высшим советом юстиции согласия на задержание или арест судьи.

2. Со дня вступления в силу этого Закона:

1) судьи судов общей юрисдикции, назначенные на должности судей впервые и у которых до дня вступления в силу этого Закона не закончился пятилетний срок пребывания на должностях судей, получают статус судей, назначенных бессрочно;

2) судьи судов общей юрисдикции, назначенные на должности судей впервые, у которых на день вступления в силу этого Закона закончился пятилетний срок пребывания на должностях судей, но если они в установленном законом порядке обратились относительно их рекомендации для избрания на должности судей бессрочно и решение об их избрании не принято до дня вступления в силу этого Закона, получают статус судей, назначенных бессрочно;

3) лица, в отношении которых до дня вступления в силу этого Закона внесены представления Высшего совета юстиции о назначении на должность судьи впервые, считаются соответствующими требованиям, предусмотренным частью третьей статьи 127 Конституции Украины (с изменениями, внесенными этим Законом), и назначаются на должность судьи бессрочно без предоставления дополнительных материалов.

3. Судьи судов общей юрисдикции, избранные бессрочно, судьи Конституционного Суда Украины продолжают осуществлять свои полномочия до их освобождения от должностей или прекращения их полномочий на должностях на основаниях, предусмотренных частями пятой – седьмой статьи 126 Конституции Украины (с изменениями, внесенными этим Законом).

Судьи судов общей юрисдикции, судьи Конституционного Суда Украины, на день вступления в силу этого закона достигшие шестидесяти пяти лет, но решение об их освобождении от должности судьи на день вступления в силу этого Закона не принято, продолжают осуществлять свои полномочия до их освобождения от должностей или прекращения их полномочий на должностях на основаниях, предусмотренных частями пятой – седьмой статьи 126 Конституции Украины (с изменениями, внесенными этим Законом).

Освобождение судей судов общей юрисдикции, избранных бессрочно, указанных в абзацах первом и втором этого пункта, осуществляется Президентом Украины в порядке, установленном законом.

4. До вступления в силу закона, определяющего дисциплинарные правонарушения судей, несовместимые с дальнейшим пребыванием судьи на должности, судья может быть освобожден от должности судьи Президентом Украины за нарушение присяги судьи по представлению Высшего совета юстиции, внесенному в случае установления Высшей квалификационной комиссией судей Украины или Высшим советом юстиции фактов, свидетельствующих о нарушении судьей присяги.

5. Требования к лицам, которые могут быть рекомендованы на должность судьи, предусмотренные частью третьей статьи 127 Конституции Украины (с изменениями, внесенными этим Законом), не распространяются на лиц, сдавших квалификационный экзамен до вступления в силу этого Закона. Такие лица с соблюдением установленного законом порядка назначаются на должность судьи бессрочно.

6. Представления об освобождении от должностей судей судов общей юрисдикции, до дня вступления в силу этого Закона не рассмотренные Верховной Радой Украины, в двухнедельный срок передаются в Высший совет юстиции, который в двухнедельный срок со дня их получения вносит представление об освобождении судей от должностей.

7. Представления об освобождении от должностей судей судов общей юрисдикции, внесенные на рассмотрение Президента Украины до дня вступления в силу этого Закона, рассматриваются без предоставления каких-либо дополнительных материалов.

8. Материалы о переводе судей, избранных бессрочно, до дня вступления в силу этого Закона не рассмотренные Верховной Радой Украины, в двухнедельный срок передаются в Высшую квалификационную комиссию судей Украины, которая в двухнедельный срок со дня их получения вносит представление о переводе судей.

9. Материалы о даче согласия на задержание или арест судьи суда общей юрисдикции, судьи Конституционного Суда Украины, до дня всту-

пления в силу подпункта «а» пункта 6 раздела I этого Закона не рассмотренные Верховной Радой Украины, в недельный срок передаются в Высшую квалификационную комиссию судей Украины.

10. В трехмесячный срок со дня вступления в силу этого Закона в установленном законом порядке созываются и проводятся съезд судей Украины, съезд адвокатов Украины, съезд представителей юридических высших учебных заведений и научных учреждений для назначения членов Высшего совета юстиции согласно статье 131 Конституции Украины (с изменениями, внесенными этим Законом).

11. Высший совет юстиции, сформированный до вступления в силу этого Закона, осуществляет полномочия, определенные пунктами 1–4 части второй статьи 131 Конституции Украины (с изменениями, внесенными этим Законом), и прекращает свою деятельность одновременно с формированием Высшего совета юстиции согласно Конституции Украины (с изменениями, внесенными этим Законом).

Высший совет юстиции считается сформированным согласно Конституции Украины (с изменениями, внесенными этим Законом) после принесения присяги не менее чем двумя третями от общего количества ее членов, предусмотренного Конституцией Украины.

Члены Высшего совета юстиции, до вступления в силу этого Закона назначенные в состав Высшего совета юстиции съездом судей Украины, продолжают выполнять свои полномочия до истечения срока, на который они назначены. Для целей абзаца второго данного пункта эти члены считаются принявшими присягу».

Пункты 1–11 раздела II «Заключительные и переходные положения» Законопроекта являются неотъемлемой частью Законопроекта, поскольку устанавливают порядок вступления его в силу и предусматривают меры, направленные на реализацию изменений в Конституцию Украины.

Таким образом, Конституционный Суд Украины пришел к выводу, что предлагаемые Законопроектом изменения в статьи 55, 85, 106, 122, 125, 126, 127, 128, 129, 131 Конституции Украины, а также раздел II «Заключительные и переходные положения» не предусматривают отмены или ограничения прав и свобод человека и гражданина и не направлены на ликвидацию независимости или на нарушение территориальной целостности Украины, а следовательно, не противоречат требованиям части первой статьи 157 Конституции Украины.

4. Согласно части второй статьи 157 Основного Закона Украины Конституция Украины не может быть изменена в условиях военного или чрезвычайного положения.

На момент дачи Конституционным Судом Украины заключения в Украине таких условий не существует, поэтому в данной части Законопроект не противоречит части второй статьи 157 Основного Закона Украины.

5. Согласно части первой статьи 158 Основного Закона Украины законопроект о внесении изменений в Конституцию Украины, который рас-

смагтривався Верховною Радою України, и закон не був прийнят, может быть представлен в Верховную Раду Украины не ранее чем через год со дня принятия решения по этому законопроекту.

Конституционный Суд Украины установил, что Законопроект в указанный срок не рассматривался Верховной Радой Украины и не был принят ею как закон.

6. Положением части второй статьи 158 Основного Закона Украины определено, что Верховная Рада Украины в течение срока своих полномочий не может дважды изменять одни и те же положения Конституции Украины.

Верховная Рада Украины седьмого созыва в течение срока своих полномочий не изменяла положения статей 55, 85, 106, 122, 125, 126, 127, 128, 129, 131 Конституции Украины.

Конституционный Суд Украины считает, что Законопроект не противоречит требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины.

Исходя из изложенного и руководствуясь статьями 147, 153, 157, 158, 159 Конституции Украины, статьями 51, 57, 63, 66, 67, 69 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», Конституционный Суд Украины

п р и ш е л к з а к л ю ч е н и ю :

1. Признать соответствующим требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины законопроект о внесении изменений в Конституцию Украины относительно усиления гарантий независимости судей (реестр. № 2522а), которым предлагается:

«I. Внести в Конституцию Украины (Ведомости Верховной Рады Украины, 1996 г., № 30, ст. 141) следующие изменения:

1. Статью 55 после части второй дополнить новой частью следующего содержания:

«Каждый имеет право на справедливое и гласное рассмотрение его дела в течение разумного срока независимым и беспристрастным судом, созданным законом».

В связи с этим части третью – пятую считать соответственно частями четвертой – шестой.

2. Пункт 27 части первой статьи 85 изложить в следующей редакции:
«27) определение сети, создание, реорганизация и ликвидация судов общей юрисдикции по представлению Президента Украины».

3. В статье 106:

а) пункт 23 части первой изложить в следующей редакции:

«23) на основании и согласно представлению Высшего совета юстиции назначает судей на должности и освобождает их от должностей»;

б) в части четвертой цифры «23» исключить.

4. Часть вторую статьи 122 исключить.

5. В статье 125:

а) часть первую изложить в следующей редакции:

«Статья 125. Система судов общей юрисдикции в Украине строится по принципам территориальности, специализации и инстанционности, их сеть определяется законом»;

б) часть вторую после слов «Верховный Суд Украины» дополнить словами «который в определенные законом порядке и способе обеспечивает одинаковое применение норм законодательства Украины всеми судами общей юрисдикции, а также осуществляет иные полномочия, предусмотренные Конституцией и законами Украины»;

в) после части четвертой дополнить новой частью следующего содержания:

«Суды общей юрисдикции образуются, реорганизуются и ликвидируются законом».

В связи с этим часть пятую считать частью шестой.

6. В статье 126:

а) часть третью изложить в следующей редакции:

«Судья до вынесения обвинительного приговора судом не может быть задержан или арестован без согласия Высшего совета юстиции, данного по представлению Высшей квалификационной комиссии судей Украины. Основания и порядок дачи или отказа в даче Высшим советом юстиции согласия на задержание или арест судьи определяются законом»;

б) в части четвертой слова «и судей, назначаемых на должность судьи впервые» исключить;

в) часть пятую изложить в следующей редакции:

«Судья освобождается от должности органом, который его назначил, в случае:

1) подачи судьей заявления об отставке или об освобождении от должности по собственному желанию;

2) невозможности исполнять свои полномочия по состоянию здоровья;

3) нарушения судьей требований относительно несовместимости;

4) привлечения его к дисциплинарной ответственности за совершение предусмотренного законом дисциплинарного правонарушения, несовместимого с дальнейшим пребыванием судьи на должности;

5) вступления в законную силу обвинительного приговора в отношении его;

6) прекращения его гражданства или выезда на постоянное проживание за пределы Украины;

7) признания его безвестно отсутствующим или объявления умершим;

8) признания его недееспособным;

9) непредоставления судьей согласия на перевод в другой суд в случае ликвидации или реорганизации суда общей юрисдикции, в котором он занимает должность»;

г) часть шестую после слов «его смерти» дополнить словами «достижения им семидесяти лет»;

д) после части шестой дополнить новой частью следующего содержания:

«Полномочия судьи Конституционного Суда Украины прекращаются также в случае истечения срока, на который он назначен, но не ранее дня обретения полномочий судьи Конституционного Суда Украины лицом, назначенным вместо него».

В связи с этим часть седьмую считать частью восьмой.

7. В статье 127:

а) в части третьей слова «квалификационной комиссией судей» заменить словами «Высшей квалификационной комиссией судей Украины», слова «двадцати пяти лет» – словами «тридцати лет», а слова «три года» – словами «пять лет»;

б) часть четвертую изложить в следующей редакции:

«Отбор кандидатов на должность судьи осуществляется на конкурсной основе в порядке, установленном законом».

8. Часть первую статьи 128 заменить двумя частями следующего содержания:

«Статья 128. Назначение на должность судьи суда общей юрисдикции осуществляется бессрочно Президентом Украины на основании и по представлению Высшего совета юстиции.

Перевод судьи в другой суд общей юрисдикции осуществляется Президентом Украины на основании и по представлению Высшей квалификационной комиссии судей Украины. Перевод судьи в другой суд осуществляется только с его согласия, в том числе в случаях ликвидации или реорганизации суда общей юрисдикции, в котором он занимает должность. Перевод судьи в суд вышестоящей инстанции осуществляется только на конкурсной основе в порядке, определенном законом».

В связи с этим часть вторую считать частью третьей.

9. Дополнить часть третью статьи 129 после пункта 8 новым пунктом следующего содержания:

«9) автоматизированное распределение дел между судьями».

В связи с этим пункт 9 считать пунктом 10.

10. Статью 131 изложить в следующей редакции:

«Статья 131. В Украине действуют Высший совет юстиции и Высшая квалификационная комиссия судей Украины.

К ведению Высшего совета юстиции относится:

1) внесение представления о назначении судей на должности или об освобождении их от должностей;

2) принятие решения по нарушению судьями и прокурорами требований относительно несовместимости;

3) осуществление дисциплинарного производства в отношении судей Верховного Суда Украины и судей высших специализированных судов и рассмотрение жалоб на решения о привлечении к дисциплинарной ответственности судей апелляционных и местных судов, а также прокуроров;

4) назначение судей на административные должности и освобождение судей от административных должностей в судах общей юрисдикции, кроме Верховного Суда Украины, по представлению соответствующих советов судей;

5) осуществление иных полномочий, определенных Конституцией и законами Украины.

Высший совет юстиции состоит из двадцати членов. Съезд судей Украины назначает в Высший совет юстиции двенадцать членов из числа судей, обеспечивая при этом представительство судей судов разных инстанций и специализаций. Съезд адвокатов Украины, съезд представителей юридических высших учебных заведений и научных учреждений назначают по два члена Высшего совета юстиции. Требования к лицу, которое может быть назначено членом Высшего совета юстиции, устанавливаются законом.

В состав Высшего совета юстиции входят по должности Председатель Конституционного Суда Украины, Председатель Верховного Суда Украины, Председатель Совета судей Украины, Генеральный прокурор Украины.

Генеральный прокурор Украины не принимает участия в голосовании при принятии Высшим советом юстиции решений в отношении судей.

Высшая квалификационная комиссия судей Украины, большинство состава которой составляют судьи, назначенные съездом судей Украины, осуществляет полномочия, определенные Конституцией и законами Украины».

II. Заключительные и переходные положения

1. Этот Закон вступает в силу через девяносто дней со дня, следующего за днем его опубликования, кроме подпункта «а» пункта 6 раздела I, вступающего в силу через один месяц со дня формирования состава Высшего совета юстиции в соответствии с Конституцией Украины (с изменениями, внесенными этим Законом), но не ранее вступления в силу закона, определяющего основания и порядок дачи или отказа в даче Высшим советом юстиции согласия на задержание или арест судьи.

2. Со дня вступления в силу этого Закона:

1) судьи судов общей юрисдикции, назначенные на должности судей впервые и у которых до дня вступления в силу этого Закона не закончился пятилетний срок пребывания на должностях судей, получают статус судей, назначенных бессрочно;

2) судьи судов общей юрисдикции, назначенные на должности судей впервые, у которых на день вступления в силу этого Закона закончился пятилетний срок пребывания на должностях судей, но если они в уста-

новленном законе порядке обратились относительно их рекомендации для избрания на должности судей бессрочно и решение об их избрании не принято до дня вступления в силу этого Закона, получают статус судей, назначенных бессрочно;

3) лица, в отношении которых до дня вступления в силу этого Закона внесены представления Высшего совета юстиции о назначении на должность судьи впервые, считаются соответствующими требованиям, предусмотренным частью третьей статьи 127 Конституции Украины (с изменениями, внесенными этим Законом), и назначаются на должность судьи бессрочно без предоставления дополнительных материалов.

3. Судьи судов общей юрисдикции, избранные бессрочно, судьи Конституционного Суда Украины продолжают осуществлять свои полномочия до их освобождения от должностей или прекращения их полномочий на должностях на основаниях, предусмотренных частями пятой – седьмой статьи 126 Конституции Украины (с изменениями, внесенными этим Законом).

Судьи судов общей юрисдикции, судьи Конституционного Суда Украины, на день вступления в силу этого Закона достигшие шестидесяти пяти лет, но решение об их освобождении от должности судьи на день вступления в силу этого Закона не принято, продолжают осуществлять свои полномочия до их освобождения от должностей или прекращения их полномочий на должностях на основаниях, предусмотренных частями пятой – седьмой статьи 126 Конституции Украины (с изменениями, внесенными этим Законом).

Освобождение судей судов общей юрисдикции, избранных бессрочно, указанных в абзацах первом и втором этого пункта, осуществляется Президентом Украины в порядке, установленном законом.

4. До вступления в силу закона, определяющего дисциплинарные правонарушения судей, несовместимые с дальнейшим пребыванием судьи на должности, судья может быть освобожден от должности судьи Президентом Украины за нарушение присяги судьи по представлению Высшего совета юстиции, внесенному в случае установления Высшей квалификационной комиссией судей Украины или Высшим советом юстиции фактов, свидетельствующих о нарушении судьей присяги.

5. Требования к лицам, которые могут быть рекомендованы на должность судьи, предусмотренные частью третьей статьи 127 Конституции Украины (с изменениями, внесенными этим Законом), не распространяются на лиц, сдавших квалификационный экзамен до вступления в силу этого Закона. Такие лица с соблюдением установленного законом порядка назначаются на должность судьи бессрочно.

6. Представления об освобождении от должностей судей судов общей юрисдикции, до дня вступления в силу этого Закона не рассмотренные Верховной Радой Украины, в двухнедельный срок передаются в Высший совет юстиции, который в двухнедельный срок со дня их получения вносит представление об освобождении судей от должностей.

7. Представления об освобождении от должностей судей судов общей юрисдикции, внесенные на рассмотрение Президента Украины до дня

вступления в силу этого Закона, рассматриваются без предоставления каких-либо дополнительных материалов.

8. Материалы о переводе судей, избранных бессрочно, до дня вступления в силу этого Закона не рассмотренные Верховной Радой Украины, в двухнедельный срок передаются в Высшую квалификационную комиссию судей Украины, которая в двухнедельный срок со дня их получения вносит представление о переводе судей.

9. Материалы о даче согласия на задержание или арест судьи суда общей юрисдикции, судьи Конституционного Суда Украины, до дня вступления в силу подпункта «а» пункта 6 раздела I этого Закона не рассмотренные Верховной Радой Украины, в недельный срок передаются в Высшую квалификационную комиссию судей Украины.

10. В трехмесячный срок со дня вступления в силу этого Закона в установленном законом порядке созываются и проводятся съезд судей Украины, съезд адвокатов Украины, съезд представителей юридических высших учебных заведений и научных учреждений для назначения членов Высшего совета юстиции согласно статье 131 Конституции Украины (с изменениями, внесенными этим Законом).

11. Высший совет юстиции, сформированный до вступления в силу этого Закона, осуществляет полномочия, определенные пунктами 1–4 части второй статьи 131 Конституции Украины (с изменениями, внесенными этим Законом), и прекращает свою деятельность одновременно с формированием Высшего совета юстиции согласно Конституции Украины (с изменениями, внесенными этим Законом).

Высший совет юстиции считается сформированным согласно Конституции Украины (с изменениями, внесенными этим Законом) после принесения присяги не менее чем двумя третями от общего количества ее членов, предусмотренного Конституцией Украины.

Члены Высшего совета юстиции, до вступления в силу этого Закона назначенные в состав Высшего совета юстиции съездом судей Украины, продолжают выполнять свои полномочия до истечения срока, на который они назначены. Для целей абзаца второго этого пункта эти члены считаются принявшими присягу».

2. Заключение Конституционного Суда Украины по делу о даче заключения о соответствии законопроекта о внесении изменений в Конституцию Украины относительно усиления гарантий независимости судей (реестр. № 2522а) требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины по обращению Верховной Рады Украины является обязательным к исполнению, окончательным и не может быть обжаловано.

Заключение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

Summary to the Opinion of the Constitutional Court of Ukraine No. 2-v/2013 dated September 19, 2013 in the case upon the constitutional appeal of the Verkhovna Rada of Ukraine on providing opinion regarding conformity of the draft law on introducing amendments to the Constitution of Ukraine on strengthening guarantees of independence of judges to Articles 157 and 158 of the Constitution of Ukraine

The Verkhovna Rada of Ukraine appealed to the Constitutional Court of Ukraine with a petition to provide opinion concerning conformity of a draft law on introducing amendments to the Constitution of Ukraine on strengthening guarantees of independence of judges (registration No. 2522a) (hereinafter referred to as «the Draft law») to Articles 157 and 158 of the Constitution of Ukraine.

According to Article 85.1.1 of the Fundamental Law of Ukraine the authorities of the Verkhovna Rada include amendments of the Constitution of Ukraine within the limits and manners provided in Chapter XIII of the Constitution of Ukraine.

Under Article 159 of the Fundamental Law of Ukraine draft law on introducing amendments to the Constitution of Ukraine is considered by the Verkhovna Rada upon the availability of an opinion of the Constitutional Court of Ukraine on conformity of the draft law with Articles 157 and 158 of the Constitution of Ukraine.

In analysing the Draft law regarding its conformity to the requirements of Article 157.1 of the Constitution of Ukraine, the Constitutional Court of Ukraine considers that the proposed amendments do not envisage abolishment or restriction of human rights and freedoms and are not directed towards liquidation of independency or violation of the territorial integrity of Ukraine, having in view the following.

The Draft law proposes to supplement Article 55 of the Fundamental Law of Ukraine with a new article after Article 55.2. The suggested norm actually reproduces the provisions of Article 6.1 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms of 1950 according to which everyone is entitled to a fair and public hearing within a reasonable time by an independent and impartial court established by law.

Amendments of Article 85.1.27 of the Constitution of Ukraine are supplemented by the authority of Verkhovna Rada of Ukraine to determine the system, formation, and liquidation of courts of general jurisdiction upon petition of the President of Ukraine. The suggested wording complies with the provisions of Article 92.1.14 of the Fundamental Law of Ukraine.

The Draft law provides a new wording of Article 106.1.23 of the Constitution of Ukraine and to replace Article 128.1 of the Constitution of Ukraine with two other articles. These changes are supposed to grant the President of Ukraine the authority to appoint and dismissal judges on the submission of the High Council of Justice, and concerning transfer – on the submission of the High Qualification Commission of Judges of Ukraine. The Constitutional Court of Ukraine proceeds from the fact that the High Council of Justice is an independent constitutional body responsible for the formation of highly qualified judiciary body. The amendments to Article 131 of the Constitution of

Ukraine suggested that the composition of the High Council of Justice should consist mainly of judges. Decisions of the High Council of Justice are adopted collectively by voting. Thus, the issues on judicial recruitment, transfer and promotion of judges shall be actually settled by the judiciary, guaranteeing its independence from other state bodies.

With regard to the amendment to Article 106.1.23 of the Constitution of Ukraine the Draft law proposes to eliminate number «23» in Article 106.4 of the Constitution of Ukraine.

The Draft law proposed to exclude Article 122.2 of the Constitution of Ukraine. The Constitutional Court of Ukraine considers that the possibility for Prosecutor General of Ukraine to exercise his powers without limitation period of five years will contribute to his impartiality and independence, as well as to stable work at Prosecutor's General office headed by him.

The Draft law proposes to introduce amendments to Article 125 of the Constitution of Ukraine, similar to those proposed for Article 85.1.27 of the Constitution of Ukraine; to complement the principles of the system of courts of general jurisdiction in Ukraine by the principle of instance; to grant the Supreme Court of Ukraine the authority to ensure uniform application of the legislation of Ukraine by all courts of general jurisdiction that would create a constitutional and legal mechanism for the formation of a unified court practice in Ukraine.

The proposed wording of Article 126 of the Constitution of Ukraine provides:

- granting the High Council of Justice the authority to give consent to the detention or arrest of a judge on the proposal of the High Qualification Commission of Judges of Ukraine. According to the Constitutional Court of Ukraine, agreement to a detention or arrest of judge by bodies, which consist mainly of judges, is an additional guarantee of the independence of the judicial power;

- according to the Draft law judges hold office for a lifetime period, appointment of a judge on the first five-year period is cancelled;

- amendment and clarifying the grounds for dismissal of judges;

- setting age limit – 70 years – for serving a term of a judge. The Constitutional Court of Ukraine believes that it is a matter of expediency and is caused by the simultaneous increase in age when a citizen of Ukraine may be recommended for an office of a judge suggested by the Draft law;

- changes in the existing order of termination of authorities of judge of the Constitutional Court of Ukraine, aimed at ensuring stable and uninterrupted operation of constitutional justice in Ukraine.

In providing assessment of changes proposed to Article 127 of the Constitution of Ukraine, the Constitutional Court of Ukraine stated that the determination at the constitutional level of the High Qualification Commission of Judges of Ukraine as a permanent body in the system of judiciary, authorised to recommend citizens of Ukraine to the judge's office, securing provisions on competitive selection of the candidates and installation of age 30 years, from which a citizen of Ukraine may run for the position of judge directed to secure the judges corps by professional staff of high qualification based on their life experience, social maturity, moral qualities necessary for administration of justice and ensuring equal opportunities to fill the office of judge on the competitive basis.

The Draft law proposes to supplement a list of basic principles of the judiciary provided in Article 129.3 of the Fundamental Law of Ukraine, by a new foundation – the automated distribution of cases among judges.

The Draft law proposes a new wording of Article 131 of the Constitution of Ukraine, which provides:

- to supplement of the authority of the High Council of Justice, including the authority to appoint judges on administrative positions and dismiss judges from administrative positions in courts of general jurisdiction, except the Supreme Court of Ukraine, upon presentation of relevant councils of judges; to change the composition and the order of appointment of members of the High Council of Justice;

- to stipulate at the constitutional level the establishment and operation of the High Qualification Commission of Judges of Ukraine and to grant it the authority to make submissions to the High Council of Justice on granting the consent for detention or arrest of a judge by the latter.

The Draft law contains «Final and Transitional Provisions» which are its integral part, as they determine a procedure for its entry into force and provide measures aimed at the implementation of amendments to the Constitution of Ukraine.

Thus, the proposed changes do not contravene the requirements of Article 157.1 of the Constitution of Ukraine.

According to Article 157.2 of the Fundamental Law of Ukraine the Constitution of Ukraine may not be amended under martial or emergency state. At the moment of providing the opinion of the Constitutional Court of Ukraine such conditions in Ukraine do not exist, so this part of the Draft law does not run contrary to Article 157.2 of the Fundamental Law of Ukraine.

According to Article 158.1 of the Fundamental Law of Ukraine draft law on introducing amendments to the Constitution of Ukraine, considered by the Verkhovna Rada of Ukraine and not adopted, may be submitted to the Verkhovna Rada of Ukraine no sooner than one year from the day of adoption of the decision on this draft law. The Constitutional Court of Ukraine found that the Draft law was not considered within the specified period by the Verkhovna Rada of Ukraine and was not adopted as a law.

The provisions of Article 158.2 of the Fundamental Law of Ukraine determine that the Parliament of Ukraine within the term of its authorities shall not amend twice the same provisions of the Constitution of Ukraine. The Verkhovna Rada of Ukraine of the seventh convocation during the term of its authorities has not change the provisions of Articles 55, 85, 106, 122, 125, 126, 127, 128, 129, 131 of the Constitution of Ukraine.

The Constitutional Court of Ukraine considers that the Draft law does not conflict with the requirements of Articles 157 and 158 of the Constitution of Ukraine.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held to recognise the Draft law on introducing amendments to the Constitution of Ukraine on strengthening guarantees of the independence of judges which provides amendments to Articles 55, 85, 106, 122, 125, 126, 127, 128, 129, 131 of the Constitution of Ukraine conforming to the requirements of the Articles 157 and 158 of the Constitution.

АЛФАВІТНО-ПРЕДМЕТНИЙ ПОКАЖЧИК

АВТОНОМНА РЕСПУБЛІКА КРИМ (АРК) — конституційні за-
сади виборів та строк повноважень Верховної Ради АРК (від 29 травня
2013 року № 2-рп/2013)¹.

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ (ВРУ):

окремі питання законотворчості — недопустимість правового ре-
гулювання, за якого особа, реалізуючи одне конституційне право, по-
збавляється можливості реалізувати інше право (гарантію) (від 3 червня
2013 року № 3-рп/2013, пп. 6.2);

врегулювання ВРУ окремих питань — повноважність встановлювати
спеціальні вимоги для зайняття посади професійного судді (від 12 червня
2013 року № 4-рп/2013, п. 4, п. 1 р.ч.); законодавче врегулювання питань,
пов'язаних із забезпеченням дії принципів справедливості, добросовісно-
сті і розумності у відносинах споживчого кредитування (від 11 липня 2013
року № 7-рп/2013, пп. 3.2, п. 2 р.ч.); неможливість законодавчого розши-
рення чи звуження закріпленого Конституцією України переліку підстав
для звільнення судді з посади (від 19 листопада 2013 року № 10-рп/2013,
пп. 3.1); повноважність визначати в законах порядок, умови та наслід-
ки звільнення судді з посади (від 19 листопада 2013 року № 10-рп/2013,
пп. 3.1); допустимість законодавчого розмежування підстав для звільнен-
ня судді з посади через неможливість здійснювати повноваження за ста-
ном здоров'я та за його заявою про відставку (від 19 листопада 2013 року
№ 10-рп/2013, пп. 3.1); повноважність встановлювати вихідну допомогу,
визначати її розмір та розглядати її як об'єкт оподаткування (від 19 листо-
пада 2013 року № 10-рп/2013, пп. 3.2).

ВИБОРИ — періодичність проведення виборів до представницьких
органів місцевого самоврядування (від 29 травня 2013 року № 2-рп/2013,
п. 3, пп. 3.1, 3.2); одночасність проведення чергових виборів до пред-
ставницьких органів місцевого самоврядування (від 29 травня 2013 року
№ 2-рп/2013).

ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ СУДУ (від 26 червня 2013 року № 5-рп/2013,
пп. 2.1); обов'язковість судових рішень (від 26 червня 2013 року
№ 5-рп/2013, пп. 2.1); розстрочка виконання судового рішення (від
26 червня 2013 року № 5-рп/2013, пп. 2.3, п. 3).

ГРОМАДСЬКІ ОРГАНІЗАЦІЇ — неналежність організацій колектив-
ного управління майновими правами суб'єктів авторського права і (або)
суміжних прав до громадських організацій (від 28 листопада 2013 року
№ 12-рп/2013, пп. 2.6); умови повноважності громадської організації за-

¹ У дужках зазначаються: дата прийняття та номер акта Конституційного Суду України, його пункти (п.), підпункти (пп.) мотивувальної, резолютивної (р.ч.) частин. Номер акта Конституційного Суду України містить вказівку на його вид: рішення (рп), висновок (в).

хицати в суді особисті немайнові та майнові права як своїх членів, так і права та охоронювані законом інтереси інших осіб (від 28 листопада 2013 року № 12-рп/2013, пп. 2.6).

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА – право на одержання державним службовцем грошової допомоги у разі дострокового виходу на пенсію (від 26 листопада 2013 року № 11-рп/2013, пп. 2.2, п. 1 р.ч.).

ЗАХИСТ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ КРЕДИТНИХ ПОСЛУГ — договірні відносини між кредитором та позичальником (від 11 липня 2013 року № 7-рп/2013, п. 3); вимоги до умов договору споживчого кредиту, його укладання та виконання (від 11 липня 2013 року № 7-рп/2013, п. 3); виконання державою конституційно-правового обов'язку щодо захисту прав споживачів у відносинах споживчого кредитування (від 11 липня 2013 року № 7-рп/2013, пп. 3.2).

КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ — попередній конституційний контроль законопроектів про внесення змін до Конституції України: про внесення змін до статті 98 Конституції України (реєстр. № 2049) (від 21 травня 2013 року № 1-в/2013); про внесення змін до Конституції України щодо посилення гарантій незалежності суддів (реєстр. № 2522а) (від 19 вересня 2013 року № 2-в/2013).

МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ – одночасність проведення чергових виборів (від 29 травня 2013 року № 2-рп/2013); конституційні засади виборів та строк повноважень представницьких органів (від 29 травня 2013 року № 2-рп/2013).

ОБЧИСЛЕННЯ СТРОКІВ – обчислення строків повноважень представницьких органів (від 29 травня 2013 року № 2-рп/2013, п. 3, п. 4); відсутність обмежень строками позовної давності права на судовий захист у разі порушення роботодавцем законодавства про оплату праці (від 15 жовтня 2013 року № 8-рп/2013, пп. 2.2, п. 1 р.ч.; від 15 жовтня 2013 року № 9-рп/2013, пп. 2.3, п. 1 р.ч.).

ПРАВОВА ДЕРЖАВА – обов'язок держави створювати належні умови для реалізації громадянами права на працю (від 15 жовтня 2013 року № 9-рп/2013, пп. 2.2).

ПРАВО НА ПЕНСІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ – недопустимість встановлення будь-яких обмежень у правах громадян за ознаками майнового стану, зокрема залежно від отримання працюючими пенсіонерами заробітної плати (від 3 червня 2013 року № 3-рп/2013, пп. 6.2); право на пенсію за віком (від 26 листопада 2013 року № 11-рп/2013, пп. 2.1); додаткове законодавче регулювання пенсійних правовідносин державних службовців (від 26 листопада 2013 року № 11-рп/2013, пп. 2.1).

ПРАВО НА ПРАВОВУ ДОПОМОГУ (від 11 липня 2013 року № 6-рп/2013, п. 3); відшкодування витрат на юридичні послуги у господарському судочинстві (від 11 липня 2013 року № 6-рп/2013).

ПРАВО НА ПРАЦЮ (від 15 жовтня 2013 року № 9-рп/2013, пп. 2.1); реалізація громадянином конституційного права на працю шляхом укладання трудового договору (від 15 жовтня 2013 року № 9-рп/2013, пп. 2.2); обов'язок держави створювати належні умови для реалізації громадянами права на працю (від 15 жовтня 2013 року № 9-рп/2013, пп. 2.2); трудовий спір, пов'язаний з недотриманням законодавства про оплату праці (від 15 жовтня 2013 року № 9-рп/2013, пп. 2.3);

оплата праці (від 15 жовтня 2013 року № 8-рп/2013, пп. 2.1); зобов'язання роботодавця матеріального змісту (від 15 жовтня 2013 року № 8-рп/2013, пп. 2.1); відсутність обмежень строками позовної давності права на судовий захист у разі порушення роботодавцем законодавства про оплату праці (від 15 жовтня 2013 року № 8-рп/2013, пп. 2.2, п. 1 р.ч.; від 15 жовтня 2013 року № 9-рп/2013, пп. 2.3, п. 1 р.ч.); державне регулювання оплати праці (від 15 жовтня 2013 року № 9-рп/2013, пп. 2.2);

заробітна плата (від 15 жовтня 2013 року № 8-рп/2013, пп. 2.1; від 15 жовтня 2013 року № 9-рп/2013, пп. 2.2); обсяг заробітної плати найманого працівника (від 15 жовтня 2013 року № 8-рп/2013, пп. 2.1); винагорода за виконану працівником роботу як джерело його існування та забезпечення достатнього, гідного життєвого рівня (від 15 жовтня 2013 року № 9-рп/2013, пп. 2.2).

ПРАВО НА СУДОВИЙ ЗАХИСТ – залежність реалізації права від забезпечення суддів гарантіями належного здійснення правосуддя (від 3 червня 2013 року № 3-рп/2013, п. 3);

процесуальні строки – відсутність обмежень строками позовної давності права на судовий захист у разі порушення роботодавцем законодавства про оплату праці (від 15 жовтня 2013 року № 8-рп/2013, пп. 2.2, п. 1 р.ч.; від 15 жовтня 2013 року № 9-рп/2013, пп. 2.3, п. 1 р.ч.).

судовий збір – встановлення законом помірною судового збору як гарантія реалізації права на судовий захист (від 28 листопада 2013 року № 12-рп/2013, пп. 2.3); відсутність у організації колективного управління майновими правами суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав права на звільнення від сплати судового збору у разі звернення до суду із заявами щодо захисту прав та інтересів суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав (від 28 листопада 2013 року № 12-рп/2013, пп. 2.6, п. 1 р.ч.).

ПРАВОСУДДЯ – сплата судового збору за подання заяв, скарг до суду, а також за видачу судами документів як складова доступу до правосуддя (від 28 листопада 2013 року № 12-рп/2013, пп. 2.3).

СТАТУС СУДДІВ (від 3 червня 2013 року № 3-рп/2013, пп. 2.2, 6.2; від 12 червня 2013 року № 4-рп/2013, п. 4; від 19 листопада 2013 року

№ 10-рп/2013, пп. 3.4); вимоги до кандидата на посаду судді (від 12 червня 2013 року № 4-рп/2013); вичерпність закріпленого Конституцією України переліку підстав для звільнення судді з посади та неможливість законодавчого розширення чи звуження цього переліку (від 19 листопада 2013 року № 10-рп/2013, пп. 3.1); повноважність ВРУ визначати в законах України порядок, умови та наслідки звільнення судді з посади (від 19 листопада 2013 року № 10-рп/2013, пп. 3.1); неоднакові правовий статус та умови соціального забезпечення суддів, звільнених з посади внаслідок неможливості виконувати свої повноваження за станом здоров'я та на підставі подання заяви про відставку (від 19 листопада 2013 року № 10-рп/2013, пп. 3.1); вихідна допомога судді у разі виходу його у відставку (від 19 листопада 2013 року № 10-рп/2013, пп. 3.2); повноважність парламенту встановлювати вихідну допомогу, визначати її розмір та розглядати її як об'єкт оподаткування (від 19 листопада 2013 року № 10-рп/2013, пп. 3.2); значення терміна «суддя», застосованого у положеннях статті 137 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року № 2453-VI (від 19 листопада 2013 року № 10-рп/2013, пп. 3.3); збереження за суддями, які через законодавче встановлення меншої кількості суддів у Верховному Суді України були переведені до складу інших судів загальної юрисдикції, а також за суддями, які обіймали адміністративні посади, що ліквідовані, належного їм відповідно до займаних посад рівня матеріального, медичного та соціально-побутового забезпечення (від 19 листопада 2013 року № 10-рп/2013, пп. 3.4);

принцип незалежності суддів (від 3 червня 2013 року № 3-рп/2013, пп. 2.2, п. 3); гарантії незалежності суддів (від 3 червня 2013 року № 3-рп/2013, пп. 2.2, п. 4); можливість посилення гарантій незалежності суддів шляхом внесення змін до Конституції України (від 19 вересня 2013 року № 2-в/2013); недопустимість скасування чи звуження існуючих гарантій незалежності суддів (від 3 червня 2013 року № 3-рп/2013, пп. 2.2, п. 3, 5, пп. 6.2, п. 7; від 19 листопада 2013 року № 10-рп/2013, п. 2);

щомісячне грошове утримання, щомісячне довічне грошове утримання – право на вибір матеріального забезпечення (пенсія державних службовців чи щомісячне довічне грошове утримання) (від 3 червня 2013 року № 3-рп/2013, п. 4); недопустимість зменшення розміру щомісячного довічного грошового утримання (від 3 червня 2013 року № 3-рп/2013, п. 5); недопустимість скасування права суддів на одержання щомісячного довічного грошового утримання без обмеження граничного розміру (від 3 червня 2013 року № 3-рп/2013, п. 5); недопустимість встановлення законом граничного розміру щомісячного довічного грошового утримання чи пенсії (від 3 червня 2013 року № 3-рп/2013, пп. 6.1); недопустимість припинення виплати суддям у відставці щомісячного довічного грошового утримання на період їх роботи на деяких посадах (від 3 червня 2013 року № 3-рп/2013, п. 6.2); рівень пенсії і щомісячного довічного грошового утримання (від 11 жовтня 2005 року № 8-рп/2005; від 3 червня 2013 року № 3-рп/2013, п. 7).

ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ — суб'єкти відповідальності за Законом України «Про відповідальність за несвоєчасне виконання грошових зобов'язань» (від 11 липня 2013 року № 7-рп/2013, п. 2, п. 1 р.ч.).

ЮРИДИЧНІ ОСОБИ – визначення повноважності загальних зборів учасників товариства з обмеженою відповідальністю та результатів голосування за прийняття їх рішень (від 5 лютого 2013 року № 1-рп/2013); статус організацій колективного управління майновими правами суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав (від 28 листопада 2013 року № 12-рп/2013, пп. 2.6).

*Алфавітно-предметний покажчик підготовлено
Ю.Михеєнко, О.Погребняк*

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА 3
 ПРЕДИСЛОВИЕ..... 6
 PREFACE..... 9

РІШЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

1) від 5 лютого 2013 року № 1-рп/2013 у справі за конституційним зверненням Товариства з обмеженою відповідальністю «Ліхтнер Бетон Львів» щодо офіційного тлумачення положень частини четвертої статті 58, частини першої статті 64 Закону України «Про господарські товариства» 12

от 5 февраля 2013 года № 1-рп/2013 по делу об официальном толковании положений части четвертой статьи 58, части первой статьи 64 Закона Украины «О хозяйственных обществах» по конституционному обращению Общества с ограниченной ответственностью «Лихтнер Бетон Львов» 20

Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No. 1-rp/2013 dated February 5, 2013 28

2) від 29 травня 2013 року № 2-рп/2013 у справі за конституційним поданням 48 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення положень частини другої статті 136, частини третьої статті 141 Конституції України, абзацу першого частини другої статті 14 Закону України «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів» 31

от 29 мая 2013 года № 2-рп/2013 по делу об официальном толковании положений части второй статьи 136, части третьей статьи 141 Конституции Украины, абзаца первой части второй статьи 14 Закона Украины «О выборах депутатов Верховной Рады Автономной Республики Крым, местных советов и сельских, поселковых, городских голов» по конституционному представлению 48 народных депутатов Украины 38

Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No. 2-rp/2013 dated May 29, 2013 45

3) від 3 червня 2013 року № 3-рп/2013 у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень статті 2, абзацу другого пункту 2 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсій-

ної системи», статті 138 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» (справа щодо змін умов виплати пенсій і щомісячного довічного грошового утримання суддів у відставці) 47

от 3 июня 2013 года № 3-рп/2013 по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) отдельных положений статьи 2, абзаца второго пункта 2 раздела II «Заключительные и переходные положения» Закона Украины «О мерах по законодательному обеспечению реформирования пенсионной системы», статьи 138 Закона Украины «О судоустройстве и статусе судей» по конституционному представлению Верховного Суда Украины (дело об изменении условий выплаты пенсий и ежемесячного пожизненно-го денежного содержания судей в отставке). 60

Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No. 3-rp/2013 dated June 3, 2013 73

4) *від 12 червня 2013 року № 4-рп/2013* у справі за конституційним зверненням громадянина Суботи Артема Анатолійовича щодо офіційного тлумачення положень частини п'ятої статті 127 Конституції України у системному зв'язку з частиною третьою цієї статті, статті 65 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» 77

от 12 июня 2013 года № 4-рп/2013 по делу об официальном толковании положений части пятой статьи 127 Конституции Украины в системной связи с частью третьей данной статьи, статьи 65 Закона Украины «О судоустройстве и статусе судей» по конституционному обращению гражданина Суботы Артема Анатольевича 83

Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No. 4-rp/2013 dated June 12, 2013 89

5) *від 26 червня 2013 року № 5-рп/2013* у справі за конституційним зверненням акціонерної компанії «Харківобленерго» щодо офіційного тлумачення положень пункту 2 частини другої статті 17, пункту 8 частини першої статті 26, частини першої статті 50 Закону України «Про виконавче провадження» 91

от 26 июня 2013 года № 5-рп/2013 по делу об официальном толковании положений пункта 2 части второй статьи 17, пункта 8 части первой статьи 26, части первой статьи 50 Закона Украины «Об исполнительном производстве» по конституционному обращению акционерной компании «Харьковобленерго» 97

Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No. 5-rp/2013 dated June 26, 2013 103

6) від 11 липня 2013 року № 6-рп/2013 у справі за конституційним зверненням Приватного малого підприємства-фірми «Максима» щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 59 Конституції України, частини першої статті 44 Господарського процесуального кодексу України (справа про відшкодування витрат на юридичні послуги у господарському судочинстві)	106
<i>от 11 июля 2013 года № 6-рп/2013 по делу об официальном толковании положений части первой статьи 59 Конституции Украины, части первой статьи 44 Хозяйственного процессуального кодекса Украины по конституционному обращению Частного малого предприятия-фирмы «Максима» (дело о возмещении затрат на юридические услуги в хозяйственном судопроизводстве) . . . . .</i>	111
<i>Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No. 6-рп/2013 dated July 11, 2013 . . . . .</i>	116
7) від 11 липня 2013 року № 7-рп/2013 у справі за конституційним зверненням громадянина Козлова Дмитра Олександровича щодо офіційного тлумачення положень другого речення преамбули Закону України «Про відповідальність за несвоєчасне виконання грошових зобов'язань».	118
<i>от 11 июля 2013 года № 7-рп/2013 по делу об официальном толковании положений второго предложения преамбулы Закона Украины «Об ответственности за несвоевременное выполнение денежных обязательств» по конституционному обращению гражданина Козлова Дмитрия Александровича . . . . .</i>	126
<i>Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No. 7-рп/2013 dated July 11, 2013 . . . . .</i>	134
8) від 15 жовтня 2013 року № 8-рп/2013 у справі за конституційним зверненням громадянки Присяжнюк Людмили Михайлівни щодо офіційного тлумачення положень частини другої статті 233 Кодексу законів про працю України, статей 1, 12 Закону України «Про оплату праці»	138
<i>от 15 октября 2013 года № 8-рп/2013 по делу об официальном толковании положений части второй статьи 233 Кодекса законов о труде Украины, статей 1, 12 Закона Украины «Об оплате труда» по конституционному обращению гражданки Присяжнюк Людмилы Михайловны. . . . .</i>	143
<i>Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No. 8-рп/2013 dated October 15, 2013. . . . .</i>	148
9) від 15 жовтня 2013 року № 9-рп/2013 у справі за конституційним зверненням громадянина Дзьоби Юрія Володимировича щодо офіційного тлумачення положення частини другої статті 233 Кодексу законів про працю України	150

от 15 октября 2013 года № 9-рп/2013 по делу об официальном толковании положения части второй статьи 233 Кодекса законов о труде Украины по конституционному обращению гражданина Дзёбы Юрия Владимировича.	155
<i>Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No. 9-rp/2013 dated October 15, 2013. ....</i>	160
10) від 19 листопада 2013 року № 10-рп/2013 у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) статей 103, 109, 131, 132, 135, 136, 137, підпункту 1 пункту 2 розділу XII «Прикінцеві положення», абзацу четвертого пункту 3, абзацу четвертого пункту 5 розділу XIII «Перехідні положення» Закону України «Про судоустрій і статус суддів» ...	163
от 19 ноября 2013 года № 10-рп/2013 по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) статей 103, 109, 131, 132, 135, 136, 137, подпункта 1 пункта 2 раздела XII «Заключительные положения», абзаца четвертого пункта 3, абзаца четвертого пункта 5 раздела XIII «Переходные положения» Закона Украины «О судоустройстве и статусе судей» по конституционному представлению Верховного Суда Украины.	169
<i>Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No. 10-rp/2013 dated November 19, 2013. ....</i>	175
11) від 26 листопада 2013 року № 11-рп/2013 у справі за конституційним зверненням громадянки Пастух Зінаїди Іванівни щодо офіційного тлумачення положення частини тринадцятої статті 37 Закону України «Про державну службу» в системному зв'язку з положеннями пункту 2 частини першої, частини другої статті 40 Кодексу законів про працю України, статті 21 Закону України «Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні»	178
от 26 ноября 2013 года № 11-рп/2013 по делу об официальном толковании положения части тринадцатой статьи 37 Закона Украины «О государственной службе» в системной связи с положениями пункта 2 части первой, части второй статьи 40 Кодекса законов о труде Украины, статьи 21 Закона Украины «Об основных принципах социальной защиты ветеранов труда и других граждан преклонного возраста в Украине» по конституционному обращению гражданки Пастух Зинаиды Ивановны.	182
<i>Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No. 11-rp/2013 dated November 26, 2013. ....</i>	186
12) від 28 листопада 2013 року № 12-рп/2013 у справі за конституційним зверненням асоціації «Дім авторів музики	

в Україні» щодо офіційного тлумачення положень пункту 7 частини першої статті 5 Закону України «Про судовий збір» у взаємозв'язку з положеннями пункту «г» частини першої статті 49 Закону України «Про авторське право і суміжні права» . . . 189

от 28 ноября 2013 года № 12-рп/2013 по делу об официальном толковании положений пункта 7 части первой статьи 5 Закона Украины «О судебном сборе» во взаимосвязи с положениями пункта «г» части первой статьи 49 Закона Украины «Об авторском праве и смежных правах» по конституционному обращению ассоциации «Дом авторов музыки в Украине» 196

Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No. 12-rp/2013 dated November 28, 2013 203

ВИСНОВКИ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

1) від 21 травня 2013 року № 1-в/2013 у справі за зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до статті 98 Конституції України вимогам статей 157 і 158 Конституції України 206

от 21 мая 2013 года № 1-в/2013 по делу о даче заключения о соответствии законопроекта о внесении изменений в статью 98 Конституции Украины требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины по обращению Верховной Рады Украины. 210

Summary to the Opinion of the Constitutional Court No. 1-v/2013 dated May 21, 2013 213

2) від 19 вересня 2013 року № 2-в/2013 у справі за зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України щодо посилення гарантій незалежності суддів вимогам статей 157 і 158 Конституції України 216

от 19 сентября 2013 года № 2-в/2013 по делу о даче заключения о соответствии законопроекта о внесении изменений в Конституцию Украины относительно усиления гарантий независимости судей требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины по обращению Верховной Рады Украины. . . 233

Summary to the Opinion of the Constitutional Court of Ukraine No. 2-v/2013 dated September 19, 2013 251

Алфавітно-предметний покажчик 254

Документальне наукове видання

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

РІШЕННЯ
ВИСНОВКИ
2013

Книга 13

Технічний редактор *М.С. Чабан*
Комп'ютерна верстка *С.Я. Кожмана*
Коректор *К.С. Мірзамухамедова*
Художнє оформлення обкладинки *Є.Ю. Музиченка*

Підписано до друку 03.06.2014. Формат 60×90 ¹/₁₆.
Папір офс. Гарнітура «Times». Ум. др. арк. 16,5. Обл.-вид. арк. 17,4.
Наклад 250 прим. Зам. 421.

Видавництво «ЛОГОС»
Свідоцтво ДК № 201 від 27.09.2000 р.
01030, Київ-30, вул. Богдана Хмельницького, 10, тел. 235-60-03